JACOBUS de VORAGINE

De hand van GOD De mooiste HEILIGENLEVENS uit de LEGENDA AUREA

VERTAALD DOOR VINCENT HUNINK EN MARK NIEUWENHUIS

De hand van God

Jacobus de Voragine

De hand van God

De mooiste heiligenlevens uit de
Legenda Aurea

GEKOZEN, VERTAALD EN VAN
EEN NAWOORD VOORZIEN
DOOR VINCENT HUNINK EN
MARK NIEUWENHUIS

ATHENAEUM—POLAK & VAN GENNEP
AMSTERDAM 2006

Oorspronkelijke titel *Legenda Aurea*

Copyright vertaling en nawoord © 2006 Vincent Hunink en Mark Nieuwenhuis
Athenaeum—Polak & Van Gennep, Singel 262, 1016 AC Amsterdam

Omslag Anneke Germers
Omslagillustratie Simone Martini, *San Martino riceve l'investitura*, San Francesco, Assisi © 1990, Photo Scala, Florence

ISBN 90 253 5890 X / NUR 302
www.boekboek.nl
www.klassieken.nl

Inhoud

Sint-Nicolaas 7
Sint-Paulus de kluizenaar 17
Sint-Antonius 19
Sint-Sebastiaan 24
Sint-Agnes 31
Sint-Vincentius 37
Sint-Blasius 42
Sint-Agatha 46
Sint-Gregorius 52
Sint-Benedictus 71
Sint-Patrick 81
Sint-Maria van Egypte 86
Sint-Ambrosius 90
Sint-Georgius 103
De heilige apostel Petrus 111
Sint-Maria Magdalena 127
De heilige apostel Jacobus 140
Sint-Christoffel 152
De zeven slapers 159
Sint-Dominicus 165
Sint-Bernardus 187
De onthoofding van Sint-Johannes de Doper 201
Sint-Cornelius en Sint-Cyprianus 213
Sint-Cosmas en Sint-Damianus 215
Sint-Michaël 219
Sint-Hiëronymus 233
Sint-Franciscus 241
De elfduizend maagden 257
Sint-Eustachius 263
Sint-Martinus 271

Nawoord 285

Sint-Nicolaas

NAAM

Nicolaas komt van *nikos*, 'overwinning', en *leos*, 'menigte', en betekent dus zoveel als overwinning over de menigte, dat wil zeggen over de zonden die veel voorkomen en alledaags zijn. Of zijn naam betekent overwinning over het volk omdat hij door zijn levenswandel en de geloofsleer die hij onderwees vele volkeren geleerd heeft ondeugden en zonden te overwinnen. Of Nicolaas komt van *nikos*, 'overwinning', en *laus* ('roem') en betekent dan roemrijk door overwinningen. Of van *nitor* ('glans') en *leos*, oftewel glans van het volk, want dat wat glans en reinheid tot stand brengt had hij in zich. Volgens Ambrosius maken Gods woord, een oprechte biecht, heilige gedachten en goede werken namelijk rein.

Argolische kerkvaders hebben zijn legende op schrift gesteld. Volgens Isidorus is Argos een stad in Griekenland, vandaar dat de Grieken ook wel Argoliërs worden genoemd. Elders staat te lezen dat de patriarch Methodius Nicolaas' leven in het Grieks heeft opgetekend en dat Johannes de Diaken het met veel toevoegingen in het Latijn heeft vertaald.

LEVEN

Nicolaas, een inwoner van de stad Patara, was een kind van rijke en vrome ouders. Zijn vader heette Epiphanus, zijn moeder Johanna. Zij kregen hem als ouders in de prille bloei van hun jeugd en leidden daarna een ingetogen en celibatair leven. Op zijn eerste levensdag werd hij in bad gedaan en stond hij meteen rechtop in de tobbe; bovendien zoog hij op woensdag en vrijdag slechts één keer aan de borst. Als jongeman ging hij het lichtzinnige vermaak van jongelui uit de weg en bezocht juist heel vaak de kerk en prentte zich daar alles in wat hij kon begrijpen van de Heilige Schrift.

Na de dood van zijn ouders begon hij erover na te denken hoe hij zijn geweldige rijkdom zou kunnen besteden, niet om menselijke roem te verwerven maar tot meerdere glorie van God. Op dat moment werd iemand uit de buurt die van aanzienlijke afkomst was er uit armoede toe gedreven zijn drie dochters, maagden, te prostitueren om zo, door hen schandelijk te exploiteren, in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien. Dat kwam de heilige man ter ore. Uit afschuw over deze schanddaad wierp hij 's nachts stilletjes een stapeltje goud, in een lap gewikkeld, door het raam 's mans huis in en maakte zich onopgemerkt uit de voeten. 's Ochtends bij het opstaan vond de man het bundeltje goud. Hij dankte God en vierde de bruiloft van zijn oudste dochter. Niet lang daarna verrichtte Gods dienaar hetzelfde werk. De man vond weer een bundeltje met goud en barstte uit in uitbundige loftuitingen. Hij besloot om voortaan 's nachts de wacht te houden om erachter te komen wie hem in zijn nood te hulp was gekomen. Een paar dagen later gooide Nicolaas een dubbel zo grote bundel goud bij het huis naar binnen. De man werd wakker van het geluid en liep de vluchtende Nicolaas achterna. 'Blijf staan!' riep hij hem toe. 'Verberg je toch niet voor mij!' Hij rende nog harder en zag toen dat het Nicolaas was. Meteen wierp hij zich op de grond omdat hij zijn voeten wilde kussen, maar de ander deinsde terug en drukte hem op het hart om het voor zich te houden zolang hij leefde.

Later, na de dood van de bisschop van de stad Myra, kwamen de bisschoppen van de betreffende kerkprovincie bijeen om een opvolger aan te wijzen. Een van de bisschoppen genoot groot gezag en zijn keuze was bepalend voor het oordeel van alle andere. Hij had hun allen de raad gegeven om zich te wijden aan vasten en gebed. 's Nachts hoorde hij een stem die hem vertelde dat hij 's ochtends vroeg de deur van de kerk in de gaten moest houden en de eerste de beste die hij naar de kerk zag komen, een man genaamd Nicolaas, tot bisschop moest wijden. Hij vertelde dit aan de andere bisschoppen en drukte hun allen op het hart om te bidden; zelf zou hij bij de deur de wacht houden.

Op wonderbaarlijke wijze, alsof hij door God gezonden was, begaf Nicolaas zich 's ochtends in alle vroegte, nog voor alle andere mensen, naar de kerk. De bisschop hield hem staande en vroeg:

'Wat is je naam?' Met het hoofd gebogen, als het ware vervuld van de eenvoud van een duif, zei hij: 'Nicolaas, dienaar van uwe heiligheid.' Ze leidden hem de kerk binnen, ook al stribbelde hij tegen, en lieten hem plaatsnemen op de bisschopszetel.

In alle opzichten bleef hij zijn vroegere deemoed en strenge zeden trouw: hij waakte 's nachts om te bidden, kastijdde zijn lichaam, schuwde omgang met vrouwen, stelde zich ten opzichte van iedereen deemoedig op, sprak overtuigend, bemoedigde geestdriftig en vermaande streng. Het verhaal gaat, zoals in een kroniek te lezen staat, dat de heilige Nicolaas het Concilie van Nicea heeft bijgewoond.

Op een dag verkeerden zeelieden in gevaar. In tranen spraken ze dit gebed uit: 'Nicolaas, dienaar Gods, als het waar is wat we over u hebben gehoord, laat ons dat dan nu ervaren!' Meteen verscheen er een man die op hem leek. 'Kijk, hier ben ik!' sprak hij. 'Jullie hebben me toch geroepen?' Daarop begon hij hen te helpen in de ra's en met de schoten en de rest van het takelwerk, en onmiddellijk luwde de storm. Uiteindelijk bereikten ze Nicolaas' kerk en daar herkenden ze hem, terwijl ze hem nooit eerder hadden gezien en niemand hem had aangewezen. Ze dankten God en hem voor hun redding, maar hij maakte hun duidelijk dat ze hun redding niet moesten toeschrijven aan zijn verdiensten maar aan Gods erbarmen en hun geloof.

Er kwam een tijd waarin ernstige hongersnood het hele bisdom van Sint-Nicolaas zo hard trof dat niemand meer te eten had. De man Gods hoorde op een gegeven moment dat er schepen beladen met tarwe in de haven hadden aangelegd. Meteen ging hij naar de waterkant om de zeelieden te vragen of ze met ten minste honderd schepel per schip de hongerige bevolking te hulp wilden komen. 'Dat durven we niet, vader,' antwoordden ze, 'want de lading is in Alexandrië afgewogen en we moeten alles afleveren bij de graanpakhuizen van de keizer.' 'Doe nu wat ik zeg,' sprak de heilige, 'dan beloof ik jullie uit de kracht van God dat bij de keizerlijke invorderaar zal blijken dat jullie niets tekortkomen.' Aldus geschiedde. Ze leverden evenveel tarwe af bij de ambtenaren van de keizer als ze in Alexandrië hadden ingenomen. Ze vertelden over het wonder en loofden God in zijn dienaar hemelhoog. De man Gods verdeelde het graan al naar gelang ieders behoefte

en wel zo dat er op miraculeuze wijze twee jaar lang niet alleen genoeg was om van te eten maar dat er ook nog een overvloed aan zaaigoed was.

De mensen in die streek hadden afgodsbeelden vereerd, vooral een beeld van de boosaardige Diana. Het was zelfs zo erg dat sommige boeren tot in de tijd van de man Gods dit vervloekte bijgeloof aanhingen en onder een aan Diana gewijde boom heidense rituelen uitvoerden. De man Gods maakte in de hele streek een eind aan deze cultus en liet de boom omhakken.

Woedend brouwde de Oude Vijand een soort oliemengsel dat in strijd met de natuur bleef branden in het water en op stenen. Vervolgens nam hij de gedaante aan van een non en ging naar een aantal opvarenden van een vissersboot die onderweg waren naar de man Gods. 'Ik zou dolgraag met jullie meegaan naar Gods heilige, maar dat kan ik niet,' zo sprak hij hen toe. 'Daarom verzoek ik jullie deze olie naar zijn kerk te brengen en er de muren van zijn kerk mee te bestrijken ter herinnering aan mij.' Meteen was de gedaante verdwenen. En kijk! daar zagen ze een ander bootje met fatsoenlijke mensen aan boord, onder wie een man die sprekend op Sint-Nicolaas leek. 'Ach, wat heeft die vrouw tegen jullie gezegd?' vroeg hij. 'En wat had ze bij zich?' Ze vertelden hoe alles was gebeurd. 'Dat was die hondsbrutale Diana!' zei hij tegen hen. 'Gooi die olie in zee, dan zullen jullie zien dat ik de waarheid spreek.' Ze wierpen de olie in zee. Meteen ontbrandde er een laaiend vuur, dat in strijd met de natuur nog lang en duidelijk zichtbaar op het zeewater bleef branden. Uiteindelijk kwamen ze aan bij Gods dienaar. 'U bent het echt!' zeiden ze. 'U bent de man die op zee aan ons is verschenen en ons bevrijd heeft uit de valstrik van de duivel!'

In dezelfde tijd was er een volk in opstand gekomen tegen het Romeinse gezag. De keizer stuurde drie voorname edellieden, Nepotianus, Ursus en Apollo, om die opstand neer te slaan. Vanwege tegenwind hadden ze noodgedwongen aangelegd in een haven aan de Adriatische Zee. De heilige Nicolaas nodigde hen uit om bij hem te komen eten omdat hij wilde dat ze hun mensen ervan zouden weerhouden te stelen, wat ze op marktdagen vaak deden. Nu de heilige er niet was gaf de stadhouder – hij was namelijk met geld omgekocht – bevel om drie onschuldige soldaten te

onthoofden. De heilige man hoorde wat er gebeurd was en vroeg de edellieden om zo snel mogelijk met hem mee te komen naar de plek waar de mannen onthoofd zouden worden. Daar aangekomen trof hij hen op hun knieën en geblinddoekt aan terwijl de beul zijn zwaard al boven hun hoofd zwaaide. Ziedend van woede wierp Nicolaas zich onverschrokken op de scherprechter, sloeg het zwaard uit zijn hand, maakte de onschuldige mannen los en nam hen ongedeerd mee. Onmiddellijk beende hij naar de residentie van de stadhouder en maakte de gesloten deuren met geweld open. Dadelijk kwam de stadhouder aanlopen en begroette hem, maar de heilige negeerde zijn groet. 'Vijand van God!' beet hij hem toe. 'Wetsverdraaier! Hoe durf je mij met je doldrieste gedrag en in het volle bewustzijn van zo'n vreselijke misdaad in de ogen te kijken?' Hij maakte hem nog veel meer verwijten, maar op verzoek van de legeraanvoerders vergaf hij de berouwvolle man welwillend. Met zijn zegen zetten de keizerlijke afgezanten hun tocht voort en zij brachten de vijand zonder bloedvergieten weer onder gezag van het rijk. Na hun terugkeer werden ze op grootse wijze onthaald door de keizer.

Afgunstig op hun succes bewerkten enkele hoge dignitarissen met gunsten en geld de commandant van de keizerlijke garde om genoemde edellieden bij de keizer te beschuldigen van majesteitsschennis. De man bracht deze aanklacht onder de aandacht van de keizer, die in tomeloze woede bevel gaf hen op te sluiten, en zonder enig verhoor gaf hij opdracht hen nog dezelfde nacht ter dood te brengen. De mannen kregen dit te horen van de gevangenbewaarder. Ze scheurden hun kleren en begonnen bitter te kreunen. Op dat moment bedacht een van hen, Nepotianus, hoe Sint-Nicolaas drie onschuldigen had bevrijd en hij moedigde de anderen aan om zijn bescherming af te smeken. Door toedoen van hun gebeden verscheen Sint-Nicolaas die nacht aan keizer Constantijn.

'Waarom,' sprak hij, 'hebt u die edellieden wederrechtelijk opgepakt en zonder dat ze een misdaad hebben begaan ter dood veroordeeld? Sta vlug op en geef bevel hen zo snel mogelijk vrij te laten. Zo niet, dan bid ik God om een oorlog tegen u te ontketenen waarin u zult sneuvelen en ten prooi zult vallen aan wilde dieren!'

'Wie ben jij dat je 's nachts mijn paleis binnenkomt en zo tegen mij te durft te spreken?' antwoordde de keizer.

'Ik ben Nicolaas, bisschop van de stad Myra.'

Door middel van een droomgezicht joeg hij ook de gardecommandant de stuipen op het lijf. 'Heb jij je geweten en je verstand verloren? Waarom heb jij je medewerking verleend aan de moord op onschuldigen? Ga snel naar hen toe en probeer hen vrij te krijgen! Zo niet, dan zal je lichaam wemelen van de maden en zal je huis spoedig verwoest worden!'

'Wie ben jij,' vroeg hij, 'dat je mij zo vreselijk bedreigt?'

'Je moet weten dat ik bisschop Nicolaas van de stad Myra ben.'

Eenmaal ontwaakt vertelden ze elkaar meteen over hun droom. Onmiddellijk lieten ze de gevangenen halen. 'Kunnen jullie soms toveren dat jullie ons in de war maken met zulke vreselijke dromen?' vroeg de keizer. Ze antwoordden dat ze geen tovenaars waren, noch een doodvonnis hadden verdiend. 'Kennen jullie een man die Nicolaas heet?' Bij het horen van deze naam strekten ze hun handen uit naar de hemel en vroegen God om hen door de verdiensten van Sint-Nicolaas uit het dreigende gevaar te redden. Daarna vertelden ze de keizer alles over Nicolaas' leven en wonderen. 'Ga heen,' sprak hij, 'en dank God die jullie door toedoen van zijn gebeden heeft bevrijd. Breng hem ook namens mij geschenken en vraag hem om mij voortaan niet meer te bedreigen, maar voor mij en mijn rijk te bidden tot de Heer.'

Een paar dagen later kwamen voornoemde mannen bij Gods dienaar en wierpen zich deemoedig voor zijn voeten neer. 'U bent werkelijk een dienaar Gods,' zo zeiden ze, 'werkelijk een man die Christus vereert en liefheeft.' Ze vertelden hem hoe alles was gebeurd. Sint-Nicolaas zwaaide God met hemelwaarts geheven handen oneindige lof toe, onderwees de edellieden grondig in het geloof en zond hen terug naar huis.

Toen de Heer hem tot Zich wilde roepen vroeg hij Hem om hem Zijn engelen te sturen. Hij boog zijn hoofd en zag de engelen komen. Meteen wierp hij zich ter aarde en sterkte zichzelf met het teken van het kruis. Onder het zingen van de psalm 'Bij U, Heer, kom ik schuilen' tot 'in Uw hand' gaf hij de geest, in het jaar 243. Op zijn stervensuur was er hemelse muziek te horen. Hij werd begraven in een marmeren graftombe. Bij zijn hoofd ont-

sprong een oliebron en bij zijn voeten een waterbron en tot op de dag van vandaag scheidt zijn lichaam een heilige olie af die velen weer gezond maakt.

Sint-Nicolaas werd opgevolgd door een goede man, die door afgunstige lieden uit zijn zetel werd verdreven. Daarna vloeide de olie niet meer, maar de stroom kwam weer op gang op het moment dat de man werd teruggeroepen.

Veel en veel later verwoestten de Turken Myra. Tweeënveertig ridders uit Bari die naar Myra waren gevaren openden het graf van Sint-Nicolaas, dat hun door vier monniken was aangewezen, en brachten zijn in olie drijvende gebeente eerbiedig over naar de stad Bari, in het jaar 1087.

Een man die van een Jood een geldbedrag had geleend zwoer op het altaar van Sint-Nicolaas – hij kon namelijk niemand anders vinden die voor hem borg wilde staan – dat hij hem zo snel mogelijk terug zou betalen. Omdat hij het geld heel lang hield eiste de Jood het terug, maar de man beweerde dat hij het al had terugbetaald. De Jood daagde hem voor het gerecht, waar hij werd gedwongen om ten overstaan van zijn schuldeiser een eed te zweren. De man had een uitgeholde staf bij zich, die hij met goudklompjes had gevuld, onder het voorwendsel dat hij zich niet zonder die staf kon redden. Voor hij de eed aflegde gaf hij de staf in bewaring aan de Jood. De man zwoer dat hij hem zelfs meer had teruggegeven dan hij hem verschuldigd was. Na de eedaflegging vroeg hij zijn staf terug en de Jood, onwetend van zijn sluwe streek, gaf hem deze terug.

Onderweg naar huis viel de bedrieger op een tweesprong in slaap. Een wagen die kwam aandenderen doodde hem en verpletterde de met goud gevulde staf zodat het goud eruit viel. De Jood had gehoord wat er was gebeurd en kwam in alle staten aanlopen. Zo zag hij hoe hij was bedrogen. Vele omstanders zeiden dat hij het goud moest pakken, maar dat wilde hij in geen geval, tenzij de gestorvene door de verdiensten van de heilige Nicolaas weer tot leven zou worden gewekt. Als dat zou gebeuren, verklaarde hij, zou hij zich laten dopen en christen worden. Meteen kwam de gestorvene weer tot leven, waarna de Jood in Christus' naam gedoopt werd.

Een andere Jood, die zag dat de heilige Nicolaas in staat was om

wonderen te verrichten, liet een beeld van hem maken en gaf dat een plaats in zijn huis. Wanneer hij ver op reis ging vertrouwde hij zijn bezittingen onder dreigementen aan hem toe, ongeveer in deze bewoordingen: 'Let goed op, Nicolaas. Ik vertrouw u de bescherming van al mijn have en goed toe. Als u dit alles niet goed bewaakt zal ik wraak op u nemen door u te slaan en af te ranselen.'

Op een keer – hij was die dag niet thuis – kwamen er dieven die alles roofden, alleen het beeld lieten ze staan. Bij thuiskomst zag de Jood dat hij was bestolen. Hij sprak het beeld ongeveer als volgt toe: 'Heer Nicolaas, ik had u toch een plaats gegeven in mijn huis om mijn eigendommen tegen dieven te beschermen? Waarom hebt u dat niet willen doen en waarom hebt u de dieven niet tegengehouden? U zult vreselijke folteringen ondergaan en boeten in plaats van de dieven! Zo, door u te folteren, zal ik mijn schade op u verhalen en ik zal mijn woede op u koelen door u te slaan en af te ranselen!'

De Jood pakte het beeld, gaf het er vreselijk van langs en sloeg er verschrikkelijk op los. Meteen gebeurde er een verbijsterend wonder. De heilige Gods verscheen aan de dieven die de buit aan het verdelen waren. Hij zag eruit alsof hij was afgeranseld. Ongeveer in deze bewoordingen sprak hij hen toe: 'Waarom ben ik door toedoen van jullie zo vreselijk afgeranseld? Waarom ben ik zo wreed geslagen? Waarom heb ik zo veel folteringen ondergaan? Kijk hoe mijn lichaam bont en blauw is, hoe het rood kleurt door al het bloed dat ik verlies! Ga snel op pad en breng alles terug wat jullie hebben weggenomen, anders zal de toorn van de Almachtige God zo razend tegen jullie tekeergaan dat Hij jullie misdaad aan iedereen bekend zal maken en dan zullen jullie beiden worden opgehangen.'

'Wie ben jij,' vroegen ze hem, 'dat je zo tegen ons praat?'

'Ik ben Nicolaas, dienaar van Jezus Christus. Een Jood heeft mij zo vreselijk afgeranseld omwille van zijn eigendommen die jullie hebben gestolen.'

Hevig geschrokken gingen ze naar de Jood. Ze vertelden over het wonder en hoorden van hem wat hij het beeld had aangedaan. De dieven gaven alles terug en keerden terug op het rechte pad en de Jood omhelsde het geloof in de Heiland.

Een man vierde elk jaar plechtig de feestdag van Sint-Nicolaas

uit liefde voor zijn studerende zoon. Op een keer organiseerde de vader van de jongen een feestmaal waarvoor hij vele geestelijken uitnodigde. Gekleed als een pelgrim kwam de duivel aan de deur en vroeg om een aalmoes. De vader gebood zijn zoon om de pelgrim zo snel mogelijk een aalmoes te geven. De jongen spoedde zich naar de deur, maar omdat hij de pelgrim niet meer vond ging hij de man achterna. Op een kruispunt greep de duivel de jongen en wurgde hem. Hevig steunend hoorde de vader aan wat er gebeurd was. Hij haalde het lichaam op, legde het op een bed en schreeuwde het uit van verdriet: 'Liefste zoon, wat is er met je gebeurd? Sint-Nicolaas, is dit de beloning voor de eer die ik u zo vaak heb bewezen?' Terwijl de vader deze woorden sprak, opende de jongen zijn ogen alsof hij wakker werd en stond op.

Een edelman vroeg eens aan de heilige Nicolaas om bij de Heer gedaan te krijgen dat Hij hem een zoon zou schenken, met de belofte dat hij met zijn zoon zijn kerk zou bezoeken en hem een gouden kelk zou aanbieden. Hij kreeg een zoon en bracht hem groot en liet een kelk maken. Omdat hij erg met deze kelk was ingenomen ging hij hem zelf gebruiken en liet een andere maken die evenveel waard was.

Tijdens hun tocht over zee naar de kerk van Sint-Nicolaas gebood de vader zijn zoon om hem water te brengen, en wel in de kelk die hij als eerste had laten maken. Maar toen de jongen hem wilde vullen viel hij met kelk en al in zee; meteen was hij verdwenen. Zijn vader beweende hem bitter maar vervulde desalniettemin zijn gelofte. Aangekomen bij het altaar van Sint-Nicolaas bood hij de tweede kelk aan, maar deze viel van het altaar alsof hij er werd afgegooid. Hij pakte hem op en zette hem nogmaals op het altaar, maar weer werd de kelk er, nog verder, van afgegooid. Hij pakte hem nog een keer op en zette hem voor de derde keer op het altaar, maar voor de derde keer werd hij er, en nu nog verder, van afgegooid. Iedereen keek verbaasd naar dit wonderbaarlijke schouwspel, en kijk! daar verscheen de jongen, gezond en wel, met de eerste kelk in zijn handen. Ten overstaan van iedereen vertelde hij dat de heilige Nicolaas was verschenen op het moment dat hij in zee viel en hem ongedeerd in veiligheid had gebracht. In zijn blijdschap schonk de vader beide kelken aan de heilige Nicolaas.

Een rijke man kreeg dankzij de verdiensten van Sint-Nicolaas een zoon die hij Adeodatus ('door God gegeven') noemde. Daarom bouwde hij in zijn huis een kapel voor de heilige Gods en vierde elk jaar plechtig zijn feestdag. Zijn woonplaats lag naast het land van de Agarenen. Op een dag werd Adeodatus door de Agarenen gevangengenomen en als slaaf toegewezen aan hun koning. Een jaar later, op de dag waarop zijn vader vroom de feestdag van Sint-Nicolaas vierde, bediende de jongen de koning met een kostbare kelk. Denkend aan zijn gevangenschap, het verdriet van zijn ouders en de vreugde die die dag in zijn ouderlijk huis heerste, begon hij heel diep te zuchten. Met hulp van dreigementen ontwrong de koning hem de reden van zijn zuchten en sprak: 'Wat die Nicolaas van jou ook doet, jij blijft hier bij ons!' Plotseling sloeg er een felle rukwind door het paleis, voerde de jongen met de kelk mee en zette hem neer voor de deuren van de kapel waar zijn ouders aan de viering deelnamen, tot grote vreugde van iedereen.

Elders staat te lezen dat deze jongeman afkomstig was uit Normandië. Onderweg naar het Heilige Land was hij op zee gevangengenomen door de sultan. Vaak werd hij voor de ogen van de sultan afgeranseld. Op de feestdag van Sint-Nicolaas werd hij opnieuw geslagen en in een kerker opgesloten. Hij huilde omdat hij slaag kreeg en om de vreugde die hij vroeger altijd op die dag beleefde, tot hij plotseling in slaap viel. Toen hij wakker werd bevond hij zich in de kapel van zijn vader.

Sint-Paulus de kluizenaar

Paulus was de eerste kluizenaar, zoals betuigd wordt door Hiëronymus, die zijn leven heeft beschreven. Ten tijde van de razende christenvervolging door Decius zocht Paulus de volstrekte verlatenheid op van een woestijn, waar hij zestig jaar ergens in een grot verbleef zonder dat de mensen van hem af wisten. (Van die Decius wordt gezegd dat hij dezelfde was als Gallienus: hij droeg twee namen. Zijn regering begon in het jaar des Heren 256.) De heilige Paulus zag namelijk dat de christenen met allerhande martelwerktuigen werden verhoord, en daarom vluchtte hij de woestijn in.

In die tijd werden bijvoorbeeld twee jonge christenen opgepakt, van wie de een over heel zijn lijf met honing werd ingesmeerd en onder de felle zon werd blootgesteld aan steken van vliegen, horzels en wespen, die hem helemaal kapot moesten maken. De ander werd op een heel zacht bed gelegd, dat op een allerlieflijkste plek werd neergezet waar het heerlijk weer was, met een kabbelend beekje, vogelzang en geurende bloemen. De jongeman kreeg echter touwen van bontgekleurde bloemen om zich heen, zodat hij zijn handen en voeten niet vrij had. Daar verscheen een heel mooi, ontuchtig meisje dat de jongen ontuchtig betastte, terwijl hij vol was van liefde voor God. Hij voelde in zijn lichaam impulsen die indruisten tegen de rede, maar hij had geen wapens waarmee hij zich kon losmaken van de vijand. Daarom zette hij de tanden in zijn eigen tong en spuwde die het ontuchtige meisje in het gezicht. Zo wist hij de bekoring te verdrijven door pijn en verwierf hij een lofwaardig zegeteken. De kwellingen van deze en andere christenen joegen Paulus angst aan en zo trok hij de woestijn in.

In die tijd dacht Antonius dat hij als monnik de eerste woestijnbewoner was. Maar in dromen kreeg hij te verstaan dat in de

woestijn ook iemand anders woonde, die veel beter was dan hij. Antonius ging via de bossen naar hem op zoek, en kwam daarbij een hippocentaur tegen (half mens, half paard), die hem de weg rechtsaf wees. Daarna kwam hij nog een wezen tegen, dat vruchten van de palmboom droeg; het zag er van boven uit als een mens, maar had van onderen de gestalte van een geit. Paulus bezwoer het wezen bij God om hem te zeggen wie hij was. Het antwoord luidde dat hij een Satyr was, een bosgod volgens de heidense dwaalleer. Ten slotte kwam Antonius een wolf tegen, die hem naar de cel van de heilige Paulus bracht.

Paulus had een voorgevoel van zijn komst en deed zijn deur op slot. Antonius vroeg hem open te doen en zei erbij dat hij nooit meer weg zou gaan, maar nog liever daar wilde sterven. Paulus gaf zich gewonnen en deed open en dadelijk vielen ze elkaar in de armen.

Op het uur van de maaltijd kwam een raaf hun een dubbele portie brood brengen. Antonius was daar verbaasd over, maar Paulus antwoordde hem dat God hem elke dag op die manier bediende en nu de hoeveelheid had verdubbeld omwille van de gast. Vervolgens ontstond een vrome strijd wie waardiger was om het brood te delen: Paulus liet de eer aan zijn gast, Antonius aan de oudste. Ten slotte pakten ze het brood allebei vast en trokken het zo in gelijke stukken.

Toen Antonius op de terugweg in de buurt van zijn eigen cel kwam, zag hij hoe de ziel van Paulus door engelen omhoog werd gevoerd. Snel liep hij terug. Hij trof het lichaam van Paulus aan in geknielde houding, zoals van iemand die bidt, zodat hij dacht dat de man nog leefde. Hij was echter gestorven, zo moest hij vaststellen. 'O heilige ziel!' riep hij uit, 'wat je altijd deed bij leven heb je getoond in de dood!'

Hij wilde een graf graven maar wist niet hoe. Maar kijk, daar kwamen twee leeuwen aanlopen die een groeve maakten en na de begrafenis terugkeerden naar het woud. Antonius nam de tuniek van Paulus mee, die van palmbladeren was gemaakt. Sindsdien droeg hij die op hoogtijdagen. Paulus stierf rond het jaar des Heren 287.

Sint-Antonius

NAAM

'Antonius' komt van *ana*, dat wil zeggen 'omhoog', en *tenens* ('vasthoudend'). Dat is dus zoveel als 'vasthoudend aan het hogere' en neerziend op het wereldse.

LEVEN

Toen Antonius eenentwintig jaar was, hoorde hij in de kerk voorlezen: 'Als je volmaakt wilt zijn, ga dan heen, verkoop alles wat je hebt en geef het aan de armen.' Daarop verkocht hij al zijn bezit, deelde de opbrengst uit onder de armen en ging zelf het leven leiden van een kluizenaar. Daarin kreeg hij vele beproevingen van demonen te verduren.

Op een keer, toen hij de geest van ontucht te boven was gekomen dankzij de kracht van zijn geloof, verscheen hem de duivel in de gedaante van een zwart jongetje. De duivel boog diep voor hem en erkende dat hij door hem was verslagen. Antonius had door zijn gebeden namelijk ook het vermogen de geest van ontucht te kunnen zien wanneer die jongeren belaagde. Toen hij de duivel in de genoemde vorm zag, zei hij: 'Je bent in de meest waardeloze gedaante aan mij verschenen, ik ben voortaan niet meer bang voor je.'

Een andere keer hield hij zich schuil in een grafkamer en kwam er een massa demonen, die hem dusdanig toetakelden dat zijn dienaar hem als een dode op de schouders nam en wegdroeg. Toen de mensen allemaal waren samengekomen en hem als een dode hadden beweend, werd Antonius terwijl iedereen sliep weer levend en hij liet zich door zijn dienaar weer terugbrengen naar de grafkamer.

Door de pijn van zijn wonden zakte hij daar neer en zo lag hij op de grond. Maar met de kracht van zijn geest daagde hij de de-

monen uit tot de strijd. Daarop verschenen zij in allerlei gestalten van beesten en met hun tanden, hoorns en klauwen takelden zij hem opnieuw verschrikkelijk toe. Plotseling verscheen toen een wonderbare lichtgloed, die de demonen allemaal op de vlucht deed slaan. Antonius was direct genezen, en omdat hij begreep dat Christus daar aanwezig was, zei hij: 'Waar was U, goede Jezus? Waar was U? Waarom was U er niet vanaf het begin om mij te helpen en mijn wonden te genezen?' De Heer antwoordde: 'Ik was er wel, Antonius, maar Ik wachtte om jouw strijd te zien. Maar nu heb je gevochten als een man en zal Ik je naam over heel de wereld bekendmaken.'

Antonius' geloofsijver was heel groot. In de tijd dat keizer Maximianus de christenen ter dood bracht wilde hij de martelaren volgen en samen met hen het martelaarschap verdienen. Hij was buitengewoon bedroefd dat hem dat niet werd gegeven.

Tijdens een tocht naar een andere woestijn vond hij een zilveren schotel. 'Waar komt die zilveren schotel nu vandaan?' vroeg hij bij zichzelf. 'Hier is geen spoor van mensen te zien! Als een reiziger hem verloren had, zou hem dat niet kunnen ontgaan, zo groot is het ding. Nee, duivel, het is een truc van jou! Maar nooit zul je iets kunnen veranderen aan mijn wil!' En bij die woorden verdween de schotel als rook. Nadien vond hij nog een enorme klomp goud, maar het goud vloog weg als vuur. Zo nam Antonius de wijk naar het gebergte, waar hij twintig jaar verbleef en schitterde met talloze wonderen.

Op een keer was hij in extase en zag hij hoe de hele wereld vol lag met in elkaar vervlochten strikken. 'Hoe kun je daaraan ooit ontkomen?' riep hij uit. Toen hoorde hij: 'Door nederigheid.'

Op een keer werd hij door engelen omhoog getild en kwamen er demonen bij. Die verhinderden zijn opgang en hielden hem verwijtend de zonden voor die hij van kindsbeen af had begaan. De engelen zeiden: 'Jullie moeten niet de zonden noemen die hem al zijn kwijtgescholden door de genade van Christus. Maar kennen jullie misschien zonden uit de tijd dat hij monnik is? Kom daar dan mee!' Die konden ze niet aantonen, en zo werd Antonius vrij de hoogte in geheven en vrij weer neergezet.

Antonius vertelt over zichzelf: 'Ik zag eens een heel lange duivel, die het waagde te zeggen dat hij de goddelijke kracht en voor-

zienigheid was. "Wat wil je dat ik je geef, Antonius?" zei hij. Maar ik spuugde hem in het gezicht en gewapend met de naam van Christus stortte ik mij helemaal op hem. Dadelijk was hij verdwenen.'

De duivel verscheen ook een keer in een zo rijzige gestalte dat hij met zijn hoofd de hemel leek te raken. Op Antonius' vraag wie hij was antwoordde hij dat hij Satan was, en hij zei erbij: 'Waarom zijn de monniken toch zo tegen mij gekant en word ik door de christenen vervloekt?' Antonius antwoordde: 'Dat doen ze terecht, want ze hebben zo vaak last van jouw hinderlagen.' En de ander: 'Niet waar, niet ík val ze lastig, ze brengen elkaar in verwarring. Want ik ben tot niets herleid doordat Christus alom heerst.'

Een boogschutter zag de gezegende Antonius eens met zijn broeders plezier maken, iets wat hem niet beviel. Antonius zei hem: 'Zet een pijl op je boog en span hem.' Dat deed hij. Antonius liet hem dat een tweede en derde keer doen, waarop de man zei: 'Ik kan de boog niet zo spannen, want straks heb ik spijt dat hij gebroken is.' 'Zo is het nu ook bij het werk van God,' zei Antonius. 'Als we ons bovenmatig inspanden zouden we snel breken. Het is dus beter om een streng regime op zijn tijd te versoepelen.' Na het horen van die woorden ging de man gesticht weg.

Iemand vroeg Antonius: 'Wat moet ik in acht nemen om God te behagen?' Hij antwoordde: 'Waar je ook gaat of staat, houd altijd God voor ogen. Kijk bij alles wat je doet wat de Heilige Schrift zegt. En waar je je ook maar vestigt, ga daar niet snel weg. Neem deze drie dingen in acht en je bent gered.'

Een vader vroeg aan Antonius: 'Wat moet ik doen?' Antonius zei hem: 'Vertrouw niet op je eigen gerechtigheid, beheers je maag en je tong, en heb geen spijt over gedane zaken.'

Een uitspraak van Antonius: 'Zoals vissen sterven als ze te lang op het droge zijn, zo gaat het ook met monniken die te lang buiten hun cel vertoeven of bij wereldse mensen verblijven. Ze raken dan los van hun vaste voornemen tot een leven van stilte. Wie in eenzaamheid zit en zich stilhoudt is van drie oorlogen af, namelijk die van horen, praten en zien. Hij hoeft dan nog maar tegen één ding te vechten: tegen zijn eigen hart.'

Een paar broeders kwamen met een oude monnik bij vader Antonius op bezoek. 'Een goede metgezel hebben jullie in deze

oude monnik!' zei Antonius tot de broeders. En tot de oude monnik: 'Goede broeders hebt u gevonden, vader!' Die antwoordde: 'Ja, goede broeders heb ik gevonden, maar hun woning heeft geen deur. Iedereen kan in hun stal naar binnen en de ezel losmaken.' Dat zei hij omdat alles wat ze in hun hart hadden meteen op hun tong lag.

Nog een uitspraak van vader Antonius: 'Het is raadzaam te weten dat er drie soorten lichamelijke drang zijn. De eerste is die van nature, de tweede komt van een volle maag, de derde van een demon.'

Een broeder had de wereld vaarwel gezegd, maar niet volledig, omdat hij nog wat voor zichzelf achterhield. 'Ga heen en koop flink wat vlees,' zei Antonius hem. Hij ging en kocht een hoop vlees, maar toen hij ermee terugkwam werd hij door honden en vogels op het lijf gezeten. Antonius zei tegen hem: 'Wie de wereld vaarwel zegt en toch geld wil hebben, die vergaat het precies zo. Die wordt dan door demonen bestookt en verscheurd.'

Antonius had in de woestijn eens last van algehele geestelijke lauwheid. Hij zei: 'Heer, ik wil gered worden maar mijn eigen gedachten staan me dat niet toe!' En hij stond op en ging naar buiten. Daar zag hij iemand zitten die aan het werk was en vervolgens opstond en ging bidden. Het was een engel des Heren. 'Doe zoals ik,' zei die, 'en je zult gered zijn.'

Op een keer stelden de broeders hem vragen over de toestand van de zielen. De nacht daarna werd hij door een stem geroepen die zei: 'Sta op, ga naar buiten en kijk.' En daar zag hij een lange, vreeswekkende gestalte met zijn hoofd helemaal tot aan de wolken. Er waren ook een soort gevleugelde figuren die naar de hemel wilden vliegen, maar de reus strekte zijn armen en hield ze tegen. Er waren er ook die vrijelijk opvlogen en die hij niet kon tegenhouden. Antonius hoorde geluiden van grote blijdschap maar tegelijk ook van enorme droefenis, en hij begreep het: dit was de opgang van de zielen, met de duivel die het probeerde te verhinderen. Die hield bepaalde schuldige zielen tegen en was bedroefd over het opvliegen van de heiligen die hij niet kon tegenhouden.

Tijdens werkzaamheden samen met zijn broeders keek Antonius eens omhoog naar de hemel en zag daar een akelig visioen. Hij liet zich voor God op de grond vallen en vroeg Hem om

de toekomstige misdaad af te wenden. De broeders vroegen hem waar het over ging. Onder tranen en zuchten zei hij dat de wereld een ongehoorde misdaad te wachten stond. 'Ik zag het altaar van God,' zei hij, 'omgeven door een massa die alles kapot trapte. Het katholieke geloof zal in een grote wervelstorm omvergeworpen worden en mensen die op dom vee lijken zullen Christus' heiligdommen plunderen...' En een stem des Heren was te horen, die zei: 'Mijn altaar zal bezoedeld worden.' Twee jaar later barstten de arianen los en verscheurden de eenheid van de Kerk, bevlekten doopvont en kerken, en slachtten christenen op de altaren als schapen.

Een commandant uit Egypte, een ariaan genaamd Balachius, hield zozeer huis in de Kerk dat hij zusters en monniken de kleren van het lijf trok en openbaar geselde. Toen schreef Antonius hem het volgende: 'Ik zie de toorn van God over u komen! Houd nu op de christenen te vervolgen, anders wordt u bevangen door de toorn van God, die u dreigt met een spoedige ondergang.' De ongelukkige las de brief, lachte erom en vervloekte hem en smeet hem op de grond. De boden liet hij flink geselen, waarna hij Antonius het volgende terugschreef: 'U bent dus zo bezorgd om de monniken? Dan zal de strengheid van onze tucht ook u bereiken!' Hij had een heel mak paard, maar vijf dagen later, toen hij erop reed, werd hij door dat paard gebeten en op de grond gesmeten. Met zijn benen aangevreten en verminkt overleed hij binnen drie dagen.

Enkele broeders vroegen Antonius om een heilzaam woord. Hij zei: 'Jullie hebben gehoord wat de Heer zegt: "Als iemand u op de wang slaat, keer hem dan ook de andere toe." ' De broeders zeiden: 'Maar dat kunnen wij niet!' En hij weer: 'Verdraag dan minstens die eerste slag.' 'Nee, dat kunnen we ook niet.' Toen zei Antonius tegen een leerling: 'Maak een drank klaar voor deze broeders, want ze zijn heel zwak.' En tot de broeders: 'Voor jullie is enkel het gebed onmisbaar.'

Dit alles staat te lezen in de levens van de vaders.

Uiteindelijk heeft Antonius in zijn honderdvijfde levensjaar zijn broeders ten afscheid gezoend en is hij in vrede gestorven. Dat was onder Constantijn, wiens regering begon rond het jaar 340.

Sint-Sebastiaan

NAAM

'Sebastiaan' komt van *sequens* ('volgend'), *beatitudo* ('gelukzaligheid'), *astym*, 'stad', en *ana*, 'omhoog', en is dus zoveel als 'op zoek naar de gelukzaligheid van de stad hierboven', oftewel hij die deze stad bezit en verwerft. Dit kan volgens Augustinus via vijfvoudige betaling: met armoede verwerf je het rijk, met pijn vreugde, met werk rust, met smaad glorie, met de dood het leven. 'Sebastiaan' kan ook komen van *bastum* ('zadel'). Want Christus is soldaat, de Kerk Zijn paard en Sebastiaan het zadel of zitplaats waarop Christus in Zijn Kerk op expeditie uitreed en de zege van vele martelaren behaalde. En 'Sebastiaan' laat zich ook uitleggen als 'omringd' of 'rondgaande', het eerste omdat hij rondom pijlen in zijn lijf had zoals een egel, het tweede omdat hij de ronde maakte langs alle martelaren en iedereen moed insprak.

LEVEN

Sebastiaan was een zeer christelijk man, afkomstig uit Narbonne, die zijn opleiding kreeg in Milaan. De keizers Diocletianus en Maximianus waren zo op hem gesteld dat ze hem commandant van het Eerste Cohort maakten en hem opdroegen altijd in hun buurt paraat te staan. Hij droeg de wapenrok uitsluitend om christenzielen die hij onder martelingen zag bezwijken moed in te spreken.

Twee mannen van hoge adel, Marcellianus en Marchus, een tweeling, zouden onthoofd worden omwille van hun geloof in Christus. Hun ouders kwamen naar hen toe om hen op andere gedachten te brengen. Zo kwam hun moeder bij hen met de haren los en gescheurde kleren en haar borsten ontbloot. 'Ach mijn lieve zoons!' snikte ze. 'Ik zit in ongehoorde ellende, in ondraaglijk leed. Ach wat ben ik ongelukkig: ik verlies mijn zoons, die uit

eigen beweging de dood opzoeken. Als ik ze kwijtraakte aan de vijand zou ik de rovers achtervolgen, dwars over het slagveld, als ze tot de gevangenis werden veroordeeld zou ik binnendringen in hun cel, al kostte het mijn leven. Maar dit is een nieuw soort sterven, waarbij men de beul vraagt toe te slaan, alleen wil leven om te sterven en de dood verzoekt te komen. Dit is een nieuw soort rouw, een nieuw soort ellende, waarin kinderen hun jeugd uit eigen beweging opgeven en ouders op hun ellendige oude dag gedwongen zijn te blijven leven!'

Tijdens deze woorden van hun moeder werd hun vader erbij gehaald, gesteund door zijn slaven, het hoofd bestrooid met stof, en hij richtte jammerkreten ten hemel: 'Mijn zoons gaan uit eigen beweging op weg naar de dood! Zo kom ik hier dan om afscheid te nemen. Het geld dat ik opzij had gelegd voor mijn eigen begrafenis moet ik nu besteden aan de begrafenis van mijn zoons. Wat een ongeluk! Ach lieve zoons, stut van mijn oude dag, tweevoudig licht uit mijn schoot, waarom houden jullie zo van de dood? Jongeren, kom hier, en ween om jongeren die uit eigen wil sterven! Ouderen, kom hier, en ween met mij om mijn zoons! Vaders, kom hier, en zorg dat ik dit niet hoef te verduren! Ach, ogen van me, huil nu maar en blijf erin, dan hoef ik mijn zoons niet te zien vallen onder het zwaard!'

Tijdens deze woorden van hun vader kwamen hun vrouwen erbij, die de broers hun eigen kinderen voor ogen voerden onder luide jammerkreten: 'Aan wie laten jullie ons over? Wie zullen deze kinderen leiden? Wie zal jullie ruime bezit verdelen? O, wat een hart van steen! Je ouders verachten, je vrienden verjagen, je vrouwen verstoten, je kinderen verlaten, en dan jezelf uit eigen beweging melden bij je beulen!'

Het hart van de mannen werd intussen week, maar toen sprong de heilige Sebastiaan, die erbij was, tussenbeide. 'Nee, dappere soldaten van Christus!' riep hij uit. 'Laat je niet met zielige woorden naar de lippen praten! Leg de eeuwige kroon daarvoor niet af!'

Hij richtte zich ook tot de ouders. 'Wees niet bang,' zei hij, 'ze worden niet van u gescheiden, maar ze gaan voor u een woning klaarmaken te midden van de sterren. Vanaf het begin van de wereld heeft dit leven iedereen bedrogen die erin geloofde, iedereen

teleurgesteld die er iets van verwachtte, iedereen bespot die dacht erop te kunnen bouwen. Nee, het heeft helemaal niets zekers opgeleverd en het blijkt daarmee voor allen vals. Het leven inspireert de dief te stelen, de driftkop tekeer te gaan, de leugenaar bedrog te plegen. Het zet aan tot crimineel gedrag, verordent misdaad, moedigt aan tot ongerechtigheid. Maar neem nu de vervolging die wij hier doorstaan: vandaag opgelaaid en morgen uitgedoofd, vandaag een hete gloed en morgen louter kou, in een oogwenk begonnen en in een oogwenk weer voorbij. Nee, dan de eeuwige pijn! Die wordt steeds nieuw voor nog meer leed, neemt telkens toe om des temeer te branden, laait steeds op voor zwaarder straf! Laten we onze emoties dus opwekken uit liefde tot het martelaarschap. Daarin is het dat de duivel meent te winnen, maar terwijl hij pakt wordt hij zelf gepakt. Ja, hij grijpt maar verliest, hij martelt maar wordt gemarteld, hij keelt maar is al gedood, hij smaalt maar staat voor gek.'

Deze en soortgelijke woorden predikte de gezegende Sebastiaan, en daarbij lichtte hij op in een stralende glans. En er verscheen hem een jongeman in een wit gewaad die hem de vredeskus gaf en zei: 'Jij zult altijd bij mij zijn.'

De heiligen waren in bewaring gesteld in het huis van Nicostratus. Diens vrouw Zoë, die haar spraakvermogen verloren had, viel Sebastiaan voor de voeten en vroeg om vergeving. 'Als ik dienaar van Christus ben,' zei Sebastiaan, 'en als alles wat deze vrouw uit mijn mond heeft gehoord en geloofd waar is, laat Hij dan haar mond openen. Hij heeft ook de mond van Zacharias, profeet van de Heer, geopend.' Na die woorden riep de vrouw uit: 'Gezegend het woord uit uw mond en gezegend zij die alles geloven wat u hebt verkondigd! Ik zag een engel die een boek voor u ophield waarin alles geschreven stond wat u zei.' Toen haar man dat hoorde viel hij de heilige Sebastiaan voor de voeten en verzocht hem om vergiffenis. En onmiddellijk maakte hij de martelaren los en vroeg hun om in vrijheid heen te gaan. Maar zij wilden de behaalde zege absoluut niet opgeven, zeiden ze.

Zo groot was de gave en de kracht die de Heer aan Sebastiaans woorden verleende, dat hij niet alleen Marcellianus en Marchus sterkte om hun martelaarschap vol te houden, maar ook hun vader, die Tranquillinus heette, en hun moeder samen met nog veel

anderen bekeerde tot het geloof. Allen werden gedoopt door de priester Policarpus.

Deze Tranquillinus leed aan een ernstige ziekte maar kreeg kort na de doop zijn gezondheid terug. De stadsprefect van Rome leed eveneens aan een ernstige ziekte. Daarom vroeg hij Tranquillinus de man die hem zijn gezondheid had teruggegeven bij hem te brengen. Zo gingen de priester Policarpus, Sebastiaan en Tranquillinus naar de prefect toe. Op zijn vraag hem weer gezond te maken zei Sebastiaan dat hij eerst zijn afgoden moest afzweren. Ook moest hij hem toestemming geven hun beelden te vernietigen, want dan pas zou hij weer gezond worden. Dat zouden zijn slaven wel doen, zei prefect Chromatius, niet hijzelf. 'Maar zij durven niet,' zei Sebastiaan, 'en ze zijn bang de afgodsbeelden te vernietigen. En stel dat de duivel hun bij die gelegenheid iets aandoet! Dan zeggen de ongelovigen natuurlijk dat het is vanwege het vernietigen van de afgodsbeelden!'

En zo grepen Policarpus en Sebastiaan naar de wapens en vernietigden meer dan tweehonderd beelden van afgoden. 'Wij hebben nu de beelden vernietigd,' zeiden ze daarna, 'en u had alweer gezond moeten zijn. U hebt uw ongelovigheid dus nog niet afgelegd, dat kan niet anders, of u hebt nog een paar afgodsbeelden achtergehouden.' De prefect wees hen op een privé-vertrek met een weergave van alle sterren: zijn vader had daar meer dan tweehonderd pond goud aan uitgegeven, en hij voorspelde daar altijd de toekomst mee. 'Zolang dat intact is,' zei Sebastiaan, 'bent u zelf niet intact.' De man stemde in, maar toen nam zijn zoon Tiburtius, een voortreffelijke jongeman, het woord. 'Dat zal ik niet toestaan!' zei hij. 'Zo'n mooi werk vernielen! Maar ik wil mijn vaders gezondheid niet in de weg staan. Welnu, laat twee ovens opstoken. Als mijn vader na de vernietiging van het werk niet weer gezond is, gaan de heren allebei het vuur in!' 'Goed,' zei Sebastiaan, 'zoals u zegt.'

Tijdens de vernieling van het werk verscheen een engel aan de prefect, die hem verkondigde dat hij van de Heer Jezus Christus zijn gezondheid terug had. Meteen was hij weer gezond en rende hij de engel achterna om hem zijn voeten te kussen. Die hield hem echter tegen vanwege het feit dat hij het doopsel nog niet had ontvangen. Zo werd de prefect met zijn zoon Tiburtius en

nog veertienhonderd van zijn mensen gedoopt.

Zoë werd door de ongelovigen vastgehouden en lange tijd gefolterd totdat zij de geest gaf. Toen Tranquillinus hiervan hoorde had hij het niet meer. 'Vrouwen gaan ons al voor naar de krans!' riep hij uit. 'Waar leven wij nog voor?' Zelf werd hij een paar dagen later gestenigd. De heilige Tiburtius werd geconfronteerd met gloeiende kooltjes en kreeg de keus: of wierook offeren aan de goden, of blootsvoets eroverheen lopen. Hij sloeg een kruis en wandelde er vastberaden op blote voeten overheen. 'Ik heb het gevoel,' zei hij, 'of ik in de naam van onze Heer Jezus Christus op rozen loop!' De reactie van prefect Fabianus: 'Iedereen weet toch dat jullie van Christus magie hebben geleerd!' 'Houd je mond, ellendeling!' zei Tiburtius. 'Je bent het niet waard om Zijn heilige, honingzoete naam in de mond te nemen!' Woedend gaf de prefect bevel hem te onthoofden.

Marcellianus en Marchus werden op een paal vastgesnoerd en daar begonnen ze psalmen te zingen: 'Kijk hoe goed en prettig het is...' enzovoort. 'Ellendelingen!' riep de prefect. 'Hou op met die waanzin! Bevrijd jezelf!' Maar zij zeiden: 'Nog nooit hebben we zo heerlijk feestgevierd. Laat ons alsjeblieft hier hangen zolang wij met ons lichaam zijn bekleed.' Daarop gaf de prefect bevel hen met lansen in hun zijden te doorboren, en zo brachten zij hun martelaarschap tot vervulling.

Daarna rapporteerde de prefect over Sebastiaan aan keizer Diocletianus. Die liet de heilige bij zich roepen. 'Ik heb jou hier in het paleis steeds als een van mijn voornaamsten gehad,' zei hij, 'maar al die tijd heb je mijn belangen geschaad en de goden gekrenkt, zonder dat ik het merkte.' Daarop antwoordde Sebastiaan: 'Omwille van uw belang heb ik steeds Christus gediend en omwille van de stabiliteit van het Romeinse rijk heb ik steeds God vereerd, die in de hemel is.' Toen gaf Diocletianus bevel hem midden in het legerkamp vast te binden en door de soldaten met pijlen te laten beschieten. Ze schoten hem zo vol pijlen dat hij wel een egel leek en zodra ze dachten dat hij dood was gingen ze weg.

Binnen een paar dagen was hij bevrijd geraakt en stond hij op de treden van het paleis, waar hij de langskomende keizers hard de les las over de ellende die zij de christenen aandeden. 'Is dat niet Sebastiaan?' vroegen de keizers. 'Die hebben we toch lang-

durig met pijlen laten doodschieten?' 'De Heer is zo goed geweest mij weer tot leven te wekken,' zei Sebastiaan. 'Zo kan ik u ontmoeten en u de les lezen over de ellende die u Christus' dienaren bezorgt.' Toen liet de keizer hem net zolang met knuppels aftuigen tot hij zijn laatste adem uitblies. Het lichaam liet hij in de goot gooien, zodat de christenen hem niet als martelaar konden vereren.

De nacht daarop verscheen de heilige Sebastiaan aan de heilige Lucina en onthulde haar waar zijn lichaam lag. Zij moest hem begraven naast de overblijfselen van de apostelen, gaf hij aan, en zo geschiedde. Zijn lijden vond plaats onder Diocletianus en Maximianus, van wie de regering begon rond het jaar des Heren 278.

Gregorius vertelt in het eerste boek van zijn *Dialogen* dat een pasgetrouwde vrouw in Toscane door anderen was uitgenodigd voor de inwijding van een kerk van de heilige Sebastiaan. De nacht voor vertrek voelde zij vleselijke begeerten opkomen en kon zij niet van haar man afblijven. 's Ochtends voelde zij meer schaamte ten opzichte van de mensen dan jegens God en zij ging op weg. Ze had de kapel met de relieken van de heilige Sebastiaan nog niet betreden of een duivel pakte haar beet en begon haar te kwellen in het bijzijn van allen. De priester van die kerk greep het altaarkleed en gooide dat over haar heen, maar de duivel nam meteen ook bezit van de priester. Vrienden van de vrouw brachten haar naar magiërs toe, die de duivel met bezweringen moesten uitdrijven. Maar tijdens de bezweringsformules ging door Gods oordeel een legioen aan duivels, namelijk 6666 stuks, bij haar binnen en begon haar verschrikkelijk te kwellen. Maar een man genaamd Fortunatus, die uitblonk door zijn heilige levenswandel, wist haar dankzij zijn gebeden te genezen.

In de *Daden van de Longobarden* staat te lezen dat Italië ten tijde van koning Gumbert geheel in de greep was van de pest. De ziekte sloeg zo hard toe dat er amper mensen over waren om elkaar te begraven. De pest woedde vooral in Rome en Pavia. Toen verscheen aan velen, duidelijk zichtbaar, een goede engel, gevolgd door een slechte engel met een speer in de hand. De goede engel gaf de ander opdracht om toe te slaan en te doden, en uit ieder huis waar dit gebeurde droeg men daarna doden naar buiten, één per gegeven stoot. Iemand kreeg van Godswege geopenbaard dat

deze pest absoluut niet zou ophouden voordat in Pavia een altaar was gebouwd voor de heilige Sebastiaan. Dit werd gebouwd in de kerk van de heilige Petrus-in-ketenen. Toen het af was hield de gesel meteen op, waarna er vanuit Rome relieken van de heilige Sebastiaan naar Pavia werden overgebracht.

Ambrosius zegt in zijn voorwoord: 'De gezegende martelaar Sebastiaan heeft zijn bloed vergoten ter belijdenis van Uw naam, eerbiedwaardige Heer. Zijn bloed laat tegelijk ook Uw wonderbare daden zien: in zwakte brengt U kracht teweeg. Het verleent succes aan onze inspanningen en geeft dankzij zijn gebed steun aan de zwakken.'

Sint-Agnes

NAAM

Agnes komt van *agna* ('lam') omdat ze zachtaardig en nederig was als een lam. Of van het Griekse *agnos*, 'vroom', omdat ze vroom en barmhartig was. Of Agnes komt van *agnoscendo* ('kennend'), omdat ze de weg van de waarheid kende. Volgens Augustinus staat de waarheid tegenover ijdelheid en onwaarheid en dubbelzinnigheid; van die drie hield zij zich verre, dankzij de waarheid die haar eigen was.

LEVEN

Agnes, een heel verstandig meisje volgens het getuigenis van Ambrosius, die haar martelaarschap heeft beschreven, verloor de dood en vond het leven in haar dertiende levensjaar. De jeugd telt men in jaren, maar naar de geest was ze geweldig oud; lichamelijk was ze een jong meisje maar geestelijk op hoge leeftijd; mooi was haar uiterlijk, mooier nog haar geloof.

Onderweg van school naar huis was werd de zoon van de stadhouder verliefd op haar. Hij beloofde haar juwelen en eindeloze rijkdom als ze zijn huwelijksaanzoek niet zou afwijzen.

'Ga uit mijn buurt,' antwoordde Agnes hem, 'brandhout van de zonde, voedsel van de misdaad, voer van de dood! Ik ben al bestemd voor een andere minnaar!'

Ze noemde eerst vijf aanbevelenswaardige eigenschappen van haar minnaar en verloofde, eigenschappen die meisjes verlangen van de man met wie ze verloofd zijn, te weten adellijke afkomst, uiterlijke schoonheid, overvloedige rijkdom, moed en succes en allesoverstijgende liefde. 'Hij is veel edeler dan jij,' zei ze, 'zowel wat betreft Zijn afkomst als Zijn positie. Zijn moeder is een maagd, Zijn vader heeft geen omgang met vrouwen. Engelen dienen Hem, zon en maan bewonderen Zijn schoonheid. Zijn

vermogen is onuitputtelijk, Zijn rijkdom neemt nooit af. Door Zijn geur herleven de doden, door Zijn aanraking worden de zieken getroost. Zijn liefde is kuisheid, Zijn aanraking heiligheid, gemeenschap met Hem is maagdelijkheid.'

De volgende vijf eigenschappen stelde ze hem ten voorbeeld met de woorden: 'Wiens afkomst is hoger, wiens macht groter, uiterlijk mooier, liefde heerlijker en verfijnder dan alle charme?' Daarna noemde ze vijf weldaden die haar verloofde haar had bewezen en die Hij aan andere verloofden bewijst, namelijk dat Hij hun een verlovingsring geeft ten teken van Zijn trouw, hen kleedt en siert met een grote verscheidenheid aan deugden, hen tekent met het bloed van Zijn Lijden, hen aan Zich verbindt met een keten van liefde en hen verrijkt met de schat van hemelse eer.

'Met Zijn verlovingsring,' zo sprak ze, 'heeft Hij Zich aan mij verbonden. Hij heeft mijn rechterhand en hals behangen met edelstenen, mij in een gouden gewaad gekleed en mij getooid met eindeloze halssnoeren. Hij heeft Zijn teken op mijn gezicht aangebracht, zodat ik niemand anders als minnaar neem dan Hem, en Zijn bloed heeft mijn wangen versierd. Door Zijn kuise omhelzingen ben ik al aan Hem gebonden, Zijn lichaam heeft zich al verenigd met mijn lichaam. Hij heeft mij onvergelijkbare schatten laten zien die Hij mij als geschenk beloofd heeft als ik Hem trouw blijf.'

De waanzinnig verliefde jongeman hoorde haar aan en wierp zich op zijn bed. Dat hij ziek was van liefde bleek de artsen uit zijn diepe zuchten.

De vader van de jongeman ging met hetzelfde aanzoek naar het meisje, maar zij stelde dat zij haar verbintenis met haar eerste verloofde niet kon verbreken. Daarop liet de stadhouder navraag doen naar wie die verloofde dan wel was van wiens macht Agnes zo hoog opgaf. Iemand verklaarde dat zij Christus haar verloofde noemde. Dat bracht de stadhouder ertoe haar eerst te bestoken met vriendelijke woorden, daarna met vreselijke dreigementen.

'Doe wat je wilt,' zei Agnes, 'je zult toch niet krijgen wat je verlangt.' Of hij nu dreigend of vriendelijk klonk, ze lachte hem evengoed uit.

'Ik laat je de keus,' zei de stadhouder. 'Breng samen met de Vestaalse maagden een offer, als je maagdelijkheid je lief is, of je zult

je samen met hoeren prostitueren.' Omdat ze van adellijke afkomst was kon hij geen geweld tegen haar gebruiken en daarom gebruikte hij haar christelijk geloof tegen haar.

'Ik zal niet aan jouw goden offeren,' antwoordde ze, 'noch door andermans vuiligheid bezoedeld worden, want ik heb een bewaker van mijn lichaam bij me: een engel van de Heer.'

Daarop gaf de stadhouder bevel haar te ontkleden en naakt naar een bordeel te brengen, maar de Heer maakte haar haren zo dicht dat ze beter door haar haren bedekt werd dan door kleren. In het huis van schande trof ze een engel van de Heer aan die haar opwachtte. Hij liet het huis baden in een zee van licht en had voor haar een blinkend wit gewaad gemaakt. En zo werd het bordeel tot een bedehuis. Het was zelfs zo dat wie het ontzagwekkende licht vereerde reiner naar buiten ging dan hij was binnengekomen.

De zoon van de stadhouder ging met andere jongemannen naar het bordeel en moedigde hen aan om eerst naar Agnes toe te gaan. Ze gingen naar binnen, maar geschrokken van het wonder kwamen ze gekweld door wroeging weer terug. Razend en tierend dat zij mislukkelingen waren ging hij naar binnen en stortte zich in het schijnsel, in zijn drift om haar te pakken. Maar omdat hij geen eerbied voor God had getoond stierf hij, gewurgd door de duivel.

Toen de stadhouder het nieuws hoorde kwam hij met vreselijke jammerklachten bij haar en vroeg haar tot in detail uit omtrent de oorzaak van zijn dood.

'Degene wiens verlangen uw zoon wilde vervullen,' zei Agnes, 'kreeg hem in zijn macht en doodde hem. Maar zijn metgezellen schrokken van de aanblik van het wonder en kwamen ongedeerd terug.'

'Als je gedaan kunt krijgen dat hij weer tot leven wordt gewekt,' zei de stadhouder, ' heb je duidelijk geen gebruik gemaakt van toverkunsten. Laten we nu naar buiten gaan, want dit is het moment waarop de macht van de Heer zal moeten blijken.'

Door toedoen van Agnes' gebed verscheen haar een engel van de Heer, die het huilende en biddende meisje ophief van de grond, en zo werd de jongeman weer tot leven gewekt. Hij sprak in het openbaar over Christus, maar om het volk tot oproer aan te zet-

ten schreeuwden de priesters van de tempels: 'Grijp die heks! Grijp die tovenares die mensen in de war maakt en het hoofd op hol brengt!'

Nu de stadhouder dit grootse wonder had gezien wilde hij haar vrijlaten, maar omdat hij ervoor beducht was dat hij vogelvrij verklaard zou worden, droeg hij zijn functie over aan een plaatsvervanger en ging bedroefd weg omdat hij haar niet kon redden. Zijn plaatsvervanger, Aspasius genaamd, liet haar in een laaiend vuur werpen, maar de vlammen weken uiteen en verbrandden het oproerige volk terwijl ze háár volstrekt niet raakten. Daarop gaf Aspasius opdracht een zwaard in haar keel te steken. En zo wijdde de stralende en blozende Bruidegom haar als Zijn verloofde en als martelares aan Zichzelf. Ze stierf de martelaarsdood, zo gelooft men, ten tijde van Constantijn de Grote, wiens regering in 309 begon.

Vervuld van vreugde begroeven christenen en haar ouders haar lichaam. Ze ontsnapten maar ternauwernood aan de heidenen, die hen met stenen bekogelden.

Haar pleegzuster Emerentiana, een onberispelijk levend meisje maar nog een dopelinge, werd door de heidenen gestenigd toen zij bij het graf vastberaden hun geloof aan de kaak stelde. Ogenblikkelijk beefde de aarde, bliksemde en weerlichtte het zo erg dat vele heidenen om het leven kwamen zodat zij bezoekers van het graf van het meisje sindsdien met rust lieten. Het lichaam van Emerentiana werd bijgezet naast het lichaam van Sint-Agnes.

Acht dagen later hielden haar ouders bij het graf een wake en zagen een groep meisjes met glanzend gouden kleren. Tussen die meisjes zagen ze de heilige Agnes, die eveneens een glanzend gewaad droeg; aan haar rechterzijde stond een lam dat nog witter was dan sneeuw. 'Hoed jullie ervoor om mij te rouwen alsof ik dood ben,' zei ze tegen hen, 'maar verheug jullie samen met mij en prijs mij gelukkig omdat ik samen met al deze meisjes hier een schitterende zetel heb gekregen.' Naar aanleiding van deze verschijning wordt de octaaf van Agnes' feestdag gevierd.

Constantia, een dochter van Constantijn, een meisje dat aan een uiterst agressieve vorm van lepra leed, hoorde over deze verschijning en bezocht het graf. Verzonken in gebed viel ze daar in slaap. Ze zag de heilige Agnes, die tegen haar zei: 'Wees standvas-

tig, Constantia. Als je in Christus gelooft, zul je meteen verlost worden.' Hierna werd ze wakker en merkte dat ze volkomen genezen was. Ze werd gedoopt en liet daarna boven het lichaam van de heilige Agnes een kerk bouwen. Daar bleef ze als maagd wonen en verzamelde door haar voorbeeld vele meisjes om zich heen.

Paulinus, een man die in de kerk van Sint-Agnes het priesterschap bekleedde, werd hevig gekweld door vleselijke bekoringen. Omdat hij God geen aanstoot wilde geven vroeg hij de hoogste kerkelijke gezagdrager toestemming om te trouwen. De paus, die de goedheid en eenvoud van zijn geest opmerkte, gaf hem een ring met een smaragd en droeg hem het volgende op. Er was een prachtige afbeelding van de heilige Agnes in haar kerk geschilderd. Daar moest hij toestemming vragen om zich met haar te mogen verloven. De priester vroeg dit aan haar beeltenis en meteen stak ze haar ringvinger uit, nam de ring aan en trok haar hand terug, waarop elke verlokking de priester ontvluchtte. Naar verluidt is deze ring nog altijd aan haar vinger te zien.

Elders staat te lezen dat de paus tegen de priester iets anders zei. Hij moest zich verloven om zijn verloofde, en wel de kerk van Sint-Agnes, te beschermen en te onderhouden. Die kerk stond namelijk op instorten. Hij gaf hem een ring met daarbij de opdracht om zich te verloven met haar eerdergenoemde beeltenis. Deze stak haar vinger uit en trok die weer terug. Zo verloofde hij zich met haar.

Over dit meisje zegt Ambrosius in zijn boek over de maagden: 'Grijsaards, mannen, jongens bezingen haar; niemand is prijzenswaardiger dan zij die door allen geprezen kan worden. Alle mensen die al pratend haar martelaarschap verkondigen zijn haar herauten. Verbaast u allen dat zij van God getuigde terwijl ze nog niet over zichzelf kon oordelen op grond van haar leeftijd. Zij bereikte tenslotte dat men van haar geloofde wat ze over God vertelde terwijl men nog niet geloofde wat ze over de mens vertelde, omdat dat wat bovennatuurlijk is afkomstig is van de maker van de natuur. Een nieuw soort martelaarschap: ze was nog te jong voor martelingen en toch al rijp voor de overwinning; het was moeilijk voor haar om te vechten, maar ze was wel in staat om de kroon te verwerven; ze was volleerd in de deugd nog voor ze de jaren des onderscheids had bereikt. Een bruid haast zich niet zo

snel naar het huwelijksbed als dit meisje, verheugd om de goede afloop en in looppas, op weg ging naar de plaats waar haar de doodstraf wachtte.'

In zijn voorwoord zegt Ambrosius ook: 'Omdat de heilige Agnes de geneugten van haar hoge afkomst versmaadde, verdiende ze hemelse glorie; omdat ze dat wat in de menselijke samenleving wenselijk is minachtte, kreeg ze deel aan het gezelschap van de Eeuwige Koning; met haar kostbare dood voor Christus die ze dankzij haar belijdenis verkreeg, volgde zij Hem na.'

Sint-Vincentius

NAAM

'Vincentius' wil zoveel zeggen als *uitia incendens* ('hij die zonden in brand steekt') ofwel *uincens incendia* ('hij die branden overwint') ofwel *uictoriam tenens* ('hij die de zege in handen heeft'). Want hij verbrandde de zonden, dat wil zeggen maakte er een einde aan, door de versterving van zijn lichaam. En hij overwon de brand van marteling door die standvastig te verdragen en hield de zege over de wereld in handen door daarop neer te zien. Hij overwon namelijk drie zaken in de wereld, te weten verkeerde dwalingen, onreine liefdes en wereldse angsten: die overwon hij met wijsheid, reinheid en standvastigheid. Daarover zegt Augustinus: 'Dat de wereld met al haar dwalingen, liefdes en angsten overwonnen kan worden, is aangetoond door het martelaarschap van de heiligen.'

Zijn passie, die volgens sommigen is beschreven door de gezegende Augustinus, is door Prudentius prachtig in verzen gegoten.

LEVEN

Vincentius was van edele komaf maar nog edeler in geloof en godsdienst. Hij was diaken van de gezegende bisschop Valerius. De bisschop kampte met een spraakgebrek en had daarom zijn taken aan hem toevertrouwd en wijdde zich aan gebed en meditatie.

Op bevel van stadhouder Dacianus werden ze samen naar Valencia gesleept, waar ze in een vreselijke gevangenis werden gestopt. Zodra de stadhouder dacht dat ze van honger bijna waren omgekomen, liet hij ze onder zijn ogen komen. Ze waren echter gezond en in goede stemming, constateerde hij, en hij werd kwaad. 'Zeg op, Valerius!' riep hij uit. 'Wat is dat nu? Onder de dekmantel van godsdienst werk jij keizerlijke besluiten tegen!'

Valerius gaf hierop zachtjes antwoord, maar Vincentius zei: 'Eerwaarde vader, u hoeft hier niet te mompelen alsof u bang bent. Spreek vrijuit, op luide toon! Of als u wilt, heilige vader, zal ík de rechter van repliek dienen.'

'Al sinds lang, dierbare zoon,' zei hij, 'laat ik het spreken graag aan jou over. Dat geldt ook nu: verdedig jij het geloof waarin wij staan.'

Daarop wendde Vincentius zich naar Dacianus. 'Tot nu toe,' begon hij, 'gingen uw woorden over het ontkennen van het geloof. Besef toch dat het voor verstandige christenen taboe is om de dienst aan God te lasteren door hem te ontkennen!'

Nog altijd kwaad gaf Dacianus orders de bisschop in ballingschap te sturen. Maar Vincentius zag hij als een arrogante jongeman die zich heel wat verbeeldde, en hij wilde een afschrikwekkend voorbeeld stellen. Daarom beval hij om hem op het 'paard' vast te zetten en geheel aan stukken te trekken.

Toen dat gebeurde zei Dacianus: 'Zeg me eens, Vincentius, dat arme lichaam van jou, hoe ziet dat er nu uit?' Maar met een glimlach zei die: 'Dit is wat ik altijd wilde!'

De stadhouder begon hem kwaad met alle mogelijke folterwerktuigen te bedreigen als hij niet met hem zou instemmen. 'Ik kan mijn geluk niet op!' zei Vincentius. 'Hoe erger jij kwaad op mij denkt te worden, des te beter ga je medelijden tonen. Dus kom maar op, arme kerel, leef je boosaardigheid maar helemaal uit. Je zult het zien: dankzij Gods kracht kan ik als slachtoffer van foltering meer dan jij als dader!'

De stadhouder begon te schreeuwen en zijn beulen af te ranselen met de zweep en de knots. 'Hé Dacianus!' zei Vincentius. 'Kijk nou eens, jijzelf neemt wraak voor mij op die assistenten!'

De stadhouder raakte buiten zinnen. 'Ellendelingen!' riep hij tegen de beulen. 'Jullie halen niets uit! Waarom laten jullie handen het afweten? Echtbrekers en vadermoordenaars konden jullie breken: die konden tijdens hun bestraffingen niets verborgen houden. Maar nu kon alleen Vincentius jullie folteringen doorstaan!'

Daarop brachten de beulen ijzeren kammen aan tot in zijn binnenste ribben. Uit heel zijn lichaam vloeide bloed weg, de borstkas brak open en de ingewanden werden zichtbaar. 'Heb mede-

lijden met jezelf, Vincentius,' zei Dacianus. 'Dan kun je je mooie jeugd terugkrijgen, en bespaar je jezelf de nog resterende folteringen.'

'Jij giftige duivelstong!' riep Vincentius. 'Ik ben niet bang voor je folteringen. Ik vrees maar één ding, heel erg: dat jij doet alsof je medelijden wilt hebben met mij. Want hoe kwader ik jou zie, des te sterker mijn juichstemming! Ik wil niet dat je iets van de bestraffing afdoet, zodat je aan alle kanten je nederlaag moet erkennen!'

Toen werd hij van het 'paard' gehaald en naar de 'vuurvork' gesleept. Opgewekt haastte hij zich naar zijn straf, ja, hij maakte de beulen verwijten dat ze zo langzaamaan deden. Zo kroop hij zelf op het rooster, waar hij werd gebraden, verbrand en verzengd. In al zijn ledematen werden ijzeren haken en gloeiende plaatjes aangebracht. Terwijl het bloed over de vlammen sproeide, stapelde men wond op wond en sprenkelde ook zout over het vuur: dat zou dan met de sissende vlammen opspringen tegen zijn lichaam, dat al overal verwond was, en zo nog gruwelijker brandwonden opleveren. De projectielen kwamen al niet meer tegen de ledematen, maar tegen de ingewanden, ja, de binnenste ingewanden gleden uit zijn lichaam naar buiten. Intussen bleef hij onbeweeglijk liggen, de ogen omhoog gericht in gebeden tot de Heer. Dienaren berichtten dit aan Dacianus.

'Verdorie, we kunnen het niet winnen!' zei Dacianus. 'Maar nu moet hij nog langer leven onder kwellingen! Sluit hem op in een afschuwelijke kerker, maak daar een stapel scherven, zet zijn voeten vast op een balk en leg hem languit over die scherven. Laat hem daar achter, zonder enige menselijke hulp, en als hij bezweken is, breng me dan op de hoogte.'

De wrede dienaren waren hun nog wredere meester zo snel mogelijk ter wille. Maar zie, de Koning voor wie de soldaat leed veranderde zijn kwelling in roem. De duisternis van de kerker werd verjaagd door een geweldig licht, de scherpte van de scherven veranderde in de heerlijkheid van allerlei bloemen, zijn voeten kwamen los en Vincentius mocht genieten van de eerbiedwaardige troost van engelen. En terwijl hij zo met de engelen psalmen zingend over de bloemen liep, dreef de zoete melodie en de heerlijke bloemengeur tot ver in de omtrek. De wachters, die

via kieren in de kerker hadden gezien wat er binnen gebeurde, werden doodsbang en bekeerden zich tot het geloof.

Toen Dacianus dat hoorde, raakte hij buiten zichzelf. 'Wat kunnen we hem dan nog aandoen?' riep hij. 'Ja, we zijn verslagen. Laat de man overbrengen naar een bed en op een zacht matras leggen. Anders maken we hem nog roemrijker, wanneer hij onder de folteringen zou bezwijken! Nee, laat hem liever herstellen zodat hij weer met nieuwe kwellingen kan worden bestraft.'

Zo werd hij dan naar een heel zacht bed gebracht, waar hij een tijdje uitrustte. Daar gaf hij dadelijk de geest, zo rond het jaar 287, ten tijde van Diocletianus en Maximianus.

Bij het bericht hiervan ergerde het Dacianus enorm dat hij op die manier verslagen was. 'Bij leven kon ik hem dan niet de baas worden, maar ik zal hem straffen na zijn dood. Ik zal mij verzadigen aan zijn bestraffing, al kon de zege dan niet mijn deel zijn.'

Op bevel van Dacianus werd het lijk in het open veld gelegd, als prooi voor vogels en beesten. Het werd echter dadelijk door engelen bewaakt en beschermd en bleef zo bewaard: de beesten kwamen er niet aan. Ten slotte verscheen een gulzige raaf, die de andere vogels, die groter dan hijzelf waren, met klappende vleugels verjoeg en ook een toesnellende wolf op de vlucht joeg met zijn gepik en gekras. De raaf boog zijn kop en verstijfde, zo kon men zien, bij de aanblik van het heilige lichaam, verbaasd over die bewaking door engelen. Toen Dacianus hiervan hoorde, zei hij: 'Ik geloof dat ik hem ook als dode niet de baas kan worden!'

Daarom liet hij een enorme molensteen aan het lijk binden en het geheel in zee gooien. Te land konden beesten het lijk dan niet verteren, maar nu zouden waterbeesten het tenminste verorberen in zee. De zeelui lieten het lijk in zee zakken en maakten dat het zonk. Maar sneller dan de zeelui zelf ging het lijk weer naar de kust. Daar werd het door een dame en een paar anderen gevonden (op aanwijzing van Vincentius zelf) en door hen met alle eer begraven.

Over deze martelaar zegt Augustinus: 'De gezegende Vincentius won in woorden, won in straffen, won in de geloofsbekentenis, won in de ellende. Hij won toen hij werd verbrand, won toen hij in de golven onderging, won bij de geboorte, won in de dood.' En ook: 'Vincentius wordt gefolterd als oefening, gegeseld als trai-

ning, geslagen ter harding, verbrand ter zuivering.' Ook Ambrosius spreekt in zijn voorwoord over hem als volgt: 'Vincentius wordt gefolterd, geslagen, gegeseld, verbrand, maar omwille van de heilige naam blijft zijn geest onoverwinnelijk en onwankelbaar. Hij brandt meer door de gloed van de hemel dan door de gloed van ijzer, hij is meer gebonden door de vrees voor God dan voor de wereld, hij wilde liever God behagen dan het forum, liever sterven voor de wereld dan voor God.' En Augustinus weer: 'Voor onze ogen verrijst een wonderlijk schouwspel: onbillijke rechter, wrede folteraar, onoverwinnelijke martelaar en een wedstrijd tussen wreedheid en godsvrucht.'

Het staat ook bij Prudentius, die beroemd werd ten tijde van Theodosius de Oudere, wiens regering begon in het jaar des Heren 387. Die laat Vincentius aan Dacianus het volgende antwoord geven: 'Folteringen, kerker, haken, sissend hete platen, ja, de allerergste straf, de dood, dat is voor christenen maar kinderspel!' En Dacianus: 'Boei hem, draai zijn handen op de rug, en rek hem uit aan bovenkant en onderkant, totdat zijn borstkas uit de voegen barst en alle ledematen kraken! Door de gaten van zijn wonden moet en zal de lever trillend zichtbaar worden!' Dan moet de soldaat Gods lachen om de bebloede handen, verontwaardigd dat de folterhaken in zijn lijf niet dieper in zijn ledematen dringen. En in de kerker zegt de engel hem: 'Sta op, beroemde martelaar, sta op en wees gerust. Je wordt nu onze metgezel, je mag je scharen in ons zalige gezelschap. Jij, onoverwinnelijk soldaat, die ook de sterken overtreft in sterkte: zelfs het woest en grimmig folterwerktuig huivert nu jij zegeviert!' Prudentius roept dan uit: 'Jij dubbel beroemde, die als enige een tweetal zegepalmen wist te winnen! Ja, jouw lauwerkrans, dat zijn er twéé!'

Sint-Blasius

NAAM

'Blasius' wil zoveel zeggen als *blandus* ('innemend') of als *belasius*, van *bela*, 'stevig', en *syor*, 'klein'. Hij was namelijk innemend door zijn zoetklinkende taal, stevig door zijn vertrouwdheid met deugden en klein door zijn nederige karakter.

LEVEN

Blasius blonk uit door grote mildheid en heiligheid. Daarom verkozen de christenen in Sebaste, een stad in Cappadocië, hem tot bisschop. Na aanvaarding van het bisschopsambt moest hij vanwege de vervolging door Diocletianus een grot opzoeken en daar leidde hij een kluizenaarsleven. Vogels brachten hem er te eten en wilde dieren stroomden eendrachtig bij hem samen. Ze weken niet van zijn zijde voordat hij hun de hand had opgelegd en zo zijn zegen had gegeven. En als er dieren ziek werden gingen ze meteen naar hem toe en kwamen dan volledig genezen bij hem vandaan.

De commandant van de streek had zijn soldaten uit jagen gestuurd. Hun inspanningen bleven eerst vergeefs, maar toen kwamen ze toevallig uit bij de grot van de heilige Blasius, waar ze een grote massa dieren aantroffen die ervoor stonden. Toch konden ze die dieren helemaal niet te pakken krijgen en verbaasd meldden zij dit aan hun heer. Deze stuurde dadelijk nog meer soldaten met de opdracht om de man samen met alle christenen bij hem te brengen.

Die nacht verscheen Christus driemaal aan Blasius met de woorden: 'Sta op en breng je offer aan Mij!' En daar verschenen de soldaten. 'Naar buiten!' riepen ze. 'De commandant roept je!' De heilige Blasius antwoordde hun: 'Wees welkom, mijn zoons. Nu zie ik dat God mij niet vergeten is!' en ging met hen mee. Onder-

weg bleef hij onophoudelijk preken en ook verrichtte hij in hun bijzijn veel wonderen.

Een vrouw bracht haar zoon, die stervende was vanwege een visgraat die hem dwars in de keel stak, aan Blasius' voeten en vroeg hem in tranen om genezing van de jongen. De heilige legde de jongen de hand op en bad dat hij, en allen die in Blasius' naam iets vroegen, de gunst van genezing zouden verkrijgen. Dadelijk was de jongen weer beter.

Een arm vrouwtje bezat niets behalve een varken, maar het beest werd door een wolf bruut geroofd. Zij smeekte Blasius om ervoor te zorgen dat zij het varken terugkreeg. 'Weest u niet bedroefd, mevrouw,' zei hij met een glimlach, 'u krijgt uw varken terug!' Meteen verscheen de wolf en gaf de weduwe haar varken terug.

Na aankomst in de stad werd Blasius op bevel van de commandant in de gevangenis gezet. De volgende dag liet de commandant hem bij zich voorleiden. Hij keek hem aan en begroette hem met vriendelijke woorden: 'Gegroet Blasius, vriend van de goden!'

'Gegroet ook u, geachte commandant,' antwoordde Blasius. 'Maar spreekt u hier niet van goden maar van demonen, want ze worden aan het eeuwig vuur prijsgegeven, samen met hun vereerders.'

De commandant werd kwaad en liet Blasius met knuppels afrossen en weer opsluiten in de gevangenis.

'Redeloze man!' riep Blasius. 'Denkt u echt dat u door mij te straffen mijn liefde voor God van me afneemt? Ik heb God zelf in mij die mij kracht geeft!'

Toen dit ter ore kwam van de weduwe die haar varken had teruggekregen, slachtte zij het varken en bracht de kop en poten, samen met een kaars en brood, naar de heilige Blasius. Hij dankte haar, at en zei tot haar: 'Ieder jaar moet u een kaars opzetten in een kerk die mijn naam draagt. Dan zal het u, en eenieder die dit doet, goed vergaan.' Sindsdien deed de weduwe dit altijd en ging het haar voor de wind.

De commandant liet Blasius weer uit de gevangenis halen, maar hij kon hem niet doen buigen voor zijn godenbeelden. Toen gaf hij bevel hem aan een balk te hangen, zijn lijf met ijzeren kammen af te tuigen en hem zo naar de gevangenis terug te brengen.

Zeven vrouwen volgden hem daar naartoe en vingen er druppels van zijn bloed op. Weldra werden ze opgepakt en gedwongen tot offers aan de godenbeelden. 'Als u wilt dat wij uw goden met respect aanbidden,' zeiden ze, 'zet ze dan bij het ven. Dan kunnen we daar ons gezicht wassen en hen zo op een reinere manier aanbidden.'

Dat stemde de commandant blij en vlug werd gedaan zoals zij hadden gezegd. Maar zij grepen de godenbeelden vast en smeten ze midden in het ven. 'Als het goden zijn,' zeiden ze erbij, 'dan merken we het wel.'

Toen de commandant dit hoorde werd hij razend en sloeg hij zichzelf voor het hoofd. 'Waarom hebben jullie onze goden niet vastgehouden?' vroeg hij zijn dienaren. 'Dan waren ze niet naar de bodem van het meer gegooid!'

'Wat de vrouwen tegen u zeiden was een list,' zeiden ze. 'Zij hebben hen in het ven gesmeten.'

'De ware God duldt geen listen,' zeiden de vrouwen. 'En als zij echt goden waren hadden ze van tevoren geweten wat we met hen wilden doen!'

In woede liet de commandant gesmolten lood en ijzeren kammen klaarmaken, en daarbij zeven pantsers die nog gloeiden van het vuur. De pantsers liet hij aan de ene kant leggen, en aan de andere kant zeven linnen hemden. Wat wilden ze liever, zo vroeg hij hun, ze mochten kiezen. Toen liep een van de vrouwen, moeder van twee kleine jongens, onverschrokken naar voren, greep de linnen hemden en smeet die in de haard. 'Laat ons toch niet achter, allerliefste mama,' riepen haar kleintjes. 'Maar zoals u ons hebt vervuld met de zoetheid van uw melk, zo moet u ons ook vervullen met de zoetheid van het hemelse rijk!'

Daarop liet de commandant alle vrouwen ophangen en hun lijf met ijzeren kammen aftuigen. Hun vlees was volkomen wit, als sneeuw, en in plaats van bloed vloeide er melk. Ze konden de kwellingen eigenlijk niet verdragen, maar er kwam een engel des Heren bij hen, die hun moed insprak zoals bij mannen. 'Niet bang zijn,' zei hij, 'een goede werker gaat na een goed begin door tot een goed einde. Zo verdient hij de complimenten van zijn baas voor het voltooide werk. Dan krijgt hij loon naar werken en blijdschap naar loon!'

Vervolgens liet de commandant hen naar beneden halen en in de haard gooien. Maar van Godswege doofde het vuur en de vrouwen kwamen er ongedeerd uit. 'Ophouden nu met die toverkunst,' zei de commandant. 'Aanbid onze goden!' Maar zij antwoordden: 'Maak af wat je begonnen bent, want wij zijn al geroepen tot het rijk Gods.' Daarop sprak hij zijn vonnis uit: onthoofding.

Op het uur van hun onthoofding knielden zij neer en spraken de volgende bede uit: 'God, U die ons van het duister hebt gescheiden en in dit heerlijke licht hebt gebracht, U die ons tot Uw offer hebt gemaakt, neem nu onze zielen op en laat ze aankomen in het eeuwig leven.' En zo werd hun het hoofd afgehouwen en gingen zij over naar de Heer. De zielen van de vrouwen leken uit het lichaam te komen zoals bruidjes met fonkelende gouden halssnoeren uit een bruidskamer, en zo richting hemel te vliegen.

Daarna liet de commandant Blasius bij zich voorleiden. 'Hoe zit het?' vroeg hij. 'Aanbid je de goden nu wel of niet?'

'Goddeloze man!' zei Blasius. 'Ik ben niet bang voor je dreigementen, doe wat je wilt, ik lever mijn lichaam met huid en haar aan jou over.'

Daarop liet de commandant hem in het ven gooien. Blasius sloeg een kruis over het water en weldra werd dat droog en stevig zoals land. 'Als jullie goden echt zijn,' zei Blasius, 'toon dan hun kracht en loop hier overheen.' Vijfenzestig man liepen het ven in en werden dadelijk verzwolgen.

Een engel des Heren daalde neer en zei: 'Kom eruit, Blasius, en ontvang de kroon die God voor je heeft klaargemaakt.' Zodra Blasius eruit was, vroeg de commandant: 'Staat je besluit vast dat je de goden niet aanbidt?'

'Besef het goed, ongelukkige man,' zei Blasius. 'Ik ben een dienaar van Christus, demonen aanbid ik niet.'

Ter plekke gaf de commandant bevel hem te onthoofden. Blasius zelf bad tot de Heer dat iedereen die met een keelaandoening of enige andere ziekte om zijn voorspraak vroeg, ogenblikkelijk verhoord zou mogen worden. En hoor, daar kwam een stem uit de hemel: het zou geschieden zoals hij vroeg. Zo is Blasius samen met de twee jongetjes onthoofd, rond het jaar des Heren 287.

Sint-Agatha

NAAM

'Agatha' komt van *agios*, 'heilig', en *theos*, 'God', en wil dus zoveel zeggen als 'heilige van God'. Want het zijn drie dingen, zo zegt Chrysostomus, die een mens tot heilige maken en die bij haar op volmaakte wijze aanwezig waren: reinheid van hart, presentie van de Heilige Geest en overvloed aan goede werken. Of de naam komt van *a*, 'zonder', en *geos*, 'aarde', en *theos*, 'God', en betekent dan 'godin zonder aarde', dat wil zeggen zonder liefde tot het aardse. Of de naam komt van *aga*, 'sprekend', en *thau*, 'vervolmaking', en betekent dan 'volmaakt en perfect sprekend', iets wat duidelijk naar voren komt in haar antwoorden. Of hij komt van *agad*, 'dienst', en *thaas*, 'hoger', en betekent 'hogere dienst'; dit dan vanwege haar woorden 'Dat is de hoogste vrijgeborenheid' enzovoorts. Ofwel de naam komt van *aga*, 'plechtig', en *thau*, 'vervolmaking', en betekent 'op plechtige wijze vervolmaakt', dat wil zeggen begraven; dit blijkt dan uit de engelen die haar hebben begraven.

LEVEN

Agatha was een vrijgeboren meisje met een grote innerlijke en uiterlijke schoonheid. Zij leefde in Catania, waar zij God altijd in alle heiligheid vereerde. De stadhouder van Sicilië, Quintianus, een kerel van lage stand, die zich liet leiden door wellust en hebzucht en die de afgodsbeelden was toegedaan, spande zich in om haar op te pakken. Door in zijn lage stand een vrouw van adel op te pakken wilde hij indruk maken, in zijn wellust wilde hij van haar schoonheid genieten, in zijn hebzucht haar rijkdommen roven en in zijn afgoderij haar dwingen tot offeren aan de goden. Hij liet haar bij zich voorleiden. Dat gebeurde en toen kwam hij erachter dat zij onwrikbaar vasthield aan haar voorgenomen levenswijze.

Daarop leverde hij haar over aan een prostituee genaamd Aphrodisia en haar negen dochters die hetzelfde liederlijke bestaan leidden: zij kregen dertig dagen om op haar in te praten en haar op andere ideeën te brengen. Met een combinatie van prachtige beloften en harde dreigementen zouden ze haar wel van haar goede voornemens afhalen, zo hoopten ze.

'Slechte vrouwen!' zei Agatha tegen hen. 'Praat maar niet op mij in en dreig mij maar niet. Want mijn geest is gesticht op de rots en gegrondvest in Christus. Jullie woorden zijn windvlagen, jullie beloften regenbuien, jullie dreigementen bergstromen. Hoezeer die ook tekeergaan, het fundament van mijn huis zal niet kunnen vallen.' Zo sprak zij dan elke dag, wenend en biddend dat zij in haar dorst de roem van het martelaarschap zou mogen bereiken.

Aphrodisia zag wel dat zij onwrikbaar bleef. 'Rotsen worden makkelijker week,' zei ze tegen Quintianus, 'en ijzer krijgt eerder de zachtheid van lood dan dat de geest van dat meisje van haar christelijke wil kan worden afgehaald.'

Daarop liet Quintianus haar bij zich voorleiden. 'Wat is je positie?' vroeg hij haar.

'Vrijgeboren,' zei ze, 'en dat niet alleen, maar ik kom uit een aanzienlijk geslacht, zoals al mijn familie kan getuigen.'

'Als je vrijgeboren bent, waarom leef je dan zo dat je openlijk de rol van slavin vervult?'

'Ik ben de dienstmaagd van Christus en daarom vervul ik de rol van slavin.'

'Je bent vrijgeboren, zeg je. Hoe kun je jezelf dan dienstmaagd noemen?'

Toen antwoordde zij: 'De dienst aan Christus geeft de hoogste vrijgeborenheid.'

'Je hebt de keus,' zei Quintianus. 'Een offer brengen aan de goden of diverse martelingen ondergaan.'

'Moge jouw vrouw zijn wat je godin Venus is geweest en moge jij zijn wat je god Jupiter heeft voorgesteld.'

Quintianus liet haar een paar klappen geven en zei: 'Je moet je rechter niet beledigen met brutale praatjes!'

'Merkwaardig,' zei Agatha, 'dat een verstandig man als u tot zo'n graad van domheid afzakt. U zegt dat dit uw goden zijn, maar u wilt geen navolging van hun leven door uzelf en uw vrouw. Ja,

u zegt dat het beledigend is als u naar hun voorbeeld zou leven! Als uw goden bestaan, dan heb ik u iets goeds gewenst, maar vervloekt u hun gezelschap, dan denkt u net als ik!'

'Wat koop ik voor dat overbodige gepraat?' zei Quintianus. 'Offeren aan de goden of ik laat je sterven in een serie folteringen!'

'Wilde beesten stelt u in het vooruitzicht? Die zullen bij het horen van de naam Christus mak worden. Past u vuur toe? Vanuit de hemel zullen de engelen mij voorzien van heilzame dauw. Geselingen, martelwerktuigen? Ik heb de Heilige Geest en door Hem kijk ik neer op alles!'

Toen liet hij haar naar de gevangenis slepen, omdat zij hem publiekelijk beschaamde. In grote blijheid en trots liep zij daarheen, als een genodigde bij een banket, en beval haar strijd aan bij haar Heer.

De volgende dag zei Quintianus tegen haar: 'Zweer Christus af en aanbid de goden!' Zij weigerde, waarna hij beval haar op het 'paard' te zetten en te martelen.

'Deze straffen geven mij groot plezier,' zei Agatha. 'Het is als wanneer je goed nieuws hoort of iemand ziet die je lang hebt gemist of een grote schat vindt. Tarwe kan niet in de graanschuur worden opgeslagen als zijn omhulsel niet flink wordt opgeschud en tot kaf wordt gemaakt. Zo kan mijn ziel niet in het paradijs binnengaan met de zegepalm van het martelaarschap, als jullie mijn lichaam niet zorgvuldig door de beulen onder handen laten nemen.'

Woedend gaf Quintianus bevel haar aan de borst te martelen, en na langdurige marteling gaf hij bevel die weg te snijden.

'Goddeloze bruut!' zei Agatha, 'vreselijke tiran! Schaam je je niet? Bij een vrouw amputeren waar je eigen moeder je mee zoogde! Maar ik heb ongeschonden borsten in mijn ziel, waarmee ik al mijn zintuigen voed, die ik vanaf mijn kinderjaren aan de Heer heb gewijd.' Toen liet hij haar terugbrengen naar de gevangenis. Doktoren mochten niet bij haar komen en niemand mocht haar voorzien van brood of water.

Rond middernacht verscheen daar ineens een oude man bij haar, voorafgegaan door een jongen met een lamp. De man had allerlei medicijnen bij zich. 'Die waanzinnige stadhouder mag jou dan met zijn folterwerktuigen hebben toegetakeld,' zei hij,

'jij hebt hem met je antwoorden erger toegetakeld! Hij mag jouw borsten dan hebben gefolterd, zijn eigen trotse inborst zal in bitterheid verkeren. Ik was erbij toen jij dit lijden onderging en ik heb gezien dat behandeling van je borsten nog mogelijk is.'

'Fysieke medicijnen heb ik nooit op mijn lichaam toegepast,' antwoordde Agatha. 'Het zou schandelijk zijn om nu te verliezen wat ik zo lang heb bewaard.'

'Mijn dochter,' zei de oude man, 'ik ben een christen, heb maar geen schroom.'

'Schroom?' vroeg Agatha. 'Hoe zou ik die kunnen hebben? U bent een oude man, een heer op leeftijd, en ik ben zo gruwelijk verminkt dat niemand nog begeerte naar mij kan opvatten. Ik dank u, goede man, voor uw goedheid om zorg aan mij te besteden.'

'En waarom sta je niet toe dat ik je genees?'

'Omdat ik de Heer Jezus Christus heb, die alles geneest met Zijn woord, die alle dingen herstelt met wat Hij zegt. Als Hij wil kan Hij mij genezen.'

'En ik ben Zijn apostel,' zei de oude met een glimlach. 'Hij heeft mij naar jou gezonden. Weet dat je in Zijn naam genezen bent.' Dadelijk was de apostel Petrus verdwenen. De gezegende Agatha viel voorover, sprak haar dank uit en bemerkte dat zij helemaal genezen was: haar borsten zaten er weer aan.

De overvloed van licht had de wachters verschrikt en op de vlucht gedreven. Ze hadden de gevangenis open achtergelaten en zo suggereerde men Agatha om weg te gaan. 'Vluchten?' vroeg ze. 'Geen sprake van! Dan zou ik de zegekrans voor mijn volharding verspelen en mijn bewakers in grote moeilijkheden brengen!'

Vier dagen later zei Quintianus tegen haar dat ze de goden moest aanbidden, anders zou ze nog zwaardere straffen ondergaan. 'Die woorden van jou zijn onbenullig en voos, ze bevuilen de lucht, ze zijn slinks. Ach stakker die niets aanvoelt of begrijpt, hoe wil je nu dat ik een steen aanbid en de hemelse God die mij heeft genezen loslaat?'

'Wie heeft jou dan genezen?' vroeg Quintianus.

Agatha antwoordde: 'Christus, de zoon van God.'

'Durf jij nu wéér die Christus te noemen? Ik wil die naam niet horen!'

'Zolang ik leef zal ik Christus met mijn hart en mijn lippen aanroepen.'

'Nu zal ik eens zien of Christus jou geneest!' Toen liet hij tegels in stukjes breken en uitspreiden op brandende kooltjes, en daar moesten ze Agatha dan naakt overheen rollen. Toen dat gebeurde, deed zich plots een enorme aardbeving voor, die de hele stad opschudde. Een gedeelte stortte in en bedolf twee raadsheren van Quintianus. Heel het volk liep bij hem te hoop, met kreten dat zij dit soort dingen te lijden kregen vanwege de onrechtvaardige foltering van Agatha. Quintianus vreesde enerzijds de aardbeving, anderzijds een volksopstand, en liet haar opnieuw in de gevangenis onderbrengen.

Daar sprak zij het volgende gebed uit. 'Heer Jezus Christus, U die mij hebt geschapen en vanaf mijn kinderjaren hebt bewaakt, U die mijn lichaam hebt behoed voor bezoedeling en bij mij de liefde voor de wereld hebt weggenomen, U die mij de martelingen te boven hebt doen komen en mij daarbij de deugd van geduld hebt toebedeeld, aanvaard nu mijn geest en beveel dat ik mag aankomen bij Uw erbarmen.'

Na dit gebed gaf zij met een luide kreet de geest. Dit was rond het jaar des Heren 253, onder de regering van keizer Decius.

De gelovigen balsemden haar lichaam en legden het in een sarcofaag. Toen verscheen een jongeman in zijden kleren, samen met meer dan honderd prachtige mannen, rijk uitgedost en gekleed in het wit, mannen die in die streken nog nooit waren gezien. De jongeman kwam naar het dode lichaam, plaatste een marmeren plaat bij haar hoofd en was vervolgens ineens helemaal verdwenen. Op die plaat stond de volgende inscriptie: 'Een heilige geest, uit vrije wil, eer voor God en bevrijding voor het vaderland.' Dit moet zo worden opgevat: zij bezat een heilige geest, zij bood zich aan uit vrije wil, bewees eer aan God en bracht de bevrijding van haar vaderland tot stand.

Toen dit wonder bekend raakte, kregen ook heidenen en joden bijzonder veel respect voor haar graf. Maar Quintianus ging op zoek naar haar rijkdommen. Zijn twee paarden begonnen naar elkaar te hinniken en te trappen; door het ene dier werd hij gebeten en het andere gaf hem een trap en schudde hem af in een rivier. Zijn lichaam werd nooit meer teruggevonden.

Na verloop van een jaar, zo rond haar hemelse geboortedag, barstte een heel grote berg vlak bij haar stad open en braakte vuur uit. Dat vloeide als een bergstroom de hellingen af, deed rotsen en aarde smelten en kwam razendsnel naderbij. Toen kwam een menigte heidenen van de berg af en zocht zijn toevlucht bij haar graf. Men nam het kleed waarmee het graf was afgedekt en hield dat voor het vuur. En dadelijk kwam het vuur tot stilstand, op de hemelse geboortedag van de maagd, zonder zich nog verder uit te breiden.

Over deze maagd zegt Ambrosius in zijn voorwoord: 'O gelukkige, vermaarde maagd! Zij verdiende het om getrouw ter ere van de Heer met haar bloed haar martelaarschap te verheerlijken. O welbekende, roemrijke vrouw, met tweevoudige luister bekleed! Te midden van gruwelijke martelingen oversteeg zij alle wonderen en verdiende zij het krachtens steun van boven genezing te vinden door bezoek van de apostel! De ether heeft Christus' bruid opgenomen, en haar dode ledematen worden roemvol en glansrijk uitgeleide gedaan. Zo beduiden engelenkoren de heiligheid van haar geest en de bevrijding van haar vaderland.'

Sint-Gregorius

NAAM

'Gregorius' komt van *grex* ('kudde') en *gore*, wat 'prediken' of 'zeggen' betekent, en zo is 'Gregorius' dus zoveel als 'prediker voor de kudde'. 'Gregorius' kan ook staan voor *egregorius*, van *egregius* ('uitstekend') en *gore*, en is dan zoveel als 'uitstekende prediker en leraar'. Of 'Gregorius' betekent in het Latijn 'waakzaam'. Hij waakte namelijk over zichzelf, over God en en zijn kudde: over zichzelf door het behoud van zijn reinheid, over God door zijn innerlijke beschouwing, en over zijn kudde door zijn voortdurende prediking. Dankzij die drie elementen verdiende hij het visioen van God. Augustinus schrijft in zijn *Over de orde*: 'Wie goed leeft, goed studeert en goed bidt, die ziet God.'

Zijn leven is beschreven door Paulus, de geschiedschrijver van de Longobarden. Die tekst is later zorgvuldig bewerkt door Johannes de Diaken.

LEVEN

Gregorius was geboortig uit een senatoriale familie. Zijn vader heette Gordianus, zijn moeder Silvia. Al in zijn jongelingsjaren bereikte hij de toppen van wijsbegeerte en baadde hij in weelde en rijkdom. Desondanks vatte hij het plan op dat alles op te geven en over te gaan tot het religieuze leven. Die ommezwaai schoof hij echter voor zich uit. Hij meende dat hij Christus veiliger kon dienen wanneer hij aan de buitenkant actief was in de wereld, in de functie van stadsprefect. Maar de wereldse zorgen stapelden zich dermate voor hem op dat hij in die wereld vast bleef zitten, niet alleen aan de buitenkant maar ook echt vanbinnen.

Ten slotte verloor hij zijn vader en bouwde hij zes kloosters op Sicilië. Een zevende klooster stichtte hij binnen de muren van Rome, in zijn eigen woning, ter ere van de heilige apostel Andre-

as. Daar legde hij alle zijden gewaden, goud en fonkelende edelstenen af en hulde zich in een eenvoudig monnikskleed. In korte tijd bereikte hij er een hoge graad van volmaaktheid, zodat hij al aan het begin van zijn monastieke leven bij de volmaakten kon worden gerekend. Die volmaaktheid valt enigszins af te lezen uit zijn eigen woorden in de proloog van de *Dialogen*: 'Mijn ongelukkige ziel, getroffen door de wonde van mijn bezigheden, herinnerde zich hoe zij ooit in het klooster was. Alle tijdelijke zaken waren toen onder haar maat, zij torende uit boven alle vergankelijks en dacht altijd aan niets dan hemelse dingen. Al zat zij nog vast in het lichaam, zij oversteeg door contemplatie de kluisters van het vlees. Ja, zij hield van de dood, die toch voor vrijwel allen een straf is. Zij zag die namelijk als toegangspoort tot het leven en beloning voor haar inspanningen.'

Hij pakte zijn lichaam zo stevig aan dat hij er een zwakke maag van kreeg en nauwelijks in leven bleef. Herhaaldelijk was hij zo benauwd dat bepaalde levensfuncties uitvielen, wat bij de Grieken *syncope* heet. Op zulke momenten kwam hij dicht in de buurt van zijn einde.

Op een dag zat hij ergens in een klooster waar hij abt van was te schrijven, toen een engel des Heren aan hem verscheen in de gedaante van een schipbreukeling en hem in tranen smeekte om medelijden. Gregorius liet hem zes zilveren munten verstrekken, waarna de engel vertrok. Maar diezelfde dag nog kwam hij terug. Hij had zo veel verloren, voerde hij aan, en zo weinig gekregen! Opnieuw kreeg hij zo'n bedrag aan zilveren munten. Die dag kwam hij nog een derde maal terug en vroeg met hinderlijk misbaar nogmaals om medelijden. De beheerder van het klooster informeerde Gregorius dat er in het klooster niets meer weg te geven was behalve een zilveren schaal van Gregorius' moeder waarop ze hem vroeger altijd groenten stuurde. Gregorius liet de schaal meteen weggeven en de ander nam die graag aan en ging verheugd weg. Het was een engel des Heren, zoals hij zich later bekendmaakte.

Op een dag liep de gezegende Gregorius over het forum in Rome en zag daar een paar knappe jongens te koop staan. Ze hadden mooie gezichten en trokken veel bekijks met hun felblonde haar. Hij vroeg de handelaar uit welk land hij hen had gehaald.

'Uit Brittannië,' was het antwoord, 'daar heeft iedereen zo'n stralende haarkleur.' Toen vroeg hij of ze christenen waren. 'Nee,' zei de handelaar, 'ze zitten nog helemaal vast aan heidense dwalingen.' Daarop slaakte Gregorius een diepe zucht. 'Ach wat zonde,' zei hij, 'wat een stralende gezichten zijn nu in bezit van de vorst van de duisternis!' Daarna vroeg hij naar de naam van dat volk en kreeg als antwoord: 'Ze heten Angelen.' 'Angelen, heel goed,' zei Gregorius. 'Dat is zoveel als engelen, want ze hebben echt engelengezichten!' En op zijn vraag naar de naam van hun provincie, zei de handelaar: 'Mensen uit die provincie heten Deiri.' 'Deiri, heel goed,' zei Gregorius, 'Want ze moeten *de ira* ('van hun woede') worden afgebracht.' En op de vraag naar de naam van hun koning zei de handelaar dat die Aelle heette. 'Aelle, heel goed,' zei Gregorius, 'want *alleluja* moeten ze in die contreien gaan zingen.' Spoedig ging hij naar de Heilige Vader en wist daar met gedurig bidden en smeken en met veel moeite gedaan te krijgen dat hij uitgezonden zou worden om dat volk te bekeren. Hij was al op weg toen de inwoners van Rome uit grote onrust om zijn afwezigheid naar de paus toegingen en de volgende woorden tot hem spraken: 'Petrus hebt u gekrenkt, Rome vernietigd, Gregorius weggezonden!' Daar schrok de paus enorm van en dadelijk liet hij boodschappers vertrekken om hem terug te roepen.

Gregorius was al drie dagen onderweg en had ergens een onderkomen opgezocht, waar hij aan het lezen was terwijl de rest uitrustte. Toen hupte er een sprinkhaan op zijn boek, wat hem dwong even te stoppen met lezen en na te denken over de naam *locusta* ('sprinkhaan'). Die hield een opdracht voor hem in: op die plek (*loco*) moet je blijven (*sta*)! Hij verstond dit dankzij de geest van profetie en dadelijk spoorde hij zijn metgezellen aan zo snel mogelijk verder te reizen. Maar de apostolische boodschappers haalden hem in en zo moest hij terug, hoe bedroefd hem dat ook stemde. De paus haalde hem uit zijn klooster weg en benoemde hem tot zijn kardinaal-deken.

De Tiber was eens buiten zijn oevers getreden. Het water kwam zo hoog dat het over de stadsmuren stroomde en tal van huizen vernielde. Via de Tiber kwam toen ook een massa slangen samen met een grote draak in zee terecht. Maar in de branding verdronken ze en ze spoelden aan op de kust, waar ze de lucht bedierven

met hun rotte stank. Daarop volgde een vreselijke epidemie, de zogeheten builenpest. Het leek of er vanuit de hemel levensechte pijlen omlaag kwamen, die aan alle kanten mensen troffen. Het eerste slachtoffer van de pest was paus Pelagius, die er dadelijk aan stierf. Daarna woedde de pest zo hevig onder de rest van het volk dat vele huizen in de stad leeg kwamen te staan: de bewoners waren weggevaagd.

De Kerk van God kon echter niet zonder leider zijn en zo werd Gregorius door het hele volk verkozen, al stribbelde hij uit alle macht tegen. Hij moest nog gewijd worden, maar vanwege de epidemie die zo veel slachtoffers maakte hield hij een preek tot het volk. Ook liet hij een processie vormen en litanieën reciteren en gaf hij aan dat allen met bijzondere aandacht moesten bidden tot God. Zo bad heel het verzamelde volk tot God, terwijl de epidemie dusdanig woedde dat in één uur wel tachtig mensen de laatste adem uitbliezen. Gregorius hield echter niet op het volk aan te sporen tot onafgebroken gebed, totdat God in Zijn erbarmen de plaag zou verdrijven.

Na afloop van de processie wilde hij vluchten, maar dat lukte niet: de stadspoorten werden dag en nacht bewaakt met het oog op hem. Ten slotte wisselde hij van kleding en kreeg hij een paar handelaren zover dat ze hem in een groot vat op een vierspan de stad uit zouden rijden. Weldra trok hij de bossen in en zocht hij in de grotten een schuilplek, waar hij zich drie dagen verscholen hield. Maar tijdens een intensieve zoektocht naar hem verscheen er een stralende lichtzuil vanuit de hemel tot boven de plek waar hij zich schuilhield. Langs die zuil gingen engelen omlaag en omhoog (dat heeft een kluizenaar daar gezien). Weldra kreeg het hele volk hem te pakken, troonde hem mee en wijdde hem tot paus.

Tot die allerhoogste erepositie is hij met tegenzin opgeklommen, zoals duidelijk blijkt voor wie zijn eigen woorden leest. In een brief aan de patriciër Narsus schrijft hij namelijk als volgt. 'Met uw beschrijving van de toppen van beschouwing doet u mij weer zuchten om mijn neergang: ik hoor wat ik innerlijk ben kwijtgeraakt toen ik in uiterlijke zin ben opgeklommen tot deze toppositie die ik niet verdien. Nu ben ik met grote droefheid geslagen, moet u weten, ik kan amper een woord uitbrengen. Noemt u mij dus geen Noemi, oftewel 'mooi', maar Mara want ik ben vol *amaritudo* ('bitterheid').'

En elders: 'U hoort het, ik heb de wijding tot bisschop bereikt. Beweent u mij daarom als u mij liefheeft, want ik ween ook zelf onafgebroken. En bidt u voor mij tot God, alstublieft!'

In de proloog van zijn *Dialogen* zegt hij het zo: 'Op grond van mijn herderlijke zorg moet mijn ziel de aangelegenheden van wereldse mensen verdragen. Na die prachtige schoonheid van geestelijke rust wordt zij besmeurd door het stof van aardse beslommeringen. Zo weeg ik af wat ik verduren moet en wat ik verloren heb, en als ik zie wat ik ben kwijtgeraakt wordt hetgeen ik tors nog zwaarder. Ja, thans ben ik speelbal van de golven op volle zee: mijn geestelijk schip zit in zwaar weer en wanneer ik mijn vorig leven overdenk is het of ik de ogen omwend en de kust zie, en dan zucht ik.'

Maar de eerder vermelde epidemie hield nog altijd huis in Rome en zo liet hij in de paastijd gewoontegetrouw een processie rondom de stad trekken onder het zingen van litanieën. Daarbij liet hij een portret van de gezegende Maria, altijd Maagd, in alle eerbied uitdragen voor de processie. Het gaat om het portret dat naar men aanneemt is geschilderd door Lucas, medicus en voortreffelijk schilder, en dat een volledige gelijkenis zou vertonen met de Maagd. En zie, alle vuiligheid en woeling in de lucht week uit voor het portret, alsof die ervoor vluchtte en de aanwezigheid ervan niet kon verdragen: in het kielzog van het portret was de lucht verbazend kalm en zuiver. In de lucht werden toen, naar het heet, stemmen bij het portret gehoord, van engelen die zongen: 'Koningin des hemels, verheug U! Degene die U hebt mogen dragen, alleluja, is herrezen zoals Hij zei, alleluja!' Daaraan heeft de gezegende Gregorius meteen de volgende regel toegevoegd: 'Bid voor ons, zo vragen wij, alleluja.' Toen zag Gregorius boven de burcht van Crescentius een engel des Heren die een bloedbevlekt zwaard afveegde en wegborg. Gregorius begreep dat de epidemie voorbij was, en zo was het ook. Vandaar dat deze burcht in het vervolg 'Engelenburcht' werd genoemd.

Uiteindelijk heeft hij, overeenkomstig zijn oude wens, Augustinus, Mellitus en Johannes met enige anderen naar Engeland gezonden en het volk dat er woonde dankzij zijn gebeden en verdiensten bekeerd tot het geloof.

De gezegende Gregorius was dermate nederig dat hij nooit

op enigerlei wijze de lof van zich liet zingen. Aan bisschop Stephanus, die hem in zijn brieven had geprezen, schreef hij: 'In uw brieven toont u grote attentie voor mij, meer dan ik, onwaardige, zou moeten horen. Toch staat er geschreven: "Prijs een mens niet zolang hij leeft." (Sir 11,28) Niettemin, hoewel ik niet waardig ben dergelijke dingen te horen, vraag ik om ze waardig te worden middels uw gebeden. Als u dan goede dingen van mij zei omdat ze er niet waren, mogen die er dan komen omdat u ze zei!'

Tevens in een brief aan de patriciër Narsus: 'U doet alsof ik werkelijk iets ben en werkelijk iets heten mag, en in uw schrijven gebruikt u fraaie formuleringen en prachtige bewoordingen. Waarachtig, broeder, u noemt een aap een leeuw! U doet dat, constateren we, op de manier waarop we schurftige katten "luipaard" of "tijger" noemen.'

En in een brief aan Anastasius, de patriarch van Antiochië: 'U noemt mij "mond des Heren" en "lamp", omdat mijn woorden volgens u vele mensen baten en vele mensen verlichten. Maar daarmee heeft u mij in mijn oordeel over mijzelf, ik beken het, ernstige twijfels bezorgd. Want ik besef wie ik ben en ik zie in mijzelf geen teken van zoiets goeds. Omgekeerd besef ik wie u bent en meen ik dat u niet in staat bent tot liegen. Ik wil wel geloven wat u zegt, maar mijn zwakheid spreekt dat tegen, en ik wil wel betwisten wat u als lof van mij zegt, maar uw heiligheid spreekt dat tegen. Ik spreek de wens uit, heilige heer, dat dit debat ons iets oplevert: als het niet is zoals u zegt, moge het dan zo worden omdat u het zegt!'

Hoogdravende en indrukwekkend klinkende aanspreekvormen wees hij volledig van de hand. Zo schreef hij het volgende aan Eulogius, de patriarch van Alexandrië, die hem 'universele paus' had genoemd. 'In de aanhef van de brief die u mij hebt gestuurd hebt u een imposant klinkende term laten neerschrijven door mij aan te duiden als universele paus. Ik moge uwe allervriendelijkste heiligheid verzoeken dit niet meer te doen. Wat u een ander toebedeelt boven wat redelijk is wordt op uzelf in mindering gebracht. Ik ben niet op zoek naar fraaie titels maar naar fraaie eigenschappen, en ik zie geen eer in iets waar broeders onmiskenbaar mee inboeten aan eer. Weg dus met woorden die de trots aanwakkeren en wonden slaan in de broederlijke genegenheid!'

Vandaar ook dat Gregorius onder meer het volgende schreef toen Johannes, de bisschop van Constantinopel, deze ijdele titel voor zich opeiste en op slinkse wijze van de synode gedaan kreeg dat hij als 'universele paus' werd aangeduid: 'Wie is die man die het heeft gewaagd om in strijd met de evangelische grondvesten, in strijd met de canonische bepalingen, een nieuwe titel voor zichzelf op te eisen? Hij wil graag "universeel" zijn, maar het ware beter als hij anderen niet tekortdeed en enkel één van hen was.'

Ook wilde hij niet dat zijn collega-bisschoppen het woord 'bevelen' over hem gebruikten. Vandaar zijn opmerkingen in een brief aan Eulogius, de bisschop van Alexandrië: 'Uwe genegenheid spreekt over mij met de woorden "gelijk u hebt bevolen". Dat woord "bevelen" verzoek ik niet meer te hoeven horen. Ik weet namelijk wie ik ben en wie u bent. In rang bent u mijn broeders, in karakter mijn vaders.'

In zijn grote nederigheid wilde hij bovendien niet dat dames zich zijn dienaressen noemden. Vandaar wat hij schrijft aan Rusticana, een patricische vrouw: 'Er was één ding in uw brief dat mij stoorde, iets wat slechts eenmaal gezegd had kunnen worden maar nu vaker viel: dat herhaalde "uw dienares". Ikzelf ben door de lasten van mijn bisschopsambt nu aller dienaar geworden. Maar hoe kunt ú zich mijn dienares noemen? Zelfs voor ik mijn bisschopsambt betrad was ik de uwe. Zo vraag ik u bij de almachtige God: laat mij dit woord nimmer meer in uw brieven aantreffen!'

Hij was de eerste die zich in zijn brieven betitelde als 'dienaar van de dienaren Gods' en stelde ook het gebruik van die aanduiding voor anderen in.

Zijn boeken wilde hij uit grote nederigheid niet tijdens zijn leven publiceren: in vergelijking met anderen waren ze niets waard, vond hij. Daarom schrijft hij als volgt aan Innocentius, de gouverneur van Africa: 'Wat betreft uw wens om een exemplaar te krijgen van mijn uitleg van *Job*: wij verheugen ons over uw studieuze interesse. Verlangt u zich echter te goed te doen aan heerlijk voedsel, leest u dan de werken van de gezegende Augustinus, uw landgenoot. Na vergelijking met zijn fijne meel moet u dan niet meer vragen om onze zemelen. Als ik al eens iets gezegd heb, wil ik ook niet dat het gemakkelijk bekend raakt bij de mensen, zolang ik in dit lichaam ben.'

Er staat nog iets typisch over hem ergens in een boek dat uit het Grieks in het Latijn is vertaald. Een heilige vader genaamd vader Johannes was naar Rome gekomen voor een bezoek aan het verblijf van de apostelen en zag paus Gregorius midden door de stad gaan. Hij wilde hem ontmoeten en hem de verschuldigde eerbied betonen. De gezegende Gregorius zag wel dat de ander op de grond wilde vallen en was hem voor: hij viel voor hem op de grond en kwam niet overeind totdat die vader dat eerst deed – een krachtig blijk van zijn zeer grote nederigheid.

Hij was buitengewoon royaal en gaf vele aalmoezen. Dat ging zo ver dat hij niet alleen direct aanwezigen van het nodige voorzag, maar ook mensen op grote afstand, onder wie de monniken op de Sinaï. Hij hield een register van behoeftigen bij en kende hun gulle ondersteuning toe. Ook stichtte hij een klooster in Jeruzalem en liet de daar verblijvende dienaren Gods het nodige toezenden. En drieduizend dienaressen Gods schonk hij tachtig pond goud op jaarbasis ter dekking van de dagelijkse uitgaven.

Elke dag nodigde hij zelfs allerlei pelgrims uit aan zijn tafel. Op een dag was er onder hen iemand bij wie hij zelf, uit nederigheid, water op de handen wilde gieten. Hij draaide zich om en kreeg een kruikje aangereikt, maar ineens was degene bij wie hij water op de handen wilde gieten niet meer te bekennen. Die gebeurtenis stemde Gregorius tot nadenken. Nog diezelfde nacht verscheen de Heer hem in een visioen. 'Op andere dagen,' sprak Hij, 'heb je Mij in Mijn ledematen onthaald, maar de afgelopen dag deed je dat met Mij in eigen persoon.'

Een andere keer gaf hij zijn hofmeester opdracht twaalf pelgrims uit te nodigen voor het middagmaal, een missie die de man snel volbracht. Eenmaal aan tafel aangelegen keek de paus eens goed en telde er dertien. Hij liet zijn hofmeester erbij halen en informeerde waarom hij in strijd met zijn orders een dertiende man had durven uit te nodigen. De hofmeester telde ze maar kwam maar tot twaalf. 'Gelooft u mij, vader,' zei hij, 'het zijn er maar twaalf.' Toen merkte Gregorius dat iemand vlak bij hem herhaaldelijk van gezicht veranderde: nu eens maakte hij de indruk van een jongeman, dan weer van een oudje met eerbiedwaardige grijze haren. Na afloop van het maal nam hij de man mee naar een privé-vertrek en bezwoer hem met alle nadruk zo goed te willen

zijn zichzelf bekend te maken en zijn naam te zeggen. 'Waarom vraagt u mij naar mijn naam?' was het antwoord. 'Die is wonderbaarlijk! Niettemin, u mag wel weten dat ik die schipbreukeling ben, degene aan wie u die zilveren schaal hebt geschonken waarin uw moeder u groenten had gestuurd. En u kunt er volstrekt zeker van zijn: vanaf de dag dat u mij dat gegeven hebt, heeft de Heer u bestemd tot leider van Zijn Kerk en opvolger van de apostel Petrus.' Gregorius antwoordde: 'En hoe weet u dan dat de Heer mij toen bestemde voor de leiding van Zijn Kerk?' 'Ik ben een van Zijn engelen. De Heer heeft mij naar u teruggezonden om u voor altijd te beschermen. Alles wat u via mij vraagt kunt u bij Hem gedaan krijgen.' En dadelijk was hij verdwenen.

In die dagen was er een kluizenaar, een bijzonder deugdzaam man, die omwille van God alles had opgegeven en niets meer bezat behalve een katje, dat hij vaak streelde en koesterde op schoot alsof het zijn huisgenoot was. De kluizenaar bad tot God of Hij zo goed wilde zijn hem te laten zien met wie hij mocht hopen later samen te wonen. Dat zou dan de beloning zijn omdat hij nu uit liefde voor God niets bezat aan wereldse rijkdommen. Op een nacht werd hem geopenbaard dat hij mocht hopen samen te zullen wonen met Gregorius, bisschop van Rome. De man zuchtte diep en meende dat zijn vrijwillige armoede hem weinig had opgeleverd: hij zou zijn beloning krijgen samen met iemand die zozeer baadde in grote wereldse weelde! Dag en nacht bleef de kluizenaar zuchtend en steunend Gregorius' rijkdom afzetten tegen zijn eigen armoede. Een andere nacht hoorde hij de Heer tot hem zeggen: 'Rijk is men niet door bezit van rijkdom, maar door ergens van te houden. Hoe durf jij je "armoede" af te zetten tegen de rijkdom van Gregorius? Jij houdt meer van dat katje dat je hebt en dat je elke dag zit te strelen, dan hij van al die rijkdommen, waar hij niets om geeft en op neerkijkt, die hij aan iedereen met gulle hand uitdeelt en weggeeft!' En zo bracht de heremiet dank aan God. Eerst had hij gedacht dat aan zijn verdiensten tekort was gedaan in vergelijking met Gregorius, maar nu begon hij te bidden ooit waardig te worden met hem samen te wonen.

Op een keer werd de heilige bij keizer Mauritius en zijn zoons valselijk beschuldigd vanwege de dood van een bisschop. In een brief aan de keizerlijke afgevaardigde schreef hij toen: 'Er is nog

een ding wat u in het kort bij onze meesters onder de aandacht moogt brengen. Indien ik, hun dienaar, de hand had willen hebben in de ondergang van de Longobarden of in hun nadeel, dan zou het volk der Longobarden vandaag geen keizer hebben, geen hertog en geen graaf, en in grote chaos verkeren. Maar godvrezend als ik ben, huiver ik ervoor de hand te hebben in de dood van willekeurig wie.' Kijk toch eens wat een nederigheid! Hij was Heilige Vader maar noemde zich dienaar van de keizer en betitelde hem als zijn meester. En kijk eens wat een onschuld! Hij wilde zelfs geen invloed op de dood van zijn vijanden.

Ten tijde van Mauritius' vervolging van Gregorius en de Kerk van God schreef Gregorius hem onder meer het volgende. 'Zondaar als ik ben, geloof ik dat jullie de almachtige God des te milder stemmen naarmate jullie mij, Zijn slechte dienaar, zwaarder treffen.'

Op een keer verscheen er iemand in een monnikskleed bij de keizer met een sabel in de rechterhand. Onverschrokken schudde hij het wapen en voorspelde dat de keizer zou sterven door het zwaard. Verschrikt staakte Mauritius de vervolging van Gregorius en verzocht hem met grote nadruk voor hem te bidden: hij hoopte dat de Heer hem nog in dit leven zou straffen voor zijn wandaden en die bestraffing niet zou opsparen tot op de jongste dag. En zo zag Mauritius dan op een keer hoe hij voor de rechterstoel stond terwijl de rechter afkondigde: 'Leid Mauritius voor!' Dienaren namen hem mee en zetten hem voor de rechter. 'Waar wilt u dat ik u het kwaad vergeld dat u in de wereld hebt aangericht?' vroeg de rechter. En hij antwoordde: 'Doet u dat bij voorkeur hier, heer, en niet in het toekomstig leven!' Onmiddellijk gaf een goddelijke stem bevel Mauritius met zijn vrouw, zoons en dochters ter executie over te dragen aan de militair Phocas, en zo geschiedde. Want niet lang daarna heeft Phocas, een militair, de keizer en heel zijn gezin gedood met het zwaard, waarna hij hem is opgevolgd.

Met Pasen droeg Gregorius de mis op in de Santa Maria Maggiore en sprak hij het 'vrede van de Heer' uit. Toen antwoordde een engel des Heren met luider stem: 'En met uw geest.' Vandaar dat de paus met Pasen die kerk aandoet en het 'vrede van de Heer' dan niet wordt beantwoord, ter aandenking van dat wonder.

In een bepaalde periode maakte de Romeinse keizer Trajanus geweldige haast om ergens ten oorlog te trekken. Toen kwam hem in tranen een weduwe tegemoet. 'Ik smeek u,' riep zij uit, 'weest u zo goed en wreekt u het bloed van mijn onschuldig gedode zoon!' Als hij gezond en wel terug was uit de oorlog zou hij dat doen, verklaarde Trajanus. 'En wie bewijst mij die gunst in geval u niet terugkeert uit de oorlog?' 'De volgende keizer na mij.' 'En wat baat het u,' vroeg de vrouw weer, 'wanneer een ander mij recht doet?' 'Niets natuurlijk.' 'Kunt u mij dan niet beter recht doen en de beloning daarvoor ontvangen, dan dat u die aan een ander overlaat?' Toen voelde Trajanus zich geroepen, kwam van zijn paard af en wreekte ter plekke het bloed van de onschuldige. Er is ook een verhaal dat een zoon van Trajanus al te onbesuisd door de stad galoppeerde en daarbij de zoon van een weduwe doodreed. De vrouw legde dit met veel tranen aan Trajanus voor, die daarop de zoon die dit had gedaan overdroeg aan de vrouw, in plaats van haar overleden zoon, en haarzelf van een zeer royale bruidsschat voorzag.

Zo kwam het dat Gregorius op een keer, geruime tijd na de dood van Trajanus, over het Forum van Trajanus liep en overdacht wat een zachtmoedige rechter die keizer was geweest. Aangekomen bij de Sint-Pietersbasiliek weende hij bitter vanwege diens godsdienstige dwaling. Toen kreeg hij van Godswege het volgende antwoord: 'Ziehier, Ik heb uw verzoek ingewilligd en Trajanus de eeuwige straf bespaard. Maar past u verder heel goed op en spreek geen gebeden uit voor gedoemden!'

Damascenus vertelt ergens in een preek dat Gregorius tijdens een gebed voor Trajanus een stem van Godswege hoorde: 'Ik heb uw stem gehoord en schenk Trajanus genade.' Dit wordt betuigd, zoals hij daar zegt, door heel het Oosten en het Westen.

Sommigen hebben hierover gezegd dat Trajanus weer tot leven werd geroepen, alwaar hij dankzij de genade vergiffenis verdiende en zo roem verwierf. Hij zou dan ten slotte niet in de hel zijn geplaatst en niet definitief en voorgoed zijn veroordeeld. Volgens anderen is Trajanus' ziel niet simpelweg van de veroordeling tot eeuwige straf bevrijd, maar is zijn straf 'tijdelijk', namelijk tot aan de dag des oordeels opgeschort. Weer anderen stellen dat zijn straf een voorlopig karakter droeg wat betreft plaats en

manier van kwelling, totdat daarin een verandering kwam dankzij Gregorius' gebed en Christus' erbarmen. Nog anderen, zoals Johannes de Diaken, die deze legende heeft samengesteld, wijzen op teksten die zeggen dat Gregorius niet heeft gebeden maar gehuild. Uit medelijden laat God vaak in vervulling gaan wat een mens, al wil hij nog zo graag, niet durft te vragen, en zo zou Trajanus' ziel dan niet uit de hel zijn bevrijd en in het paradijs ondergebracht, maar eenvoudigweg van de kwellingen van de hel zijn bevrijd. Het is namelijk mogelijk, zegt hij, dat een ziel in de hel zit maar dankzij Gods erbarmen de folteringen van de hel niet voelt. Volgens weer anderen bestaat de eeuwige straf uit twee delen, namelijk de straf van pijn en de straf van verlies (oftewel het gemis van het zien van God). Die eeuwige straf is Trajanus dan kwijtgescholden in het eerste deel, maar is blijven bestaan in het tweede.

Naar verluidt heeft de engel er het volgende aan toegevoegd: 'Nu je voor een gedoemde hebt gepleit, krijg je de keus: twee dagen folteringen in het vagevuur of je hele leven last van ziekten en pijn.' Gregorius koos voor levenslange hinder van pijn, liever dan twee dagen folteringen in het vagevuur. Vandaar dat hij sindsdien altijd te kampen had met koorts of bezwaarlijke jichtaanvallen, met heftige pijnscheuten of folterende maagkrampen. Zo schrijft hij ergens in een brief: 'Ik ga gebukt onder zo hevige jichtaanvallen en andere soorten pijn dat mijn leven een zware straf is. Elke dag bezwijk ik onder de pijn en kijk reikhalzend uit naar mijn geneesmiddel: de dood.' En elders: 'Mijn pijn is bij vlagen houdbaar, bij vlagen ondraaglijk, maar nooit zo houdbaar dat hij verdwijnt en nooit zo ondraaglijk dat ik eraan sterf. Zo ga ik dan elke dag dood maar wordt de dood mij onthouden. De kwade sappen hebben mij zo doordrenkt dat het leven voor mij een straf is en ik verlangend uitzie naar de dood. Dat is namelijk, naar ik geloof, de enige remedie voor mijn lijden.'

Een dame kwam de gezegende Gregorius elke zondag brood brengen. Een keer hield hij haar tijdens de plechtige mis het lichaam des Heren voor met de woorden: 'Moge het lichaam van onze Heer Jezus Christus u bewaren tot het eeuwig leven,' maar de vrouw moest lachen. Dadelijk trok hij zijn rechterhand terug van haar mond en legde het stukje van het lichaam van de Heer op het altaar. Later vroeg hij de dame in aanwezigheid van het

volk waarom zij had gemeend te mogen lachen. 'Vanwege dat brood,' zei zij. 'Ik heb dat met eigen handen gemaakt en u noemde het "lichaam des Heren"!' Toen stortte Gregorius zich in gebed op de grond vanwege het ongeloof van de vrouw, kwam weer overeind en stelde vast hoe het stukje brood vlees was geworden, ongeveer in de vorm van een vinger. Zo bracht hij de vrouw terug tot haar geloof. Gregorius bad opnieuw en zag hoe het stukje vlees weer brood werd, waarna hij het aan de vrouw uitreikte als communie.

Op een verzoek van enkele vorsten om wat kostbare relieken deelde hij hun een reepje toe van de dalmatiek van de heilige Johannes de evangelist. Zij beschouwden dit als een waardeloze reliek en stuurden die hevig verontwaardigd retour. Daarop ging Gregorius in gebed, vroeg een mesje en prikte ermee in het stuk stof. Uit de prikpunten stroomde dadelijk bloed: zo werd van Godswege getoond hoe kostbaar relieken zijn.

Een rijke Romein had zijn echtgenote verlaten en kreeg daarom van de Heilige Vader niet de communie. De man verdroeg dat heel slecht maar kon het gezag van zo'n hoge geestelijke niet tenietdoen en zocht daarom steun bij magiërs. Die beloofden dat ze met hun toverspreuken een boze geest in het paard van de paus zouden laten varen. Daardoor zou het paard net zolang gek worden gemaakt totdat het met berijder en al zou verongelukken. Op een keer was Gregorius op zijn paard aan het rijden, toen de magiërs de boze geest in het paard lieten varen, waardoor het zo gek werd dat het zich absoluut niet meer meer liet leiden. Toen kreeg Gregorius een openbaring van de Geest en besefte dat dit een arglistig werk van de duivel was. Hij maakte een kruisteken, waarmee hij tegelijk het paard van die razernij bevrijdde en die boosdoeners met blijvende blindheid sloeg. Zij erkenden hun schuld en bereikten later de genade van het heilig doopsel. Gregorius wilde hun echter het licht in de ogen niet teruggeven om te voorkomen dat ze weer magische teksten zouden gaan lezen, maar hij gaf opdracht hen met kerkelijke middelen te onderhouden.

In een boek dat bij de Grieken *Lymon* heet staat nog iets anders te lezen. Een abt van een van Gregorius' kloosters gaf de paus te kennen dat een van zijn monniken drie muntstukken bezat. Gregorius excommuniceerde de monnik bij wijze van afschrikwekkend

voorbeeld. Korte tijd later stierf hij buiten weten van de heilige Gregorius. Die was daar kwaad over, omdat de broeder nu zonder de absolutie was gestorven. Op een stukje perkament schreef hij een gebed waarmee hij de kluisters van excommunicatie van hem afnam en hij gaf dit aan een van de diakens met de opdracht het voor te lezen boven het graf van de overleden broeder. De diaken deed wat hem was gezegd en de nacht daarop verscheen de overledene aan de abt. Tot dan toe was hij in verzekerde bewaring gebleven, zo verklaarde hij, maar de vorige dag was hij in vrijheid gesteld.

Gregorius trof vaste regelingen voor de liturgie en koorzang en hij stelde een zangschool in. Daarvoor liet hij twee gebouwen neerzetten, een naast de Sint-Pietersbasiliek, de ander naast de kerk van Lateranen. Daar bevinden zich tot op de dag van vandaag het bed waarop hij lag als hij het koor leidde, de zweep waarmee hij de zangertjes dreigde en het originele antifonenboek, en alles wordt er met passende eerbied bewaard. De vaste tekst van de mis liet hij uitbreiden met de volgende formule: 'Orden onze dagen in Uw vrede, geef opdracht dat wij aan eeuwige verdoemenis worden onttrokken en bij de kudde van Uw verkorenen worden gerekend.'

Ten slotte is de gezegende Gregorius na een pontificaat van zestien jaar, zes maanden en tien dagen, vervuld van goede werken, uit het lichaam heengegaan. Op zijn graf zijn de volgende verzen aangebracht:

Aarde, neem dit lichaam op. Het kwam van u.
Zo God het wil geeft u het ooit weer terug.
De geest reist naar de sterren. Nee, de dood schaadt niets
wanneer hij juist een ander leven brengt.
Hier ligt het lichaam van een paus wiens leven steeds
en altijd van het goede was vervuld.

Zijn dood viel in het jaar 606 na de menswording, ten tijde van keizer Phocas.

Na de dood van de gezegende Gregorius ontstond er grote hongersnood in het hele gebied. Vandaar dat de armen, aan wie Gregorius altijd met gulle hand te eten had gegeven, nu bij zijn op-

volger kwamen. 'Heer,' zeiden ze, 'onze vader Gregorius gaf ons altijd te eten. Uwe Heiligheid zal ons hopelijk niet van de honger laten omkomen!' Ontstemd over die woorden antwoordde de paus dan steeds als volgt: 'Gregorius mag dan voor zijn roem en lof de moeite hebben genomen alle volkeren te ondersteunen, wij kunnen u echter niet te eten geven!' En zo zond hij hen altijd met lege handen weer heen. Daarom verscheen de heilige Gregorius tot driemaal toe aan hem en wees hem tot driemaal toe op vriendelijke toon terecht vanwege zijn koppige houding en zijn onheuse woorden. De paus deed echter geen enkele moeite zich te beteren. Vandaar dat Gregorius een vierde keer aan hem verscheen en hem bekritiseerde, nu op schrikbarende wijze, en hem een dodelijke klap op zijn hoofd gaf. Aan de hevige pijnen die hij daarvan leed is hij kort nadien overleden.

Die hongersnood hield almaar aan. Een paar jaloerse mensen begonnen op Gregorius af te geven: een verkwister zou hij zijn geweest, die alle schatten van de Kerk had opgemaakt. Uit wraak hierom wisten zij anderen ertoe te bewegen zijn boeken te verbranden. Een paar waren er al verbrand en ze wilden ook de rest verbranden, toen Petrus, Gregorius' diaken en vertrouweling en zijn gespreksgenoot in de vier boeken *Dialogen*, hevig verzet bood, zo wordt verteld. Hij zei dat dit niets zou helpen om de herinnering aan Gregorius uit te wissen: in alle delen van de wereld waren er al kopieën! Het zou ook verschrikkelijke heiligschennis zijn als ze zo veel geweldige werken zouden verbranden van die grote vader, boven wiens hoofd hij heel vaak de Heilige Geest had zien verschijnen in de gedaante van een duif. Ten slotte wist hij met hen de volgende afspraak te maken: hij zou zijn woorden met een plechtige eed bekrachtigen, en als hij daarmee gedaan kreeg dat hij onmiddellijk stierf, zouden zij ophouden met die boekverbranding. Kreeg hij niet gedaan dat hij stierf en overleefde hij zijn getuigenis, dan zou hij de boekverbranders zelf een handje helpen. Iets dergelijks had Gregorius namelijk tegen zijn diaken gezegd: als die het wonder van het verschijnen van de duif algemeen bekendmaakte, zou hij daarna niet verder kunnen leven. Zo kwam de eerbiedwaardige leviet Petrus daar in vol ornaat als diaken, met een evangelieboek bij zich. Met de hand op de hoogheilige evangeliën legde hij zijn getuigenis af van Gregorius'

heiligheid, waarna hij onmiddellijk, nog tijdens de woorden van deze ware belijdenis, zonder een spoor van doodsstrijd de laatste adem uitblies.

Een monnik van een klooster van de heilige Gregorius had een klein eigen kapitaaltje bijeengebracht. De gezegende Gregorius verscheen aan een andere monnik en zei hem dat hij de ander moest opdragen zijn geld weg te geven en boete te doen, omdat hij binnen drie dagen zou sterven. De monnik die dit te horen kreeg schrok enorm, deed boete en gaf zijn geld op. Weldra raakte hij in de greep van hevige koorts. Hij gloeide zo fel dat hij op de derde dag van 's ochtends vroeg tot het derde uur de tong uit zijn mond had hangen en leek te bezwijken. De broeders die om hem heen stonden zongen in zijn bijzijn psalmen, maar onderbraken het psalmzingen ten slotte en begonnen op hem af te geven. Ogenblikkelijk leefde de monnik weer op en knipperde met zijn ogen. 'Moge de Heer jullie sparen, broeders,' zei hij glimlachend. 'Waarom wilden jullie nu op mij afgeven? Daarmee hebben jullie mij in een lastig parket gebracht, want nu zag ik mij tegelijkertijd beschuldigd door jullie en door de duivel, en ik wist niet op welke aantijgingen ik het eerst moest reageren. Als u ooit nog eens iemand op zijn sterfbed ziet, geef dan niet op hem af maar schenk hem mededogen, want samen met zijn aanklager gaat hij op weg om terecht te staan bij de strenge rechter. Ja, zo heb ik nu terechtgestaan, met de duivel erbij, en dankzij de steun van de heilige Gregorius heb ik op al zijn belastende punten een goed antwoord kunnen geven. Maar één punt werd bewezen geacht, tot mijn schaamte, en daarvoor heb ik vreselijk moeten lijden, zoals jullie zagen. Nog altijd heb ik mij er niet van kunnen bevrijden.' De broeders vroegen wat hij bedoelde. 'Dat durf ik niet te zeggen,' zei de monnik. 'Toen ik namelijk van de gezegende Gregorius opdracht kreeg weer naar jullie terug te gaan, tekende de duivel luid protest aan, omdat hij dacht dat God mij terugzond om voor dat ene ding boete te doen. Zo staat de gezegende Gregorius nu voor mij garant dat ik dat lasterlijke punt aan niemand bekendmaak.' Even later riep hij uit: 'Andreas, Andreas! Hopelijk ga jij nog dit jaar dood, jij die mij met je verkeerde raad zo in gevaar hebt gebracht!' En met angstwekkend rollende ogen blies hij de laatste adem uit.

In de stad leefde iemand die Andreas heette. Op hetzelfde moment dat de stervende monnik het gevaar over hem afriep, kwam hij in de greep van een ernstige ziekte: zijn vlees verschrompelde en teerde weg, maar sterven kon hij niet. Toen liet hij de monniken van het klooster van de heilige Gregorius bijeenroepen en legde een bekentenis af: met de eerder vermelde monnik had hij bepaalde papieren van het klooster gestolen en die voor geld aan buitenstaanders overgedaan. Direct gaf de man die zo lange tijd niet kon sterven de geest, nog tijdens de woorden van zijn bekentenis.

In die tijd, zo staat te lezen in het leven van de heilige Eugenius, werd in de kerken nog altijd meer de ambrosiaanse liturgie aangehouden dan de gregoriaanse. De paus, Adrianus genaamd, riep in Rome een concilie bijeen, waar werd bepaald dat de gregoriaanse liturgie over heel de wereld in acht genomen moest worden. Keizer Karel fungeerde als uitvoerder van dit besluit, reisde vele provincies af en wist met dreigementen en smeekbeden heel de clerus hiertoe te brengen. Boeken met de ambrosiaanse liturgie liet hij overal verbranden en vele weerspannige geestelijken gooide hij in de gevangenis.

De gezegende bisschop Eugenius ging op weg naar het concilie, maar kwam erachter dat het concilie al drie dagen was ontbonden. In zijn wijsheid kreeg hij de heer paus zo ver dat die alle prelaten die aan het concilie hadden deelgenomen, en al drie dagreizen ver waren, terugriep. Het concilie kwam dus weer bijeen en alle vaders spraken unaniem het volgende af. Men zou twee missalen, een ambrosiaans en een gregoriaans, op het altaar leggen van de gezegende apostel Petrus, de deur van de kerk goed afsluiten en die tevens met de zegels van verschillende bisschoppen zorgvuldig verzekeren. Zelf zouden zij zich de hele nacht aan gebed wijden. Zo zou de Heer misschien via een teken openbaren welk van de twee Hij het liefst in de kerken gehanteerd zag. Alles werd gedaan zoals afgesproken. 's Ochtends openden zij de kerkdeuren en troffen beide missalen opengeslagen op het altaar aan. Het kan ook zo zijn gegaan als sommigen zeggen: men trof het gregoriaanse missaal helemaal uit zijn voegen aan, de bladen links en rechts verspreid, terwijl het ambrosiaanse missaal gewoon opengeslagen op het altaar lag, precies zoals ze het hadden

neergelegd. Dit teken gaf hun van Godswege in wat er moest gebeuren: de gregoriaanse liturgie moest de hele wereld over en de ambrosiaanse liturgie mocht alleen worden aangehouden in de kerk van Ambrosius. De heilige vaders besloten daartoe, zoals het hun van Godswege was ingegeven, en zo wordt het tot op de dag van vandaag aangehouden.

Johannes de Diaken, de samensteller van het leven van Gregorius, vertelt dat hij tijdens het schrijven en samenstellen van het leven een droomgezicht kreeg. Daarin kwam er een man in priesterkleding bij hem staan terwijl hij zelf bij lamplicht aan het schrijven was. De man droeg een wit bovenkleed dat zo dun was dat je daar een zwarte tuniek onder zag. Hij kwam naderbij en kon zijn lachen niet houden: hij proestte het uit. Op Johannes' vraag waarom iemand met zo'n serieuze functie zo onbeheerst stond te lachen, zei hij: 'Omdat jij zit te schrijven over doden die je nooit in leven hebt gezien!' 'Nee, ik ken hem niet van gezicht,' antwoordde Johannes, 'maar ik schrijf over hem wat ik uit boeken heb geleerd.' 'Ik zie het, jij hebt gedaan wat je wilde,' zei de man, 'maar ook ik zal blijven doen wat ik kan!' en meteen blies hij het licht van de lamp uit en joeg Johannes geweldige schrik aan. Die schreeuwde het uit en dacht dat hij door die ander met het zwaard was gekeeld. Even later verscheen Gregorius, rechts vergezeld door de gezegende Nicolaas en links door de diaken Petrus. 'Kleingelovige!' zei hij, 'waarom heb je getwijfeld?' De tegenstrever zat verstopt achter het bedgordijn, maar Gregorius pakte een fakkel die de diaken Petrus in handen leek te hebben en brandde daarmee de mond en gezicht van de tegenstrever totdat hij zwartgeblakerd was als een Ethiopiër. Een minuscuul vonkje viel op zijn witte kleed, dat in een oogwenk in brand vloog, en zo was hij compleet zwart geworden. Toen sprak Petrus tot de gezegende Gregorius: 'Nu hebben we hem wel voldoende zwart gemaakt.' 'Nee,' zei Gregorius, 'we hebben hem niet zwart gemaakt, we hebben laten zien dat hij al zwart wás!' Zo gingen ze weer weg en lieten veel licht achter.

Zowat alle exemplaren van de *Moralia in Job* in Spanje bevatten voorafgaand aan de proloog het volgende verhaal. Bisschop Cesaraugustanus was door de koning van Spanje naar Rome gestuurd om het werk *Moralia in Job* van de heilige Gregorius naar

Spanje te halen. Het werk was echter niet te vinden in het archief van de Apostolische Stoel, vanwege het grote aantal boeken dat het omvatte. Ten slotte zag de bisschop tijdens een nachtelijke wake in de kerk van de heilige Petrus een stoet eerbiedwaardige mannen de kerk binnengaan en twee aan twee netjes op rij naar het altaar van de heilige Petrus schrijden. Op een bepaald moment, toen er twee langs hem kwamen, vroeg hij een van hen wie hij was, waar hij vandaan kwam en wat hij kwam doen. Terwijl de man in detail antwoord gaf stak de tweede zijn vinger uit en zei: 'In die boekenhouder die u daar ziet, zitten de boeken die u zoekt!' De bisschop vroeg ook hem wie hij was en wat dit voor plechtige processie was. De man antwoordde dat hij Gregorius was en dat dit de pausen waren, die in processie liepen op volgorde van hun pontificaten. Dat stemde de bisschop heel verheugd. 'Heer, alstublieft,' zei hij, 'is hier misschien ook de gezegende Augustinus? Diens werken heb ik altijd even lief gehad als die van u!' 'De gezegende Augustinus bedoelt u, die buitengewoon voortreffelijke man?' zei Gregorius. 'Die bekleedt een veel hogere positie dan wij!' De volgende ochtend zocht men in de kerk naar Gregorius' boeken en daar werden ze aangetroffen.

Sint-Benedictus

NAAM

Benedictus ('gezegend', letterlijk 'goed gezegd') wordt zo genoemd omdat hij velen heeft gezegend, of omdat hij in dit leven vele zegeningen heeft gehad, of omdat iedereen goed over hem sprak, of omdat hij het heeft verdiend de eeuwige zegen te krijgen. De heilige Gregorius heeft zijn leven beschreven.

LEVEN

Benedictus was afkomstig uit de provincie Nursia. Hij werd naar Rome gestuurd om daar te gaan studeren, maar gaf zijn studie al in zijn jeugd op en besloot de eenzaamheid te zoeken. Zijn voedster, die zielsveel van hem hield, volgde hem naar een plaats die Affile heet. Daar vroeg zij eens een zeef te leen om tarwe te ziften, maar omdat ze hem onoplettend op tafel had gelegd viel hij eraf en zag ze hem in twee stukken gebroken op de grond liggen. Benedictus zag haar huilen, pakte de stukken van de zeef en bad. Daarna stond hij op en vond de zeef volledig hersteld terug. Later vluchtte hij onopgemerkt voor zijn voedster en ging naar een plaats waar hij drie jaar bleef zonder dat de mensen wisten wie hij was, met uitzondering van een monnik, Romanus genaamd, die hem dienstvaardig van levensmiddelen voorzag. Omdat er geen pad van Romanus' klooster naar de grot leidde bond hij het brood aan een heel lang touw en zo liet hij het altijd bij hem neer. Romanus had ook een belletje aan het touw vastgeknoopt zodat de man Gods aan het gerinkel kon horen wanneer Romanus hem het brood kwam bezorgen en dan kwam hij naar buiten om het aan te pakken. Uit afgunst op de naastenliefde van de een en de maaltijd van de ander gooide de Oude Vijand het belletje met een steen aan stukken, maar toch ging Romanus door met hem voedsel te brengen.

Enige tijd later verscheen de Heer in een visioen aan een priester die ter gelegenheid van het paasfeest een maaltijd voor zichzelf bereidde. 'Jij maakt lekker eten voor jezelf klaar,' sprak Hij, 'terwijl Mijn dienaar daarginds door honger wordt gekweld.' De man stond meteen op en vond hem met veel moeite. 'Sta op,' zei hij, 'en laten we eten, want vandaag is het paasfeest van de Heer.' 'Ik weet dat het Pasen is,' antwoordde Benedictus, 'omdat ik jou hier heb mogen zien.' Hij leefde immers zo ver van de mensen vandaan dat hij niet wist dat het die dag Pasen was. 'Vandaag is het werkelijk de dag van de opstanding van de Heer,' zei de priester. 'Het past je niet om te vasten – dat is de reden waarom ik naar je ben toegestuurd.' Daarop prezen ze de Heer en begonnen te eten.

Op een dag fladderde er een zwarte vogel, een merel, zo hinderlijk vlak voor zijn gezicht dat hij hem met de hand had kunnen pakken, maar hij sloeg een kruis waarna de vogel wegvloog. Korte tijd later voerde de duivel een vrouw die hij ooit eens had gezien voor zijn geestesoog en zette hem dusdanig in vuur en vlam voor haar uiterlijk schoon dat hij, overwonnen door begeerte, al bijna ging overwegen om zijn kluizenaarsbestaan op te geven. Maar plotseling kwam hij door Gods genade weer bij zinnen. Meteen kleedde hij zich uit en wentelde zich naakt net zolang door de stekelige planten en doornstruiken die daar stonden tot hij er met zijn hele lichaam onder de wonden weer uitkwam; zo dreef hij met de wonden in zijn huid de wonden in zijn geest uit en zo, door het vuur te veranderen, overwon hij de zonde. Sindsdien woekerde er geen enkele bekoring meer in zijn lichaam.

Zijn faam verbreidde zich en na de dood van de abt van een klooster kwam de hele kloostergemeenschap naar hem toe om hem te vragen de leiding over hen op zich te nemen. Hij hield de boot af door geruime tijd te weigeren, want hij had al gezegd dat zijn levenswijze niet overeenstemde met die van de broeders, maar ten slotte gaf hij zich gewonnen en stemde toe. Omdat hij hen dwong om de kloosterregel daar strikter na te leven verweten ze zichzelf dat ze hem gevraagd hadden om hun leiding te geven, want hun verdorven opvatting van de regel botste met zijn rechtschapenheid. Ze begrepen wel dat met hem ongeoorloofd

gedrag niet meer geoorloofd was en het viel hun zwaar om hun gewoontes op te geven. Daarom mengden ze gif door zijn wijn en serveerden hem die tijdens de maaltijd. Maar Benedictus sloeg een kruis en het glas brak alsof er een steen tegenaan was gegooid. Hij begreep dat hij een dodelijke drank had gekregen omdat deze het teken des levens niet kon verdragen. Onmiddellijk stond hij op en sprak uiterlijk onbewogen: 'Moge de almachtige God mededogen tonen met jullie, broeders. Had ik jullie soms niet gezegd dat jullie en mijn levenswijze niet met elkaar overeenstemmen?' Daarop keerde hij terug naar de eenzame plaats die hij had verlaten en bouwde daar twaalf kloosters. Er kwamen namelijk velen naar hem toe omdat hij steeds meer wonderen verrichtte.

In een van die kloosters was een monnik die zich niet langdurig aan gebed kon wijden en wanneer de anderen zaten te bidden gauw naar buiten ging en zich met tal van aardse en vergankelijke zaken bezighield. De abt van dat klooster vertelde dat aan Sint-Benedictus, waarop hij erheen ging en zag dat de monnik die zijn aandacht niet bij het bidden kon houden door een zwart kereltje aan de zoom van zijn habijt mee naar buiten werd getrokken. Hij zei tegen de abt van het klooster en de monnik Maurus: 'Zien jullie dan niet wie hem meetrekt?' Zij antwoordden ontkennend. 'Laten we bidden dat jullie het ook mogen zien.' Na hun gebed zag Maurus hem wel, maar de abt kon hem niet zien. De volgende dag, na afloop van het gebed, trof de man Gods de monnik buiten aan en sloeg hem voor zijn blindheid met zijn roede. Sindsdien bleef de monnik roerloos in gebed verzonken en durfde de Oude Vijand zijn gedachten niet meer te beheersen, alsof hij zelf door die klap was getroffen.

Drie van die kloosters lagen bovenop rotsachtige bergen, met als gevolg dat het de kloosterlingen grote moeite kostte om beneden in het dal water te putten. De broeders aldaar hadden de man Gods al vaak gevraagd of hij hun kloosters kon verplaatsen. Op een nacht beklom hij de berg samen met een jongen en legde daar, op de plaats waar hij langdurig had gebeden, drie stenen neer als markering. Daarna gingen ze naar huis terug. Tegen de broeders, die met hetzelfde verzoek weer bij hem kwamen, zei hij: 'Ga heen en hol de rots een beetje uit waarop jullie drie stenen zullen vinden die daar zijn neergelegd. God is namelijk in staat

om daaruit water voor jullie tevoorschijn te laten komen.' Ze gingen op pad en ontdekten dat de rots al vochtig was. Daarna maakten ze een kom, die zich voor hun ogen al spoedig met water vulde. Tot op heden welt het zo rijkelijk op dat het van de top tot aan de voet van de berg omlaag stroomt.

Op een keer snoeide iemand rond het klooster van de man Gods met een snoeimes doornstruiken, maar het lemmet schoot los uit het handvat en viel in een diep meer. De man was hierdoor erg van streek, maar de man Gods legde het handvat in het meer en al spoedig dreef het lemmet naar het handvat.

De jonge monnik Placidus was op pad gegaan om water te putten, maar hij viel in een rivier. De stroming kreeg hem meteen te pakken en had hem al bijna een boogschot ver van de oever meegesleurd. Ondanks dat de man Gods in zijn cel zat wist hij in zijn geest meteen wat er was gebeurd. Hij riep Maurus, vertelde hem wat de jongen was overkomen en droeg hem op om naar de rivier te gaan en hem eruit te halen. Daarna gaf hij hem zijn zegen. Maurus ging snel op pad en liep over het water, in de waan dat hij over land liep, tot hij de jongen bereikte. Hij greep hem bij zijn haren en zo trok hij hem uit het water. Terug bij de man Gods vertelde hij wat er gebeurd was. Benedictus schreef dit niet toe aan zijn eigen verdiensten maar aan Maurus' gehoorzaamheid.

Een priester, Florentius genaamd, had zich uit afgunst op de man Gods tot zo grote boosaardigheid verlaagd dat hij de man Gods een vergiftigd brood liet brengen onder het voorwendsel dat het gezegend moest worden. De heilige pakte het dankbaar aan en wierp het neer voor een raaf die altijd brood uit zijn hand at. 'Pak dit brood op, in de naam van Jezus Christus,' zo sprak hij de vogel toe, 'en laat het vallen op een plaats waar geen mens er bij kan komen.' De raaf stapte met zijn snavel open en met uitgespreide vleugels om het brood heen en kraste, alsof hij duidelijk wilde zeggen dat hij wel wilde gehoorzamen maar zijn opdracht toch niet kon uitvoeren. Telkens weer gaf de heilige hem de opdracht met de woorden: 'Pak het, pak het gerust op en gooi het weg zoals ik gezegd heb!' Ten slotte pakte de raaf het brood op. Drie dagen later keerde hij terug en ontving uit Benedictus' hand het gebruikelijke rantsoen.

Florentius zag wel dat hij het lichaam van de meester niet kon doden en daarom vuurde hij zichzelf ertoe aan om de zielen van diens leerlingen uit te doven. Met dat doel liet hij zeven meisjes naakt in de tuin van het klooster dansen en zingen om zo de lust van de monniken aan te wakkeren. Vanuit zijn cel zag de heilige man wat er gebeurde. Uit angst dat zijn leerlingen in zonden zouden vervallen, maakte hij plaats voor de afgunst en vertrok samen met zijn broeders om een andere woonplaats te zoeken. Florentius stond zich op een balkon te verkneukelen en toe te kijken hoe Benedictus wegging, maar plotseling stortte het balkon naar beneden. Hij was op slag dood. Maurus rende de man Gods achterna en zei: 'Kom toch terug, want je vervolger is dood!' Benedictus hoorde hem aan en zuchtte diep, of omdat zijn vijand was omgekomen of omdat zijn leerling zich vrolijk maakte om de dood van een vijand. Om die reden legde hij hem een boetedoening op omdat hij het met dat soort uitlatingen had gewaagd zich vrolijk te maken om de dood van een vijand.

Benedictus vertrok naar elders en veranderde van woonplaats maar niet van vijand. Hij kwam namelijk op de Monte Cassino, waar hij de Apollotempel die daar stond ombouwde tot een kapel voor Sint-Johannes de Doper, en hij bracht de plaatselijke bevolking ertoe zich te bekeren en de afgodendienst op te geven. De Oude Vijand legde zich er niet bij neer, maar verscheen in een afschuwelijke gedaante aan zijn lichamelijke ogen en ging duidelijk zichtbaar met vlammende mond en ogen als een woesteling tegen hem tekeer. 'Benedictus!' zei hij, 'Benedictus!' Maar omdat hij hem geen antwoord gaf zei hij: 'Maledictus ('vermaledijde'), niks Benedictus, waarom vervolg je mij?'

Op een dag wilden de broeders een steen die op de grond lag optillen om hem in een van de gebouwen in te metselen, maar ze kregen het niet voor elkaar. Ook met de hulp van een groot aantal mannen konden ze de steen niet optillen tot de man Gods kwam. Hij sprak de zegen uit en daarna tilden ze de steen met het grootste gemak op. Daar leidden ze uit af dat de duivel erop had gezeten en niet had toegelaten dat hij verplaatst werd.

Op een keer waren de broeders in de weer om een muur iets hoger op te metselen. De Oude Vijand verscheen aan de man Gods en gaf hem te kennen dat hij onderweg was naar de zwoegende

broeders. Meteen stuurde Benedictus hun een boodschap: 'Broeders, wees voorzichtig, want er komt een kwaadaardige geest naar jullie toe.' Nauwelijks was de boodschapper uitgesproken of – kijk! – de Oude Vijand duwde de muur om zodat een jonge monnik werd verpletterd onder de neervallende stenen. De man Gods liet de dode en verminkte jongen in een grof stuk doek naar zich toebrengen en wekte hem dankzij zijn gebed weer tot leven zodat hij het werk weer kon hervatten.

Een leek die een deugdzaam leven leidde bracht de man Gods elk jaar nuchter een bezoek. Op een dag sloot zich onderweg een andere reiziger bij hem aan die eten bij zich had voor onderweg. Wat later op de dag zei de man: 'Kom, broeder, laten we wat eten om op kracht te blijven voor onze tocht.' Toen de ander antwoordde dat hij onderweg nooit at zweeg hij. Een poosje later bood de man hem weer wat aan, maar de ander wilde niet op zijn uitnodiging ingaan. Weer een uur later vonden ze, vermoeid van de lange tocht, een weide en een bron en alles wat kon dienen om het lichaam te verkwikken en behagen. De reiziger wees hem dat allemaal aan en vroeg hem of hij niet een hapje wilde eten en daar wat wilde uitrusten. Die woorden streelden zijn oren en die plek zijn ogen en daarom stemde hij toe. Ten slotte kwam hij bij Benedictus aan. 'Wat is dat nu, broeder?' zei de man Gods tegen hem. 'De eerste keer heeft de kwaadaardige vijand je niet kunnen overhalen, de tweede keer lukte het hem niet, maar de derde keer won hij!' Daarop wierp de man zich aan zijn voeten neer en zuchtte dat hij gezondigd had.

Thotila, de koning van de Goten, wilde de man Gods op de proef stellen om te weten te komen of hij over profetische gaven beschikte. Hij gaf een van zijn lijfwachten koninklijke kleding en stuurde hem met alle koninklijke pracht en praal naar het klooster. Benedictus zag hem aankomen en sprak: 'Leg het neer, zoon, leg het neer. Wat je daar draagt is niet van jou.' De man viel onmiddellijk op de grond van schrik omdat hij het had gewaagd om zo'n groot man voor de gek te houden.

Een geestelijke die door de duivel werd gekweld werd naar de man Gods gebracht om door hem genezen te worden. Benedictus dreef de duivel uit en sprak: 'Ga heen en eet voortaan geen vlees meer en laat je niet wijden, want op de dag waarop je zult

proberen de wijding te ontvangen zul je in handen vallen van de duivel.' De geestelijke hield zich hier een tijd lang aan, maar toen hij zag dat jongere mannen hem dankzij hun wijding voorbijstreefden, trok hij zich niets meer aan van de woorden van de man Gods, alsof hij ze al lang geleden was vergeten, en liet zich wijden. De duivel die hem had verlaten kreeg hem al snel weer in zijn greep en bleef hem net zolang kwellen tot hij hem van zijn levenskracht had beroofd.

Een man zond een dienaar met twee kalebassen wijn naar hem toe, maar de knaap verstopte er onderweg een en overhandigde hem de andere. De man Gods nam de kalebas dankbaar in ontvangst en gaf de knaap, die alweer op weg was naar beneden, deze waarschuwing mee: 'Zorg ervoor, zoon, dat je niet drinkt uit de kalebas die je hebt verstopt maar hou hem voorzichtig schuin, dan zul je ontdekken wat erin zit.' Overdonderd ging de jongen weg. Op de terugweg wilde hij toch onderzoeken wat hij had gehoord en hield de kalebas schuin, en meteen kroop er een slang uit.

Op een keer zat de man Gods 's avonds te eten. De monnik die hem bediende en een lamp omhooghield, de zoon van een advocaat, overdacht in zijn hoogmoed: 'Wie is hij dat ik hem bedien bij het eten, een lamp voor hem vasthoud, hem ten dienste sta? Wie ben ik om hem te dienen?' Meteen zei de man Gods tegen hem: 'Bekruis je hart, broeder, bekruis je hart! Wat zeg je daar toch?' Hij riep de broeders en droeg hun op de lamp uit zijn handen te pakken. De monnik gebood hij naar het klooster terug te keren en daar rustig te blijven zitten.

Op een dag stuurde hij een aantal broeders naar een bepaalde plek om daar een klooster te bouwen. Hij sprak met hen een dag af waarop hij naar hen toe zou komen en gaf aanwijzingen hoe ze bij de bouw te werk moesten gaan. In de nacht voor de dag aanbrak waarop hij had beloofd te komen verscheen hij in een droom aan de monnik die hij daarginds met de leiding had belast en aan zijn plaatsvervanger, en wees hij nauwkeurig elke afzonderlijke plek aan waar ze moesten bouwen. Toch schonken ze deze verschijning geen geloof en bleven alsmaar op hem wachten. Ten slotte gingen ze naar hem terug. 'Vader,' zeiden ze, 'we hebben gewacht op uw komst zoals u beloofd had, maar u bent niet geko-

men.' 'Waarom zeggen jullie dat, broeders? Ben ik soms niet aan jullie verschenen en heb ik de verschillende plekken niet aangewezen? Ga heen en voer alles uit zoals jullie het in je droom hebben gehoord!'

Niet ver van zijn klooster leefden twee nonnen van adellijke afkomst die hun tong niet in toom konden houden en die de man die over hun wel en wee waakte vaak met ondoordachte opmerkingen tot woede dreven. Hij vertelde dat aan de man Gods, die hem deze boodschap voor de nonnen meegaf: 'Leg jullie tong aan banden, anders zal ik jullie in de ban doen!' Hij noemde het vonnis van de ban, niet om het publiekelijk uit te spreken, maar om ermee te dreigen. De nonnen veranderden evenwel niets aan hun gedrag. Een paar dagen later stierven ze en ze werden in de kerk begraven. Wanneer daar de mis werd gevierd en de diaken zoals gewoonlijk zei: 'Laten zij die niet bij de gemeenschap horen naar buiten gaan!' zag hun voedster, die altijd een offergave aanbood voor hun zielenheil, hen uit hun graven opstaan en de kerk uitgaan. Toen Sint-Benedictus hiervan op de hoogte werd gesteld gaf hij eigenhandig een offergave mee. 'Ga heen,' sprak hij, 'en bied deze offergave voor hun zielenheil aan, dan zullen ze niet langer in de ban zijn.' Aldus geschiedde en sindsdien zag men de vrouwen niet meer weggaan uit de kerk wanneer de diaken de gebruikelijke oproep deed.

Een monnik die zonder de zegen te vragen was vertrokken om zijn ouders te bezoeken stierf op de dag waarop hij bij hen aankwam. Hij werd begraven maar tot twee keer toe weer door de aarde teruggeworpen. Zijn ouders kwamen bij Benedictus en vroegen hem om hem de zegen te geven. Hij pakte het lichaam van de Heer en sprak: 'Ga heen en leg dit op zijn borst. Daarna moeten jullie hem begraven.' Aldus geschiedde. De aarde hield het lichaam dat ze had opgenomen vast en wierp het niet meer terug.

Een andere monnik die niet in staat was om in het klooster te blijven begon hier telkens weer over bij de man Gods, tot deze hem boos toestemming gaf om weg te gaan. De monnik was nog niet lang buiten het klooster of hij vond een draak met een opengesperde muil op zijn weg, die hem wilde verslinden. 'Help, help!' riep hij. 'Deze draak wil me verslinden!' De broeders kwamen aanrennen maar vonden nergens een draak. Ze brachten de

bevende en bibberende monnik mee terug naar het klooster, waar hij meteen beloofde dat hij er nooit meer zou weggaan.

In de tijd waarin de hele streek getroffen werd door een vreselijke hongersnood, had de man Gods alles wat hij had kunnen vinden aan de armen gegeven, zodat er niets meer over was in het klooster behalve een fles met een klein beetje olie. Hij gaf de keldermeester opdracht dat kleine beetje olie aan een arme te geven. De man hoorde hem die opdracht wel geven, maar weigerde te gehoorzamen omdat de broeders dan geen olie meer zouden hebben. De man Gods kwam daar ten slotte toch achter en liet de fles met de olie door het raam naar buiten gooien om te voorkomen dat er door ongehoorzaamheid iets in het klooster zou achterblijven. De weggegooide fles viel op grote rotsblokken, maar brak niet en ook de olie stroomde niet weg. Hij liet de fles ophalen en ongeschonden geven aan degene die erom had gevraagd. Hij gaf de monnik flink op zijn kop om zijn ongehoorzaamheid en gebrek aan geloof. Daarna gaf hij zich over aan gebed en meteen was een groot vat dat daar stond gevuld met olie; men zag de olie zelfs over de rand komen en over de vloer wegstromen.

Op een keer was hij van de berg omlaag gekomen om zijn zuster te bezoeken. Toen hij met haar aan tafel zat vroeg ze hem of hij die nacht bij haar wilde blijven, maar dat wees hij beslist van de hand. Ze boog zich met haar hoofd in haar handen voorover om de Heer haar vraag voor te leggen en op het moment waarop ze haar hoofd weer ophief, begon het zo hevig te bliksemen en donderen en zo hard te stortregenen dat hij geen voet meer kon verzetten, terwijl het tevoren toch wonderbaarlijk mooi weer was geweest. De tranenstromen die zij namelijk had vergoten hadden de heldere hemel ertoe gebracht te stortregenen. 'Moge de almachtige God je sparen, zuster,' sprak de man Gods bedroefd. 'Wat heb je toch gedaan?' 'Ik vroeg je wat en je wilde niet luisteren,' antwoordde ze hem. 'Ik heb het aan de Heer gevraagd en Hij heeft me verhoord. Ga nu maar weg als je kunt.' En zo gebeurde het dat ze de hele nacht wakend doorbrachten en naar hartelust godgewijde gesprekken met elkaar voerden. En zie, drie dagen na zijn terugkeer naar het klooster keek hij omhoog en zag de ziel van zijn zuster in de gedaante van een duif opgaan in de verborgenheid van de hemel. Dadelijk liet hij haar lichaam naar

het klooster overbrengen en bijzetten in een graf dat hij zelf in gereedheid had laten brengen.

Op een nacht keek hij uit het raam en bad tot de Heer. Vanuit de hoogte zag hij een schijnsel neerstromen, dat het nachtelijk duister verjoeg. Plotseling was de hele wereld als onder een zonnestraal samengebracht en hem voor ogen gevoerd. Daar zag hij dat de ziel van bisschop Germanus van Capua in een vurige bol door engelen naar de hemel werd gebracht. Later werd hem pas duidelijk dat Germanus op dat moment uit zijn lichaam was heengegaan.

In hetzelfde jaar waarin hij uit dit leven zou heengaan kondigde hij zijn sterfdag aan zijn broeders aan. Zes dagen voor zijn dood liet hij zijn graf openen. Spoedig daarna kreeg hij koorts en elke dag werd hij zieker. Op de zesde dag liet hij zich naar de kapel dragen en daar ontving hij het lichaam en het bloed van de Heer om zich te sterken voor zijn heengaan. Met zijn zwakke ledematen leunend op de handen van zijn broeders om hem heen stond hij met zijn handen opgeheven naar de hemel en onder het uitspreken van een gebed blies hij zijn laatste ademtocht uit.

Op dezelfde dag kregen twee broeders – de een verbleef in zijn cel, de ander was ver weg – hetzelfde visioen te zien. Zij zagen namelijk een weg, bedekt met tapijten en verlicht door lampen, die vanuit de cel van Sint-Benedictus naar het oosten reikte tot in de hemel. Daarboven stond een lichtende man, een ontzagwekkende verschijning, die hun vroeg wiens weg het was die ze zagen. Ze antwoordden dat ze het niet wisten. 'Dit is de weg,' sprak hij, 'waarover de bij de Heer geliefde Benedictus naar de hemel is opgestegen.'

Hij ligt begraven in de kapel van Sint-Johannes de Doper die hij zelf had gebouwd toen hij het altaar van Apollo had verwoest. Omstreeks het jaar 518, ten tijde van Justianianus de Oudere, was hij in de bloei van zijn leven.

Sint-Patrick

Patrick leefde omstreeks het jaar 280. Met een staf in zijn hand om op te leunen stond hij voor de koning van de Ieren om hem het lijden van Christus te verkondigen. Per ongeluk had hij zijn staf op de voet van de koning gezet en met de punt ervan zijn voet doorboord. De koning dacht dat de heilige bisschop dat met opzet had gedaan en dat hij het geloof alleen maar deelachtig kon worden door ter wille van Christus een zelfde soort lijden te doorstaan, en daarom droeg hij de pijn geduldig. Toen de heilige het eindelijk merkte sloeg hem de schrik om het hart, maar met hulp van zijn gebeden genas hij de koning. Hij bereikte er ook mee dat er in die hele landstreek geen enkel giftig dier meer kon leven. Niet alleen dat kreeg hij voor elkaar maar zelfs, zo zegt men, dat hout en schors uit die streek werkzaam zijn als tegengif.

Een man had een schaap van zijn buurman gestolen en opgegeten. De heilige had de dief, wie hij ook was, meer dan eens opgeroepen om genoegdoening te geven, maar omdat niemand over de brug kwam gebood hij in Christus' naam degene in wiens maag het schaap naar binnen was gegaan te blaten, en wel in aanwezigheid van iedereen, want al het volk was in de kerk verzameld. Aldus geschiedde. De schuldige deed boete en de anderen hoedden zich ervoor te stelen.

Patrick had de gewoonte om alle kruisen die hij zag vroom te aanbidden, maar op een keer liep hij een mooi kruis voorbij zonder het te zien. Zijn volgelingen vroegen hem hoe het kwam dat hij het niet had gezien. In zijn gebeden vroeg hij God wie de gestorvene was. Vanonder de grond hoorde hij een stem: 'Heb je niet gezien dat ik hier begraven lig, een heiden, die het teken van het kruis onwaardig is?' Daarop liet hij het kruis daar weghalen.

De heilige Patrick predikte in heel Ierland, maar haalde er een uiterst schrale oogst binnen. Daarom vroeg hij de Heer een teken

te geven waardoor de mensen van schrik berouw zouden krijgen. Op bevel van de Heer trok hij op een bepaalde plaats met zijn staf een grote cirkel, en kijk! de grond binnen de cirkel opende zich en daar verscheen een geweldig groot en peilloos diep gat. Aan de heilige Patrick werd geopenbaard dat zich daar het vagevuur bevond. Eenieder die de tocht omlaag wilde ondernemen stond geen andere boetedoening meer te wachten, zou geen andere reiniging van zijn zonden meer hoeven doormaken. De meeste mensen zouden er echter niet uit terugkeren. Degenen die wel zouden terugkomen zouden daar moeten blijven van de ene ochtend tot de volgende. Er gingen trouwens veel mensen naar binnen die niet meer terugkwamen.

Lang na de dood van Patrick kreeg een edelman, Nicolaas genaamd, iemand die vele zonden had begaan, berouw van zijn misdaden en wilde zich onderwerpen aan Sint-Patricks vagevuur. Eerst had hij zichzelf vijftien dagen gekastijd door te vasten, zoals iedereen deed, daarna opende hij de deur met een sleutel die in een klooster werd bewaard en daalde af in de grot. In de wand van de grot ontdekte hij een deur. Door die deur kwam hij in een kapel terecht. In het wit geklede monniken kwamen de kapel binnen en vierden de mis. Ze vertelden Nicolaas dat hij standvastig moest zijn omdat hij vele beproevingen van de duivel zou moeten doorstaan. Op zijn vraag hoe hij zich daartegen kon verweren antwoordden ze: 'Wanneer je voelt dat je gepijnigd wordt, schreeuw dan meteen "Jezus Christus, zoon van de levende God, heb medelijden met mij, een zondaar!" '

De mannen waren nog niet weg of er verschenen demonen. Eerst probeerden ze hem met verleidelijke beloftes over te halen om terug te gaan en hun te gehoorzamen en ze gaven hem de verzekering dat ze over hem zouden waken en hem ongedeerd naar zijn landgoed terugbrengen, maar hij weigerde resoluut hun te gehoorzamen. Meteen hoorde hij angstaanjagende geluiden van allerlei wilde dieren en tegelijk gedreun alsof alle elementen werden vermorzeld. Verschrikkelijk bang en bibberend riep hij onmiddellijk: 'Jezus Christus, zoon van de levende God, heb medelijden met mij, een zondaar!' Meteen verstomde al het verschrikkelijke kabaal van die wilde dieren.

Hij werd naar een andere plaats gebracht, waar drommen de-

monen waren. 'Denk je dat je uit onze handen kunt ontsnappen?' zeiden ze tegen hem. 'Nooit! Nu zul je nog erger gepijnigd en gefolterd worden!' En kijk! daar doemde een geweldig groot en angstaanjagend vuur op. 'Als je niet aan ons toegeeft,' zeiden de demonen, 'gooien we je in dat vuur en dan zul je verbranden!' Hij weigerde en daarom grepen ze hem en wierpen hem in dat vreselijke vuur. Door de folterende pijn riep hij meteen: 'Jezus Christus, zoon van de levende God, heb medelijden met mij, een zondaar!' En onmiddellijk doofde het vuur.

Vervolgens werd hij naar een andere plaats gebracht. Daar zag hij mannen die in een vuur levend verbrand werden en door demonen met roodgloeiende, ijzeren platen tot in hun ingewanden werden gestoken; anderen lagen op hun buik, beten in de grond van pijn en schreeuwden: 'Spaar me! Spaar me!' en dan werden ze door de demonen nog erger gefolterd. Hij zag anderen van wie slangen de ledematen verslonden en padden trokken met gloeiend hete kaken de ingewanden uit hun lijf.

Omdat hij niet aan de demonen toe wilde geven werd hij voor straf in hetzelfde vuur geworpen en gepijnigd met dezelfde platen en martelingen. Maar op het moment waarop hij schreeuwde 'Jezus Christus, zoon van de levende God, heb medelijden met mij, een zondaar!' werd hij meteen van deze kwellingen verlost.

Daarna werd hij meegenomen naar een plaats waar mensen in een braadpan werden gebraden, en waar een enorm rad was, bezet met vurige haken waaraan mensen aan verschillende lichaamsdelen waren opgehangen en dat zo snel rondwentelde dat het straalde als een vuurbal.

Daarna zag hij een reusachtig huis waarin kuilen waren vol borrelend metaal. Sommigen stonden er met één voet in, anderen met twee, weer anderen tot aan hun knieën, tot hun buik, borst, hals of ogen, maar Nicolaas riep de naam van de Heer aan en liep aan dat alles voorbij.

Hij ging weer verder en kreeg een erg brede put in het oog, waar een verschrikkelijke walm en een ondraaglijke stank uit opstegen. Er kwamen mensen uit naar boven die vonkten als gloeiend ijzer, maar demonen schopten hen terug. 'Het oord dat je daar ziet,' zeiden de demonen tegen hem, 'is de hel waarin

onze heer Beëlzebub woont. We zullen je in die put gooien als je weigert aan ons toe te geven. Wanneer je daar eenmaal in bent gegooid zul je met geen mogelijkheid meer kunnen ontsnappen.'

Hij weigerde naar hen te luisteren, en daarom grepen ze hem en wierpen hem in de put. Hij leed zo vreselijk pijn dat hij bijna vergat de naam van de Heer aan te roepen, maar eenmaal bijgekomen schreeuwde hij met zijn hart, omdat hij het met zijn stem niet kon: 'Jezus Christus, zoon van de levende God, heb medelijden met mij, een arme zondaar!' Meteen kwam hij ongedeerd uit de put. De hele meute demonen was verdwenen alsof ze verslagen waren.

Hij werd meegenomen naar een andere plaats en daar zag hij een brug waar hij overheen moest lopen. De brug was echter uiterst smal, zo glad als ijs en glibberig. Eronder stroomde een machtige rivier van zwavel en vuur. Vertwijfeld vroeg hij zich af of hij deze brug wel kon oversteken, maar hij dacht terug aan de woorden die hem al uit zo veel ellende hadden gered en liep er vol vertrouwen op af. Hij zette één voet op de brug en begon 'Jezus Christus, zoon van de levende God' te zeggen. Luid geschreeuw joeg hem echter zo veel angst aan dat hij nauwelijks kon blijven staan, maar toch sprak hij de woorden uit en bleef vast ter been. Daarna zette hij zijn andere voet op de brug en herhaalde dezelfde woorden. Bij elke stap herhaalde hij ze en bereikte zo veilig de overkant.

Daar kwam hij in een prachtige weide, waar een wonderbaarlijk lekkere geur hing van allerlei bloemen. En kijk! voor hem verschenen twee knappe jongelingen. Zij brachten hem naar een stad die schitterend glansde van het goud en de edelstenen. Uit de stadspoort kwam een wonderlijke geur, die hem weer zo veel kracht gaf dat hij geen pijn of stank meer leek op te merken. Ze vertelden hem dat die stad het paradijs was. Nicolaas wilde er binnengaan, maar de jongelingen vertelden hem dat hij eerst naar de zijnen moest terugkeren en dat hij moest teruggaan langs de plaatsen waarlangs hij was gekomen. De demonen zouden hem niet meer kwellen maar bang op de vlucht slaan bij zijn aanblik. Dertig dagen later zou hij in vrede rusten en dan als eeuwige burger die stad betreden.

Nicolaas klom weer omhoog en vond zichzelf terug op de plaats waar hij was afgedaald. Hij vertelde iedereen wat hem was overkomen. Dertig dagen later ontsliep hij gelukkig in de Heer.

Sint-Maria van Egypte

Maria van Egypte, die 'de zondares' wordt genoemd, leidde zevenenveertig jaar een zeer streng leven in de woestijn. Daarmee begon ze rond het jaar des Heren 270, ten tijde van Claudius.

Een vader genaamd Zosimas was de Jordaan overgestoken en trok de grote woestijn door om te zien of hij ergens een heilige vader aantrof. Toen zag hij iemand lopen die naakt was en een donker, door de zon geblakerd lichaam had. Dat was Maria van Egypte. Zij sloeg dadelijk op de vlucht en Zosimas rende haar ijlings achterna. 'Vader Zosimas,' riep ze, 'waarom achtervolgt u mij? Vergeeft u mij, ik kan mijn gezicht niet naar u toedraaien, want ik ben een vrouw en ik ben naakt. Reik me uw kleed, zodat ik u zonder schaamte aan kan kijken.'

Zosimas was verbaasd toen hij zijn naam hoorde vallen, gaf haar het kleed, ging languit op de grond liggen en vroeg haar om de zegen. 'Zegenen komt meer toe aan u,' zei ze, 'want u bent bekleed met de waardigheid van het priesterschap.'

Toen hij hoorde dat zij behalve zijn naam ook zijn functie kende, verwonderde hij zich nog meer en verzocht haar nog dringender om de zegen. Daarop sprak zij: 'Gezegend zij God, de verlosser van onze zielen.' En terwijl zij zo met de handen uitgestrekt bad, zag hij hoe zij zich van de grond verhief, ongeveer een el hoog. Dat bracht de oude man aan het twijfelen: misschien was het wel een geest en was dat gebed maar schijn. Maar zij zei: 'Moge God jou vergeven, nu je mij, een zondige vrouw, voor een onreine geest hebt gehouden.'

Toen bezwoer Zosimas haar bij de Heer hem te vertellen wat er met haar was. 'Vergeeft u mij, vader,' zei ze. 'Als ik u mijn toestand vertel, zult u schrikken en wegvluchten als van een slang. Uw oren zullen bezoedeld raken door mijn woorden, de lucht zal vervuilen van mijn smerigheid.' Maar hij hield uit alle

macht vol en zo begon zij te vertellen.

'Vader, ik ben geboren in Egypte. Op mijn twaalfde ben ik naar Alexandrië gegaan, en daar heb ik mij zeventien jaar prijsgegeven aan de publieke wellust: helemaal niemand heb ik geweigerd. Maar toen de mensen uit dat gebied richting Jerusalem zouden uitvaren ter aanbidding van het Heilig Kruis, vroeg ik de zeelui of ik met hen mee mocht. Op hun vraag naar veergeld zei ik: "Broeders, ik heb geen veergeld, maar in plaats daarvan kunnen jullie mijn lichaam nemen." Zo lieten ze me aan boord en namen mijn lichaam bij wijze van veergeld.

Na aankomst in Jerusalem ging ik samen met de anderen voor de aanbidding van het Heilig Kruis tot aan de deur van de kerk. Maar daar voelde ik ineens een onzichtbare kracht die me tegenhield en niet naar binnen liet. Een- en andermaal kwam ik tot aan de drempel, waar ik dan ineens het akelige gevoel kreeg dat ik werd tegengehouden. Alle anderen konden echter vrijelijk naar binnen en vonden er niets wat hen belemmerde. Daarom ging ik bij mezelf te rade: dit overkwam mij natuurlijk vanwege mijn afschuwelijke wandaden. Ik begon mij op de borst te slaan, bittere tranen te vergieten en te steunen vanuit het diepst van mijn hart. En toen ik daar omkeek zag ik een beeld van de Gezegende Maagd, en in tranen richtte ik mijn gebeden tot Haar: kon Zij niet gedaan krijgen dat mijn zonden werden vergeven? En kon Zij mij niet naar binnen laten om het Heilig Kruis te aanbidden? Ik beloofde dat ik de wereld vaarwel zou zeggen en voortaan kuis zou blijven.

Na dat gebed vatte ik moed in naam van de Maagd en liep weer naar de deur van de kerk. Zonder enige belemmering kon ik de kerk binnen! Zodra ik het Heilig Kruis met innige toewijding had aanbeden, was er iemand die me drie muntjes gaf, waarmee ik drie broden kocht. En ik hoorde een stem die zei: "Als je de Jordaan over bent, ben je gered."

Zo stak ik de Jordaan over en kwam ik in deze woestijn, waar ik zevenenveertig jaar heb vertoefd zonder ooit een mens te zien. De drie broden die ik had meegenomen werden mettertijd zo hard als steen, maar ze waren mij zevenenveertig jaar genoeg om van te eten. Mijn kleren zijn intussen vergaan. Zeventien jaar lang heb ik hier in de woestijn last gehad van lichamelijke aanvechtin-

gen, maar nu heb ik ze dankzij de gunst van God allemaal overwonnen. Zo, nu heb ik u alles verteld wat ik heb gedaan. Bidt u alstublieft voor mij tot God.'

De oude man ging languit op de grond liggen en prees de Heer in Zijn dienares. 'Ik smeek u,' zei zij, 'komt u op Witte Donderdag weer naar de Jordaan en brengt u dan het lichaam van de Heer mee. Want vanaf de dag dat ik hier ben gekomen heb ik geen communie ontvangen.'

Zo ging de oude man terug naar het klooster. Een jaar later, kort voor Witte Donderdag, nam hij het lichaam van de Heer mee en kwam naar de oever van de Jordaan, waar hij op de andere oever de vrouw zag staan. Zij sloeg een kruis en liep vervolgens over het water tot bij de oude man. Die was verbijsterd toen hij dat zag en strekte zich nederig bij haar voeten uit. 'Pas op,' zei zij. 'Doet u dat nu niet, want u draagt de sacramenten des Heren, en u straalt in de waardigheid van het priesterschap. Maar ik bid u, vader, weest u zo goed en komt u ook volgend jaar weer naar me toe.'

Daarop sloeg zij een kruis, liep over het water van de Jordaan en zocht de eenzaamheid van de woestijn weer op. De oude man keerde terug naar zijn klooster. Het jaar daarop kwam hij naar de plek waar zij voor het eerst met hem gesproken had en hij constateerde dat ze daar was overleden. Hij begon te huilen en durfde haar niet aan te raken. 'Ik zou het schamele lichaam van de heilige vrouw wel willen begraven,' zei hij bij zichzelf, 'maar ik ben bang dat zij het niet goedvindt.'

Terwijl hij daarover peinsde zag hij dat naast haar hoofd een boodschap in de grond was geschreven met de volgende inhoud: 'Zosimas, begraaf het schamele lichaam van Maria. Geef de aarde haar stof terug en bid voor mij tot de Heer, op wiens aanwijzing ik op 2 april de wereld heb verlaten.'

Op dat moment wist de oude man het met zekerheid: meteen nadat zij de sacramenten des Heren had ontvangen en terug de woestijn in was gegaan, was haar leven ten einde gekomen. En de woestijn die Zosimas amper in dertig dagen tijd kon doorkruisen had zij belopen in een uur, waarna zij naar de Heer was gegaan.

De oude man wilde een gat in de grond graven, maar dat kon hij niet. Toen zag hij een leeuw heel gedwee op zich toekomen en hij sprak het dier aan: 'Deze heilige vrouw heeft me opgedragen

haar lichaam te begraven, maar ik ben een oude man en ik kan geen gat graven en ik heb ook geen geschikt werktuig. Graaf jij dus een gat in de grond, zodat we haar hoogheilige lichaam kunnen begraven.' De leeuw begon te graven en maakte een geschikte kuil. Toen dat zover was ging de leeuw weg als een mak lam. De oude man keerde terug naar zijn klooster en verheerlijkte God.

Sint-Ambrosius

NAAM

Ambrosius komt van *ambra*, 'amber', een bijzonder welriekende stof, want hij was bijzonder kostbaar voor de Kerk en verspreidde door zijn woorden en daden een overheerlijke geur. Of Ambrosius komt van *ambra* en *syos*, 'God', dus Gods amber, want door hem verspreidde God, net als amber, overal Zijn geur; de heilzame geur van Christus was en is immers overal. Of Ambrosius komt van *ambor*, 'vader van het licht', en *sior*, 'piepklein', omdat hij als het ware een vader was op grond van zijn geestelijke nakomelingschap van vele zonen, uitblonk in het uitleggen van de Heilige Schrift en piepklein was in zijn nederige leefwijze. Of zijn naam komt, zoals in het *Glossarium* staat, van *ambrosius*, een hemelse geur of smaak, *ambrosia*, engelenvoedsel, of van *ambrosium*, de hemelse honingraat. Hij was immers als een hemelse geur dankzij zijn faam, die een heerlijke geur verspreidde, als een hemelse smaak door zijn innerlijke contemplatie, als een hemelse honingraat op grond van zijn heerlijke uitleg van de Schrift en als engelenvoedsel omdat hij op glorierijke wijze vruchten droeg. Bisschop Paulinus van Nola heeft zijn leven voor Augustinus op schrift gesteld.

LEVEN

Ambrosius, zoon van Ambrosius, de stadsprefect van Rome, lag te slapen in zijn wieg in het atrium van de ambtswoning. Plotseling verscheen er een zwerm bijen, die zijn gezicht en mond even dicht bedekte als wanneer ze tegelijkertijd hun korf binnengaan en uitkomen. Daarna vlogen ze zo hoog de lucht in dat ze voor menselijke ogen niet meer te zien waren. Na dit voorval sprak zijn vader, hevig geschrokken: 'Dit kindje zal het nog ver brengen als het in leven blijft.' Als jongen zag hij, jaren later, hoe zijn moeder en zuster, een God toegewijde maagd, priesters de hand kus-

en. Schertsend gaf hij zijn zuster zijn rechterhand en zei haar dat :ij dat bij hem ook moest doen, maar ze ging er niet op in omdat ıij nog jong was en niet wist wat hij zei.

Na zijn studie in Rome was hij rijk aan kennis en hij pleitte zo :chitterend in rechtszaken dat hij door keizer Valentinianus werd ɔelast met het bestuur over de provincie Liguria Emilia, en zo ver-:rok hij naar Milaan. Daar was destijds geen bisschop en daarom kwam het volk bijeen om een opvolger te kiezen, maar omdat er grote onenigheid ontstond tussen de katholieken en de arianen met betrekking tot het kiezen van een bisschop, ging Ambrosius naar de kerk om de gemoederen tot bedaren te brengen. Meteen klonk er een kinderstem: 'Ambrosius als bisschop!' Eendrachtig stemde iedereen in met deze uitspraak en zo werd Ambrosius tot bisschop uitgeroepen.

Doordrongen van wat hem was overkomen liep hij de kerk uit. Hij klom op een verhoging en gaf, tegen zijn gewoonte in, opdracht bepaalde personen te laten martelen, in de hoop dat de mensen zich dan uit angst van hem zouden afkeren. Desondanks riep het volk hem toe: 'Uw zonde over ons!' Verward ging hij naar huis terug en besloot zich voor te doen als filosoof. Om te voorkomen dat hij zou worden teruggeroepen, liet hij openlijk publieke vrouwen naar zijn huis komen in de hoop dat het volk het zou zien en zijn uitverkiezing zou herroepen, maar omdat hij zo evenmin zijn doel bereikte en hij het volk telkens weer 'uw zonde over ons!' zag roepen, sloeg hij midden in de nacht op de vlucht. Hij dacht dat hij onderweg was naar Ticino, maar 's ochtends bleek hij zich te bevinden bij de Porta Romana, een van de stadspoorten van Milaan. Daar werd hij ontdekt door het volk, dat hem onder bewaking stelde. Er werd een verslag van de gebeurtenissen gestuurd naar de allergenadigste keizer Valentinianus, die tot zijn innige vreugde vernam dat door hem benoemde rechters tot het priesterschap werden geroepen. Het deed ook de stadsprefect Probus veel genoegen dat de woorden die hij tot hem had gesproken in vervulling waren gegaan, want hij had hem bij zijn vertrek de volgende opdracht meegegeven: 'Ga heen! Treed niet op als rechter maar als bisschop!'

Nog voor er antwoord op de brief was gekomen dook Ambrosius weer onder, maar hij werd weer gevonden. Omdat hij nog een

dopeling was werd hij gedoopt en acht dagen later werd hij bekleed met de bisschoppelijke waardigheid.

Vier jaar later bezocht hij Rome. Zijn zuster, een God toegewijde maagd, kuste zijn rechterhand, waarop hij glimlachend sprak: 'Kijk eens aan! Ik zei toch dat je de hand van een priester zou kussen!'

Op een keer ging hij naar een stad om daar een bisschop te wijden. Keizerin Justina en andere ketters verzetten zich tegen zijn verkiezing omdat ze wilden dat iemand van hun sekte zou worden benoemd. Een ariaans meisje dat brutaler was dan de andere klom op de preekstoel en greep de heilige Ambrosius bij zijn gewaad. Ze wilden hem meesleuren naar het vrouwengedeelte om hem met zijn allen in elkaar te slaan en smadelijk uit de kerk te verjagen. 'Ik mag dan zo'n hoog priesterambt onwaardig zijn,' sprak Ambrosius, 'toch past het jou niet aan welke priester dan ook de hand te slaan. Daarom had je Gods oordeel moeten vrezen om te voorkomen dat jou iets overkomt.' De afloop bevestigde wat hij had gezegd, want de volgende dag droeg hij haar ten grave en zo vergold hij de belediging met genade. Door dit voorval zat de schrik er bij iedereen flink in.

Na zijn terugkeer in Milaan kreeg hij talloze slinkse streken te verduren van de kant van keizerin Justina, die de mensen met behulp van geschenken en gunsten tegen hem opzette. Allerlei lieden probeerden hem ertoe te dwingen in ballingschap te gaan, maar een van hen was er nog ellendiger aan toe dan de anderen. Hij was zo door het dolle heen van razernij dat hij naast de kerk een huis huurde en daar een vierspan klaar had staan dat Justina hem bezorgd had en waarmee hij Ambrosius heel eenvoudig kon wegvoeren en naar een ballingsoord overbrengen. Maar krachtens Gods gerechtigheid werd de man op dezelfde dag waarop hij had besloten Ambrosius weg te voeren zelf in ballingschap gedreven en wel in dezelfde wagen vanuit hetzelfde huis.

Ambrosius stelde voor het eerst de gezangen en de liturgie vast waarmee de mis in de kerk van Milaan werd gevierd.

Er waren destijds in Milaan veel mensen die bezeten waren door demonen en luid schreeuwden dat ze door Ambrosius gepijnigd werden. Justina en tal van arianen uit haar hofhouding

zeiden dat Ambrosius mensen omkocht om voor te wenden dat ze door onreine geesten gekweld werden en te zeggen dat ze door Ambrosius gepijnigd werden. Plotseling werd een van de arianen die daar bij elkaar stonden gegrepen door een demon. Hij sprong midden tussen de mensen en begon te schreeuwen: 'Hé, mensen die Ambrosius niet geloven! Ik hoop dat jullie net zo worden gefolterd als ik!' Ze raakten zo in de war dat ze de man doodden door hem in een vijver te verdrinken.

Een man die de ketterij die hij aanhing bijzonder spitsvondig en hardnekkig verdedigde en niet bekeerd kon worden tot het christelijk geloof hoorde Ambrosius preken en zag hoe een engel de woorden waarmee hij voor het volk predikte in zijn oor fluisterde. Toen hij dat zag begon hij het geloof dat hij had vervolgd te verdedigen.

Een waarzegger riep demonen op en stuurde hen eropuit om Ambrosius kwaad te doen, maar de demonen kwamen terug en vertelden de man dat ze niet alleen Ambrosius, maar zelfs de deuren van zijn huis niet konden naderen omdat een ondoordringbaar vuur dat hele gebouw beschermde, zodat ze zelfs op grote afstand nog verzengd werden. Deze waarzegger werd op last van de rechter gefolterd op aanklacht van toverij, maar hij schreeuwde dat hij door Ambrosius nog veel erger werd gepijnigd.

Een demon verliet een bezetene bij aankomst in Milaan, maar nam weer bezit van hem bij het verlaten van de stad. Desgevraagd zei de demon dat hij bang was voor Ambrosius.

Op een nacht ging een andere man naar Ambrosius' slaapkamer om hem met zijn zwaard te doden, daartoe aangezet omdat Justina hem dat had gevraagd en hem had betaald, maar op het moment waarop hij met zijn rechterarm het zwaard ophief om toe te slaan verschrompelde plotseling zijn hand.

Een bezetene begon te schreeuwen dat hij door Ambrosius werd gepijnigd. 'Zwijg, duivel,' zei Ambrosius tegen hem, 'want het is niet Ambrosius die jou pijnigt maar je eigen afgunst, want jij ziet mensen daarheen opstijgen vanwaar jij schandelijk bent neergestort. Ambrosius kent immers geen hoogmoed!' Meteen deed de man er het zwijgen toe.

Op een keer liep de heilige Ambrosius door de stad. Een man kwam ongelukkig ten val en lag languit op de grond. Een ander

zag het en begon te lachen. 'Jij daar die staat!' zei Ambrosius tegen hem. 'Kijk maar uit dat je niet valt!' Hij had dat nog niet gezegd of de man die een ander had uitgelachen toen hij viel kwam zelf pijnlijk ten val.

Een andere keer kwam Ambrosius bij het paleis van Macedonius, hoofd van de kanselarij, om voor iemand te pleiten, maar omdat hij de deuren gesloten vond en zich met geen mogelijkheid toegang kon verschaffen zei hij: 'Als jij nog eens naar de kerk gaat zul je niet binnen kunnen komen en dan zullen de deuren niet dicht zijn maar open.' Enige tijd later vluchtte Macedonius uit angst voor zijn vijanden naar de kerk, maar kon niet binnenkomen ondanks dat de deuren openstonden.

Zijn vermogen om zich van voedsel te onthouden was zo groot dat hij elke dag vastte, behalve op zaterdag, zondag en belangrijke feestdagen. Zijn vrijgevigheid was zo groot dat hij alles wat hij kon bemachtigen aan de Kerk en aan de armen schonk zonder ook maar iets voor zichzelf te houden. Zijn mededogen was zo groot dat wanneer iemand hem zijn zonde opbiechtte, hij hartverscheurend huilde en zo de ander evenzeer aan het huilen maakte. Zijn nederigheid en werklust waren zo groot dat hij zijn zelfgeschreven boeken eigenhandig kopieerde, behalve wanneer hij gebukt ging onder lichamelijke kwalen. Zijn medeleven en naastenliefde waren zo groot dat wanneer hem het nieuws bereikte dat er een God toegewijde priester of bisschop was overleden, hij hartverscheurend huilde en welhaast ontroostbaar was. Wanneer hem werd gevraagd waarom hij God toegewijde mannen die op weg waren naar de heerlijkheid zo beweende, sprak hij: 'Jullie moeten niet denken dat ik huil omdat hij is heengegaan, maar omdat hij mij is voorgegaan en omdat het moeilijk zal zijn om iemand te vinden die het waardig is om zijn taak over te nemen.' Zijn standvastigheid en dapperheid waren zo groot dat hij de zonden van de keizer of hoogwaardigheidsbeklederes niet met de mantel der liefde bedekte, maar hen vrijmoedig en uiterst standvastig op hun fouten wees.

Op een keer werd er een man aan hem voorgeleid die een misdaad had gepleegd. 'Hij mag nooit meer zulke misdaden plegen,' sprak Ambrosius. 'Daarom moet hij aan Satan worden overgeleverd zodat zijn vlees zal afsterven.' Op hetzelfde moment, dit

vonnis lag nog in zijn mond, begon een onreine geest de man te verscheuren.

Op een keer, zo wordt verteld, was de heilige Ambrosius onderweg naar Rome. In een villa in Toscane vond hij onderdak bij een schatrijke man. Bezorgd vroeg hij de man naar zijn wel en wee. 'Heer, het schort mij nooit aan geluk en eer,' antwoordde hij. 'Kijk maar! Dankzij mijn oneindige rijkdom leef ik immers in overvloed, ik heb meer dan genoeg slaven en dienaren, ik heb vele zoons en kleinzoons en heb altijd alles gehad wat mijn hart begeerde en ik heb nooit tegenslagen gekend of ellende meegemaakt.' Hevig ontzet hoorde Ambrosius hem aan. 'Sta op!' zei hij tegen de mannen in zijn gevolg: 'Laten we hier zo snel mogelijk wegvluchten, want de Heer is niet op deze plaats. Schiet op, zoons, schiet op! We moeten vluchten zonder halt te houden, want anders zal Gods wraak ons hier treffen en ons eveneens meesleuren in de zonden van die mensen hier.' Ze zochten een goed heenkomen en waren een stuk verderop toen de aarde zich plotseling opende en die man met alles wat hem toebehoorde zo volkomen wegvaagde dat er geen spoor meer van te vinden was. Ambrosius zag het aan en sprak: 'Kijk, broeders, hoe genadig God hen spaart die Hij hier tegenspoed toebedeelt en hoe streng Hij woedt tegen hen die Hij altijd voorspoed heeft geschonken.' Naar verluidt is er daar een geweldig diep ravijn achtergebleven dat tot op de dag van vandaag als gedenkteken dient voor wat daar is gebeurd.

Ambrosius zag dat de wortel van alle kwaad, hebzucht, steeds meer mensen in haar macht kreeg en vooral degenen die op gezaghebbende posities waren benoemd; bij hen was alles voor geld te koop, zelfs bij mensen aan wie de heilige mysteriën waren toevertrouwd. Hij zuchtte diep en smeekte in zijn gebeden om zo spoedig mogelijk verlost te worden van de ellende van deze wereld. Tot zijn vreugde werd hem dat vergund en hij onthulde zijn broeders dat hij tot paaszondag bij hen zou zijn. Een paar dagen daarvoor – hij lag al aan zijn bed gekluisterd – dicteerde hij aan zijn secretaris een commentaar op de vierenveertigste psalm. Onder de ogen van de secretaris bedekte plotseling een vuurtje in de vorm van een schild zijn hoofd en ging langzaam door zijn mond bij hem naar binnen, zoals een bewoner een huis ingaat. Zijn gezicht kleurde op dat moment sneeuwwit, maar vertoonde

al spoedig weer de oorspronkelijke aanblik. Die dag hield hij op met schrijven en dicteren en hij kon zijn uitleg van de psalm niet meer voltooien. Een paar dagen later ging hij lichamelijk hard achteruit. De graaf van Italië, die juist in Milaan was, riep de edelen bijeen en zei dat door het heengaan van deze grote man heel Italië in gevaar was en dat de ondergang van het land dreigde. Hij vroeg hun de man Gods te bezoeken en hem te vragen of hij de Heer zou willen verzoeken zijn leven enige tijd te verlengen. Ambrosius hoorde hem aan en antwoordde: 'Ik heb niet op zo'n manier in jullie midden geleefd dat ik mij hoef te schamen om verder te leven, maar omdat wij een goede Heer hebben ben ik ook niet bang om te sterven.'

In die dagen kwamen vier van zijn diakens bijeen om te bespreken wie na zijn dood de juiste man zou zijn om hem op te volgen. Ze bevonden zich op dat moment op grote afstand van de plaats waar de man Gods Ambrosius lag. Ze noemden Simplicianus' naam, zo zacht dat ze elkaar nauwelijks konden horen, maar drie keer riep Ambrosius, ook al was hij ver bij hen vandaan: 'Hij is een oude man, maar de juiste persoon!' Hevig geschrokken van wat ze hoorden vluchtten ze weg, en ze kozen hem pas na zijn dood.

Bisschop Honoratus van Vercelli, die de dood van de heilige Ambrosius verwachtte, hoorde in zijn slaap drie keer een stem die hem riep: 'Sta op, want hij kan ieder moment sterven!' Hij stond op en ging gejaagd op weg naar Milaan, waar hij hem het sacrament van het lichaam van de Heer toediende. Daarna strekte Ambrosius zijn handen uit in de vorm van een kruis en blies zijn laatste adem uit terwijl hij nog een gebed prevelde. Hij was in de bloei van zijn leven omstreeks het jaar 380.

In de nacht waarin zijn lichaam naar de kerk werd overgebracht, de paasnacht, zagen heel veel gedoopte kinderen hem; sommige zeiden dat ze hem op de bisschopszetel hadden zien zitten, andere wezen hun ouders met hun vinger aan dat hij de verhoging beklom waar zijn zetel stond en er waren er ook die vertelden dat ze een ster boven zijn lichaam hadden gezien.

Een priester zat tijdens een feestmaal met vele aanwezigen kwaad te spreken van Sint-Ambrosius, maar meteen werd er een wond bij hem geslagen. Hij werd uit de feestzaal naar zijn bed ge-

dragen en eindigde daar zijn leven. In de stad Carthago zaten drie bisschoppen samen te tafelen en een van hen sprak kwaad van de heilige Ambrosius. Er werd hem verteld wat de andere priester was overkomen die kwaad van hem had gesproken. Hij deed dat minachtend af, maar plotseling was hij dodelijk gewond. Dat was het einde van zijn laatste levensdag.

Er dient opgemerkt te worden dat de heilige Ambrosius geldt als een in vele opzichten voorbeeldige man. Ten eerste in zijn vrijgevigheid, want alles wat hij had behoorde toe aan de armen; vandaar dat hij over zichzelf vertelt dat hij de keizer die de basiliek opeiste het volgende antwoord gaf, zoals ook verwoord in decreet 23 q. 8: 'Als hij mij had gevraagd om wat van mij is, dat wil zeggen mijn landgoed, mijn geld en dat soort zaken, dan had ik me niet verzet, hoewel alles wat van mij is aan de armen toebehoort.'

Ten tweede in zijn smetteloze zuiverheid; hij was immers maagd. Vandaar dat Hiëronymus vertelt dat hij gezegd heeft: 'We spreken niet alleen lovend over maagdelijkheid, maar brengen haar ook in praktijk.'

Ten derde in de standvastigheid van zijn geloof; vandaar wat hij zei toen de keizer de basiliek opeiste (dit staat in dezelfde passage als hierboven): 'Hij zal mij nog eerder mijn leven afnemen dan mijn geloof.'

Ten vierde in zijn begeerte naar het martelaarschap; vandaar dat in zijn brief over zijn weigering de basiliek over te dragen te lezen staat dat toen de zaakgelastigde van Valentinianus hem de woorden toevoegde: 'Als u Valentinianus trotseert hak ik uw hoofd eraf,' Ambrosius hem antwoordde: 'Moge God jou toestaan je dreigement ten uitvoer te brengen en moge God hen verwijderd houden van deze kerk! Laat hen al hun wapens richten op mij en hun dorst lessen met mijn bloed!'

Ten vijfde in de volharding waarmee hij bad; vandaar dat over hem wordt gezegd en geschreven in het elfde boek van de *Kerkgeschiedenis*: 'Ambrosius verdedigde zich niet met zijn handen of met wapens tegen de razernij van de koningin, maar geknield voor het altaar won hij door vasten, voortdurend waken en smeekbeden God als verdediger van hemzelf en van zijn Kerk.'

Ten zesde in de overvloed van zijn tranen. Hij had namelijk drie soorten tranen. Tranen van wroeging om de zonden van an-

deren; vandaar dat Paulinus in zijn legende over hem zegt dat toen iemand hem zijn zonde bekende, hij zo hartverscheurend huilde dat hij de ander ertoe bracht om net zo hard te huilen. Tranen uit een vroom verlangen naar de hemelse vreugde; vandaar wat hij volgens Paulinus, hierboven genoemd, antwoordde op de vraag waarom hij zo moest huilen om de godgewijde mannen die waren gestorven: 'Jullie moeten niet denken dat ik huil omdat hij is heengegaan, maar omdat hij mij is voorgegaan op weg naar de heerlijkheid.' Tranen uit medelijden met het onrecht dat anderen overkwam; vandaar wat hij over zichzelf zegt (en dat staat ook in het decreet in de bovenstaande passage): 'Tegen de krijgers van de Goten zijn mijn tranen mijn wapens, want dat zijn de verdedigingswerken van een priester; anders mag en kan ik me niet verzetten.'

Ten zevende in zijn moedige standvastigheid. Zijn standvastigheid blijkt vooral uit drie principiële standpunten.

Ten eerste in zijn verdediging van de katholieke waarheid. Vandaar dat in het tweede boek van de *Kerkgeschiedenis* gezegd wordt dat Justina, de moeder van keizer Valentinianus, een aanhangster van de ariaanse ketterij, de orde binnen de kerken begon te verstoren en bisschoppen dreigde met afzetting en ballingschap als zij de canons van het Concilie van Rimini niet zouden herroepen. In die strijd viel zij ook Ambrosius aan, die geweldig sterke muur en burcht van de kerk. In de prefatie van de mis op zijn feestdag wordt het volgende over hem gezongen: 'U hebt Ambrosius met de deugd van zo grote standvastigheid versterkt, U hebt hem gesierd met zo veel hemelse genade dat door hem demonen werden uitgedreven en gepijnigd, de ariaanse ketterij werd verdreven en wegkwijnde en dat wereldse vorsten hun nek bogen onder Uw juk en zich nederig voegden naar Uw wil.'

Ten tweede in het beschermen van de vrijheid van de Kerk. Vandaar dat toen de keizer de basiliek wilde vorderen, Ambrosius zich tegen de keizer verzette, zoals hij zelf getuigt en zoals in decreet 23 q. 8 staat: 'Er wordt door de graven van mij verlangd dat ik ervoor zorg dat de basiliek op korte termijn wordt overgedragen. Op hun uitspraak dat de keizer in zijn recht stond met het bevel tot overdracht heb ik geantwoord: "Als hij uit is op mijn erfdeel, neem het dan in bezit; is hij op mijn lichaam uit, dan kom ik zelf

naar voren. Willen jullie mij in boeien meevoeren? Willen jullie mijn dood? Jullie wil is de mijne. Ik zal me niet verschansen achter een ringwal van mensen, ik zal me niet smekend om mijn leven vasthouden aan het altaar, maar ik zal volgaarne als slachtoffer vallen voor de altaren. Het bevel gaat uit om de basiliek over te dragen, wij worden dus gedwongen door koninklijke verordeningen, maar wij worden gesterkt door woorden uit de Schrift die dit antwoord geeft: 'U hebt gesproken als een van de onverstandigen.' (Spr 9,4) Belast uzelf, keizer, niet met de gedachte dat u enig keizerlijk recht kunt laten gelden op dat wat goddelijk is: aan keizers behoren paleizen toe, aan priesters kerken. Sint-Naboth verdedigde zijn wijngaard met zijn eigen bloed. Als hij zijn wijngaard niet heeft overgedragen, zullen wij dan wel de Kerk van Christus overdragen? De keizer heeft recht op belastinggelden, die mogen hem niet onthouden worden. De Kerk behoort toe aan God, zij mag dus niet aan de keizer gegeven worden. Als mij iets onder dwang wordt afgenomen of er wordt iets opgeëist, een landgoed, huis, goud of zilver, iets dat rechtens mijn bezit is, dan zou ik het bereidwillig aanbieden, maar van de tempel Gods kan ik niets losrukken of overdragen, omdat ik die heb ontvangen om te bewaken, niet om over te dragen." '

Ten derde in het berispen van zonden en alle onrecht. In de *Drievuldige geschiedenis* en in een kroniek staat dat er in Thessaloniki een oproer was waarbij een aantal rechters door het volk werd gestenigd. Verontwaardigd gaf keizer Theodosius bevel om iedereen te doden, zonder onderscheid tussen schuldigen en onschuldigen, waardoor bijna vijfduizend mensen werden omgebracht. Bij zijn komst in Milaan wilde de keizer de kerk binnengaan, maar bij de deur liep Ambrosius op hem af en ontzegde hem de toegang. 'Waarom ziet u niet, keizer,' sprak hij, 'na de schuld die u met uw dolle razernij op u hebt geladen, hoe overweldigend groot uw brute willekeur is? Maar misschien belemmert de reikwijdte van uw heerschappij de erkenning van uw zonde. U zou uw rede moeten laten zegevieren over uw macht. U bent een heerser, o keizer, maar een heerser over uw mededienaren. Hoe durft u met uw ogen te kijken naar de tempel van ons aller Heer? Hoe durft u met uw voeten deze heilige vloer te betreden? Hoe durft u uw handen uit te strekken, die nu nog druipen van onschuldig bloed?

Waar haalt u de brutaliteit vandaan om de kelk met Zijn bloed aan uw mond te zetten terwijl er door toedoen van uw doldrieste woorden zo veel bloed onrechtvaardig is vergoten? Ga dus weg, ga weg en probeer niet uw eerste wandaad te verergeren door nog een tweede zonde te begaan! Pak de keten aan waarmee de Heer u nu boeit, want dat is het beste geneesmiddel om weer gezond te worden!'

Gehoorzamend aan deze woorden keerde de keizer zuchtend en huilend terug naar het paleis. Omdat hij lang bleef huilen vroeg Rufinus, zijn legeraanvoerder, naar de oorzaak van zijn diepe neerslachtigheid. 'Jij voelt mijn ellende niet,' antwoordde Theodosius, 'want de kerken staan open voor slaven en bedelaars, maar ik kan er niet binnengaan.' En elk woord dat hij sprak brak hij snikkend af. 'Als u wilt,' zei Rufinus, 'ga ik onmiddellijk naar Ambrosius om ervoor te zorgen dat hij de ketting waarmee hij u heeft geboeid losmaakt.' 'Je zult Ambrosius niet kunnen overtuigen,' antwoordde Theodosius, 'omdat hij niet zo veel ontzag heeft voor de keizerlijke macht dat hij van de goddelijke wet kan afwijken.' Maar omdat Rufinus beloofde dat hij Ambrosius op andere gedachten zou brengen gaf de keizer hem toestemming om te gaan en volgde hem zelf korte tijd later.

Ambrosius had Rufinus nog niet gezien of hij sprak: 'Je gedraagt je even schaamteloos als een hond, Rufinus. Jij bent immers de man achter die vreselijke moordpartij. Je veegt de schaamte van je gezicht en deinst er nu niet voor terug om tegen de goddelijke majesteit te blaffen.' Rufinus pleitte deemoedig voor Theodosius en zei dat de keizer hem volgde. 'Ik zeg je,' sprak Ambrosius vurig, met hemelse bezieling, 'dat ik hem zal verbieden over de heilige drempel binnen te komen. En als hij zijn heerschappij zal verruilen voor dwingelandij, zal ik gaarne de dood aanvaarden.'

Rufinus bracht deze boodschap over aan de keizer: 'Ik zal naar hem toegaan,' sprak Theodosius, 'om zijn terechte verwijten onder ogen te zien.' Daarop ging hij naar de kerk en vroeg om van zijn boeien verlost te worden. Ambrosius liep naar hem toe en ontzegde hem de toegang. 'Hoe hebt u berouw getoond voor uw vreselijke wandaden?' sprak hij. 'Het is aan u om op te leggen, aan mij om te gehoorzamen,' antwoordde Theodosius. De keizer voerde aan dat ook David overspel en moord op zijn gewe-

ten had, waarop Ambrosius antwoordde: 'Volg hem die u gevolgd bent in zijn dwaling ook in berouw!' De keizer aanvaardde zijn berisping zo bereidwillig dat hij erin toestemde om publiekelijk boete te doen. Na zijn boetedoening ging hij de kerk binnen en bleef binnen de koorhekken staan. Ambrosius vroeg hem waar hij op wachtte en hij antwoordde dat hij wachtte op de ervaring van de goddelijke mysteriën. 'Keizer, deze binnenste ruimte is uitsluitend bestemd voor priesters,' sprak Ambrosius. 'Treed dus terug en deel dit verlangen met de andere mensen! Purper maakt namelijk keizers, geen priesters.' De keizer gehoorzaamde hem onmiddellijk.

Terug in Constantinopel bleef hij buiten het koorhek staan. De bisschop gebood hem om verder te komen, maar hij sprak: 'Het heeft moeite gekost om te kunnen leren wat het verschil is tussen een keizer en een priester. Ik heb namelijk met moeite een leermeester gevonden die mij de waarheid heeft onderwezen, want ik weet dat alleen Ambrosius bisschop mag heten.'

Ten achtste is hij voorbeeldig in zijn bezielde geloofsonderricht. Zijn geloofsleer heeft namelijk een verheven diepte. Hiëronymus zegt in zijn boek *Over de twaalf kerkvaders*: 'Ambrosius werd meegevoerd tot boven het hoogste punt van de diepten en als een vogel in de lucht ging hij enige tijd de diepte in en leek vruchten te plukken in den hoge.' Zijn geloofsleer heeft een krachtige stevigheid. Hiëronymus zegt op dezelfde plaats: 'Al zijn uitspraken zijn sterke zuilen van het geloof, van de Kerk en van alle deugden.' Zijn geloofsleer heeft een fraaie elegantie. Augustinus zegt in zijn boek *Over huwelijken en overeenkomsten*: 'Pelagius, de leider van een ketterse sekte, laat zich zo lovend uit over Ambrosius dat hij zegt: "De gezegende bisschop Ambrosius – vooral in zijn boeken glanst het roomse geloof – die te midden van de Latijnse schrijvers blinkt als een sieraad." ' Augustinus voegt daar aan toe: 'Geen enkele vijand heeft zich afkeurend uitgelaten over zijn geloof en zijn bijzonder zuivere begrip van de Schrift.'

Zijn geloofsleer heeft groot gezag, want de kerkvaders van vroeger, zoals Augustinus, hechtten groot gezag aan zijn woorden. Vandaar dat Augustinus aan Januarius het volgende vertelt. Zijn moeder vroeg zich verbaasd af waarom er op zaterdag in Milaan niet werd gevast en Augustinus informeerde bij Ambrosius

daarnaar. Ambrosius zei: 'Wanneer ik in Rome kom vast ik op zaterdag. Houd jij je dus ook aan de regel van de Kerk die je, waar dan ook, bezoekt, als je niemand voor het hoofd wilt stoten of niet wilt dat iemand anders jou voor het hoofd stoot.' Augustinus voegt daar nog aan toe: 'Ik heb deze uitspraak, iedere keer wanneer ik erover nadacht, steeds beschouwd als een hemels orakel.'

Sint-Georgius

NAAM

De naam Georgius komt van *geos*, 'aarde', en *orge*, 'bewerken', wat zoveel wil zeggen als de grond, dat wil zeggen zijn vlees, bewerken. Augustinus zegt in zijn boek over de Drie-eenheid dat goede grond te vinden is hoog in de bergen, in de heuvels met hun milde klimaat en in de velden in de vlakte. De eerste grondsoort leent zich goed voor welig grasland, de tweede voor wijnstokken, de derde voor veldvruchten. Zo was de heilige Georgius hoog omdat hij neerkeek op wat laag is en daarom had hij de groene kleur van zuiverheid; hij was mild omdat hij weloverwogen handelde en daarom had hij innerlijk de wijn van vrolijkheid; hij was recht door zee in zijn nederigheid en daarom bracht hij vruchten voort van goede werken. Of zijn naam komt van *gerar*, 'heilig', en *gyon*, 'strijd', en betekent dan heilige strijder, want hij heeft gestreden met de draak en met de beul. Of zijn naam komt van *gerar*, 'heilig', en *gion*, 'zand', en betekent dan heilig zand, want hij was als zand omdat hij zwaar was door de ernst van zijn karakter, heel klein door zijn nederigheid en droog omdat hij vrij was van vleselijke lust. Of de naam Georgius komt van *gero*, 'vreemdeling', en *gir*, 'afgesneden', en *us*, 'raadgever'. Hij was namelijk een vreemdeling in zijn verachting van de wereld, afgesneden door de kroon van het martelaarschap en een raadgever op grond van zijn prediking van het koninkrijk Gods.

Zijn legende werd door het Concilie van Nicea tot de apocriefe geschriften gerekend omdat er geen eenduidig verslag van zijn martelaarschap bestaat. Beda zegt immers in zijn *Kalendarium* dat Georgius in Perzië, in de stad Dyospolis, de martelaarsdood stierf. Ergens anders staat beschreven dat hij begraven ligt in de stad Dyospolis, die vroeger Lydda heette en dicht bij Joppe ligt. Elders staat dat hij de martelaarsdood stierf onder de keizers Diocletia-

nus en Maximianus. En weer ergens anders staat dat hij stierf onder Diocletianus, keizer van Perzië, in aanwezigheid van zeventig koningen uit zijn rijk. Hier zal men lezen dat hij stierf onder stadhouder Dacianus, ten tijde van de keizers Diocletianus en Maximianus.

LEVEN

Op een keer kwam Georgius, een krijgstribuun van Cappadocische afkomst, in de provincie Libië in een stad met de naam Silena. Dicht bij de stad lag een moeras zo groot als de zee, waarin zich een verderfelijke draak schuilhield. Vaak had deze het volk dat de wapens had opgenomen om hem te bestrijden op de vlucht gejaagd en met zijn adem iedereen vergiftigd wanneer hij voor de stadsmuren verscheen. Noodgedwongen gaven de burgers hem elke dag twee schapen om zijn razernij tot bedaren te brengen, anders drong hij de stad binnen en verpestte de lucht dusdanig dat velen stierven.

Uiteindelijk waren er bijna geen schapen meer omdat deze niet in zulke grote aantallen voorhanden waren, en daarom werd na rijp beraad besloten om de draak een schaap met daarbij een mensenkind af te staan. Door loting moest iedereen zijn zoons en dochters afstaan en het lot maakte voor niemand een uitzondering. Bijna alle zoons en dochters van de mensen uit de stad waren al opgegeten toen het lot op een keer op de enige dochter van de koning viel, zodat zij werd toegewezen aan de draak. Bedroefd sprak de koning: 'Neem goud en zilver, zelfs de helft van mijn koninkrijk, maar laat mijn dochter bij mij, laat haar niet zo sterven!' Woedend antwoordde het volk: 'Koning, u hebt dit bevel uitgevaardigd en nu zijn al onze kinderen gestorven. En u wilt uw dochter redden? Als u niet met uw dochter ten uitvoer brengt wat u anderen hebt opgelegd, zullen we u en uw paleis in brand steken!' De koning zag wel in dat de mensen gelijk hadden en begon om zijn dochter te huilen. 'Ach, mijn liefste dochter,' zei hij, 'wat moet ik met je doen? Wat kan ik nu nog zeggen nu ik je bruiloft niet meer zal meemaken?' Hij richtte zich tot het volk en sprak: 'Ik smeek jullie mij acht dagen te vergunnen om mijn dochter te bewenen.' De mensen stemden toe, maar acht dagen later kwamen ze woedend terug. 'Waarom stort u uw volk in het

verderf vanwege uw dochter?' zeiden ze. 'Kijk dan toch! Wij sterven allemaal door de adem van de draak!'

Eindelijk zag de koning in dat hij zijn dochter niet kon bevrijden. Hij liet haar in koninklijke gewaden kleden en omhelsde haar in tranen. 'Ach, mijn liefste dochter,' sprak hij, 'ik dacht dat ik zoons van jou zou kunnen opvoeden onder de hoede van het koninklijk huis en nu ga je heen om verslonden te worden door de draak. Ach, mijn liefste dochter, ik hoopte dat ik vorsten kon uitnodigen voor je bruiloft, het paleis met parels versieren, naar tamboerijnen en orgels luisteren, en nu ga je heen om door de draak te worden verslonden.' Hij kuste haar en liet haar gaan met de woorden: 'Lieve dochter, was ik maar gestorven voor ik je zo moest wegsturen!' Ze viel voor de voeten van haar vader neer en vroeg hem om zijn zegen. Met tranen in zijn ogen zegende haar vader haar, en zo ging ze op weg naar het meer.

De heilige Georgius kwam daar langsgereden en vroeg het huilende meisje wat er aan de hand was.

'Goede man,' zei ze, 'spring snel op je paard en vlucht zodat je niet samen met mij zult sterven.'

'Wees niet bang, jongedame,' antwoordde Georgius, 'maar zeg mij wat jou hier te wachten staat onder het toeziend oog van al die mensen.'

'Naar ik zie heb je een goed hart, goede man, maar waarom wil je samen met mij sterven? Vlucht toch snel!'

'Ik ga hier niet weg voor je me verteld hebt wat er aan de hand is,' zei Georgius. Ze vertelde hem alles.

'Wees niet bang, jongedame,' zei Georgius, 'want in naam van Christus zal ik je helpen.'

'Goede soldaat, sterf toch niet samen met mij! Het is genoeg als ik alleen sterf. Je kunt me tóch niet bevrijden en dan zul je samen met mij omkomen.'

Kijk! nog voor ze was uitgesproken kwam daar de draak aan en stak zijn kop omhoog uit het meer.

'Vlucht, goede heer!' sprak het meisje. 'Vlucht snel!'

Georgius besteeg zijn paard, sterkte zich door een kruis te slaan en viel moedig de naderende draak aan. Dapper hield hij zijn lans in de aanslag en beval zich aan in Gods bescherming. Hij sloeg toe en bracht de draak met zware verwondingen ten val.

'Gooi je gordel om de nek van de draak!' riep hij het meisje toe. 'Aarzel niet, kind!' Ze deed wat hij zei en daarop volgde het beest haar als een uitstekend afgerichte hond. Ze brachten de draak de stad binnen, maar de mensen die het zagen sloegen op de vlucht, de bergen en de wildernis in. 'Wee ons,' zeiden ze, 'nu zullen we allemaal sterven!' De heilige Georgius wenkte hen. 'Wees niet bang,' sprak hij, 'want hiervoor heeft de Heer mij naar jullie gezonden: om jullie te bevrijden van het leed dat de draak heeft aangericht. Jullie hoeven slechts in Christus te geloven en jullie allen te laten dopen, dan zal ik de draak doden.'

De koning en het hele volk lieten zich dopen. Daarop trok de heilige Georgius zijn zwaard, doodde de draak en liet hem naar buiten de stad brengen. Vier span ossen trokken hem naar een groot veld buiten de stad. Die dag werden twintigduizend mensen gedoopt, kinderen en vrouwen niet meegeteld. De koning liet ter ere van de heilige Maria en de heilige Georgius een verbazingwekkend grote kerk bouwen. Onder het altaar ontspringt een bron en alle zieken die van het water drinken worden weer gezond. De koning bood Sint-Georgius ontelbaar veel geld, maar hij weigerde het aan te nemen en liet het aan de armen geven. Georgius wees de koning kort op vier plichten, namelijk dat hij zorg moest dragen voor Gods kerken, priesters eerbied moest tonen, de heilige mis trouw moest bijwonen en altijd aan de armen moest denken. Daarna kuste hij de koning en vertrok.

Volgens sommige boeken sterkte Georgius zich door een kruis te slaan op het moment dat de draak op hem afkwam om het meisje te verslinden; daarna viel hij aan en doodde hem.

Ten tijde van keizer Diocletianus en keizer Maximianus vond er onder stadhouder Dacianus een zo grote christenvervolging plaats dat binnen een maand zeventienduizend mensen de martelaarskroon ontvingen. Door talloze foltermethoden werden vele christenen afvallig en offerden aan afgodsbeelden. Toen Sint-Georgius dat zag werd hij tot diep in zijn hart door droefheid geraakt. Hij gaf alles weg wat hij bezat, legde zijn militaire tenue af en kleedde zich als de christenen. Zo begaf hij zich onder de mensen en riep: 'Alle heidense goden zijn demonen! De Heer heeft de hemel gemaakt!'

Woedend sprak de stadhouder hem toe: 'Waar haal je het lef

vandaan om onze goden demonen te noemen? Zeg waar je vandaan komt en hoe je naam luidt!'

'Ik heet Georgius en ik stam uit een adellijk geslacht uit Cappadocië. Met Christus' steun heb ik Palestina overwonnen, maar daarna heb ik alles achter me gelaten om vrijer te zijn om de hemelse God te kunnen dienen.'

Omdat de stadhouder hem niet op andere gedachten kon brengen gaf hij bevel hem op het 'paard' te leggen en zijn ledematen een voor een met haken van zijn lichaam te scheuren; bovendien werden er fakkels bij zijn zij gehouden en hij liet zijn gapende wonden, die zo diep waren dat zijn ingewanden blootlagen, inwrijven met zout.

Die nacht verscheen de Heer hem in een intens licht en troostte hem liefdevol. Georgius was zo gesterkt door Zijn heerlijke aanblik en woorden dat hij vond dat zijn marteling niets voorstelde.

Dacianus zag wel dat hij hem door folteringen niet de baas kon worden en daarom ontbood hij een tovenaar. 'De christenen,' zo sprak hij, 'doen mijn folteringen teniet met hun toverkunsten en hechten geen enkele waarde aan offers voor onze goden.'

'Als ik hun kunsten niet kan overtreffen,' antwoordde de tovenaar, 'verdien ik de doodstraf.' Vertrouwend op zijn toverkunsten mengde hij onder het aanroepen van de namen van zijn goden gif met wijn en gaf dat aan Sint-Georgius te drinken. Om zich tegen het gif te beschermen sloeg de man Gods een kruis en dronk de wijn op zonder ook maar iets van het gif te merken. Nogmaals vermengde de tovenaar wijn met gif, nog sterker dan wat hij eerder had gebruikt, maar de man Gods sloeg een kruis en dronk alles op zonder dat het gif hem schaadde. Toen de tovenaar dat zag wierp hij zich meteen voor zijn voeten neer, vroeg jammerend om vergiffenis en verzocht hem om christen te mogen worden. Daarop liet de rechter hem onthoofden.

De volgende dag liet Dacianus Georgius op een rad leggen dat rondom voorzien was van tweesnijdende zwaarden, maar het rad brak onmiddellijk, terwijl Georgius volkomen ongedeerd tussen de brokstukken werd aangetroffen. Daarop liet Dacianus hem woedend in een ketel vol gesmolten lood gooien. Georgius sloeg een kruis en stapte in de ketel, maar dankzij Gods kracht kwam

hij weer helemaal bij, net alsof hij een bad nam.

Omdat Dacianus wel inzag dat hij hem met dreigementen of martelingen niet klein kon krijgen besloot hij hem met vriendelijke woorden te vermurwen. 'Georgius, mijn zoon,' sprak hij, 'je ziet hoe mild onze goden zijn die jouw godslasteringen zo lijdzaam hebben aangezien. Ondanks alles zijn ze bereid je genade te schenken als je je bekeert. Doe dus, mijn liefste zoon, wat ik je aanraad. Zweer je bijgeloof af en offer aan onze goden, dan zul je grote eer verkrijgen van hen en van ons.'

'Waarom heb je mij niet meteen al met vriendelijke woorden overtuigd in plaats van met folteringen?' zei Georgius glimlachend. 'Goed. Ik ben bereid je raad op te volgen.'

Misleid door deze vreugdevolle belofte liet Dacianus een heraut omroepen dat iedereen bij hem moest komen om Georgius, die zich zo lang had verzet, eindelijk te zien geloven en offeren. De hele stad werd uitbundig versierd. Toen Georgius de tempel van de afgoden betrad om te offeren en allen daar vol vreugde aanwezig waren, bad hij geknield tot de Heer om de tempel met de afgoden zo grondig te verwoesten dat er ter wille van Zijn roem en om het volk te bekeren niets van zou overblijven. Onmiddellijk daalde er vuur uit de hemel neer dat de tempel met goden en priesters verbrandde, en de aarde opende zich en verzwolg alles wat er nog van de tempel restte.

Naar aanleiding hiervan roept Ambrosius in zijn voorwoord uit: 'Georgius, de trouwste strijder van Christus, heeft in een tijd waarin het christendom alleen in stilte werd beleden als enige onder Christus' volgelingen onbevreesd de zoon van God beleden. De goddelijke genade heeft hem zo grote standvastigheid in het geloof vergund dat hij de bevelen van een dwingeland naast zich neerlegde en niet bevreesd was voor ontelbare folteringen. O, gelukkige en roemrijke strijder voor de Heer! Niet alleen heeft de heerlijke belofte van wereldse heerschappij hem niet kunnen overreden, maar hij heeft zelfs zijn vervolger bespot en diens monsterlijke afgodsbeelden in de afgrond geworpen.' Aldus Ambrosius.

Dacianus hoorde wat er was gebeurd en liet Georgius bij zich brengen. 'Van wat voor toverkunsten bedien jij je, allerslechtste mens, dat je zo'n vreselijke misdaad hebt begaan?'

'Geloof maar niet, koning,' antwoordde Georgius, 'dat dit zo is. Ga maar met me mee, dan kun je me nogmaals zien offeren.'

'Ik doorzie je bedrog, want je wilt mij laten verzwelgen zoals je de tempel en mijn goden hebt laten verzwelgen.'

'Zeg mij, ongelukkige: hoe zullen jouw goden, die zichzelf niet hebben kunnen helpen, jou helpen?'

Buiten zichzelf van woede zei de koning tegen zijn vrouw Alexandria: 'Het is met mij gedaan, ik zal sterven nu ik zie dat ik door deze man ben overwonnen!'

'Wrede tiran!' antwoordde ze. 'Beul! Heb ik je niet maar al te vaak gezegd dat je de christenen met rust moest laten omdat hun God voor hen strijdt? En nu moet je weten dat ik christen wil worden!'

'Ach! Wat ontzettend!' sprak de koning verbijsterd. 'Jij bent toch niet ook misleid?' Meteen liet hij haar aan haar haren ophangen en verschrikkelijk geselen. Terwijl ze werd afgeranseld vroeg ze Georgius: 'Georgius, licht der waarheid, wat denk je dat er met mij zal gebeuren? Ik ben immers nog niet herboren door het water van de doop.'

'Twijfel niet, dochter,' antwoordde Georgius, 'want het vergieten van je bloed zal je worden gerekend als doop en kroon.' Daarop gaf ze biddend tot de Heer de geest.

Van haar getuigt Ambrosius in zijn voorwoord met de woorden: 'Om deze reden heeft ook de koningin van de heidense Perzen, nadat haar man haar doodvonnis had uitgesproken, nog voordat ze de genade van de doop had verworven de zegepalm van een roemvol martelaarschap verdiend. Daarom hoeven we er niet aan te twijfelen dat zij, overgoten door een rode golf van haar bloed, het heeft verdiend om de ontgrendelde hemelpoort binnen te gaan en het koninkrijk der hemelen deelachtig te worden.' Aldus Ambrosius.

De volgende dag hoorde Georgius zijn vonnis aan: hij zou de hele stad door worden gesleept en daarna onthoofd. Hij bad tot de Heer dat eenieder die zijn hulp zou inroepen zijn wens in vervulling zou zien gaan. Een goddelijke stem deed van zich horen en zei hem dat het zou gebeuren zoals hij in zijn gebed had gevraagd. Na het uitspreken van dit gebed werd hij onthoofd. Hij vervulde zijn martelaarschap ten tijde van Diocletianus en Maximianus,

die regeerden vanaf omstreeks het jaar 257. Tijdens Dacianus' terugweg van de plaats waar Georgius onthoofd was naar zijn paleis viel Gods vuur uit de hemel op hem neer en verteerde hem en zijn dienaren.

Gregorius van Tours verhaalt dat mensen die onderweg waren met een aantal relieken van Georgius en in een kapel onderdak hadden gekregen, de volgende ochtend geen beweging konden krijgen in de schrijn voordat ze daar een deel van de relieken hadden achtergelaten.

In de *Geschiedenis van Antiochië* staat dat tijdens de tocht van de christenen naar Jeruzalem om de stad in te nemen, een beeldschone jongeman aan een priester was verschenen. Hij zei dat hij Sint-Georgius was, de leidsman van de christenen. Hij maande hen zijn relieken mee te nemen naar Jeruzalem, dan zou hij hen bijstaan. Tijdens de belegering van Jeruzalem durfden ze hun stormladders niet te beklimmen omdat de Saracenen felle tegenstand boden, maar Sint-Georgius verscheen, gehuld in een witte wapenrusting en getooid met een rood kruis, en beduidde hun dat ze achter hem aan veilig omhoog konden klimmen en de stad in handen krijgen. Daardoor bemoedigd namen ze de stad in en doodden de Saracenen.

De heilige apostel Petrus

NAAM

Petrus had drie namen. Hij werd namelijk Simon bar Jona genoemd. Simon betekent 'gehoorzaam' of 'bedroefd worden', bar Jona betekent 'zoon van een duif', want *bar* betekent in het Syrisch 'zoon', *Jona* in het Hebreeuws 'duif'. Hij was immers gehoorzaam toen Christus hem riep, want hij gehoorzaamde de Heer, die hem met één woord gebood te komen; hij werd bedroefd toen hij Christus verloochende, want hij ging weg en huilde bitter; hij was de zoon van een duif omdat hij God diende met eerlijke toewijding.

Ten tweede werd hij Cephas genoemd, wat 'hoofd' betekent, 'rots' of 'vermanend spreken'. 'Hoofd' omdat hij de hoogste prelaat was, 'rots' op grond van de standvastigheid waarmee hij zijn martelaarschap onderging en 'vermanend spreken' wegens de volharding waarmee hij predikte.

Ten derde werd hij Petrus genoemd, wat 'erkennend' betekent, 'zijn schoeisel uittrekkend' of 'losmakend'. Hij erkende immers de goddelijkheid van Christus toen hij sprak: 'Jij bent Christus, de zoon van de levende God' (Mt 16,16); hij verloste zijn voeten van het schoeisel van zijn gehechtheid aan alles wat sterfelijk en werelds is toen hij zei: 'Kijk, wij laten alles achter' (Mt 19,27) en hij maakte de boeien van onze zonden los, en wel met de sleutels die hij van de Heer kreeg.

Hij had drie voornamen, want hij werd Simon Jonatan genoemd, wat 'schoonheid van de Heer' betekent. Ten tweede Simon Johannes, wat 'hij aan wie gegeven is' betekent, en ten derde Simon bar Jona, wat 'zoon van een duif' betekent. Hierdoor wordt ons duidelijk gemaakt dat zijn karakter schoonheid bezat, de gaven van de deugden en een overvloed aan tranen, want een duif koert niet maar snikt. Eerst beloofde Jezus hem deze naam Petrus

te geven toen Hij zei (Joh 1,42): 'Jij zult Cephas heten, wat Petrus betekent.' Ten tweede gaf Hij hem de beloofde naam zoals in *Marcus* 3 wordt gezegd: 'En Hij gaf Simon de naam Petrus.' (Mc 3,16). Ten derde bevestigde Hij de gegeven naam, want Hij zei volgens *Matteüs* 16: 'En Ik zeg je, want jij bent Petrus en op deze rots' enzovoorts (Mt 16,18).

Marcellus, paus Linus, Hegesippus en paus Leo hebben zijn martelaarschap beschreven.

LEVEN

De apostel Petrus onderscheidde zich tussen en boven de andere apostelen omdat hij veel onstuimiger was; hij wilde namelijk ook weten wie de Heer had verraden, want als hij had geweten wie het was, zo zegt Augustinus, dan zou hij hem met zijn tanden verscheurd hebben. Daarom wilde de Heer de naam niet noemen van degene die Hem had verraden, want, zo zegt Chrysostomus, als Hij zijn naam wel had genoemd, zou Petrus meteen zijn opgestaan en hem ter plekke verscheurd hebben. Hij liep over het water naar de Heer en was door God uitverkoren om aanwezig te zijn bij de transfiguratie van de Heer en de opwekking van het meisje; hij vond een geldstuk in de bek van een vis, ontving van de Heer de sleutels van het koninkrijk der hemelen, kreeg van Christus de taak om de schapen te hoeden, bekeerde drieduizend mensen door zijn preek tijdens Pinksteren, genas samen met Johannes een lamme en bekeerde bij die gelegenheid vijfduizend mensen, voorspelde de dood van Ananias en Saphira, genas de verlamde Eneas, doopte Cornelius, wekte Tabita weer tot leven, genas zieken met de schaduw van zijn lichaam en werd door Herodes in een kerker opgesloten, maar door een engel bevrijd.

Wat hij at en hoe hij zich kleedde vertelt hij zelf in Clemens' boek: 'Brood,' zo zei hij, 'eet ik alleen met olijven en soms met groenten; mijn kleding is wat je ziet: een tuniek met een mantel, verder heb ik niets nodig.' Naar verluidt droeg hij altijd een doek in een plooi van zijn tuniek waarmee hij zijn veelvuldig vloeiende tranen droogde, want wanneer hij terugdacht aan de liefdevolle woorden en aanwezigheid van de Heer kon hij zijn tranen niet bedwingen omdat deze liefde zo heerlijk was. Wanneer hij de herinnering ophaalde aan de schuld die hij op zich had geladen door

de Heer te verloochenen huilde hij tranen met tuiten. Vandaar dat hij er zo aan gewoon was om te huilen dat zijn hele gezicht verschroeid leek door de tranen, zoals Clemens zegt. Hij vertelt ook dat Petrus altijd opstond om te bidden wanneer hij 's nachts een haan hoorde kraaien en ook dan, naar verluidt, altijd in tranen uitbarstte. Verder vertelt Clemens, in overeenstemming met wat in de *Kerkgeschiedenis* staat, dat Petrus het uitschreeuwde van vreugde toen zijn vrouw werd weggevoerd om de marteldood te sterven, en haar bij haar naam aanriep en zei: 'Denk aan de Heer, vrouw!'

Op een keer had de apostel Petrus twee van zijn leerlingen uitgezonden om te prediken. Ze waren twintig dagen onderweg toen een van hen stierf. De ander ging terug naar Petrus en vertelde hem wat er was gebeurd. Naar verluidt ging het om de heilige Martialis, maar volgens anderen om Sint-Maternus. Elders staat te lezen dat de eerste de heilige Fronto was en dat zijn gestorven metgezel de priester Georgius was. Petrus overhandigde hem zijn staf met de opdracht om naar zijn metgezel toe te gaan en de staf op hem te leggen. Dat deed hij, waarop de dode, die daar al veertig dagen lag, meteen weer levend en wel opstond.

Er was destijds in Jeruzalem een tovenaar, Simon, die zei dat hij de hoogste macht bezat. Mensen die in hem geloofden kon hij onsterfelijk maken, beweerde hij, en naar zijn zeggen was voor hem niets onmogelijk. In Clemens' boek staat ook dat hij gezegd heeft: 'Ik zal openlijk aanbeden worden als een god, er zal mij goddelijke eer worden bewezen en ik zal alles kunnen doen wat ik maar wil. Ooit droeg mijn moeder Rachel mij op naar het veld te gaan om te maaien en daar zag ik een sikkel liggen. Ik gaf die sikkel de opdracht om te maaien en hij maaide tien keer zo veel als de anderen.' Voorts heeft Simon, volgens Hiëronymus, nog gezegd: 'Ik ben Gods woord, ik ben prachtig, ik ben de Heilige Geest, ik ben almachtig, ik ben alles wat God is.' Ook liet hij bronzen slangen bewegen, bronzen en stenen standbeelden lachen en honden zingen.

Volgens Linus wilde hij met Petrus in discussie gaan en aantonen dat hij een god was. Op de vastgestelde dag kwam Petrus naar het strijdperk. 'Vrede zij met jullie, broeders die de waarheid liefhebben,' sprak hij tot de omstanders.

'Wij hebben jouw vrede niet nodig,' zei Simon tegen hem, 'want als er vrede en saamhorigheid heersen zullen we geen vooruitgang boeken bij het vinden van de waarheid. Dieven bewaren de vrede onderling! Daarom moet je de vrede niet aanroepen, maar de strijd! Wanneer er twee vechten zal het immers pas vrede zijn wanneer een van de twee is verslagen.'

'Waarom ben je bang om over vrede te horen?' vroeg Petrus. 'Uit zonden komen immers oorlogen voort. Waar niet gezondigd wordt heerst vrede. In discussies is de waarheid te vinden, in daden gerechtigheid.'

'Je zegt niets,' zei Simon, 'maar ik zal je mijn goddelijke macht laten zien zodat je mij meteen zult aanbidden. Ik ben de hoogste macht en ik kan door de lucht vliegen, nieuwe bomen maken, stenen in brood veranderen en vuur ongedeerd doorstaan. Ik kan alles doen wat ik wil.'

Petrus voerde argumenten aan tegen Simons beweringen en onthulde al diens toverkunsten. Simon zag wel dat hij niet tegen Petrus op kon en wierp al zijn boeken over toverij in zee om te voorkomen dat hij ontmaskerd zou worden als tovenaar en vertrok naar Rome, waar hij wel als een god beschouwd zou worden. Petrus hoorde van zijn vertrek en reisde hem achterna tot in Rome.

In het vierde regeringsjaar van keizer Claudius kwam Petrus in Rome aan. Daar zetelde hij gedurende vijfentwintig jaar als bisschop en hij benoemde twee hulpbisschoppen om hem terzijde te staan, Linus en Cletus, aldus Johannes Beleth, de een buiten de stadsmuren, de ander in de stad. Hij predikte geestdriftig, bekeerde velen tot het geloof en genas talloze zieken. Doordat hij in zijn preken altijd kuisheid roemde en benadrukte bekeerde hij vier concubines van de stadsprefect Agrippa, zodat ze weigerden om nog langer bij hem te komen. Daarom zocht de woedende prefect naar een gelegenheid om zich van Petrus te ontdoen. De Heer verscheen aan Petrus en sprak: 'Simon en Nero beramen een complot tegen je, maar vrees niet, want Ik ben bij je en Ik zal je redden. Als toeverlaat zal Ik je Mijn dienaar Paulus geven, die morgen in Rome zal aankomen.'

Omdat Petrus wel wist, aldus Linus, dat het doek voor hem spoedig zou vallen, nam hij tijdens een bijeenkomst van zijn ge-

loofsbroeders de hand van Linus in zijn handen, benoemde hem tot bisschop en liet hem plaatsnemen op zijn bisschopszetel. Daarna kwam Paulus, zoals de Heer had voorspeld, in Rome aan en begon samen met Petrus over Christus te prediken.

Simon de tovenaar was zo geliefd bij Nero dat er niet aan getwijfeld werd dat hij waakte over leven en welzijn van de keizer en de hele stad. Op een dag, aldus paus Leo, stond hij voor Nero. Plotseling onderging zijn gezicht een verandering en leek hij afwisselend ouder en jonger. Nero zag het aan en dacht werkelijk dat Simon een godenzoon was. Volgens Leo zei Simon de tovenaar tegen Nero: 'Zoals u weet, beste keizer, ben ik werkelijk een godenzoon. Laat me onthoofden, dan zal ik over drie dagen opstaan.' Daarop gaf Nero de beul bevel om hem te onthoofden, maar in de veronderstelling dat hij Simon onthoofdde, onthoofdde hij een ram. Simon was dankzij zijn toverkunst ongedeerd ontkomen. Hij nam de kop en de romp mee, verborg ze en hield zich drie dagen lang schuil; het gestolde bloed van de ram bleef daar achter. Drie dagen later liet hij zich weer zien aan Nero. 'Laat het bloed dat ik verloren heb maar opvegen,' zei hij, 'want kijk naar mij: ik was onthoofd, maar zoals ik heb beloofd ben ik drie dagen later weer opgestaan.' Verbijsterd zag Nero hem daar staan en meende dat hij werkelijk Gods zoon was. Aldus Leo.

Een andere keer sprak een demon met Simons uiterlijk buiten het volk toe terwijl hij zelf bij Nero was in diens vertrekken. Uiteindelijk genoot hij zo veel aanzien bij de Romeinen dat ze een standbeeld voor hem maakten en daar deze inscriptie op aanbrachten: 'Voor Simon, de heilige god.'

Volgens Leo gingen Petrus en Paulus naar Nero en onthulden al zijn toverij. Petrus vertelde verder dat zoals Christus twee naturen heeft, namelijk een goddelijke en een menselijke, die tovenaar ook twee naturen heeft, namelijk een menselijke en een duivelse. Volgens Sint-Marcellus en Leo zei Simon: 'Ik laat deze vijand niet langer begaan. Ik zal mijn engelen opdragen wraak op hem te nemen voor mij.'

'Ik ben niet bang voor jouw engelen, maar zij zijn wel bang voor mij,' zei Petrus.

'Ben je niet bang voor Simon, die zijn goddelijkheid bewijst met zijn daden?' vroeg Nero.

'Als er iets goddelijk in hem is,' antwoordde Petrus, 'laat hem mij dan nu zeggen wat ik denk of wat ik doe, maar eerst zal ik u in uw oren fluisteren wat ik denk, dan kan hij daar niet over liegen.'

'Kom hier en zeg mij wat je denkt,' sprak Nero. Petrus ging naar hem toe zei hem onder vier ogen: 'Laat ongemerkt een gerstebrood brengen en aan mij geven.' Petrus zegende het brood dat hem gebracht werd, verborg het in zijn mouw en sprak: 'Laat Simon, die een god van zichzelf maakt, nu maar zeggen wat ik heb gedacht, gezegd en gedaan.'

'Laat Petrus maar zeggen wat ik denk!' antwoordde Simon.

'Ik zal laten zien dat ik weet wat Simon denkt door te doen wat hij heeft bedacht!' sprak Petrus.

'Laten er nu grote honden komen en hem verslinden!' riep Simon kwaad.

En plotseling verschenen er reusachtige honden die Petrus aanvielen, maar hij hield hun het gezegende brood voor en joeg hen snel op de vlucht. 'Kijk!' zei hij tegen Nero. 'Ik heb laten zien dat ik weet wat Simon heeft bedacht om mij kwaad te doen, niet met woorden maar met daden. Want hij die had beloofd dat er engelen tegen mij in het geweer zouden komen heeft honden laten opdraven, waarmee hij laat zien dat hij geen goddelijke maar hondse engelen heeft.'

'Luister, Petrus en Paulus,' zei Simon, 'Hier kan ik jullie niets aandoen, maar we zullen heus nog wel eens ergens komen waar ik jullie dit zal vergelden. Nu spaar ik jullie nog.' Aldus Leo.

Overmoedig geworden waagde Simon het om, aldus Hegesippus en Linus, te pochen dat hij doden kon opwekken. En het gebeurde dat er een jongeman stierf. Petrus en Simon werden erbij geroepen en iedereen steunde de uitspraak van Simon dat hij die de dode niet tot leven kon wekken ter dood zou worden gebracht. De omstanders zagen dat de overledene zijn hoofd schudde toen Simon zijn bezweringen prevelde boven de dode. Alle mensen schreeuwden dat ze Petrus wilden stenigen, maar met moeite legde hij hun het zwijgen op en sprak: 'Als de gestorvene leeft, laat hem dan opstaan, wandelen en spreken; doet hij dat niet, dan weten jullie dat het een waanbeeld is dat het hoofd van de dode heeft bewogen. Simon moet bij de lijkbaar vandaan blijven, dan zullen de verzinsels van de duivel ontmaskerd worden.'

Simon werd weggestuurd bij de lijkbaar en de jongen bleef roerloos liggen. Petrus, die verderop stond, bad en riep daarna luid: 'Jongeman, in naam van Jezus Christus van Nazaret, die gekruisigd is, sta op!' En meteen kwam hij levend overeind en wandelde. Het volk wilde Simon stenigen, maar Petrus sprak: 'Het is voor hem genoeg straf in te moeten zien dat hij met zijn toverkunsten toch zijn meerdere heeft gevonden. Onze meester heeft ons geleerd kwaad met goed te vergelden.'

'Jullie moeten weten, Petrus en Paulus,' zei Simon, 'dat jullie wens niet in vervulling zal gaan! Ik gun jullie het martelaarschap niet!'

'Mogen wij krijgen wat wij verlangen,' antwoordden ze, 'maar laat het jou nooit goed gaan, want wat jij ook zegt, het zijn allemaal leugens.'

Daarop ging Simon, aldus Sint-Marcellus, naar het huis van zijn leerling Marcellus en bond een reusachtige hond aan de voordeur vast. 'Nu wil ik wel eens zien,' zo zei hij, 'of Petrus, die altijd bij je komt, binnen zal kunnen komen.' Even later kwam Petrus; hij sloeg een kruis en maakte de hond los. De hond, die zich door iedereen liet aanhalen, ging alleen achter Simon aan. Hij kreeg hem te pakken, duwde hem omver, sprong bovenop hem en wilde hem kelen, maar Petrus kwam aanlopen en riep de hond toe dat hij hem geen kwaad moest doen. De hond verwondde Simons lichaam niet, maar rukte zijn kleren volledig aan flarden zodat hij spiernaakt bleef liggen. De mensen, maar vooral de kinderen en de hond, renden net zolang achter hem aan tot ze hem uit de stad hadden verjaagd, alsof hij een wolf was. Simon liet zich een jaar lang nergens meer zien omdat de schande van zijn smadelijke afgang voor hem ondraaglijk was. Het zien van deze wonderen bracht Marcellus ertoe om Petrus te volgen. Later kwam Simon echter weer terug en herwon Nero's vriendschap.

Volgens paus Leo riep Simon het volk bijeen en beweerde hij dat hij zwaar beledigd was door de Galileeërs. Hij zei dat hij daarom de stad die hij altijd beschermd had wilde verlaten en een dag wilde vaststellen waarop hij naar de hemel moest opstijgen omdat hij zich niet langer verwaardigde op aarde te wonen. Op de vastgestelde dag beklom hij een hoge toren, volgens Linus het Capitool, wierp zich, met een lauwerkrans op zijn hoofd, naar bene-

den en begon te vliegen. 'Het is aan mij om te bidden en aan jou om te bevelen,' zei Paulus tegen Petrus.

'Die man spreekt de waarheid,' zei Nero, 'maar jullie zijn bedriegers.'

'Paulus,' sprak Petrus, 'richt je hoofd op en kijk.' Hij hief zijn hoofd op en zag Simon vliegen.

'Petrus,' zei Simon, 'waar wacht je op? Maak af wat je begonnen bent, want de Heer roept ons al.'

Toen sprak Petrus: 'Ik bezweer jullie, engelen van Satan die hem de lucht door dragen, bij de Heer Jezus Christus dat jullie hem niet langer zullen dragen maar hem zullen laten vallen!' Meteen werd hij losgelaten. Hij stortte neer, brak zijn schedel en stierf.

Bedroefd hoorde Nero aan dat hij die man verloren had. 'Jullie hebben mijn argwaan gewekt,' zei hij tegen de apostelen, 'en daarom zal ik jullie bij wijze van afschrikwekkend voorbeeld laten doden.' Aldus Leo. Nero leverde hen over aan Paulinus, een hoogst voorname man, en Paulinus droeg hen over aan Mamertinus, die hen onder bewaking stelde van twee soldaten, Processus en Martinianus. Maar Petrus bekeerde deze soldaten tot het geloof, zodat zij de kerker openden en hen vrijlieten. Dat was de reden waarom Paulinus na de marteldood van de apostelen Processus en Martinianus liet vervolgen. Toen het uitkwam dat ze christenen waren werden ze onthoofd.

Petrus' broeders vroegen hem uit de stad te vertrekken. 'Jullie raden mij aan te vluchten,' antwoordde Petrus hun, 'met als gevolg dat ik de onstandvastigen onder ons angst aanjaag voor het martelaarschap, dat ik de lang door mij begeerde dood niet verwerf en dat ik de Heer niet zal verheerlijken door mijn dood!' Luid jammerend zeiden ze tegen hem: 'Vader, heb medelijden met ons; wij zijn hier nog niet klaar voor. U hebt gezegd dat u bereid bent om te sterven voor ons leven en nu wilt u ons niet sterken door iets langer te leven?'

Ondanks dat hij niet wilde weggaan vertrok hij toch, overwonnen door hun smeekbeden. Volgens Leo en Linus kwam hij bij de poort nabij de plaats die nu Sint-Maria van de voetstap heet en zag daar Christus op hem toekomen. 'Heer,' vroeg Petrus, 'waar gaat U heen?' 'Ik kom naar Rome om nogmaals gekruisigd te worden,' antwoordde Christus. 'Heer,' vroeg Petrus, 'zult U nogmaals ge-

kruisigd worden?' 'Ja,' zei de Heer. 'Dan zal ik teruggaan, Heer,' sprak Petrus, 'om samen met U gekruisigd te worden.' Na dit gesprek steeg de Heer ten hemel op terwijl Petrus huilend toekeek. Hij begreep dat Hij over zijn marteldood had gesproken en keerde terug om zijn broeders te vertellen wat er was gebeurd.

Bij die samenkomst werd hij opgepakt door Nero's dienaren en voorgeleid aan de prefect Agrippa. En zijn gezicht leek wel de zon. Volgens Linus zei Agrippa tegen Petrus: 'Ben jij niet de man die zijn eer stelt in arme sloebers en zwakke vrouwen, die jij weghoudt uit het bed van hun mannen?' De apostel wees hem terecht en zei dat hij zijn eer stelde in het kruis van de Heer.

Daarop werd Petrus als vreemdeling veroordeeld tot de kruisdood. Omdat Paulus een Romeins burger was werd hij ertoe veroordeeld onthoofd te worden.

Over het vonnis dat tegen hen werd uitgesproken schrijft Dionysius in een brief aan Timoteüs over de dood van Paulus in deze bewoordingen: 'O, mijn broeder Timoteüs, als je de beproevingen van hun laatste uren had gezien, zou je van droefheid en verdriet de moed hebben verloren. Wie zou niet huilen toen hun vonnis werd uitgesproken, namelijk dat Petrus gekruisigd zou worden en Paulus onthoofd? Je zou drommen joden en heidenen gezien hebben die hen sloegen en in hun gezicht spuugden. En toen hun tijd was gekomen werden ze van elkaar gescheiden. Terwijl hun broeders zuchtten en snikten werden deze zuilen van de wereld vastgebonden. "Vrede zij met jou, fundament van de kerken en herder van Christus' schapen en lammeren," sprak Paulus tot Petrus. "Ga heen in vrede, prediker van het goede, bemiddelaar en leidsman van het heil van de rechtvaardigen," sprak Petrus tot Paulus. Daarna verwijderden ze zich van elkaar, en ik volgde mijn meester. Ze werden namelijk niet in hetzelfde deel van de stad ter dood gebracht.' Aldus Dionysius.

Aangekomen bij het kruis sprak Petrus, volgens Leo en Marcellus: 'Omdat mijn Heer uit de hemel naar de aarde is afgedaald werd Zijn kruis rechtop gezet, maar omdat Hij mij waardig heeft bevonden om mij van de aarde terug te roepen naar de hemel moet mijn kruis mijn hoofd naar de grond laten wijzen en mijn voeten naar de hemel toekeren. Omdat ik dus niet waardig ben om net zo aan het kruis te hangen als mijn Heer moeten jullie

mijn kruis omkeren.' Daarop zetten ze zijn kruis omgekeerd neer en maakten zijn voeten aan de bovenkant vast, zijn handen aan de onderkant.

Razend van woede wilde het volk Nero en de stadsprefect doden en de apostel bevrijden, maar hij vroeg hun zijn marteldood niet te verhinderen. De Heer, aldus Hegesippus en Linus, opende de ogen van de mensen die daar stonden te huilen: ze zagen engelen staan met bloemenkransen van rozen en lelies, ze zagen Petrus samen met hen op het kruis staan en het boek van Christus ontvangen en ze zagen hem daarin de woorden lezen die Hij sprak.

Volgens diezelfde Hegesippus sprak Petrus vanaf het kruis: 'Ik heb ervoor gekozen om U na te volgen, Heer, maar ik heb er geen aanspraak op gemaakt om rechtop gekruisigd te worden. U bent altijd oprecht, verheven en hoog, wij zijn de zonen van de eerste mens die zijn hoofd naar de aarde omlaag heeft laten zakken: de val van die mens verwijst naar de manier waarop hij wordt geboren. Wij komen immers zo ter wereld dat het lijkt alsof we met ons hoofd omlaag op de grond worden gegooid. De toestand in de wereld is ook zo veranderd dat men als rechts beschouwt wat duidelijk links is. U, Heer, bent alles voor mij; alles wat U bent is alles voor mij en er is niets anders dan U alleen. Ik dank U met heel mijn geest, mijn geest waardoor ik leef, U begrijp en U aanroep.' Hiermee wordt verwezen naar twee andere redenen waarom hij niet rechtop gekruisigd wilde worden.

Petrus zag dat de gelovigen zijn eerbetoon aan Christus hadden gezien, sprak zijn dank uit, beval de gelovigen aan bij God en gaf de geest. Daarna haalden zijn broeders en leerlingen, Marcellus en Apuleius, hem van het kruis, balsemden zijn lichaam met allerlei reukwerk en begroeven hem.

Isidorus zegt het volgende in zijn boek over de geboorte en dood van de heiligen: 'Nadat Petrus de kerk van Antiochië had gesticht ten tijde van keizer Claudius ging hij naar Rome om Simon de tovenaar te bestrijden. Daar predikte hij het evangelie en bezette vijfentwintig jaar lang de bisschopszetel van die stad. In het zesendertigste jaar na de lijdensdood van de Heer werd hij door Nero gekruisigd, met zijn hoofd omlaag, zoals hij zelf wilde.' Aldus Isidorus.

Nog diezelfde dag verschenen Petrus en Paulus aan Dionysius, zoals hij zelf in deze bewoordingen in de hierboven genoemde brief zegt: 'Luister naar het mirakel, zie het wonder, mijn broeder Timoteüs, van de dag waarop zij als slachtoffers vielen! Ik was er namelijk bij op het moment waarop ze van elkaar gescheiden werden. Na hun dood zag ik hen samen hand in hand de stadspoorten binnengaan, gehuld in glanzende kleren en getooid met kransen van stralen en licht.' Aldus Dionysius.

Nero's straf bleef niet uit, want vanwege deze en andere misdaden doodde hij zichzelf eigenhandig. Laten we op deze plaats kort het een en ander over zijn wandaden invoegen.

Volgens een (weliswaar apocrief) geschiedwerk hoopte zijn leermeester Seneca op een passende beloning voor zijn werk, maar Nero gebood hem te kiezen aan welke boomtak hij wilde hangen, met de woorden dat dit de beloning was die hij zou ontvangen. Op Seneca's vraag waarom hij deze doodstraf had verdiend liet Nero keer op keer een scherp zwaard boven zijn hoofd heen en weer zwaaien. Seneca ontweek het dreigende zwaard met een hoofdbeweging, doodsbang dat zijn leven gevaar liep. 'Meester,' vroeg Nero hem, 'waarom ontwijk je met die hoofdbewegingen het dreigende zwaard?'

'Ik ben een mens,' antwoordde Seneca, 'en daarom vrees ik de dood en wil ik niet sterven.'

'Ik ben nu nog net zo bang voor je als ik je als jongen altijd vreesde,' zei Nero tegen hem, 'en daarom kan ik niet rustig leven zolang je in leven bent.'

'Als ik moet sterven,' sprak Seneca, 'laat mij dan ten minste kiezen hoe ik wil sterven.'

'Kies snel,' antwoordde Nero, 'maar stel je dood niet uit.'

Daarop liet Seneca een badkuip met water vullen, liet zijn beide armen opensnijden en zo eindigde hij daar zijn leven ten gevolge van overmatig bloedverlies. Zo was Seneca's naam een soort voorteken in de zin van *se necans* ('zichzelf dodend') omdat hij zichzelf doodde, eigenhandig, ook al gebeurde dat onder dwang.

Deze Seneca had twee broers, zo staat geschreven. De ene was Julius Gallio, een voortreffelijk spreker, die de hand aan zichzelf sloeg, de ander was Mela, vader van de dichter Lucanus, de Luca-

nus die, zo staat geschreven, stierf door zijn aderen te openen en wel op bevel van Nero.

Gedreven door boosaardige waanzin, zoals in hetzelfde apocriefe geschiedwerk te vinden is, doodde Nero ook nog zijn moeder en hij liet haar opensnijden om te zien hoe zij hem in haar baarmoeder had gekoesterd. De artsen klaagden hem aan voor de moord op zijn moeder. 'Menselijke wetten en het goddelijk recht,' zo zeiden ze, 'verbieden dat een zoon zijn moeder doodt, die hem met zo veel pijn heeft gebaard en met zo veel moeite en zorgen heeft grootgebracht.'

'Zorg dat ik zwanger word en daarna een kind baar,' antwoordde Nero, 'zodat ik kan weten hoeveel pijn mijn moeder heeft geleden.' Zijn verlangen om een kind te baren was gewekt toen hij onderweg in de stad een vrouw in barensnood had horen schreeuwen.

'Het is onmogelijk omdat het tegennatuurlijk is,' zeiden ze tegen hem, 'en het is onkenbaar omdat het niet in overeenstemming is met de rede.'

'Als jullie niet zorgen dat ik zwanger word en een kind baar,' zei Nero tegen hen, 'dan zal ik jullie allemaal een wrede dood laten sterven.'

Daarop brouwden ze een drankje met een kikker erin, gaven hem dat te drinken zonder dat hij de kikker opmerkte en lieten hem in zijn buik groeien met behulp van hun kwakzalverij. Plotseling zwol zijn buik op omdat die deze tegennatuurlijke inhoud niet verdroeg, zodat Nero dacht dat hij een kind droeg. Ze lieten hem ook een dieet volgen waarvan ze wisten dat de kikker er goed op zou gedijen met de mededeling dat hij zich vanwege zijn zwangerschap aan dat dieet diende te houden.

Ten slotte zei hij tegen zijn artsen, gekweld door vreselijke pijn: 'Bespoedig de bevalling, want door mijn zwangerschap ben ik er zo slecht aan toe dat ik bijna geen lucht meer krijg.'

Ze gaven hem een braakmiddel te drinken en hij braakte een kikker uit die er vreselijk uitzag, besmeurd met smerig vocht en bloed. Vol afschuw keek Nero naar zijn boreling, verbaasd dat het zo'n misbaksel was. Ze vertelden hem dat hij zo'n misvormde foetus had gebaard omdat hij de juiste tijd voor de bevalling niet had willen afwachten.

'Zag ik er ook zo uit,' vroeg hij, 'toen ik uit de buikholte van mijn moeder kwam?'

'Ja,' antwoordden de artsen. Hij liet zijn kind verzorgen en bewaken, opgesloten in een stenen koepel. Deze gebeurtenissen zijn evenwel niet op schrift gesteld in kronieken, maar zijn apocrief.

Daarna vroeg hij zich af hoe de brand van Troje eruit zou hebben gezien en hoe groot die brand was geweest, en daarom liet hij Rome gedurende zeven dagen en nachten branden. Vanaf een reusachtig hoge toren keek hij naar de brand en droeg op gezwollen toon de *Ilias* voor, opgevrolijkt door de vlammenpracht.

In kronieken staat dat hij viste met gouden netten en hard oefende in zingen om alle citerspelers en tragediespelers te kunnen overtreffen. Volgens Orosius trouwde hij met een man en werd hij zelf door een man tot vrouw genomen.

Omdat de Romeinen zijn waanzin niet langer duldden vielen ze hem aan en achtervolgden hem tot buiten de stad. Hij zag wel dat hij niet kon ontsnappen; daarom puntte hij een stok door er met zijn tanden in te bijten, dreef de stok in zijn middel en eindigde zo zijn leven. Elders staat te lezen dat hij door wolven verslonden is.

De terugkerende Romeinen vonden de kikker in de koepel waar hij zich schuilhield, smeten hem de stad uit en verbrandden hem. Vandaar dat het deel van de stad waar de kikker verborgen was, zoals sommigen zeggen, de naam Lateranen kreeg, van *latente rana* ('verscholen kikker').

Ten tijde van de heilige paus Cornelius roofden Griekse christenen de lichamen van de apostelen en voerden hen mee, maar de demonen die in de afgodsbeelden huisden schreeuwden, door Gods macht gedwongen: 'Romeinse mannen, kom te hulp want jullie goden worden weggevoerd!' Daarom dachten de christenen dat het om de apostelen ging terwijl de heidenen dachten dat het om hun goden ging. Vele gelovigen en ongelovigen verenigden zich en achtervolgden de rovers. Nabij de catacomben wierpen de bange Grieken de lichamen van de apostelen in een put, maar korte tijd later werden ze er door christenen weer uitgehaald. Gregorius zegt echter in zijn *Register* dat de Grieken uiteen werden gedreven door de geweldige kracht van de donder en de

bliksem en daar zo van schrokken dat ze zich bij de catacomben van de lichamen ontdeden.

Omdat de christenen niet wisten welke botten van de heilige Petrus waren en welke van de heilige Paulus, baden en vastten ze tot ze vanuit de hemel antwoord kregen: 'De grootste botten zijn van de prediker, de kleinste van de visser.' Zo hielden ze de botten uit elkaar en legden hun gebeente in de kerken die ze voor elk van beiden hadden gebouwd. Anderen zeggen dat paus Silvester de kerken wilde inwijden en daarom de grote en de kleine botten heel eerbiedig op een weegschaal woog en de ene helft in de ene kerk, de andere helft in de andere kerk liet onderbrengen.

Gregorius vertelt in zijn *Dialogen* dat er in Sint-Pieter, waar zijn lichaam rustte, een heel nederige en vrome man was, Agontius genaamd. Er woonde een verlamd meisje in zijn kerk, dat met behulp van haar handen over de grond kroop en zich voortsleepte omdat haar onderlichaam verlamd was. Al heel lang had ze Petrus gevraagd om haar gezond te maken. In een visioen verscheen hij aan haar en sprak: 'Ga naar Agontius, de koster, dan zal hij je weer gezond maken.' Zij sleepte zich heen en weer door de kerk om te weten te komen wie Agontius was. Plotseling kwam ze de man tegen naar wie ze op zoek was. 'Onze herder en verzorger, de heilige apostel Petrus, heeft mij naar jou toe gezonden om mij te verlossen van mijn ziekte,' zei ze tegen hem. 'Als je door hem gestuurd bent,' antwoordde hij haar, 'sta dan op.' Hij pakte haar hand en tilde haar op; ze was volledig genezen en er was geen spoor meer te bekennen van haar verlamming.

In hetzelfde boek vertelt Gregorius over Galla, een meisje dat tot de hoogste adel van de stad Rome behoorde, een dochter van de consul en patriciër Symmachus. Ze was in het huwelijk getreden, maar binnen een jaar verloor ze haar man en werd weduwe. Zowel haar leeftijd als haar rijkdom riepen om een nieuw huwelijk, maar zij koos er juist voor om verbonden te worden met God door middel van een geestelijk huwelijk, dat in droefheid begint maar tot eeuwige vreugde leidt, in plaats van zich te voegen in een vleselijk huwelijk, dat altijd in vreugde begint maar uitloopt op een droef einde. Ze was echter een bijzonder warmbloedige vrouw en daarom begonnen artsen erover dat ze, omdat ze

zo vurig was, tegen de natuurlijke gang van zaken in een baard zou krijgen als ze niet zou terugkeren in de armen van een man. Dit gebeurde later ook, maar omdat haar liefde uitging naar innerlijke schoonheid joeg haar mismaakte uiterlijk haar volstrekt geen angst aan, en ze was ook niet bang dat ze niet meer bemind zou worden door haar hemelse echtgenoot als dat haar haren lelijk zou maken. Ze legde dus haar wereldse kleding af en trad in in het klooster bij de Sint-Pieter. Daar diende ze God gedurende vele jaren in eenvoud door te bidden en aalmoezen te geven. Ten slotte werd ze geveld door borstkanker.

Voor haar bed brandden altijd twee kaarsen omdat ze, lief als het licht haar was, niet alleen geestelijke maar ook lichamelijke duisternis haatte. Tussen de twee kandelaars voor haar bed zag ze de heilige apostel Petrus staan. Ze putte moed uit haar liefde en sprak uitgelaten: 'Wat is er, mijn heer? Zijn mijn zonden mij vergeven?' Heel vriendelijk knikte hij haar toe. 'Ze zijn vergeven,' sprak hij. 'Kom!' 'Ik vraag u of zuster Benedicta met mij mee mag komen.' 'Nee,' antwoordde hij, 'maar die andere zuster mag wel met je meekomen.' Ze vertelde het aan de abdis en drie dagen later stierf ze.

In hetzelfde boek, hierboven genoemd, zegt Gregorius dat een priester die God innig was toegewijd vol vreugde riep toen zijn leven ten einde liep: 'Welkom, mijne heren! Welkom, mijne heren! Dat u zich verwaardigd heeft om uw nietige dienaar met uw bezoek te vereren! Ik kom! Ik kom! Dank u! Dank u!' De mensen die om hem heen stonden vroegen hem tegen wie hij dat had gezegd. 'Zien jullie het dan niet?' antwoordde hij verbaasd. 'De heilige apostelen Petrus en Paulus zijn hier samen naartoe gekomen!' Hij herhaalde dezelfde woorden nog een keer en daarna werd zijn vrome ziel verlost van het vlees.

Sommige mensen vragen zich af of Petrus en Paulus wel op dezelfde dag de marteldood zijn gestorven. Er wordt namelijk ook gezegd dat ze op dezelfde datum stierven, maar de een een jaar later dan de ander. Hiëronymus en bijna alle kerkvaders die deze kwestie bespreken zijn het er echter over eens dat ze op dezelfde dag en in hetzelfde jaar de marteldood zijn gestorven. Dat blijkt duidelijk uit de brief van Dionysius en op grond van wat Leo (of Maximus, volgens sommigen) in een preek zegt: 'Wij beschou-

wen het immers niet zonder reden als een feit dat ze op één dag, op één plaats door toedoen van één dwingeland de doodstraf hebben ondergaan. Op één dag zijn ze de marteldood gestorven om tegelijk bij Christus te komen, op één plaats zodat beiden in Rome zouden zijn, onder één vervolger zodat ze even wreed gestraft zouden worden. Er was dus één dag aangewezen voor hun verdienste, één plaats voor hun glorie, één vervolger voor hun dapperheid.' Aldus Leo.

Ze stierven weliswaar op dezelfde dag en op hetzelfde uur de marteldood, maar op verschillende plaatsen, niet op dezelfde plaats. En wat Leo zegt, dat ze op dezelfde plaats de marteldood zijn gestorven, zegt hij op grond van het feit dat beiden in Rome de marteldood zijn gestorven.

Iemand heeft dit als volgt in verzen uitgedrukt:

Door 't zwaard is Paulus gekroond en Petrus door het kruis,
de heerser, dag en plaats, die waren identiek;
Nero was de heerser, Rome was de plaats.

Een ander verwoordde het zo:

Eén dag, één stad, één vorst
wijden aan de Here,
Petrus met het kruis en
Paulus met het slagzwaard.

Hoewel ze op dezelfde dag de marteldood zijn gestorven heeft Gregorius toch bepaald dat op die dag in de viering van de mis Petrus nadrukkelijker moet worden herdacht en op de volgende dag de nagedachtenis van Paulus, omdat op die dag de Sint-Pieter werd ingewijd, hij een hogere positie inneemt, zijn bekering eerder plaatsvond en hij de bisschopszetel van Rome verwierf.

Sint-Maria Magdalena

NAAM

Maria betekent *amarum mare* ('bittere zee') ofwel 'verlichtster' of 'verlichte'. Die drie dingen verwijzen naar de drie beste delen die zij heeft verkozen, te weten die van berouw, innerlijke beschouwing en hemelse glorie. Dit drievoudig deel bedoelde de Heer toen Hij zei: 'Maria heeft het beste deel verkozen, dat haar niet ontnomen zal worden. Het eerste deel wordt haar niet ontnomen vanwege het doel van het bereiken van gelukzaligheid; het tweede niet vanwege de onbegrensdheid in tijd: beschouwing van de weg op aarde gaat altijd over in beschouwing van het hemelse vaderland; het derde niet vanwege zijn eeuwigheid.'

In zoverre zij berouw als beste deel koos heet zij 'Bittere Zee', omdat zij daar veel bitterheid ervoer. Dat blijkt duidelijk doordat zij zo veel tranen vergoot dat zij de voeten van de Heer ermee kon wassen. In zoverre zij innerlijke beschouwing als beste deel verkoos heet zij Verlichtster. Zij zoog daarbij gretig in zich op wat zij later in overvloed uitstortte, zij ontving daarbij het licht waarmee zij later anderen verlichtte. In zoverre zij hemelse glorie als beste deel verkoos heet zij Verlichte. Want enerzijds is zij toen geestelijk verlicht door het licht van volmaakte kennis, anderzijds zal zij dat ook lichamelijk worden door het licht van helderheid.

Magdalena betekent zoveel als *manens rea* ('zij die schuldig blijft'), maar het kan ook worden verklaard als 'bolwerk' of 'luisterrijke'. Hiermee wordt dan aangeduid hoe zij was voor, tijdens en na haar bekering: voor haar bekering bleef zij schuldig en was ze gebonden aan de eeuwige straf, tijdens haar bekering was ze een bolwerk dankzij het feit dat zij zich bewapende met berouw (want ze voorzag zich voortreffelijk van alle wapens van berouw: zo veel genietingen als zij had gekend, zo veel zoenoffers wist zij te vinden), en na haar bekering was zij luisterrijk door de overvloed

aan genade, want bij de vloed aan vergrijpen kwam een overvloed aan genade.

LEVEN

Maria Magdalena, genaamd naar het fort Magdalum, was van hoge adellijke komaf: ze stamde namelijk uit een koninklijk geslacht. Haar vader heette Syrus, haar moeder Eucharia. Samen met haar broer Lazarus en haar zuster Marta bezat zij het fort Magdalum, op twee mijl van Genezaret, alsook Betanië, vlak bij Jeruzalem, en een groot deel van Jeruzalem. Dat alles hadden ze onderling zo verdeeld dat Maria Magdalum bezat, waarnaar zij ook Magdalena is genoemd, Lazarus het deel van Jeruzalem en Marta Betanië. Maar omdat Maria zich geheel overgaf aan de genoegens van het lichaam en Lazarus zich meer wijdde aan de krijgsdienst, was het de verstandige Marta die de delen van haar zus en broer en haar eigen deel daadkrachtig beheerde, en zij voorzag de soldaten, haar dienaren en de armen van het noodzakelijke. (Na de hemelvaart van de Heer hebben ze dat allemaal verkocht en de opbrengst ervan neergelegd aan de voeten van de apostelen.)

Magdalena had dus rijkdom in overvloed, maar overdaad brengt altijd direct genietingen met zich mee. Zozeer ze dus straalde in rijkdom en schoonheid, evenzeer stelde ze haar lichaam bloot aan genietingen. Vandaar ook dat ze haar eigen naam verloor en gewoonlijk werd aangeduid als 'de zondares'.

Maar toen Christus daar en elders predikte, kreeg zij een goddelijke ingeving en haastte zich naar het huis van Simon de melaatse. Daar lag Hij namelijk aan tafel, zo had ze gehoord. Ze durfde echter niet als zondares te verschijnen te midden van de rechtvaardigen en bleef achter, bij de voeten van de Heer. Die voeten waste zij met haar tranen, droogde ze met haar haren en wreef ze in met een kostbaar parfum. Vanwege de felle hitte van de zon gebruikten de bewoners van die streek namelijk geregeld parfum en voetbaden. Simon dacht bij zichzelf: als Christus een profeet is, dan laat Hij zich door die zondares absoluut niet aanraken. De Heer wees hem echter terecht vanwege dat hoogmoedig oordeel en vergaf de vrouw al haar zonden.

Dit is dus de Maria Magdalena aan wie de Heer zo uitzonderlijk grote gunsten bewees en zo veel tekens van genegenheid liet zien.

Zeven demonen dreef Hij bij haar uit en Hij deed haar geheel in liefde voor Hem ontbranden. Hij nam haar op als Zijn vertrouwelinge, maakte haar tot Zijn gastvrouw en wilde haar ook onderweg als beheerster bij Zich hebben. En altijd nam Hij het op beminnelijke wijze voor haar op. Hij nam het namelijk voor haar op toen de Farizeeër haar onrein noemde, en toen haar zuster zei dat ze niets uitvoerde, en toen Judas haar een verspiller noemde. En als Hij haar zag huilen kon Hij zijn tranen niet inhouden. Uit genegenheid voor haar wekte Hij haar broer na vier dagen op uit de dood; uit liefde voor haar bevrijdde Hij haar zuster Marta van het bloedverlies waar ze al zeven jaar aan leed; en omwille van haar verdiensten maakte Hij Marcilla, een dienares van haar zuster, waardig dat zij dat gezegende en zoete woord mocht uitroepen: 'Gezegend de schoot die U heeft gedragen' enzovoort. Volgens Ambrosius ging het daarbij namelijk om Marta en haar dienares.

Zij was het, zeg ik, die de voeten van de Heer waste met haar tranen, droogde met haar haren en bestreek met parfum. Zij was het die in de tijd van de genade als eerste plechtig berouw deed, die het beste deel uitverkoos, die zittend aan de voeten van de Heer luisterde naar Zijn woorden, die het hoofd van de Heer zalfde, die naast het kruis van de Heer stond bij Zijn passie, die geurige olie had klaargemaakt en Zijn lichaam wilde zalven, die niet van het graf week toen de discipelen weggingen, en aan wie de verrezen Christus als eerste verscheen, waarbij Hij haar maakte tot apostel der apostelen.

Na de hemelvaart des Heren, in het veertiende jaar na Zijn lijden, toen de joden Stefanus allang hadden gedood en de andere discipelen hadden uitgezet uit Judea, bezochten de discipelen diverse heidense gebieden om daar het Woord van de Heer te zaaien. In die tijd bevond zich de gezegende Maximinus bij de discipelen. Hij was een van de tweeënzeventig discipelen van de Heer, aan wie de gezegende Petrus Maria Magdalena had toevertrouwd. Tijdens die verstrooiing werden de gezegende Maximinus, Maria Magdalena, haar broer Lazarus en haar zuster Marta, Marta's dienares Marcilla, alsook de gezegende Cedonius, die vanaf zijn geboorte blind was geweest maar door de Heer was bevrijd – werden al deze mensen tezamen, tegelijk met nog andere christenen,

door ongelovigen op een schip gezet en zonder stuurman de zee opgedreven. De bedoeling was natuurlijk dat ze allemaal in de golven zouden omkomen, maar door de hand van God kwamen ze aan in Marseille.

Daar vonden ze geen mensen die hen als gasten wilden opnemen en ze namen hun intrek in een zuilengang vlak voor een heiligdom van de mensen in dat land. Toen de gezegende Maria Magdalena het volk daar bij het heiligdom zag samenstromen om offers te brengen aan de afgoden, kwam zij overeind. Met een kalm gezicht, een beheerste uitdrukking en welbespraakte tong poogde zij hen af te brengen van de afgodendienst en predikte zij Christus met grote standvastigheid. Iedereen was verbaasd over haar schoonheid, goede woordkeus en aangename manier van spreken. Het is ook niet vreemd dat een mond die zulke vrome en mooie kussen had gedrukt op de voeten van de Verlosser meer dan anderen de geur ademde van het woord Gods.

Later kwam ook de gouverneur met zijn vrouw om offers te brengen aan de afgoden, zodat zij een kind zouden krijgen. Maar Magdalena predikte hun van Christus en wist hen van die offers af te houden. Na verloop van enkele dagen verscheen Magdalena bovendien in een droomgezicht aan die dame. 'Jullie zijn zo enorm rijk,' sprak ze tot haar. 'Waarom laten jullie de heiligen van God sterven van honger en kou?' Ze voegde daar nog enkele dreigementen aan toe als de vrouw haar man er niet toe zou bewegen de nood van de heiligen te lenigen. De vrouw was echter bang om haar man van het droomgezicht te vertellen. De volgende nacht verscheen Magdalena haar opnieuw met een soortgelijke boodschap, maar nog altijd liet de vrouw het erbij en zei niets tegen haar man.

De derde keer ging het evenwel anders. Magdalena verscheen in het holst van de nacht aan beiden, briesend en woedend en met een gezicht dat gloeide of het hele huis in brand stond. 'Dus jij ligt te slapen?' riep ze uit. 'Tiran! Lidmaat van je vader Satan! Met die adder van een vrouw van je, die jou mijn woorden niet wilde vertellen? Jij rust hier dus uit, vijand van het kruis van Christus? Je hebt je gulzige buik rondgegeten aan allerlei soorten voedsel, maar de heiligen van God laat je omkomen van honger en dorst? Jij ligt hier in je paleis gehuld in zijden spreien, terwijl zij verlaten

en zonder onderkomen zitten? Jij ziet dat en je gaat eraan voorbij? O nee, mannetje, o nee! Je komt er niet straffeloos mee weg dat je zo lang geen helpende hand hebt toegestoken!' Na die woorden verdween ze weer.

De vrouw werd kreunend en bevend wakker en sprak haar man aan, die kreunde om dezelfde reden. 'Mijn heer,' zei ze, 'had u dezelfde droom als ik?' 'Ja,' antwoordde hij, 'en ik kan er niet over uit en ik blijf maar bang! Wat moeten we doen?' Daarop zei de vrouw: 'We kunnen die vrouw beter gehoorzamen dan de toorn op de hals halen van de God die zij predikt.' En zo boden zij aan hen onderdak en voorzagen hen van wat zij nodig hadden.

Op een dag, toen Maria Magdalena aan het prediken was, zei de gouverneur tegen haar: 'Denk je dat je het geloof dat je predikt kunt verdedigen?' 'Jazeker,' antwoordde zij, 'ik sta klaar om het te verdedigen, want het is gesterkt door de dagelijks gebeurende wonderen en door de prediking van mijn meester Petrus, die zetelt in Rome.' 'Kijk eens hier,' zeiden de gouverneur en zijn vrouw, 'wij zijn bereid jou in alles te gehoorzamen, als je van de God die jij predikt een zoon voor ons weet te verkrijgen.' Magdalena antwoordde: 'Daaraan zal het niet liggen.'

De gezegende Maria Magdalena bad voor hen tot de Heer, of Hij zo goed wilde zijn hun een zoon te schenken. De Heer verhoorde haar gebeden en de vrouw werd zwanger. Haar man wilde vervolgens naar Petrus toegaan om te zien of wat Maria over Christus had gepredikt ook werkelijk waar was. 'Wat is dat nu, heer?' vroeg zijn vrouw. 'Wilt u gaan zonder mij? Niets daarvan. Als u weggaat ga ik ook weg, als u terugkomt kom ik ook terug, als u uitrust, rust ik ook uit!' De man antwoordde: 'Dat zal niet gaan, vrouw. Je bent zwanger en de gevaren op zee zijn talloos, en zo zou je gemakkelijk gevaar lopen. Blijf rustig thuis en draag hier zorg voor onze bezittingen.' Zij bleef echter aandringen, echt vrouwelijk, zoals vrouwen dat doen, en viel hem onder tranen voor de voet en kreeg zo ten slotte gedaan wat zij vroeg. Maria bracht het teken van het kruis aan op hun schouders, zodat de Oude Vijand hen onderweg in niets zou hinderen. Zij laadden een schip met al het benodigde in grote hoeveelheden, vertrouwden de rest van hun bezit toe aan Maria Magdalena en staken van wal.

Toen ze een etmaal onderweg waren werd de zee ruig en wak-

kerde de wind flink aan. Alle opvarenden, en speciaal de zwangere, zwakke vrouw, hadden het zwaar te verduren van de woeste golfslag en kwamen erg in het nauw. Ja, het ging zo ver dat zij plotselinge barensweeën kreeg, en onder druk van haar lichamelijke nood en de gierende storm bracht zij een zoon ter wereld en stierf. Het pasgeboren kindje lag daar te trappelen en zocht de troost van de moederborst onder jammerlijk gekrijs. Och, wat een droefenis: een kindje levend geboren maar meteen ook moedermoordenaar! Het lag voor de hand dat het zou sterven, want er was niemand die het kon voeden en in leven houden.

Wat moet een pelgrim doen die zijn vrouw dood ziet liggen en zijn zoontje hoort schreeuwen en klagelijk om de borst van zijn mama roepen? Hij jammerde luid en zei: 'O, o, wat een ellende! Wat moet ik nu doen? Ik wilde een zoon, en verloor moeder en zoon!' Op hun beurt riepen de zeelui: 'Overboord met dat lijk voordat we allemaal omkomen! Want zolang het bij ons is houdt die golfslag niet op!' Ze pakten het lijk al op om het in zee te gooien. 'Nee, alsjeblieft!' riep de pelgrim, 'Nee! Als jullie mij en de moeder niet willen sparen, heb dan toch medelijden met dat schreeuwende kindje. Wacht even, hou nog even vol: misschien is de vrouw alleen buiten westen van de pijn en kan ze nog ademen.'

En zie, niet ver van het schip doemde een heuvel op. Zodra de man die in het oog kreeg, leek het hem beter om het lichaam met het kindje daar aan land te zetten dan ze prijs te geven aan de beesten in zee. Met smeekbeden en een som geld wist hij van de zeelui met moeite gedaan te krijgen dat ze daar zouden aanleggen. De grond was er echter zo hard dat hij geen kuil kon graven. Zo spreidde hij een eind landinwaarts een mantel uit en legde daar het lichaam op, met het kindje tegen de borst. 'O Maria Magdalena,' riep hij in tranen, 'waarom heb je toch ooit aangelegd in het gebied van Marseille? Dood en ellende is er voor mij van gekomen! Wat ben ik ongelukkig! Waarom ben ik op jouw aanwijzing aan deze reis begonnen? Heb jij je Heer alleen gevraagd mijn vrouw zwanger te laten worden om haar te laten sterven? Was dat de reden? Want ja, ze is zwanger geworden, maar tijdens de bevalling is ze doodgegaan, ja, het kindje is ter wereld gekomen, maar om te sterven doordat er niemand is die het voeden kan.

Dat heb ik nu aan jouw gebeden te danken! Nu vertrouw ik hen toe aan jou, aan wie ik alles heb toevertrouwd, aan jouw God. Als Hij machtig is, laat Hij dan de ziel van de moeder indachtig zijn en dankzij jouw gebeden medelijden hebben met de baby, zodat die gespaard blijft.' Daarna bedekte hij het lichaam en het jongetje aan alle kanten met zijn mantel en ging weer aan boord.

Na aankomst bij Petrus kwam deze hem tegemoet en zag het teken van het kruis op zijn schouder. Op de vraag wie hij was en waar hij vandaan kwam, deed de man hem het hele verhaal. 'Vrede zij met u,' zei Petrus. 'Goed dat u gekomen bent, u hebt een goede raad opgevolgd. En weest u niet bezwaard als uw vrouw slaapt, als uw kindje samen met haar rust. De Heer is bij machte aan wie Hij wil geschenken te geven of af te nemen, terug te geven wat is afgenomen, en uw droefenis te veranderen in vreugde.'

Petrus voerde hem naar Jeruzalem en liet hem alle plekken zien waar Christus had gepredikt en wonderen had verricht, en zelfs de plekken van Zijn Lijden en Hemelvaart. De man werd door Petrus zorgvuldig in het geloof onderricht en zo verstreek een periode van twee jaar. Daarna ging hij weer aan boord en maakte zich op voor de thuisreis. Tijdens de vaart kwamen ze door beschikking van de Heer langs de heuvel waar het lichaam van zijn vrouw met het kindje was neergelegd. Met gebeden en een som geld bewoog hij de zeelui ertoe om aan te leggen. Het jongetje was dankzij Maria Magdalena ongedeerd en behouden gebleven, en het liep geregeld naar de kust en speelde daar dan, zoals jongetjes dat doen, met steentjes en kiezels.

Toen de man aanlegde, zag hij het jochie daar op de kust met steentjes spelen zoals het gewend was. Hij was stomverbaasd over wat hij zag en sprong de sloep uit. Het jochie had nog nooit zoiets gezien en rende bang naar de vertrouwde moederborst, waar hij zich verstopte onder de mantel. De pelgrim wilde het allemaal beter zien en liep er naartoe. Zo trof hij het prachtige jochie aan, zuigend aan de borst van zijn moeder. Hij pakte het op en zei: 'O Maria Magdalena, wat zou ik gelukkig zijn, wat zou ik mijn geluk niet op kunnen als mijn vrouw herademde en samen met mij de thuisreis kon maken! Want ik weet het goed, ja, ik weet het, ik ben er heilig van overtuigd dat jij, die dit kindje hebt gegeven en twee

jaar lang hebt gevoed op deze rots, zijn moeder haar vroegere gezondheid terug kunt geven!'

Bij die woorden begon de vrouw weer te ademen en ontwaakte als uit een diepe slaap. 'Groot zijn uw verdiensten, gezegende Maria Magdalena,' sprak zij, 'en roemrijk bent u! Want tijdens mijn barensweeën hebt u de rol van vroedvrouw vervuld en diensten bewezen aan uw dienares in al haar nood.' Toen de pelgrim dat hoorde was hij verbaasd en zei: 'Leef je, mijn lieve vrouw?' 'Ja, ik leef,' antwoordde ze. 'En pas nu kom ik terug van de pelgrimsreis waar ook jij van terugkomt. Zoals Petrus jou in Jeruzalem heeft rondgeleid en je alle plaatsen heeft laten zien waar de Heer heeft geleden, is gestorven en begraven, en nog tal van andere plaatsen, zo was ik bij jullie met de gezegende Maria Magdalena, die mijn gids en begeleidster was. Ik heb alle afzonderlijke plaatsen gezien en vervolgens in mijn geheugen opgeslagen.' En ze begon aan een volledige opsomming van alle plaatsen en wonderen die haar man had gezien: er ontbrak geen detail.

Verheugd dat hij zijn vrouw en zoon terug had ging de pelgrim weer aan boord. Kort nadien legden ze aan in de streek van Marseille en verlieten ze het schip. Daar zagen ze de gezegende Maria Magdalena, die met haar discipelen aan het prediken was. Onder tranen vielen ze haar voor de voeten en vertelden haar alles wat ze hadden meegemaakt, en uit handen van de gezegende Maximinus ontvingen ze het doopsel. Vervolgens lieten ze in Marseille alle afgodentempels vernielen en kerken van Christus bouwen. De gezegende Lazarus werd unaniem verkozen tot bisschop van de stad. Door goddelijke beschikking kwamen ze uiteindelijk in Aix, waar ze het volk met vele wonderdaden tot het geloof van Christus brachten en waar de gezegende Maximinus als bisschop werd aangesteld.

De gezegende Maria Magdalena verlangde intussen naar hemelse aanschouwing en zocht een barre woestenij op. Op een door engelenhanden bereide plaats verbleef zij dertig jaar in anonimiteit. Die plek kende geen waterstroom en geen gemakken van bomen of gras. Zo kon duidelijk worden dat onze Verlosser vastbesloten was haar niet met aardse middelen te verzadigen maar met hemelse feestmalen. Iedere dag werd zij op de zeven gebedsuren door engelen in de lucht geheven, waar zij de glorie-

rijke samenzangen van de hemelse scharen zelfs met haar lichamelijke oren hoorde. Doordat ze door deze uitgelezen spijzen dag na dag verzadigd werd en vervolgens door diezelfde engelen naar haar eigen plaats teruggevoerd werd, had zij absoluut geen behoefte aan lichamelijk voedsel.

Er was een priester die een leven in eenzaamheid wilde gaan leiden, en die zo'n twee kilometer verderop zijn cel vestigde. Op een dag opende de Heer de ogen van de priester: met de ogen van zijn lichaam zag hij in alle helderheid hoe engelen neerdaalden naar de plaats waar de gezegende Maria Magdalena zich ophield, en haar in de lucht hieven, en hoe zij haar een uur later onder goddelijke lofzang terugvoerden naar haar plaats.

De priester wilde achter de waarheid komen van dit wonderbaarlijke visioen, vertrouwde zich in zijn gebeden aan zijn Schepper toe en snelde met de moed der devotie naar die plek. Maar toen hij was genaderd tot op een steenworp afstand begonnen zijn knieën te knikken en beving hem een geweldige schrik, die hem heftig deed hijgen. Als hij dan terugweek, kregen zijn benen en voeten meteen hun loopfunctie terug. Maar draaide hij zich om en trachtte hij de genoemde plek te naderen, dan werd hij helemaal slap en gevoelloos, zodat hij op alle mogelijke manieren werd belemmerd. De man Gods besefte dat het zonder enige twijfel ging om een hemels sacrament, dat ontoegankelijk was voor menselijke ervaring. Zo nam hij de naam van de Redder in de mond en riep: 'U die in deze grot woont, of u nu een mens bent of een ander redelijk schepsel, ik bezweer u bij de Heer: geef antwoord en vertel mij de waarheid over u.'

Bij de derde keer dat hij dit riep gaf Maria Magdalena antwoord. 'Kom maar naderbij, dan kun je de waarheid horen over alles waar je ziel naar verlangt.' Trillend was hij tot halverwege gekomen, toen zij hem een vraag stelde. 'Herinnert u zich uit het evangelie Maria, de beroemde zondares die de voeten van de Heer waste met haar tranen en droogde met haar handen, en die vergeving voor haar zonden verdiende?' De priester antwoordde: 'Jazeker. Ruim dertig jaar zijn verstreken sinds die gebeurtenissen plaatsvonden, zoals de heilige Kerk gelooft en belijdt.'

'Die vrouw ben ik,' zei ze. 'Dertig jaar lang heb ik hier vertoefd, onbekend voor alle mensen. En zoals het jou gisteren vergund

was te zien, word ik hier alle dagen door engelenhanden in de lucht geheven, waar ik dan de allerheerlijkste jubelzang der hemelse scharen mag aanhoren met de oren van mijn lichaam, zevenmaal per dag. Nu is mij door de Heer geopenbaard dat ik uit deze wereld zal vertrekken. Ga daarom naar de gezegende Maximinus en geef hem de volgende boodschap: op de eerstvolgende dag van de Verrijzenis van de Heer moet hij op het uur waarop hij normaal opstaat voor de metten de kapel binnengaan, alleen. Daar zal hij dan door tussenkomst van de engelen mij aantreffen.'

Voor de priester klonk haar stem als de stem van een engel, maar hij kon niemand zien. In allerijl ging hij naar de gezegende Maximinus en deed hem het hele verhaal. De heilige Maximinus raakte vervuld van grote blijdschap en zei de Redder onnoemelijke dank. Op het hem opgedragen tijdstip ging hij alleen de kapel binnen en zag daar Maria Magdalena, nog in het koor van de engelen die haar daarheen hadden gevoerd. Ze was zo'n twee el boven de grond verheven en stond midden tussen de engelen, waar zij met uitgestrekte handen bad tot de Heer.

De gezegende Maximinus was huiverig om haar te benaderen, maar zij draaide zich om en zei: 'Kom gerust naderbij, vader, vlucht niet voor uw dochter.' Toen hij op haar afstapte, zo lezen we in de boeken van de gezegende Maximinus zelf, straalde het gezicht van de vrouwe door de onafgebroken, dagelijkse aanschouwing van de engelen. Ja, je kon gemakkelijker naar de stralende zon kijken dan naar haar gezicht.

Heel de clerus en de voornoemde priester werden bijeen geroepen, en zo ontving Maria Magdalena het lichaam en bloed van Christus uit handen van de bisschop, onder een stortvloed van tranen. Vervolgens vleide die allerheiligste ziel haar schamele lichaam languit op de grond voor de treden van het altaar en vertrok naar de Heer. Na haar heengaan bleef een sterke, zoete geur hangen: nog zo'n zeven dagen lang konden mensen die de kapel betraden het ruiken. Haar allerheiligst lichaam werd door de gezegende Maximinus gebalsemd met een keur aan geurige oliën en op eervolle wijze begraven. Daarbij gaf hij opdracht dat hij na zijn eigen dood naast haar begraven moest worden.

Hegesippus (of volgens sommige boeken: Josephus) sluit vrij

goed aan bij het zojuist weergegeven verhaal. Hij zegt namelijk in een traktaat dat Maria Magdalena na de Hemelvaart van de Heer vanwege haar vurige liefde voor Christus en de afkeer die ze had van de wereld nooit meer een man wilde zien, en dat ze na haar komst in de streek van Aix de woestenij introk, waar zij dertig jaar in anonimiteit verbleef en waar zij, zo zegt hij, elke dag op de zeven gebedsuren door engelen in de lucht werd geheven. Maar hij voegt eraan toe dat de priester die bij haar kwam haar opgesloten aantrof in haar cel; op haar verzoek reikte hij haar een kleed en dat trok zij aan; zo ging ze met hem mee naar de kerk, waar zij de communie ontving, haar handen in gebed uitstrekte en naast het altaar in vrede het leven liet.

In de tijd van Karel de Grote, om precies te zijn in 769, verdeelde de graaf Gerard van Bourgondië met gulle hand zijn bezittingen onder de armen en bouwde hij vele kerken en kloosters, omdat zijn vrouw hem geen zoon kon schenken. Na de bouw van het klooster van Vézelay zonden de abt van het klooster en hijzelf een monnik met een passend gevolg naar Aix, om indien mogelijk de relieken van de gezegende Maria Magdalena vandaar over te brengen. Bij aankomst trof de monnik de stad door heidenen tot de grond toe verwoest aan. Bij toeval vond hij een grafkist waarin het lichaam van de gezegende Maria Magdalena te ruste was gelegd, zoals een marmeren plaat te kennen gaf. Haar geschiedenis stond namelijk fraai uitgebeeld op de grafkist. En zo brak de monnik 's nachts de grafkist open, haalde de relieken eruit en bracht ze weg naar zijn logeeradres.

Diezelfde nacht verscheen de gezegende Maria Magdalena aan de monnik en zei dat hij niet bang moest zijn het nu begonnen werk af te maken. Hij reisde dus terug, maar zodra hij op een paar kilometer van het klooster was gekomen, konden de relieken op geen enkele manier verder. Dat lukte pas toen de abt kwam en samen met de broeders de relieken met alle eer in een processie binnenhaalde.

Een soldaat die ieder jaar bij het lichaam van de gezegende Maria Magdalena kwam, werd gedood in de strijd. Toen zijn ouders hem op de baar beweenden, uitten zij vrome klachten aan het adres van Magdalena: hij was haar zo toegewijd geweest! Waarom had zij toegestaan dat hij was gestorven zonder te biechten en

boete te doen? Toen kwam plotseling de overledene tot verbijstering van allen overeind en zei dat de priester bij hem moest komen. Zodra hij toegewijd de biecht had afgelegd en het sacrament der stervenden had ontvangen liet hij dadelijk in vrede het leven.

Een schip vol mannen en vrouwen leed schipbreuk. Er was een zwangere vrouw bij, die zag dat zij in zee gevaar zou lopen. Zo hard als ze kon riep ze de hulp van Magdalena in en ze beloofde dat als ze door háár verdiensten aan de schipbreuk zou ontsnappen en een zoon ter wereld zou brengen, zij de jongen aan Magdalena's klooster zou schenken. Onmiddellijk verscheen haar een eerbiedwaardig uitziende en geklede vrouw, die haar bij de kin pakte en ongedeerd naar de kust bracht, terwijl de anderen in gevaar bleven. Ze bracht een zoon ter wereld en kwam haar belofte getrouw na.

Sommigen zeggen dat Maria Magdalena de verloofde is geweest van Johannes de evangelist, die met haar in het huwelijk zou treden toen Christus hem van de bruiloft wegriep. Daarover verongelijkt, omdat dus haar verloofde van haar was afgenomen, ging zij weg en gaf zich over aan allerlei genietingen. Maar omdat het niet passend was dat de uitverkiezing van Johannes voor haar een aanleiding werd tot verdoemenis, heeft de Heer haar in Zijn medelijden bekeerd en boete laten doen. En omdat Hij haar van de sterkste lichamelijke genoegens heeft afgehaald, juist daarom heeft Hij haar meer dan anderen vervuld van het sterkste geestelijke gevoel, dat bestaat in de liefde tot God. Van Johannes wordt iets anders beweerd: omdat de Heer hem van die genoegens heeft afgebracht, juist daarom zou Hij hem meer dan anderen de zoete eer hebben gegund van Zijn innigste vertrouwelijkheid. Dat is echter onwaar, lichtzinnig geklets.

Een man die zijn gezichtsvermogen kwijt was kwam eens bij het klooster Vézelay voor een bezoek aan het lichaam van de gezegende Maria Magdalena. Toen zijn geleider zei dat hij de kerk al kon zien, riep de blinde met luider stem: 'O, heilige Maria Magdalena, als ik toch ooit eens uw kerk zou mogen zien!' Terstond werden zijn ogen geopend.

Iemand anders had zijn zonden op een stuk papier geschreven en dit neergelegd onder het kleed op het altaar van de gezegende Maria Magdalena, met de vraag of zij vergiffenis voor hem kon

verkrijgen. Toen de man later zijn papier terugkreeg bemerkte hij dat zijn zonden geheel en al van het papier waren weggehaald.

Weer een ander was vanwege afpersing in de boeien geslagen en riep dikwijls de hulp van Magdalena in. En zie, op een nacht verscheen hem een mooie vrouw die zijn boeien verbrak, de deur opende en hem opdroeg te vluchten. Toen hij zag dat hij bevrijd was, vluchtte hij meteen weg.

Een klerk uit Vlaanderen, Stephanus geheten, was zo onmetelijk diep tot misdaden vervallen dat hij de werken van het heil niet alleen weigerde te doen, maar er zelfs niet van wilde horen. Hij had echter een grote devotie voor de gezegende Maria Magdalena en vastte aan de vooravond van haar feest en vierde de dag zelf. Toen hij zo eens een bezoek bracht aan haar graf en half aan het slapen was, verscheen zij hem als een knappe vrouw met treurende ogen, links en rechts door engelen ondersteund. 'Alsjeblieft, Stephanus,' vroeg ze, 'waarom betaal je mij nu terug met daden die mijn verdiensten onwaardig zijn? Waarom geen spoor van berouw bij jou door wat mij onophoudelijk over de lippen komt? Want sinds jij die devotie voor mij hebt opgevat, heb ik altijd met grote nadruk voor jou tot God gebeden. Dus vooruit, sta op en doe boete! Ik zal je niet verlaten voordat je met God bent verzoend.'

Weldra voelde de man zo'n genade in zich stromen dat hij de wereld vaarwel zei en de godsdienst binnenging, waar hij een volmaakt leven leidde. Bij zijn dood heeft men Magdalena gezien: zij stond met engelen naast de lijkbaar en tilde zijn ziel als een witte duif onder lofzangen ten hemel.

De heilige apostel Jacobus

NAAM

Deze Jacobus, de apostel, wordt Jacobus van Zebedeüs genoemd; Jacobus, broer van Johannes, Boanerges, dat wil zeggen de zoon van de donder; en Jacobus de Meerdere.

Hij wordt Jacobus van Zebedeüs genoemd dat wil zeggen Zebedeüs' zoon, niet alleen naar het vlees maar ook op grond van de betekenis van zijn naam. Zebedeüs betekent 'gevend' of 'gegeven', en de heilige Jacobus heeft zichzelf aan God gegeven door het martelaarschap van de dood en is door God aan ons gegeven als een spirituele voogd. Hij wordt Jacobus genoemd, broer van Johannes, omdat hij zijn broer was, niet alleen in het vlees maar ook door een gelijkenis in karakter. Beiden hadden immers dezelfde drang, hetzelfde streven, dezelfde wens. Dezelfde drang om de Heer te wreken, want omdat de Samaritanen Christus niet hadden aanvaard zeiden Jacobus en Johannes: 'Wilt U dat wij zeggen dat er "vuur uit de hemel neer moge dalen en hen verteren"?' Hetzelfde streven om te leren, vandaar dat het vooral deze twee waren die Christus vroegen naar de dag des oordeels en andere gebeurtenissen die zouden plaatsvinden. Dezelfde wens om te verkrijgen, omdat ze beiden een zetel wilden hebben, rechts en links van Christus.

Hij wordt de zoon van de donder genoemd vanwege zijn donderende stijl van preken waarmee hij slechte mensen bang maakte, luie mensen tot handelen aanzette en bij iedereen verbazing wekte door zijn luide klank. Vandaar dat Beda over Johannes zegt dat hij zo luid donderde dat, als hij nog iets harder had gedonderd, de hele wereld hem niet had kunnen omvatten.

Hij heet Jacobus de Meerdere zoals de ander de Mindere heet. De eerste reden voor deze naam is dat hij eerder door Christus is geroepen. De tweede reden heeft betrekking op vertrouwelijke

omgang, want Christus leek vertrouwelijker om te gaan met deze Jacobus dan met de andere, zoals bleek toen Hij hen toeliet bij geheime handelingen zoals bij de opwekking van het meisje en de glorierijke transfiguratie. De derde reden was zijn marteldood, want hij is als eerste apostel de marteldood gestorven. Zoals hij dus de Meerdere genoemd wordt ten opzichte van de andere Jacobus omdat hij eerder geroepen is tot de genade van het apostolaat, zo kan hij ook Meerdere genoemd worden omdat hij eerder geroepen is tot de glorie van de eeuwigheid.

LEVEN

De apostel Jacobus, zoon van Zebedeüs, predikte na de hemelvaart van de Heer in Judea en Samaria, maar ten slotte ging hij naar Spanje om daar het woord van de Heer te zaaien. Maar omdat hij merkte dat hij daar niets bereikte en hij daar slechts negen leerlingen had aangetrokken, liet hij twee van hen daar achter om te prediken, nam de andere zeven met zich mee en keerde weer terug naar Judea. Meester Beleth zegt dat hij slechts één Spanjaard heeft bekeerd.

Welnu, toen hij in Judea het woord van de Heer predikte zond een tovenaar, Hermogenes genaamd, die banden onderhield met de Farizeeën, zijn leerling Philetus naar Jacobus, met de bedoeling dat Philetus hem ten overstaan van de Joden ervan zou overtuigen dat het niet waar was wat hij predikte. Maar omdat de apostel hem ten overstaan van iedereen met redelijke argumenten overtuigde en voor zijn ogen vele wonderen verrichtte, ging Philetus terug naar Hermogenes. Hij sprak lovend over Jacobus' leer en vertelde over zijn wonderen. Verder verklaarde hij dat hij Jacobus' leerling wilde worden en probeerde hem ervan te overtuigen om ook zelf zijn leerling te worden. Uit woede maakte Hermogenes hem daarop met behulp van zijn toverkunst onbeweeglijk, zodat hij geen vin meer kon verroeren. 'We zullen wel eens zien of die Jacobus van jou je kan loskrijgen!' zei hij.

Philetus stuurde een loopjongen naar Jacobus om hem te laten weten wat er was gebeurd. Jacobus stuurde hem zijn zweetdoek en zei: 'Laat hem deze zweetdoek aanpakken en zeggen: "De Heer helpt wie zijn neergeslagen overeind, Hij maakt los wie geboeid zijn." ' Zodra Philetus in aanraking kwam met de zweetdoek werd

hij meteen verlost van zijn boeien. Hij hoonde Hermogenes' toverkunsten en ging snel naar Jacobus. Woedend riep Hermogenes demonen op en droeg hun op om Jacobus en Philetus geboeid bij hem te brengen, dan zou hij wraak op hen nemen om te voorkomen dat zijn leerlingen hem ooit nog eens op soortgelijke wijze zouden bespotten.

De demonen kwamen bij Jacobus en begonnen in de lucht te schreeuwen. 'Apostel Jacobus, heb medelijden met ons, want wij branden al voor onze tijd gekomen is!'

'Waarom zijn jullie naar mij toe gekomen?' vroeg Jacobus.

'Hermogenes heeft ons gestuurd om jou en Philetus naar hem toe te brengen, maar we waren nog niet bij je aangekomen of we werden door een engel van God met vurige ketenen geboeid en vreselijk gepijnigd.'

'De engel Gods zal jullie losmaken,' sprak Jacobus. 'Ga naar Hermogenes terug en breng hem geboeid, maar ongedeerd, bij mij.'

De demonen gingen weg en grepen Hermogenes, bonden zijn handen op zijn rug en brachten hem aldus geboeid naar Jacobus. 'Je hebt ons ergens heen gestuurd waar we in brand zijn gestoken en vreselijk zijn gepijnigd,' zeiden ze tegen Hermogenes, en tegen Jacobus: 'Geef ons macht over hem, dan kunnen wij het onrecht dat jou is aangedaan en onze brandwonden op hem wreken!'

'Kijk hier, Philetus staat voor jullie,' sprak Jacobus. 'Waarom pakken jullie hem niet?'

'Wij kunnen nog geen mier die zich in jouw huis bevindt in handen krijgen,' antwoordden ze.

'Laten we kwaad met goed vergelden zoals Christus ons dat heeft geleerd,' zei Jacobus tegen Philetus. 'Hermogenes heeft jou vastgebonden, maak jij hem los.' Van zijn boeien verlost maar in de war stond Hermogenes daar.

'Je bent vrij om te gaan waarheen je maar wilt,' sprak Jacobus, 'want het is in strijd met onze leer om iemand tegen zijn wil te bekeren.'

'Ik ken de woede van de demonen,' zei Hermogenes. 'Als je me niet iets geeft wat ik bij me kan dragen zullen ze me doden.'

Jacobus gaf hem zijn staf. Hermogenes ging weg en bracht al zijn boeken met toverkunsten naar de apostel zodat hij ze kon

verbranden. Maar Jacobus liet hem de boeken in zee gooien om te voorkomen dat de brandlucht nietsvermoedende mensen tot last zou zijn. Hij gooide de boeken weg en ging weer terug naar de apostel, hield zijn voeten vast en zei: 'Bevrijder van zielen, neem mij, een boeteling, op; je hebt immers mijn afgunst en pogingen om je schade te berokkenen steeds geduldig verdragen.' Sindsdien gedroeg hij zich in zijn angst voor God zo voorbeeldig dat er door zijn toedoen tal van wonderen geschiedden.

Bezield door geloofsijver gingen de Joden bij het zien van Hermogenes' bekering naar Jacobus om te protesteren dat hij over de kruisdood van Christus had gepredikt. Maar aan de hand van Bijbelpassages toonde hij overtuigend de komst en het Lijden van Christus aan, zodat velen tot geloof kwamen.

Abiathar, de hogepriester dat jaar, zette het volk aan tot oproer en liet de apostel aan een touw om zijn nek naar Herodes Agrippa brengen. Op diens bevel werd Jacobus weggeleid om onthoofd te worden. Een verlamde man die op de weg lag riep hem aan om hem te vragen hem te genezen. 'In de naam van Jezus Christus!' sprak Jacobus. 'Omwille van mijn geloof in Hem word ik weggevoerd om onthoofd te worden. Sta gezond op en prijs je Schepper!' Meteen stond de man genezen op en zegende de Heer. De klerk die het touw om Jacobus' nek had gedaan en hem voorttrok, Jozias genaamd, wierp zich bij het zien van dit wonder voor zijn voeten neer, vroeg om vergiffenis en verzocht hem om christen te mogen worden. Toen Abiathar dat zag liet hij hem vasthouden en zei tegen hem: 'Als je Christus' naam niet vervloekt zul je samen met Jacobus onthoofd worden!'

'Vervloekt ben jij en vervloekt zijn al je goden!' antwoordde Jozias. 'Gezegend zij de naam van de Heer Jezus Christus tot in eeuwigheid!' Daarop liet Abiathar zijn gezicht met vuistslagen bewerken. Hij stuurde een boodschap naar Herodes en kreeg toestemming van hem om Jozias samen met Jacobus te onthoofden.

Wachtend tot zij beiden onthoofd zouden worden vroeg Jacobus de beul om een kruik water. Ter plekke doopte hij Jozias. Meteen daarna werden ze onthoofd en vervulden beiden hun martelaarschap. De heilige Jacobus werd onthoofd op 25 maart, de dag van de aankondiging van de Heer, en op 25 juli vond de translatie naar Compostela plaats. Op 30 december werd hij begraven om-

dat de bouw van zijn graftombe van augustus tot december duurde. De Kerk stelde vast dat zijn feestdag op 25 juli, een meer geschikte tijd, overal gevierd moet worden.

Volgens Johannes Beleth, die een nauwkeurige beschrijving van deze translatie geeft, gingen Jacobus' leerlingen er na zijn onthoofding 's nachts snel met zijn lichaam vandoor uit angst voor de Joden. Ze brachten het aan boord van een schip en lieten de begrafenis over aan de goddelijke voorzienigheid, want ze hadden zich ingescheept in een schip zonder roeiriemen. Onder geleide van een engel van de Heer landden ze in Galicië, in het land van Lupa ('wolvin', maar ook 'hoer'). Er leefde namelijk in Spanje een koningin met die naam die ze verdiend had door haar levenswandel.

Jacobus' leerlingen droegen het lichaam aan wal en legden het op een grote steen. Deze steen maakte plaats voor het lichaam, alsof hij van was was, en vormde zich op wonderbaarlijke wijze tot een sarcofaag voor het lichaam. Daarna gingen ze naar Lupa. 'De Heer Jezus Christus,' zo zeiden ze, 'heeft het lichaam van Zijn discipel naar u toegezonden, zodat u hem die u bij leven niet wilde ontvangen, na zijn dood wel kunt ontvangen.' En ze vertelden haar over het wonder, hoe ze daar zonder roeiriemen waren beland, op zoek naar een geschikte plaats om hem te begraven.

De koningin hoorde hen aan, aldus meester Johannes Beleth, en stuurde hen met boze bedoelingen door naar een uiterst wrede man, volgens anderen naar de koning van Spanje, om van hem toestemming te verkrijgen. Hij nam hen gevangen en sloot hen op in een kerker. Maar toen hij lag te slapen opende een engel van de Heer de kerker en stelde hen in staat vrij weg te gaan. In reactie op de ontdekking van hun ontsnapping stuurde hij snel soldaten achter hen aan om hen gevangen te nemen, maar op het moment dat de soldaten over een brug reden stortte deze in en ze verdronken allemaal in de rivier. Toen hij dat hoorde stuurde hij, gedreven door berouw en bevreesd voor zichzelf en zijn familie, boodschappers achter hen aan om hen te vragen bij hem terug te keren, dan zouden ze krijgen wat ze maar wilden. Ze kwamen terug en bekeerden de bevolking van de stad tot het geloof in de Heer.

Diep bedroefd hoorde Lupa dat alles aan en ze antwoordde Ja-

cobus' leerlingen, die bij haar waren teruggekomen en vertelden dat de koning toestemming had gegeven: 'Neem de ossen die ik daarginds op die berg heb lopen en span ze voor een kar. Breng dan het lichaam van jullie heer weg en richt een grafmonument op waar jullie maar willen.' Lupa zei dit omdat ze dacht als een wolf, want ze wist dat de ossen eigenlijk ongetemde, wilde stieren waren en daarom verwachtte ze dat Jacobus' leerlingen de dieren niet onder het juk zouden kunnen krijgen en inspannen of dat ze, als het toch was gelukt ze in te spannen, verschillende richtingen op zouden rennen. Zo zouden ze de wagen vernielen, het lichaam eruit gooien en de leerlingen doden. Maar slimheid is niet tegen God opgewassen, want onwetend van haar list beklommen de mannen de berg en met het kruis dat ze omhoog hielden voor een vuurspugende draak die op hen afstormde reten ze zijn buik open. Ook boven de stieren maakten ze het teken van het kruis, waardoor ze op slag zo mak als lammeren werden. Vervolgens spanden ze de stieren in en legden het lichaam van Sint-Jacobus met de steen waarop hij had gelegen op de kar. Zonder dat ook maar iemand de richting aangaf brachten de ossen het lichaam Lupa's paleis binnen. Verbijsterd door wat ze zag begon ze te geloven en werd christen. Alle wensen van Jacobus' leerlingen willigde ze in, ze bestemde haar paleis tot een kerk gewijd aan de heilige, stelde de kerk ruimhartig middelen ter beschikking en verrichtte goede werken. Zo eindigde ze haar leven.

Een zekere Bernard, uit het bisdom Modena, zo vertelt paus Calixtus, die gevangen was genomen en geketend diep onder een toren zat opgesloten, riep telkens weer de heilige Jacobus aan. Sint-Jacobus verscheen aan hem en sprak: 'Kom, volg mij naar Galicië!' Daarna verbrak hij zijn boeien en verdween. Met de ketenen nog om zijn nek klom Bernard omhoog in de toren. Zonder enig letsel op te lopen sprong hij van de trans naar beneden, en dat terwijl de toren toch zestig el hoog was.

Beda vertelt over een man die een verschrikkelijke zonde had begaan. De bisschop schrok ervoor terug om hem na zijn biecht absolutie te geven en stuurde hem naar Santiago de Compostela met een blad papier waarop zijn zonde stond opgeschreven. Op Jacobus' feestdag legde de man het blad papier op het altaar en smeekte Sint-Jacobus in zijn gebeden die zonde door zijn verdien-

sten uit te wissen. Even later rolde hij het blad open en ontdekte dat de tekst volledig was uitgewist. Hij dankte God en Sint-Jacobus en vertelde iedereen wat er gebeurd was.

Dertig mannen uit Lotharingen, aldus Hubert van Besançon, maakten omstreeks het jaar 1070 de tocht naar Santiago de Compostela. Op één man na hadden ze elkaar allemaal beloofd om elkaar bij te staan. Een van hen werd ziek, maar na vijftien dagen wachten lieten al zijn metgezellen hem uiteindelijk achter; alleen de man die geen gelofte had afgelegd waakte naast zijn bed, aan de voet van de berg van Saint Michel. Tegen het vallen van de nacht stierf de zieke. De levende man was doodsbang door de verlatenheid van de plaats, de aanwezigheid van de gestorvene, de dreigende duisternis van de nacht en de wilde aard van de barbaarse bevolking. Maar meteen verscheen de heilige Jacobus in de gedaante van een ridder en troostte hem met deze woorden: 'Geef deze dode aan mij en ga achter mij op mijn paard zitten.' En zo bereikten ze die nacht nog voor zonsopkomst de Vreugdeberg, een kilometer buiten Santiago de Compostela; ze hadden dus een afstand van vijftien dagreizen afgelegd. Daar zette Sint-Jacobus hen beiden af met de opdracht om de kanunniken van Santiago de Compostela bijeen te roepen om de overleden pelgrim te begraven, en zijn metgezellen te vertellen dat hun pelgrimstocht niets waard was omdat ze hun belofte hadden gebroken. De man voerde deze opdrachten uit en vertelde zijn metgezellen, die versteld stonden van de reis die hij had gemaakt, wat Sint-Jacobus had gezegd.

Paus Calixtus vertelt over een Duitser die omstreeks het jaar 1090 met zijn zoon onderweg was naar Santiago de Compostela. In de stad Toulouse onderbrak hij de tocht om de nacht door te brengen, maar hij werd dronken gevoerd door een herbergier, die vervolgens een zilveren kelk in zijn reistas verborg. Toen ze de volgende ochtend vertrokken kwam de man hen achterna alsof ze dieven waren. Hij riep hen terug en beschuldigde hen ervan dat ze een zilveren kelk hadden gestolen. Ze antwoordden hem dat hij hen moest laten straffen als hij de kelk bij hen kon vinden. Daarop werd de tas geopend en werd de kelk aangetroffen. Meteen werden ze voor de rechter gesleept. Krachtens het vonnis verviel alles wat ze hadden aan de herbergier en werd een van

hen veroordeeld tot de galg. De vader wilde sterven in plaats van de zoon en de zoon in plaats van de vader, maar ten slotte werd de zoon opgehangen. Bedroefd zette de vader de tocht naar Santiago de Compostela voort. Zesendertig dagen later kwam de man terug. Hij hield halt bij het lijk van zijn zoon en barstte uit in jammerklachten. En kijk! zijn opgehangen zoon begon hem te troosten. 'Liefste vader,' zei hij, 'huil maar niet, want ik heb het nog nooit zo goed gehad. Sint-Jacobus heeft mij al die tijd in leven gehouden en verkwikt mij met de hemelse heerlijkheid.' Toen de vader dat hoorde rende hij naar de stad. De mensen die met hem meekwamen haalden de zoon van de pelgrim ongedeerd van de galg en hingen de herbergier op.

Hugo van Sint-Victor vertelt dat de duivel in de gedaante van Sint-Jacobus verscheen aan een pelgrim die onderweg was naar Santiago de Compostela. Hij herinnerde hem voortdurend aan de ellende van dit leven en beweerde dat hij gelukkig zou zijn als hij zich ter ere van hem van het leven zou beroven. De pelgrim greep meteen een zwaard en maakte zich ter plekke van kant. Toen de man in wiens huis hij onderdak had gevonden onder verdenking kwam te staan en voor zijn leven vreesde, kwam de gestorvene meteen weer tot leven. Hij verklaarde dat de demon die hem ertoe had gebracht om zelfmoord te plegen hem wegleidde naar de plaats waar hij gemarteld zou worden en dat plotseling de heilige Jacobus hen tegemoetkwam, hem aan de duivel ontrukte en voor de troon van de Rechter bracht. Ondanks de beschuldigingen van de demonen bereikte de heilige dat hem het leven weer werd teruggegeven.

Een jongeman uit de streek rond Lyon, zo vertelt Hugo, abt van Cluny, ging regelmatig met diepe devotie naar Santiago de Compostela. Op een keer, in de nacht voor hij naar Santiago wilde vertrekken, maakte hij zich schuldig aan hoererij. Onderweg verscheen er 's nachts een keer een duivel in de gedaante van Sint-Jacobus, die tegen hem zei: 'Weet jij wie ik ben?' De jongeman ontkende. 'Ik ben de apostel Jacobus die jij altijd elk jaar hebt bezocht,' zei de duivel. 'Je moet weten dat ik steeds veel vreugde beleefde aan je vroomheid, maar voor je onlangs van huis ging heb je je schuldig gemaakt aan hoererij. Zonder dat je hebt gebiecht heb je het aangedurfd om naar mij toe te komen, alsof jouw bede-

vaart God en mij zou kunnen behagen! Zo zul je er niets bij winnen. Al wie de wens koestert om als pelgrim naar mij toe te komen moet eerst zijn zonden wegsnijden door te biechten en daarna voor begane zonden boete doen door op bedevaart te gaan.' Met deze woorden verdween de demon.

Bang besloot de jongeman om naar huis terug te gaan en zijn zonden op te biechten en daarna opnieuw te beginnen aan zijn tocht. En kijk! daar verscheen de duivel nogmaals in de gedaante van de apostel. Hij ontraadde hem zijn voornemen met klem en beweerde dat er geen enkele kans was dat hem die zonde vergeven zou worden, tenzij hij zijn geslachtsdelen rigoreus zou afsnijden. Hij zou nog gelukkiger worden als hij bereid zou zijn om zelfmoord te plegen en een martelaar te worden ter wille van zijn naam. En dus greep de jongeman 's nachts terwijl zijn metgezellen sliepen een zwaard en sneed zijn geslachtsdelen af. Daarna doorboorde hij zijn buik met hetzelfde wapen.

Eenmaal ontwaakt zagen zijn metgezellen wat er was gebeurd. Onmiddellijk wilden ze in doodsangst op de vlucht slaan om te voorkomen dat ze van moord verdacht zouden worden. Ze dolven een graf voor hun gestorven kameraad, maar hij kwam weer tot leven. Hij vertelde al zijn verbijsterde metgezellen, die op het punt stonden te vluchten, wat hem was overkomen. 'Toen ik op aanraden van een demon zelfmoord had gepleegd,' zo sprak hij, 'werd ik gegrepen door demonen die me naar Rome brachten. En kijk! achter ons kwam plotseling Sint-Jacobus aangesneld en hij maakte de demonen hevige verwijten over hun bedrog. Ze voerden een tijd lang twistgesprekken met elkaar tot we, onder leiding van Sint-Jacobus, bij een weide kwamen waar de heilige maagd met vele heiligen zat te praten. De heilige Jacobus deed ten gunste van mij zijn beklag bij haar, waarna zij de demonen flink op hun kop gaf en bepaalde dat ik mijn leven terug zou krijgen. De heilige Jacobus heeft zich dus over mij ontfermd en mij het leven weer teruggegeven zoals jullie zien.' Drie dagen later – de jongeman had alleen maar een paar littekens overgehouden – ging hij weer op weg. Hij vond zijn reisgezellen terug en vertelde alles zoals het zich had voorgedaan.

Rond het jaar 1100, zo vertelt paus Calixtus, maakte een Fransman samen met vrouw en kinderen de tocht naar Santiago de

Compostela, enerzijds omdat hij wilde ontsnappen aan een dodelijke ziekte die in Frankrijk rondwaarde, anderzijds omdat hij Santiago wilde bezoeken. Onderweg, in de stad Pamplona, stierf zijn vrouw en een herbergier pikte al zijn geld in, evenals de ezel waarop hij zijn kinderen had laten rijden. Ontroostbaar zette hij de tocht voort; een paar kinderen droeg hij op zijn schouders, een paar hield hij aan de hand. Hij kwam een man op een ezel tegen die hem uit medelijden zijn ezel ter beschikking stelde zodat de kinderen daarop konden rijden. Na aankomst in Santiago de Compostela verscheen Sint-Jacobus aan hem toen hij zat te waken en te bidden en vroeg of hij hem herkende. De man antwoordde ontkennend. 'Ik ben de apostel Jacobus,' sprak hij. 'Ik heb jou mijn ezel geleend en ik leen hem je ook weer voor de terugreis. Maar weet van tevoren dat die herbergier dood zal vallen van zijn vliering en dat je alles wat hij je heeft afgenomen zult terugkrijgen.' En zo gebeurde het ook allemaal. Vol goede moed ging de man naar huis terug. De ezel verdween op het moment dat hij zijn kinderen eraf tilde.

Een koopman werd door een dwingeland op onrechtvaardige wijze beroofd en gevangen gehouden. Deemoedig riep hij de hulp in van Sint-Jacobus. De heilige verscheen aan hem terwijl de bewakers de wacht hielden en bracht de man naar de torentrans. Meteen boog de toren zo ver voorover dat de trans zich op dezelfde hoogte bevond als de grond. Zonder te hoeven springen stapte hij eraf en vertrok in vrijheid. Ondanks dat de bewakers die hem achtervolgden gelijk met hem opliepen konden ze hem toch niet zien.

Drie ridders uit het bisdom Lyon, zo vertelt Hubert van Besançon, waren onderweg naar Santiago de Compostela. Een oud vrouwtje vroeg een van hen uit liefde voor Sint-Jacobus haar reistas op zijn paard te laden. Verderop stuitte hij op een zieke die onderweg in elkaar was gezakt. Hij zette de zieke op zijn paard, pakte de staf van de man op en de reistas van het vrouwtje en liep naast zijn paard verder. Maar gebroken door de gloeiend hete zon en de afmattende reis werd hij na aankomst in Galicië ernstig ziek. Zijn metgezellen vroegen hem naar zijn zielenheil, maar drie dagen lang kwam er geen woord over zijn lippen. Op de vierde dag sprak hij diep zuchtend – zijn metgezellen verwachtten dat hij

zou sterven –: 'Ik dank God en Sint-Jacobus, want door zijn verdiensten ben ik verlost. Toen ik namelijk gehoor wilde geven aan jullie raad kwamen er demonen bij me die me zo hard bij mijn keel grepen dat ik met geen mogelijkheid meer kon praten over zaken aangaande mijn zielenheil. Ik hoorde jullie wel, maar kon helemaal niets terugzeggen. Maar nu is Sint-Jacobus hier binnengekomen met in zijn linkerhand de tas van het vrouwtje en in zijn rechterhand de staf van de arme die ik onderweg had geholpen. Hij gebruikte de staf als een lans en de tas als een schild en viel zo de demonen schijnbaar woedend aan. Hij hield zijn schild omhoog en zo maakte hij de demonen bang en dreef hen op de vlucht. Kijk maar, de genade van de heilige Jacobus heeft mij bevrijd en mij mijn spraakvermogen teruggegeven. Roep nu maar een priester voor me, want ik heb niet lang meer te leven.'

Daarna richtte hij zich tot een van hen en sprak: 'Vriend, blijf niet langer in dienst bij je heer, want heus, hij is vervloekt en binnenkort zal hij een kwalijke dood sterven.' De man vertelde dat na de begrafenis van zijn kameraad aan zijn heer, maar deze trok zich er niets van aan en piekerde er niet over zijn leven te beteren. Korte tijd later stierf hij, in de strijd doorboord door een lans.

Een man uit Vézelay, aldus paus Calixtus, wiens geld onderweg naar Santiago de Compostela was opgeraakt, schaamde zich ervoor om te bedelen. Toen hij onder een boom lag uit te rusten droomde hij dat Sint-Jacobus hem te eten gaf. Eenmaal ontwaakt vond hij naast zijn hoofd in as gebakken brood, waarvan hij vijftien dagen lang leefde tot hij weer thuis was gekomen. Twee keer per dag at hij ervan tot hij verzadigd was, maar telkens vond hij de volgende dag weer een heel brood in zijn tas.

Paus Calixtus vertelt dat een inwoner van de stad Barcelona die omstreeks het jaar 1100 naar Santiago de Compostela kwam, naar verluidt slechts om dit ene vroeg: dat hij nooit door vijanden, wie dan ook, gevangengenomen zou worden. Op de terugreis, via Sicilië, werd hij op zee gevangengenomen door de Saracenen en verschillende keren door hen op slavenmarkten verkocht, maar toch werden altijd de boeien waarmee hij was vastgeketend weer losgemaakt. Toen hij voor de dertiende keer was verkocht en was vastgeketend met dubbele boeien riep hij de hulp in van de heilige Jacobus. De heilige verscheen aan hem en sprak: 'In mijn kerk

vroeg je zonder aan je zielenheil te denken enkel om de bevrijding van je lichaam, en daarom ben je in deze gevaren verzeild geraakt. Maar omdat de Heer barmhartig is heeft Hij me naar je toe gestuurd om je te verlossen.' Meteen werden zijn ketenen verbroken. Dwars door het land van de Saracenen en langs hun kastelen bracht hij een deel van zijn ketenen als bewijs voor dit wonder mee terug naar zijn eigen land, waar iedereen hem hoogst verbaasd zag terugkeren. Mensen die hem gevangen wilden nemen vluchtten bij het zien van de ketting meteen doodsbang weg en leeuwen en andere wilde dieren die zich tijdens zijn tocht door de wildernis op hem wilden storten sloegen bij het zien van de ketting meteen in dolle paniek op de vlucht.

In het jaar 1228, op de vigilie van de feestdag van Sint-Jacobus, stak een jongeman in het stadje Prato, tussen Florence en Pistoia, de gewassen van zijn voogd in brand, op een dwaalspoor gebracht door zijn boerse eenvoud van geest, omdat de man hem zijn erfdeel afhandig wilde maken. Hij werd opgepakt en bekende, waarna hij ertoe werd veroordeeld om aan de staart van een paard te worden voortgesleept en verbrand te worden. Hij biechtte zijn zonde op en bad vurig tot Sint-Jacobus. Enkel gekleed in een hemd werd hij een hele tijd over steenachtig terrein voortgesleurd, maar merkte dat noch zijn lichaam, noch zijn hemd daarvan ook maar iets te lijden hadden. Ten slotte werd hij vastgebonden aan een paal waar aan alle kanten hout omheen werd opgestapeld. Daarna werd het vuur aangestoken. Het hout en zijn boeien gingen in vlammen op, maar bij hem – hij riep voortdurend de heilige Jacobus aan – werd vastgesteld dat noch zijn hemd, noch zijn lichaam van het vuur te lijden hadden gehad. Ze wilden hem nogmaals in het vuur gooien, maar het volk bevrijdde hem, en God werd in de persoon van Zijn apostel luid geprezen en verheerlijkt.

Sint-Christoffel

NAAM

Christoffel heette voor zijn doop Reprobus ('afgekeurde'), maar nadien Christoffel, wat staat voor *Christum ferens* ('Christus dragend'). Dat is natuurlijk omdat hij Christus heeft gedragen op vier manieren: op zijn schouders door hem over te zetten, lichamelijk door te versterven, geestelijk door zijn devotie en met zijn mond door zijn belijdenis dan wel zijn prediking.

LEVEN

Christoffel was afkomstig uit Kanaän. Hij had een heel rijzige gestalte en zag er afschrikwekkend uit: zijn lengte was twaalf el. Zoals in sommige van zijn levensbeschrijvingen te lezen staat, was hij eens bij een Kanaänitische koning en kwam toen op het idee uit te zoeken wie de grootste vorst ter wereld was en naar hem toe te gaan om daar te verblijven. Zo kwam hij dan bij een grote vorst, die algemeen werd aangezien voor de grootste vorst ter wereld. Toen de koning hem zag ontving hij hem welwillend en liet hem aan zijn hof blijven.

Op een keer was er een grappenmaker die in aanwezigheid van de koning een lied zong waarin veelvuldig de duivel werd genoemd. De koning bezat het geloof van Christus en telkens als hij de duivel hoorde noemen maakte hij meteen een kruisteken op zijn gezicht. Toen Christoffel dat zag was hij hogelijk verbaasd: waarom deed de koning dat nu? Wat had dat teken te beduiden? Hij vroeg de koning ernaar maar die wilde er niets over kwijt. 'Als u het mij niet vertelt,' zei Christoffel, 'zal ik niet langer bij u blijven.' Nu zag de koning zich gedwongen. 'Telkens als ik de duivel hoor noemen,' zei hij, 'wapen ik mij met dit teken. Zo krijgt hij mij niet in zijn macht en kan hij mij geen schade toebrengen.' 'Maar als u bang bent dat de duivel u schade toebrengt,'

antwoordde Christoffel, 'dan is dat een bewijs dat hij groter en machtiger is dan u, nu blijkt dat u hem zo vreest. Ik ben dus teleurgesteld in mijn verwachtingen: ik dacht dat ik de grootste en machtigste koning ter wereld had gevonden. Vaarwel dan. Ik wil namelijk die duivel gaan zoeken om hem als heer en meester te aanvaarden en zijn dienaar te worden.' Zo vertrok hij bij de koning en ging vlug de duivel zoeken.

Toen hij door een woestijn trok zag hij een grote massa soldaten, waarvan er een, een vreselijke woesteling, op hem afkwam en vroeg waar hij heenging. 'Ik ben op zoek naar meester duivel,' zei Christoffel, 'om hem te aanvaarden als heer en meester.' Daarop zei de ander: 'Ik ben degene die je zoekt!' Verheugd beloofde Christoffel dat hij hem voorgoed zou dienen en aanvaardde hem als heer en meester.

Toen ze samen verder trokken zagen ze ergens langs de weg een kruis staan. Meteen bij het zien daarvan nam de duivel doodsbang de wijk: hij ging van de weg af, nam Christoffel mee door ruig woestijngebied en bracht hem pas een eind verderop weer naar de weg. Verbaasd over dit tafereel vroeg Christoffel hem waarom hij zo bang was geweest en de grote weg had verlaten en via zulk ruig woestijngebied was gegaan. De ander wilde er niets over uitleggen. 'Als u het mij niet uitlegt,' zei Christoffel, 'ga ik meteen bij u weg.' Nu zag de duivel zich in de hoek gedrongen. 'Een mens die Christus wordt genoemd is aan het kruis geslagen. Als ik het teken van dat kruis zie, slaat me de schrik om het hart en neem ik doodsbang de wijk.' 'Is die Christus dan groter en machtiger dan u?' vroeg Christoffel. 'U bent zo bang voor Zijn teken! Mijn inspanningen zijn voor niets geweest: nu heb ik nóg een grotere vorst op de wereld gevonden! Vaarwel dan, ik wil bij u weg om die Christus te zoeken.'

Geruime tijd zocht hij iemand die hem meer kon vertellen over Christus. Ten slotte belandde hij bij een kluizenaar, die hem Christus predikte en hem zorgvuldig onderrichtte in het christelijk geloof. 'De koning die jij graag wilt dienen,' zei de kluizenaar tegen Christoffel, 'vraagt een bepaald soort gehoorzaamheid: je zult veelvuldig moeten vasten.'

Daarop zei Christoffel: 'Laat Hij mij een andere vorm van gehoorzaamheid vragen, want dat kan ik absoluut niet.'

'Je zult ook vele gebeden tot Hem moeten richten.'

'Wat dat is weet ik niet, maar dat soort gehoorzaamheid kan ik ook niet volbrengen.'

'Ken je die rivier waar veel mensen bij de oversteek in grote problemen komen en verdrinken?'

'Jawel.'

'Je hebt een rijzige gestalte en je bent reuze sterk. Als je eens bij de rivier ging wonen en iedereen daar overzette? Dat zou koning Christus, die jij zo graag wilt dienen, bijzonder naar de zin zijn. Hij zal zich daar dan ook aan jou vertonen, mag ik hopen.'

'Ja,' zei Christoffel, 'dat is een vorm van gehoorzaamheid die ik op kan brengen. Ik beloof dat ik Hem op die manier zal dienen.'

Hij ging naar de rivier en bouwde daar een hutje. Met een lange staak bij wijze van wandelstok in de hand, dit ter ondersteuning van zichzelf in het water, zette hij ononderbroken alle mensen over. Zo verstreken vele dagen.

Op een keer, toen hij in zijn huisje lag te rusten, hoorde hij de stem van een jongen die hem riep: 'Christoffel! Kom naar buiten en zet mij over!' Christoffel sprong op en snelde naar buiten, maar trof niemand aan. Eenmaal terug in zijn huisje hoorde hij hoe die stem hem opnieuw riep. Weer rende hij naar buiten, maar vond er niemand. Voor de derde maal werd hij door de stem geroepen, zoals eerder, en nu trof hij een jongen op de oever. Die vroeg Christoffel nadrukkelijk om hem over te zetten.

En zo zette deze de jongen op de schouders, pakte zijn stok en ging de rivier in richting overkant. En zie, het water van de rivier begon geleidelijk te zwellen en de jongen werd zo zwaar als lood. Hoe verder hij liep, des te hoger reikte het water en kregen Christoffels schouders meer en meer te lijden onder het nu ondraaglijke gewicht van de jongen. Het ging zo ver dat Christoffel ernstig in het nauw raakte en heel bang werd dat hij in gevaar kwam. Toch wist hij met veel moeite de rivier te doorwaden en de overkant te bereiken, en hij zette de jongen neer op de oever. 'Jongen,' zei hij, 'je hebt me in groot gevaar gebracht. Je was zo zwaar! Als ik heel de wereld had getorst had ik nauwelijks een groter gewicht gevoeld!'

'Wees niet verbaasd, Christoffel,' zei de jongen. 'Want je hebt

niet alleen heel de wereld getorst, maar ook de Schepper van de wereld op je schouders gedragen. Ik ben Christus, jouw Koning, degene die jij dient met dit werk. Je zult bewijs hebben dat Ik de waarheid spreek: eenmaal weer aan de overzijde moet jij je stok naast je huisje in de grond steken, dan zul je zien hoe hij de volgende ochtend tot bloei is gekomen en vruchten draagt.' En dadelijk was de jongen niet meer te zien. Christoffel keerde terug, stak zijn stok in de grond en trof die 's ochtends bij het opstaan weer aan met loof en dadels, zoals een palm.

Daarna ging Christoffel naar Samos in Lycië. Hij begreep de taal van de mensen daar niet en vroeg de Heer om hem kennis van die taal te schenken. Terwijl hij zo aan het bidden was, dachten de rechters dat hij gek was en lieten hem staan. Zodra hij had verkregen wat hij vroeg, bedekte hij zijn gezicht en begaf zich naar de plek waar de strijd plaatsvond: er werden daar namelijk christenen gefolterd. Christoffel troostte hen in de Heer. Eén van de rechters sloeg hem op zijn hoofd, waarna Christoffel zijn gezicht vrijmaakte en zei: 'Was ik geen christen, dan zou ik deze belediging direct wreken!' Vervolgens zette hij zijn stok in de grond en bad de Heer dat die loof zou krijgen, om het volk tot bekering te brengen. Dat gebeurde ook terstond en zo kwamen achtduizend mensen tot het geloof.

De koning stuurde echter tweeduizend soldaten om Christoffel te halen. Zij troffen hem biddend aan en durfden niet te zeggen waarvoor ze kwamen. Daarop stuurde de koning nog eens tweeduizend man, en ook zij begonnen meteen met hem mee te bidden. Christoffel kwam dus maar overeind en zei: 'Wat willen jullie?' Bij het zien van zijn gezicht antwoordden ze: 'De koning heeft ons gestuurd om u geboeid en al bij hem te brengen.'

'Als ik zou willen, kon ik noch los, noch geboeid door jullie worden meegevoerd.'

'Wilt u niet? Ga dan als vrij man waarheen u maar wilt. Wij zullen de koning zeggen dat wij u helemaal niet hebben kunnen vinden.'

'Nee, nee,' zei Christoffel, 'ik ga met jullie mee.'

Hij bekeerde hen tot het geloof en liet zich door hen de handen op de rug binden, zodat ze hem geboeid konden voorleiden bij de koning. Zodra de koning hem zag schrok hij en viel hij pardoes

van zijn stoel. Door zijn slaven weer overeind geholpen vroeg hij Christoffel naar zijn naam en land van herkomst. 'Vóór mijn doop noemden ze me Reprobus,' luidde het antwoord, 'nu heet ik Christoffel. En vóór mijn doop kwam ik uit Kanaän, nu ben ik een christen.'

'Een stomme naam heb je aangenomen,' zei de koning, 'namelijk die van de gekruisigde Christus, die zichzelf niet kon helpen en ook jou niet zal kunnen helpen. Welnu, boosdoener uit Kanaan, waarom breng je geen offer voor onze goden?'

'Met recht heet jij Dagnus,' zei Christoffel, 'want jij bent de dood van de wereld, een trawant van de duivel, en die goden van jou zijn het werk van mensenhanden!'

'Tussen de wilde dieren ben jij groot geworden,' zei de koning. 'Je spreekt dus enkel wilde dierentaal, daar is voor mensen geen touw aan vast te knopen. Kom, breng offers, dan zul je grote eerblijken van me krijgen. Zo niet, dan kom je door verschrikkelijke martelingen aan je einde.'

Maar Christoffel wilde niet offeren. Toen liet de koning hem gevangen zetten en de soldaten die naar Christoffel waren gestuurd moesten hem daar onthoofden omwille van Christus' naam. Daarbij liet de koning twee mooie meisjes, van wie de een Nicea en de ander Aquilina heette, met Christoffel in de gevangenis opsluiten. Hij stelde hun veel geschenken in het vooruitzicht als zij hem konden verleiden met hen te zondigen.

Zodra Christoffel hen zag, verzonk hij meteen in gebed. Maar de meisjes klapten in de handen en pakten hem vast, en zo moest hij wel overeind komen. 'Wat willen jullie?' vroeg hij, 'en waarom zijn jullie hier binnengelaten?' Verschrikt door zijn stralende gezicht antwoordden zij: 'Heb medelijden met ons, heilige van God. Geef ons de kracht te geloven in de God die u predikt!'

Toen de koning hiervan hoorde, liet hij de meisjes bij zich komen. 'Zo,' zei hij, 'zijn jullie nu ook op het verkeerde pad gebracht? Bij de goden, als jullie geen offers brengen, zullen jullie een akelige dood sterven.' 'Wilt u dat wij offers brengen?' zeiden ze. 'Laat dan de straten schoonmaken en iedereen zich verzamelen bij de tempel.' Zodra dit was gedaan, gingen de meisjes de tempel binnen, maakten hun ceintuur los en gooiden die om de nek van de godenbeelden, trokken ze omlaag en braken ze in stukken

in het stof. 'Vooruit!' riepen ze, 'Gaan jullie maar doktoren halen die jullie goden kunnen genezen!'

Op bevel van de koning werd Aquilina opgehangen, met een enorme steen aan haar voeten, en werden haar ledematen compleet uiteen getrokken. Zodra zij naar de Heer was gegaan werd haar zuster Nicea in het vuur gegooid. Daar kwam ze echter ongedeerd weer uit, waarna ze prompt werd onthoofd.

Christoffel werd bij de koning voorgeleid. Die gaf bevel hem te geselen met ijzeren zwepen en hem een ijzeren helm op te zetten die was verhit in het vuur. Ook liet hij een ijzeren bankje maken waarop Christoffel werd vastgebonden; vervolgens werd daar een vuur onder aangestoken met pek erin. Het bankje zakte echter in elkaar als was en Christoffel kwam er ongedeerd af. Daarna liet de koning hem aan een paal vastbinden en door vierhonderd soldaten met pijlen beschieten. Maar de pijlen bleven allemaal in de lucht hangen: niet één wist hem te raken. De koning dacht echter dat Christoffel door de pijlen van de soldaten was getroffen en kwam naderbij om hem te bespotten. Plotseling kantelde een van de pijlen en viel uit de lucht, pal in het oog van de koning, die op slag blind raakte.

'Morgen zal ik sterven,' zei Christoffel. 'Maak wat slijk van mijn bloed, beste tiran, smeer dat op je oog en je zult weer herstellen.'

Op bevel van de koning werd hij afgevoerd voor onthoofding, en nadat hij een gebed had uitgesproken werd hij onthoofd. De koning ving een beetje van het bloed op, bracht dat op zijn oog aan en zei: 'In naam van God en de heilige Christoffel!' Onmiddellijk was hij weer hersteld. Toen kwam de koning tot geloof en hij vaardigde de regel uit dat niemand God of Christoffel mocht lasteren op straffe van onmiddellijke executie.

Ambrosius zegt in zijn voorwoord het volgende over deze heilige. 'Gij hebt Christoffel zo'n geweldige deugd en leraarsgaven verleend dat hij met stralende wonderen achtenveertigduizend mensen van heidense dwalingen heeft weggeroepen naar de dienst aan de christelijke leer, en Nicea en Aquilina, die lange tijd in een bordeel werkten in het vuil van de prostitutie, riep hij terug naar de staat van kuisheid en onderrichtte hij, zodat ze de martelaarskroon deelachtig konden worden. Daarom werd hij in een laaiend vuur op een ijzeren bankje gebonden, maar hij vrees-

de de hevige hitte niet. Een volle dag lang kon hij niet worden doorboord toen alle soldaten pijlen naar hem schoten. Ja, een van die pijlen verwondde het oog van zijn beul, maar het bloed van de gezegende martelaar, gemengd met wat zand, gaf de man het licht weer terug: door de lichamelijke blindheid weg te nemen verlichtte Christoffel ook diens geest. Want hij wist bij U vergiffenis te verkrijgen en verwierf met zijn smeekbeden het vermogen ziekten en aandoeningen te verdrijven.'

De zeven slapers

De zeven slapers waren afkomstig uit de stad Ephese. Keizer Decius, die de christenen vervolgde, liet tijdens zijn bezoek aan Ephese midden in de stad tempels bouwen zodat iedereen samen met hem aan de afgoden zou kunnen offeren. Omdat hij bevel had gegeven alle christenen op te sporen en hen, geboeid, dwong te offeren of te sterven, waren allen zo bang voor straf dat vrienden elkaar verloochenden, zonen hun vaders en vaders hun zonen.

Er leefden destijds in die stad zeven christenen, Maximianus, Malchus, Martinianus, Dionysius, Johannes, Serapion en Constantinus, die dit diep bedroefd aanzagen. Ondanks dat ze een voorname functie bekleedden in het paleis verscholen ze zich uit afschuw voor offers aan de afgoden in hun huis en wijdden zich daar aan vasten en gebed. Daarom werden ze aangeklaagd en aan Decius voorgeleid. Er werd vastgesteld dat ze werkelijk christenen waren, maar ze kregen de tijd om tot inkeer te komen tot Decius de stad weer zou bezoeken. Vervolgens werden ze in vrijheid gesteld.

Ondertussen gaven ze hun vaderlijk erfdeel aan de armen en besloten na overleg de wijk te nemen naar de berg Celion om daar onder te duiken. Zo hielden ze zich geruime tijd schuil. Een van hen zorgde altijd voor voedsel en elke keer dat hij de stad inging vermomde en gedroeg hij zich als een bedelaar.

Decius vaardigde na zijn terugkeer in de stad het bevel uit hen op te sporen om hen te dwingen te offeren. Ontzet ging Malchus, die met de voedselvoorziening was belast, naar zijn kameraden terug en vertelde hen over de woede van de keizer. Ook al waren ze hevig geschrokken, Malchus zette toch de broden voor hen neer die hij had meegebracht, dan zouden ze gesterkt door het eten des te sterker staan in de strijd. Na het avondmaal zaten ze

bedroefd en in tranen met elkaar te praten tot ze plotseling – zo wilde God het – in slaap vielen.

De volgende ochtend werd er naar hen gezocht, maar ze waren onvindbaar, tot verdriet van Decius, die het verlies van zulke voortreffelijke mannen betreurde. Toen werd de beschuldiging geuit dat ze zich schuilhielden op de Celion, dat ze hun bezittingen hadden weggegeven aan arme christenen en dat ze hun geloofsovertuiging trouw waren gebleven. Daarop liet Decius hun ouders voor zich verschijnen en dreigde hen te doden als zij niet alles zouden vertellen wat ze over hun zonen wisten. Zij uitten evenwel dezelfde beschuldigingen en klaagden dat ze hun rijke bezittingen onder de armen hadden verdeeld.

Hij dacht erover na wat hij met hen zou doen en gaf met Gods instemming bevel de ingang van de grot met stenen te versperren zodat ze daar, ingesloten, van honger en ellende zouden sterven. Zijn dienaren voerden dit bevel uit en twee christenen, Theodorus en Rufinus, schreven een verslag van hun martelaarschap dat ze omzichtig tussen de stenen legden.

372 jaar na de dood van Decius en die hele generatie, in het dertigste regeringsjaar van Theodosius, verbreidde zich de ketterij van de mensen die de opstanding van de doden ontkennen. Omdat Theodosius, de allerchristelijkste keizer, zag dat er op godslasterlijke wijze verwarring werd gezaaid omtrent het christelijk geloof zat hij gehuld in een boetekleed elke dag diep bedroefd te huilen in het hart van zijn paleis.

De barmhartige God zag het en wilde de treurenden troosten en de hoop op de wederopstanding versterken. Zodoende opende Hij de schatkamer van Zijn liefde en wekte de voornoemde martelaren. Hij bracht namelijk een burger van Ephese op het idee om op die berg hutten te bouwen voor zijn herders.

Toen de steenhouwers de grot openmaakten stonden de heiligen op en begroetten elkaar in de veronderstelling dat ze slechts één nacht hadden geslapen. Terugdenkend aan hun droefheid van de vorige dag vroegen ze Malchus, die hen van voedsel had voorzien, wat Decius omtrent hen had besloten.

'Zoals ik gisteravond heb gezegd,' antwoordde hij, 'zijn ze naar ons op zoek zodat ze ons kunnen dwingen om aan de afgoden te offeren. Dat is wat de keizer met ons van plan is.'

'God weet dat wij niet zullen offeren,' antwoordde Maximianus. Hij sprak zijn metgezellen bemoedigend toe en droeg daarna Malchus op omlaag te gaan naar de stad om brood te kopen, meer broden mee te nemen dan de vorige dag, en bij zijn terugkeer te melden wat de keizer had bevolen.

Malchus pakte vijf geldstukken en verliet de grot. Tot zijn verbazing zag hij bij de ingang stenen liggen, maar omdat hij aan andere dingen dacht besteedde hij er geen aandacht aan. Bang kwam hij bij de stadspoort, waar hij tot zijn grote verbazing een kruis boven zag hangen. Hij liep verder naar een andere poort waar hij hetzelfde teken aantrof. Buitengewoon verbaasd zag hij dat boven alle poorten kruisen hingen en dat de stad veranderd was. Hij sloeg een kruis en liep terug naar de eerste poort met de gedachte dat hij droomde. Hij vatte weer moed, bedekte zijn gezicht en ging de stad in, op weg naar de broodverkopers. In de stad hoorde hij mensen over Christus praten. 'Wat gebeurt er toch?' zei hij verbijsterd. 'Gisteren durfde niemand Christus' naam te noemen en nu belijdt iedereen Hem! Volgens mij is dit niet de stad van de Ephesiërs, want die is anders gebouwd, maar ik ken geen andere stad die erop lijkt.'

Toen hij op zijn vragen te horen kreeg dat dit toch echt Ephese was dacht hij werkelijk dat hij zich vergiste en besloot om naar zijn kameraden terug te keren. Maar eerst ging hij bij de broodverkopers langs. De kooplui zagen tot hun verbazing dat hij zilverstukken tevoorschijn haalde en zeiden tegen elkaar: 'Die jongeman heeft een oude schat gevonden!'

Malchus zag hen met elkaar praten en dacht dat ze hem naar de keizer wilden slepen. Geschrokken vroeg hij hen om hem te laten gaan, dan mochten ze de broden en de zilverstukken houden, maar ze hielden hem vast en zeiden: 'Waar kom jij vandaan? Wijs ons waar je de schatten van de keizers van vroeger hebt gevonden, dan zullen we samen delen en jou verbergen! Anders zul je niet onopgemerkt blijven!'

Van angst kon Malchus geen woord meer uitbrengen. Ze bonden de zwijgende jongeman een touw om zijn nek en sleepten hem door de straten naar het centrum van de stad. Ondertussen deed overal het gerucht de ronde dat een jongeman een schat had gevonden. Alle mensen dromden om hem heen en staarden hem

aan. Hij wilde hun uitleggen dat hij niets had gevonden en keek iedereen om zich heen aan, maar er was niemand die hem kon herkennen. Rondkijkend in de menigte op zoek naar een van zijn verwanten – hij dacht immers echt dat die nog leefden – stond hij als een krankzinnige te midden van de bewoners van de stad: hij vond daar niemand die hij kende.

De bisschop, de heilige Martinus, en de stadhouder, Antipater, die onlangs in de stad was aangekomen, hadden het nieuws ook gehoord en gelastten de burgers hem met zijn zilverstukken rustig bij hen te brengen. De gerechtsdienaars sleepten hem naar de kerk, maar hij dacht dat hij naar de keizer werd gebracht. Verbaasd keken de bisschop en de stadhouder naar de zilverstukken en vroegen hem waar hij de onbekende schat had gevonden. Hij antwoordde dat hij helemaal niets had gevonden, maar dat hij die geldstukken uit de beurs van zijn ouders had. Op de vraag uit welke stad hij afkomstig was antwoordde hij: 'Ik weet zeker dat ik uit deze stad kom, als dit tenminste de stad Ephese is.' 'Laat je ouders komen om voor je te getuigen,' zei de stadhouder.

Malchus noemde hun namen, maar omdat niemand hen kende zeiden ze dat hij maar wat verzon om op de een of andere manier te kunnen ontsnappen.

'Hoe kunnen we je ooit geloven,' zei de stadhouder, 'wanneer je zegt dat dit geld van je ouders is geweest? Het opschrift is immers meer dan 372 jaar oud en stamt uit de eerste dagen van keizer Decius en lijkt in niets op onze munten. En hoe kunnen je ouders zo lang geleden hebben geleefd? Jongeman, jij wilt de wijzen en oudsten van Ephese voor de gek houden en daarom geef ik bevel je aan justitie over te leveren tot je bekent wat je hebt gevonden.'

Malchus viel voor hun voeten neer. 'Om Godswil, heren!' sprak hij. 'Zeg mij wat ik u vraag, dan zal ik u zeggen wat ik weet. Keizer Decius, die in deze stad is geweest, waar is hij?'

'Zoon,' zei de bisschop, 'vandaag de dag is er niemand op aarde die Decius heet; lang geleden is hij keizer geweest.'

'Daarom ben ik ook zo verbaasd, heer,' zei Malchus. 'En niemand gelooft me! Maar volg mij, dan zal ik u mijn kameraden laten zien die zich op de Celion bevinden. U moet hen geloven! Want dit weet ik: wij zijn gevlucht voor keizer Decius en gister-

avond heb ik hem deze stad zien binnenkomen, als dit tenminste de stad Ephese is.'

De bisschop dacht hierover na en zei tegen de stadhouder: 'God wil een wonder openbaren in deze jongeman.' Daarom gingen ze met hem mee en ook een grote menigte mensen uit de stad. Malchus ging als eerste de grot in, naar zijn kameraden. De bisschop, die na hem naar binnen ging, vond op de stenen de met twee zilveren zegels gesloten brief. Hij riep het volk bijeen en las de tekst voor. Verbaasd hoorden allen hem aan en toen ze de heiligen in de grot zagen zitten met gezichten als bloeiende rozen wierpen ze zich ter aarde en prezen God. Meteen stuurden de bisschop en de stadhouder een bericht naar keizer Theodosius met het verzoek om snel te komen en het zojuist door God geopenbaarde wonder te aanschouwen.

De keizer stond meteen op, legde het boetekleed waarin hij had zitten treuren af en prees God. Hij kwam vanuit Constantinopel naar Ephese, waar iedereen voor hem uit liep, en gezamenlijk klommen allen omhoog naar de grot. Bij het zien van de keizer straalden de gezichten van de heiligen als de zon. De keizer ging de grot binnen, wierp zich voor hen neer en prees God. Daarna stond hij op, omhelsde hen, weende om elk van hen en sprak: 'Ik zie jullie net alsof ik de Heer zou zien die Lazarus opwekt.'

'Geloof ons,' antwoordde de heilige Maximianus, 'ter wille van u heeft God ons opgewekt voor de dag van de grote opstanding zodat u zonder twijfel zult geloven in de opstanding van de doden, want wij zijn werkelijk opgestaan en leven. Zoals een kind in de moederschoot leeft zonder pijn te voelen, zo waren wij levend en lagen te slapen zonder het te voelen.'

En met deze woorden bogen ze voor ieders ogen hun hoofd naar de grond, sliepen in en gaven de geest, overeenkomstig Gods bevel. De keizer stond op, viel wenend op hen neer en kuste hen.

Omdat de keizer opdracht had gegeven om gouden doodskisten te vervaardigen om hen daarin bij te zetten, verschenen ze nog diezelfde nacht aan hem. Ze vertelden hem dat hij hen moest laten liggen zoals ze tot dan toe op de grond hadden gelegen en van de grond waren opgestaan, tot God hen opnieuw zou wekken. Daarop liet de keizer hun rustplaats met vergulde stenen

versieren en alle bisschoppen die de opstanding beleden hun straf kwijtschelden.

Omdat ze in het jaar 448 zijn opgestaan kan men eraan twijfelen of ze, zoals gezegd wordt, 372 jaar hebben geslapen. Decius heeft namelijk maar een jaar en drie maanden geregeerd, en wel in het jaar 252; in dat geval hebben ze 196 jaar geslapen.

Sint-Dominicus

NAAM

'Dominicus' wil zoveel zeggen als *domini custos* ('wachter van de Heer') of *a domino custoditus* ('door de Heer bewaakt'). 'Dominicus' kan ook worden verklaard vanuit de etymologie van *Dominus* ('Heer').

Hij heet 'wachter van de Heer' op drie manieren: bewaker van de eer van de Heer, in relatie tot God; bewaker van de wijngaard van de Heer, in relatie tot de naasten; bewaker van de wil van de Heer en de regels van de Heer, in relatie tot zichzelf.

Ten tweede wil 'Dominicus' zoveel zeggen als *a domino custoditus* ('door de Heer bewaakt'). De Heer heeft hem namelijk bewaakt in zijn drievoudige levensstaat: ten eerste als leek, ten tweede als regulier kanunnik en ten derde als apostolisch man. Bij het eerste bewaakte Hij hem door hem een loffelijk begin te laten maken, bij het tweede door hem vurig voortgang te laten boeken en bij het derde door hem de volmaaktheid te laten nastreven.

In de derde plaats kan 'Dominicus' worden verklaard via de etymologie van *Dominus* ('Heer'). *Dominus* wil namelijk zoveel zeggen als *donans minas* ('dreigementen gevend') of *donans munus* ('geschenken gevend') of *donans minus* ('minder gevend'). Zo was de gezegende Dominicus een gever oftewel schenker van dreigementen, en wel door beledigingen te vergeven. En hij was een gever van geschenken door royaal uit te delen, niet alleen door zijn bezit aan de armen te geven maar ook doordat hij zichzelf meermalen wilde verkopen. En hij was een gever van minder, doordat hij zijn lichaam op rantsoen zette en het altijd minder gaf dan het wilde.

LEVEN

Dominicus, de befaamde leider en vader van de orde van predikheren, was in zijn aards bestaan afkomstig uit Spanje, uit een

dorpje Callaroga in het bisdom Osma. Zijn vader heette Felix en zijn moeder Johanna. Nog vóór zijn geboorte kreeg zijn moeder een droomgezicht: in haar schoot droeg zij een hondje met een brandende fakkel in de bek en eenmaal uit de schoot gekomen zette het hondje heel het bouwsel van de wereld in brand. En de mevrouw die hem uit de doopvont had opgetild kreeg de indruk dat de jonge Dominicus een stralende ster op zijn voorhoofd had die de hele wereld verlichtte. Toen hij nog een jochie was en onder toezicht van een voedster stond zag men vaak dat hij het bed liet voor wat het was en op de kale grond ging liggen.

Ten slotte werd hij naar Palencia gestuurd om te studeren. Hij wilde zo graag de wijsheid leren dat hij er tien jaar lang geen wijn heeft aangeraakt. Tijdens een hevige hongersnood verkocht hij al zijn boeken en spullen en deelde de opbrengst uit onder de armen. Zijn goede naam verbreidde zich en zo werd hij door de bisschop van Osma tot regulier kanunnik in zijn kerk gemaakt. Nadien werd hij voor allen een spiegel van goed leven en benoemden de kanunniken hem tot onderprior. Dag en nacht wijdde hij zich aan lectuur en gebed, voortdurend God smekend hem de hoge gave waardig te achten zich ooit volledig in te zetten voor het heil van zijn naasten. Hij las met grote aandacht in het boek *Gesprekken van de vaders* en leerde er het summum van volmaaktheid.

Op een reis met zijn bisschop naar Toulouse trof hij een gastheer die door ketterse slechtheid was aangetast. Hij bekeerde de man tot geloof in Christus en bood hem aan de Heer aan als een soort voorproef van de komende oogst. In de *Daden van de Graaf van Montfort* staat te lezen dat de gezegende Dominicus op een dag predikte tegen de ketters en vervolgens de door hem aangevoerde gezaghebbende argumenten op schrift stelde. Hij gaf het document aan een van de ketters: die moest nog maar eens nadenken over de aangedragen bezwaren. Die nacht kwamen de ketters rond een vuur bijeen en de man die het document had gekregen haalde het tevoorschijn. Zijn kameraden zeiden hem dat hij het in het vuur moest gooien. Als het vlam vatte zou hun eigen geloof (of liever gezegd hun valse leer) waar zijn, en vatte het geen vlam, dan zouden ze verkondigen dat het geloof van de Kerk van Rome waar was! Zo werd het document in het vuur gegooid. Het bleef enkele tellen in de vlammen zonder te branden en sprong er ver-

volgens uit, wat iedereen hogelijk verbaasde. 'Nog een keer erin gooien!' riep een ketter die hardleerser was dan de rest. 'Dan zien we de waarheid duidelijker.' Het werd er nog een keer ingegooid en sprong er opnieuw uit zonder sporen van brand. 'Nog een derde keer!' riep de ketter. 'Dan weten we echt zeker hoe het afloopt.' Een derde maal werd het erin gegooid en opnieuw sprong het eruit zonder sporen van brand of beschadiging. De ketters hielden echter halsstarrig vast aan hun ideeën en zwoeren een heel strikte eed dat niemand bekend mocht maken wat er was gebeurd. Maar er was ook een soldaat bij aanwezig die ons geloof enigszins was toegedaan, en die maakte dit wonder later bekend. Dit heeft plaatsgevonden bij Montréal. Iets soortgelijks moet zich hebben voorgedaan bij Fanjeaux toen daar in die dagen een debat met de ketters werd gehouden.

Iedereen keerde terug naar zijn eigen gebied. De bisschop van Osma was overleden en de heilige Dominicus bleef als enige achter met een paar mensen die niet van zijn zijde weken en verkondigde onverminderd het woord van God aan de ketters. Maar de tegenstrevers van de waarheid lachten hem uit en bekogelden hem met modder, spuug en zulk soort troep, ja, ze beplakten hem van achteren met kaf om hem voor gek te zetten. Ze dreigden hem te doden, maar hij was onverschrokken. 'De roem van het martelaarschap ben ik niet waardig,' zei hij, 'die dood heb ik nog niet verdiend.'

En zo trok hij langs de plek waar naar verluidde een hinderlaag voor hem was gelegd, niet alleen onbekommerd maar zelfs zingend en vrolijk. De ketters stonden verbaasd. 'Sta je niet te trillen op je benen van doodsangst?' vroegen ze. 'Wat zou je hebben gedaan als we je hadden gepakt?' 'Nou,' antwoordde Dominicus, 'dan had ik jullie gevraagd mij niet ineens met snelle verwondingen om te brengen, maar mij eerst langzaamaan, lichaamsdeel voor lichaamsdeel, te verminken en stukjes van mijn lichaam af te hakken en mij die voor ogen te houden, dan mijn ogen uit te steken en ten slotte mijn lichaam halfdood en aan flarden getrokken achter te laten en zo in zijn eigen bloed te laten stuiptrekken, of het naar believen af te maken.'

Hij kwam eens iemand tegen die zich uit extreme armoede had aangesloten bij de ketterse gelederen. Daarop besloot Dominicus

zichzelf te verkopen. Met de opbrengst wilde hij zowel die aanleiding van armoede wegnemen als de man bevrijden die zich had prijsgegeven aan dwaling. En hij zou dit ook echt hebben gedaan, ware het niet dat de goddelijke barmhartigheid op een andere manier iets aan die armoede deed.

Een andere keer kwam een vrouw hem luid jammerend en klagend vertellen hoe haar broer bij de Saracenen gevangen zat: zij wist zich absoluut geen raad hoe hem te bevrijden. Dominicus voelde diep medelijden en bood zichzelf ter verkoop aan om de krijgsgevangene vrij te kopen. Maar God voorzag dat hij harder nodig was voor de geestelijke bevrijding van vele gevangenen en stond dit niet toe.

In de streek rond Toulouse was hij eens ondergebracht bij enkele dames die zich een rad voor ogen lieten draaien door de ketters met hun vertoon van godsdienstigheid. Dominicus besloot gelijke wapens in te zetten en samen met zijn metgezel vastte hij heel de veertigdagentijd op droog brood en koud water. 's Nachts bleef hij waken, en pas als het echt nodig was legde hij zijn vermoeide leden te ruste op een kale plank. En zo gebeurde het dat hij die dames tot inzicht in de waarheid bracht.

Daarna begon hij te denken over het stichten van een orde met als taak de wereld af te reizen voor prediking en versterking van het katholieke geloof tegen de ketters. Na een verblijf van tien jaar in het gebied rond Toulouse, vanaf het heengaan van de bisschop van Osma tot aan de tijd dat het Lateraanse Concilie gehouden zou worden, trok hij samen met Fulco, bisschop van Toulouse, voor het algemeen concilie naar Rome. Daar verzocht hij de Heilige Vader Innocentius om toestemming, voor zichzelf en zijn opvolgers, om een orde te stichten met de naam en de identiteit van 'predikheren'. De paus toonde zich echter niet erg inschikkelijk, maar op een nacht zag hij in een droom dat de basiliek van Lateranen plotseling geheel dreigde in te storten. Terwijl hij dat trillend aanzag kwam de man Gods Dominicus hem tegemoet, zette zijn schouders eronder en stutte zo het bouwvallige geheel. Zodra de paus wakker was verstond hij het visioen en verheugd stemde hij toe in het verzoek van de man Gods. Dominicus moest maar teruggaan naar zijn broeders, een van de erkende Regels uitkiezen en vervolgens bij hem terugkomen voor de officiële erkenning:

die zou hij dan geheel naar wens krijgen.

Dominicus keerde terug en maakte de woorden van de Heilige Vader bekend aan zijn broeders. Die broeders waren ongeveer met zijn zestienen. Na aanroeping van de Heilige Geest kozen ze unaniem voor de Regel van Augustinus, de leermeester en voortreffelijke prediker, nu ze ook zelf in naam en praktijk predikers zouden zijn. Wel namen ze er nog enkele extra bepalingen bij voor een strenger leven, die ze vastlegden in de vorm van constituties. Innocentius was intussen overleden en Honorius was tot paus uitgeroepen. Zo verkreeg Dominicus van Honorius de erkenning van zijn orde, in het jaar des Heren 1216.

Toen hij in de kerk van de heilige Petrus te Rome voor de uitbreiding van zijn orde bad, zag hij de roemrijke leiders van de apostelen, Petrus en Paulus, op zich afkomen: Petrus gaf hem als eerste een staf, zo leek het, en Paulus een boek. 'Ga heen en predik!' zeiden ze. 'Want God heeft je voor die taak verkozen.' Toen was het of hij op één moment zijn zoons over heel de wereld verspreid zag uitgaan, twee aan twee, om het woord van de Heer te prediken aan de volkeren. Daarom keerde hij terug naar Toulouse en liet zijn broeders zich verspreiden. Sommigen moesten naar Spanje, anderen naar Parijs of ook Bologna, en zelf keerde hij terug naar Rome.

Nog voor de stichting van de orde van predikheren was er een monnik die in extase raakte en zag hoe de gezegende Maagd geknield en met samengevouwde handen tot haar Zoon bad ter wille van de mensheid. Hij wees Zijn liefhebbende Moeder meermalen af maar zij bleef aandringen. 'Moeder,' sprak Hij toen, 'wat kan of moet Ik nog voor ze doen? Ik heb ze al patriarchen en profeten gestuurd maar ze hebben zich onvoldoende gebeterd. Ik ben zelf naar ze toegegaan en daarna heb Ik Mijn apostelen gezonden, maar ze hebben Mij en hen ter dood gebracht. Martelaren en belijders en leraren heb Ik ze gestuurd, maar ze hebben geen acht op hen geslagen. Maar u mag Ik niets weigeren! Ik zal de mensen dus Mijn predikers geven, door wie ze verlicht en gezuiverd kunnen worden. Maar gebeurt dat niet, dan kom Ik hen straffen.'

Een soortgelijk visioen werd door iemand anders gezien in de tijd dat twaalf abten van de cisterciënzer orde naar Toulouse werden overgebracht ter bestrijding van de ketters. De Zoon ant-

woordde Zijn Moeder als hierboven en de Moeder reageerde als volgt: 'Lieve Zoon, niet hun slechtheid maar jouw barmhartigheid moet je leidraad zijn.' De Zoon gaf zich gewonnen door haar beden. 'Ik voeg Mij naar uw wens,' sprak Hij, 'en geef de mensen nogmaals blijk van Mijn barmhartigheid. Ik stuur hun Mijn predikers, die hen moeten waarschuwen en onderrichten. Maar beteren ze zich niet, dan spaar Ik ze niet langer.'

Een minderbroeder die lange tijd metgezel van de heilige Franciscus was geweest deed aan meerdere broeders van de orde van predikheren het volgende verhaal.

Tijdens Dominicus' verblijf in Rome in afwachting van de pauselijke erkenning van zijn orde, kreeg de gezegende man 's nachts onder het bidden een visioen van Christus: Hij stond in de lucht met drie lansen in de hand die Hij tegen de wereld schudde. Zijn Moeder kwam snel naar Hem toe en vroeg wat Hij van plan was. 'Zie,' sprak Hij, 'heel de wereld is vol van drie zonden: hoogmoed, erotische begeerten en hebzucht, en daarom heb Ik hier drie lansen waarmee ik de wereld wil vernietigen.' De Maagd viel hem voor de voeten. 'Allerliefste Zoon,' sprak zij, 'heb erbarmen! Temper je rechtvaardigheid met barmhartigheid!' 'Maar ziet u dan niet hoeveel onrecht de mensen Mij doen?' 'Matig je woede, lieve Zoon, en wacht nog even af. Ik heb namelijk een trouwe dienaar en flinke vechter, die de hele wereld zal afgaan en veroveren en onder Uw heerschappij zal brengen! Ik geef hem ter ondersteuning nog een andere dienaar mee, die samen met hem evenzo strijd zal leveren.' 'Goed,' sprak de Zoon, 'Ik ben weer kalm, Ik zie u naar de ogen. Maar Ik zou graag de mannen zien die u voor zo'n grote taak wilt bestemmen.' Daarop wees zij Christus op de heilige Dominicus. 'Werkelijk,' sprak Christus, 'dat is een goede, flinke vechter! Hij zal ijverig doen wat u zei.' Ze wees hem ook op de heilige Franciscus, en met hem toonde Christus zich evenzeer ingenomen als met de ander.

De heilige Dominicus had zijn metgezel niet eerder gezien en in zijn visoen bekeek hij hem aandachtig. Daags daarna trof hij hem in de kerk aan: op grond van wat hij 's nachts gezien had herkende hij hem zonder meer. Hij ging op hem af, omarmde hem en begroette hem innig. 'Jij bent mijn metgezel!' zei hij. 'Jij zult met me meegaan en meedoen! Laten we zij aan zij staan,

dan haalt geen vijand nog iets uit!' En hij vertelde hem alles over het visioen. Toen werden zij één van hart en ziel in de Heer en zij droegen hun opvolgers op dit voor altijd zo te houden.

Dominicus had een novice in zijn orde opgenomen, een zekere Apulus. Sommige van diens vroegere vrienden brachten de jongen het hoofd zo op hol dat hij overwoog terug te keren naar de wereld, en per se zijn gewone kleren terug wilde. Zodra de gezegende Dominicus hiervan hoorde wijdde hij zich meteen aan het gebed. De jongen werd van zijn religieuze kledij ontdaan en kreeg zijn gewone hemd aan. Maar toen begon hij het uit te schreeuwen: 'Au, au, ik sta in brand, ik ga in vlammen op, ik word totaal verteerd! Uit, uit, trek me dat vervloekte hemd uit dat me totaal verteert!' Op geen enkele manier kon hij bedaren, totdat men hem zijn hemd uittrok, opnieuw in religieuze kledij hulde en zo naar het klooster terugbracht.

De gezegende Dominicus was eens in Bologna. Zijn broeders waren al naar bed gegaan toen een broeder door de duivel werd bevangen en gekweld. Dit kwam ter ore van zijn meester, broeder Reinier van Lausanne, die de moeite nam het aan de gezegende Dominicus te vertellen. De heilige Dominicus droeg hem op de broeder naar de kerk te dragen en voor het altaar te zetten. Tien broeders wisten hem met moeite daar te krijgen. 'Ik bezweer je, ellendeling,' sprak Dominicus, 'zeg op: waarom kwel jij dit schepsel Gods? Hoe ben je hier binnen geraakt?' Dit was het antwoord: 'Ik kwel hem want hij heeft het verdiend. Gisteren heeft hij in de stad zitten drinken zonder toestemming en zonder eerst een kruis te slaan. En zo ben ik in hem binnengegaan in de vorm van een vliegje, of beter gezegd, hij heeft me tegelijk met de wijn binnengekregen.' De broeder had inderdaad zitten drinken, zo kon worden vastgesteld. Intussen klonk het eerste signaal voor de metten, zoals ook de duivel hoorde, die in de man sprak. 'Nu kan ik hier niet meer blijven,' zei die, 'want nu staan al die pijdragers op!' Zo werd hij door Dominicus' gebed gedwongen uit de man te gaan.

In de streek rond Toulouse stak Dominicus eens een rivier over. Zijn boeken waren helemaal niet verpakt en vielen in het water. Twee dagen later wierp een visser er zijn hengel uit en meende een grote vis beet te hebben. Maar hij trok de boeken omhoog, die volkomen onbeschadigd bleken, net alsof ze in een kist hadden

gezeten en heel zorgvuldig waren bewaard.

Dominicus kwam eens ergens aan bij een klooster, waar de broeders te rusten lagen. Hij wilde hen niet storen en sprak een gebed uit. Door de gesloten deuren ging hij samen met zijn metgezel het klooster binnen! Ditzelfde is ook bekend van een keer dat hij tijdens een conflict met de ketters samen was met een cisterciënzer lekenbroeder: 's avonds kwamen ze bij een kerk en troffen die gesloten, waarna de gezegende Dominicus een gebed uitsprak en ze plotseling merkten dat ze binnen waren en vervolgens de hele nacht doorbrachten in gebed.

Als hij na een inspannende reis ergens te gast zou zijn, leste hij altijd eerst zijn dorst aan een bron. Dan zou hij in het huis van zijn gastheer niet opvallen door meer te drinken dan anders.

Een student die last had van de verlokking van het vlees kwam op een feestdag bij het broederhuis in Bologna, waar hij de mis wilde bijwonen. Toevallig was het de gezegende Dominicus die toen de mis opdroeg. Op het moment van de offergave kwam de student naar voren en kuste Dominicus' hand met grote toewijding. Na die kus merkte hij dat de hand een zalige geur afgaf, zoiets had hij van zijn leven nog niet geroken. Sindsdien is de gloed van de lust op wonderbaarlijke wijze in hem verkoeld, ja terwijl hij eerst ijdel en wellustig was werd hij matig en kuis. Wat was de zuiverheid en reinheid van Dominicus' vlees groot en krachtig! Want alleen al de geur ervan kon op wonderbaarlijke wijze geestelijk vuil reinigen.

Een priester zag eens hoe Dominicus zich met zijn broeders intens toelegde op de prediking en hij overwoog zich bij hen aan te sluiten. Maar voor het prediken zou hij dan wel een Nieuw Testament nodig hebben. Terwijl hij daarover dacht verscheen er een jongeman met onder zijn kleren een Testament, dat hij te koop aanbood. De priester kocht het onmiddellijk met grote vreugde, maar vervolgens aarzelde hij nog een beetje. Hij sprak een gebed tot God uit, sloeg een kruis boven het boek, opende het en liet zijn oog vallen op het eerste het beste hoofdstuk. Daar kwam hij tegen wat tot Petrus wordt gezegd in *Handelingen*: 'Sta op, daal af en ga met hen. Aarzel niet, want Ik heb hen gezonden!' Direct stond hij op en sloot zich bij hen aan.

Bij Toulouse was er een meester in de theologie, die vermaard

was om zijn kennis en goede naam. Op een dag, toen hij 's ochtends in alle vroegte zijn lessen voorbereidde en daar in zijn stoel zat, werd hij door slaap overmand en begon te knikkebollen. In een visioen werden hem zeven sterren aangeboden, een ongebruikelijk geschenk waarover hij hogelijk verbaasd was. Plotseling namen de sterren in licht en aantal zo toe dat ze heel de wereld verlichtten. Eenmaal wakker geworden vroeg hij zich verwonderd af wat dit te betekenen had. Maar zie, toen hij de school binnenging en zijn les begon verscheen de gezegende Dominicus met nog zes broeders, allemaal hetzelfde gekleed. Ze kwamen nederig naar hem toe en zeiden hem wat ze in gedachten hadden. Ze wilden namelijk graag zijn lessen volgen. De meester dacht terug aan het visioen en aarzelde geen moment: dit waren de zeven sterren die hij had gezien.

Tijdens het verblijf van de man Gods Dominicus in Rome kwam daar een zekere meester Reginald aan. De man was deken van de Sint-Anianus in Orléans en had bovendien in Parijs vijf jaar kanoniek recht gedoceerd. Hij kwam samen met de bisschop van Orléans naar Rome om vandaar de zee over te steken. Hij was al lang van plan om alles op te geven en alleen nog te prediken, maar wist nog niet hoe hij dat rond moest krijgen. Een kardinaal aan wie hij ooit die wens te kennen had gegeven vertelde hem over de oprichting van de orde van predikheren. Reginald liet Dominicus komen en onthulde hem zijn plan. Vanaf dat moment overwoog hij in te treden. Maar al snel werd hij ziek en kreeg hij last van zware koortsen, zodat zijn toestand absoluut hopeloos leek. De gezegende Dominicus bleef echter bidden en smeekte de gezegende Maagd, die hij als een soort schutspatrones de zorg voor heel zijn orde had gegeven: wilde zij niet zo goed zijn hem de man te geven, al was het maar voor korte tijd?

En kijk, Reginald, die lag te waken en wachtte op de dood, zag hoe de Koningin van het erbarmen in zichtbare gedaante bij hem kwam, vergezeld van twee heel mooie meisjes. 'Vraag mij wat je wilt,' zei ze met een vriendelijk gezicht, 'en ik zal het je geven.' Hij overdacht wat hij zou vragen, maar een van de meisjes fluisterde hem iets in: hij moest niet iets vragen maar zich geheel en al toevertrouwen aan de Koningin van het erbarmen. Dat deed hij. Zij strekte haar maagdelijke hand uit en bestreek zijn oren, neus,

mond, handen, lendenen en voeten met een heilzame zalf die ze bij zich had. Daarbij sprak ze bij elke bestrijking een bijpassende formule. Bij de lendenen zei ze: 'Mogen je lendenen omgord zijn met de band van kuisheid.' En bij de voeten: 'Ik bestrijk je voeten voor de wegbereiding van het evangelie van vrede,' en ook: 'Op de derde dag zend ik je een flacon voor het volledig herstel van je gezondheid.' Daarna toonde ze hem het habijt van de orde. 'Kijk,' zei ze, 'dit is het habijt van je orde.' De heilige Dominicus kreeg dit visioen eveneens geheel te zien tijdens zijn gebed.

's Ochtends vroeg ging de heilige Dominicus naar Reginald toe en trof hem gezond en wel aan. Hij hoorde van hem alle details van het visioen en nam het habijt aan dat de Maagd had getoond (voordien droegen de broeders superplies). Op de derde dag verscheen de Moeder Gods. Zij bestreek het lichaam van Reginald zo grondig dat zij niet alleen de gloed van koortsen maar ook de hitte van erotische begeerte volledig in hem doofde. Sindsdien, zo erkende hij zelf, voelde hij niet de minste of geringste erotische aandrang meer opkomen.

Een religieus van de orde van hospitaalbroeders heeft dit visioen nogmaals met eigen ogen gezien, in aanwezigheid van de heilige Dominicus, en hij stond versteld. De gezegende Dominicus heeft het visioen aan vele broeders bekendgemaakt, vooral na Reginalds dood. Zo werd Reginald dan naar Bologna gezonden, waar hij zich met hart en ziel op de prediking richtte. Het aantal broeders nam er almaar toe. Daarna werd hij naar Parijs gezonden, alwaar hij na enkele dagen ontsliep in de Heer.

Een jongeman, een neef van de heer Stephanus, de kardinaal van Fossa Nova, viel met zijn paard voorover in een greppel en stierf. Hij werd daar weggesleept en bij de gezegende Dominicus gebracht. Deze sprak een gebed en de jongeman kreeg zijn leven van vroeger terug.

In de kerk van de heilige Sixtus was een architect door de broeders ingehuurd. Ergens in een crypte stortte het plafond in waardoor de man werd bedolven. Lange tijd lag hij onder een laag puin en zo stierf hij. Maar de man Gods Dominicus gaf opdracht het lichaam van de overledene uit de kelder te halen en bij hem te brengen, en dankzij zijn gebeden gaf hij de man terstond het leven en zijn gezondheid terug.

In diezelfde kerk, in de buurt van Rome, leefden rond de veertig broeders. Op een keer merkten ze dat ze maar weinig brood hadden. De gezegende Dominicus liet het weinige brood dat er was opsnijden en aan tafel verdelen. Terwijl iedereen met vreugde een stukje brood brak, kwamen ineens twee jongemannen de refter binnen. Ze droegen dezelfde kleding, zagen er ongeveer gelijk uit en hielden hun overkleed op, dat vanaf de schouders hing: het zat vol broden. Zonder iets te zeggen legden ze die aan het hoofd van de tafel, bij de dienaar Gods Dominicus, en daarna waren ze ineens verdwenen. Zodoende kon niemand verder te weten komen waar ze vandaan kwamen of waar ze heen waren. Toen gebaarde de heilige vader Dominicus links en rechts naar zijn broeders en zei: 'Tast toe, beste broeders!'

De gezegende Dominicus kwam onderweg op reis eens in een geweldige hoosbui terecht. Hij sloeg een kruisteken en wist zo zichzelf en zijn metgezel alle regen van het lijf te houden, ja, het was of het kruis werkte als een scherm: heel de aarde was kletsnat door de zware regenval maar zij voelden geen druppel binnen een straal van een meter.

Een andere keer stak hij ergens in de streek van Toulouse met een boot een stroom over. De veerman vroeg hem een geldstuk ter betaling van de overtocht. Voor de bewezen dienst zou hij het koninkrijk der hemelen krijgen, zo beloofde de man Gods, die erbij zei dat hij een leerling van Christus was en geen goud of geld bij zich had. De man pakte hem bij zijn cape. 'Of die cape hier laten,' zei hij, 'of een geldstuk betalen!' Daarop sloeg de man Gods de ogen ten hemel, bad een ogenblik in zichzelf en keek weer op de grond. Daar zag hij een geldstuk liggen: het was daar zonder twijfel neergelegd door de wil van God. 'Kijk, broeder,' zei hij, 'daar heb je wat je vraagt. Pak het maar en hou me niet tegen maar laat me gaan in vrede.'

Tijdens een andere reis kreeg de man Gods gezelschap van een religieus die hem weliswaar vertrouwd was door zijn gewijde levensstaat, maar die hem qua spraak en taal volkomen vreemd was. Zo was conversatie niet mogelijk, tot verdriet van Dominicus, die zo graag wilde dat ze elkaar konden warmen met woorden van God. Ten slotte kreeg hij van de Heer gedaan dat de een kon spreken in de taal van de ander. Zo ging dat over en weer en

konden ze elkaar begrijpen gedurende de drie dagen dat ze samen zouden reizen.

Op een keer werd er iemand bij hem gebracht die door een hoop duivels was bezeten. Dominicus pakte een stool, deed die eerst om zijn eigen hals en legde die toen om de hals van de bezetene, waarbij hij de duivels gelastte om de man verder niet lastig te vallen. Die voelden zich meteen hevig gekweld in het lichaam van hun slachtoffer. 'Laat ons gaan!' gilden ze. 'Waarom leg jij ons hier op het kruis?'

'Ik laat jullie niet los,' zei hij, 'als jullie me geen garantie geven dat jullie verder absoluut niet terugkomen.'

'Wie kan voor ons garant staan?' vroegen ze.

'De heilige martelaren, van wie de lichamen rusten in deze kerk!'

'Dat kan niet,' zeiden ze, 'daar hebben wij het niet naar gemaakt.'

'Het zal wel moeten,' zei Dominicus. 'Anders maak ik jullie beslist niet vrij van dit kruis.'

Toen antwoordden ze dat ze hun best zouden doen. 'Kijk,' zeiden ze even later, 'we hebben het gedaan gekregen, al verdienden we dat niet. De heilige martelaren staan voor ons garant.' Toen hij hiervoor een teken vroeg, zeiden ze: 'Gaat u maar naar de schrijn waar de hoofden van de martelaren in worden bewaard. U zult zien, de schrijn ligt omgekeerd.'

Men zocht ernaar en stelde vast dat het zo was als ze hadden beweerd.

Dominicus was eens ergens aan het preken toen er een paar door de heidenen misleide dames voor zijn voeten vielen. 'Dienaar Gods help ons!' riepen ze. 'Als het waar is wat u vandaag gepredikt hebt, is onze geest al lang verblind door de geest van dwaling.' 'Weest u gerust,' zei hij, 'en wacht u maar even, dan zult u zien bij wat voor meester u nu hoort.' Onmiddellijk zagen ze uit hun midden een walgelijke kat opspringen, zo groot als een forse hond, met uitpuilende, vlammende ogen, een lange, brede, bloederige tong die reikte tot zijn navel en een kort, omhoogstekend staartje. Zo was de smerigheid van zijn achterste delen steeds te zien als hij zich ergens naartoe draaide en er kwam ook een ondraaglijke stank vanaf. Het beest draaide een tijdje heen en weer

tussen die dames, om vervolgens via het klokkentouw de kerktoren in te klimmen en te verdwijnen, een spoor van vuiligheid achterlatend. De dames brachten dank aan God en bekeerden zich tot het katholieke geloof.

In de streek rond Toulouse had de heilige een paar ketters schuldig bevonden en zij waren tot de brandstapel veroordeeld. Onder hen zag hij er een die Raymond heette. 'Hou die man apart,' zei hij tegen zijn dienaren. 'Die mag beslist niet met de anderen worden verbrand.' Hij wendde zich tot hem en sprak hem vriendelijk aan. 'Ik weet zeker, mijn zoon,' zei hij, 'ik weet zeker, jij zult ooit nog, al is het laat, een goed en heilig mens zijn.' De man werd vrijgelaten en hield vervolgens nog twintig jaar vast aan zijn blinde ketterij. Maar uiteindelijk bekeerde hij zich en werd hij een broeder van de predikheren. In die orde leidde hij een loffelijk leven dat op gelukkige wijze werd voltooid.

Tijdens een verblijf van Dominicus in Spanje samen met enkele van zijn broeders kreeg hij een visioen van een gigantische draak, die de broeders die bij hem waren leek te verzwelgen in zijn opengesperde muil. De man Gods verstond het visioen en spoorde zijn broeders aan om hevig verzet te bieden. Nadien gingen die broeders allemaal bij hem weg behalve broeder Adam en twee bekeerlingen. Aan een van hen vroeg hij of hij niet evenzo weg wilde. 'Dat nooit!' antwoordde die. 'God verhoede dat ik het hoofd achterlaat en de voeten volg!' Dadelijk wijdde Dominicus zich aan het gebed en daardoor werden ze algauw zowat allemaal weer bekeerd.

Hij was met zijn broeders bij de Sint-Sixtus in Rome toen ineens de geest des Heren over hem kwam. Hij riep de broeders bijeen in het kapittel en kondigde openlijk voor allen aan dat vier broeders onder hen binnen korte tijd zouden sterven, twee lichamelijk en twee in de ziel. Korte tijd later gingen twee broeders over naar de Heer en verlieten er twee de orde.

Tijdens een verblijf in Bologna bevond zich daar ook een zekere meester Koenraad de Teutoon, van wie de broeders geweldig graag wilden dat hij intrad in de orde. Op de vooravond van Maria Hemelvaart raakte de gezegende Dominicus in een vertrouwelijk gesprek met de prior van het cisterciënzerklooster Casa Ma-

riae, waarin ze op het onderwerp kwamen. 'Prior, ik wil u iets bekennen,' zei de heilige, 'wat ik nog nooit aan iemand heb verteld en wat u nooit aan iemand anders mag onthullen zolang ik leef. In dit leven heb ik nog nooit iets gevraagd zonder dat ik dat ook gedaan kreeg zoals ik wilde.' De prior zei hem dat hij misschien eerder zou sterven dan de heilige. Daarop voorspelde de gezegende Dominicus in profetische geest dat de prior nog lange tijd na hem zou leven, zoals later ook onmiskenbaar is gebeurd. 'Vader, vraagt u dan of God u meester Koenraad voor de orde geeft,' zei de prior. 'De broeders schijnen zijn intrede zo graag te willen!' 'Wat u vraagt is moeilijk, beste broeder!' was het antwoord. Na de completen gingen de broeders naar bed, maar bleef Dominicus in de kerk, waar hij de nacht doorbracht in gebed zoals hij gewoon was.

Toen de broeders weer bijeenkwamen voor de priem en de voorzanger *Iam lucis orto sidere* inzette ('Nu de zonnester is opgekomen...') verscheen plotseling de man die een nieuwe ster van nieuw licht zou worden, meester Koenraad. Hij viel de gezegende Dominicus voor de voeten, vroeg met veel nadruk om het habijt van de orde, ontving dit en droeg het met volharding. Hij was een buitengewoon religieus man en als leraar was hij in de orde zeer graag gezien. Uiteindelijk kwam hij te overlijden. Hij had de ogen al gesloten, zodat de broeders dachten dat hij was heengegaan, maar hij keek de broeders met geopende ogen aan en zei: 'De Heer zij met u.' Op hun 'En met uw geest' zei hij nog: 'Mogen de zielen van de gelovigen door Gods erbarmen rusten in vrede', waarna hij dadelijk in vrede rustte.

De dienaar Gods Dominicus bezat een sterke gelijkmatigheid van geest, behalve wanneer hij medelijden en erbarmen voelde opkomen. En doordat een hart vol vreugde een blij gezicht geeft, was zijn innerlijke kalmte zichtbaar aan de buitenkant in de vorm van vriendelijkheid. Overdag bij zijn broeders en metgezellen was niemand zo toegankelijk als hij, zonder dat de betamelijkheid in het geding kwam, en in de nachtelijke uren was ook niemand zo geconcentreerd aan het waken en bidden. De dag was voor zijn naasten, de nacht voor God. Uit zijn ogen liet hij een soort bron van tranen stromen. Vaak als hij tijdens de mis het lichaam des Heren omhooghield raakte hij in extase en was het of hij daar ter

plaatse Christus lijfelijk aanwezig zag. Om die reden woonde hij lange tijd niet samen met anderen de mis bij. Hij had de gewoonte om heel geregeld de nacht in de kerk door te brengen: het leek of hij niet of nauwelijks een vast bed had om te rusten. En werd hij door vermoeidheid overvallen en diende de noodzaak van slaap zich aan, dan rustte hij eventjes voor het altaar of met zijn hoofd op een steen. Elke nacht tuchtigde hij zichzelf eigenhandig driemaal met een ijzeren ketting, eenmaal voor zichzelf, andermaal voor de zondaars in de wereld en een derde maal voor wie in het vagevuur gefolterd worden.

Hij werd eens tot bisschop van Conserano verkozen, maar weigerde dit resoluut. Hij zou nog eerder de aarde verlaten, verklaarde hij, dan aan enigerlei verkiezing gevolg geven. Hij kreeg eens de vraag waarom hij niet liever in Toulouse en het bisdom Toulouse verbleef dan in Carcassonne en het bijbehorende bisdom. 'Omdat ik in het bisdom Toulouse veel mensen vind die mij eren,' antwoordde hij, 'terwijl in Carcassonne iedereen mij bestrijdt!' En op de vraag van iemand in welk boek hij het meeste had gestudeerd, antwoordde hij: 'In het boek van de liefde.'

Op een keer verbleef de man Gods in Bologna en bracht hij de nacht door in de kerk. Daar verscheen de duivel aan hem in de gedaante van een broeder. De heilige Dominicus dacht dat hij die broeder was en gebaarde hem om te gaan slapen net als de anderen. Maar het was of de ander de spot met hem dreef: hij reageerde met hetzelfde gebaar. De heilige Dominicus wilde weten wie zijn opdracht zo negeerde, stak in de lamp een kaars aan en keek in zijn gezicht. Onmiddellijk besefte hij dat het de duivel was en veegde hem de mantel uit. Al snel kwam de duivel met felle verwijten vanwege het verbreken van de stilte. Maar de heilige Dominicus stelde dat hij als meester van de broeders het recht had te spreken.

Hij dwong de duivel te zeggen hoe hij de broeders in bekoring bracht in het koor. 'Ik zorg dat ze laat komen,' zei die, 'en snel weer weggaan.' Daarna nam hij hem mee naar de slaapzaal en informeerde hoe hij de broeders daar in bekoring bracht. 'Ik zorg dat ze te lang slapen,' zei hij, 'en te laat opstaan en zo wegblijven bij het goddelijk officie, en soms dat ze onreine gedachten krijgen.' Daarna nam hij hem mee naar de refter en wilde weten hoe hij de

broeders daar in bekoring bracht. Toen sprong de duivel op de tafels en riep de hele tijd: 'Meer en minder!' De heilige Dominicus vroeg wat dat te beduiden had. 'Sommige broeders,' zei de duivel, 'breng ik in bekoring om meer te eten zodat ze in de fout gaan door de overmaat aan voedsel, anderen juist om minder te eten zodat ze zwakker worden in hun dienst aan God en gehoorzaamheid aan hun orde.' Daarna nam hij hem mee naar de spreekkamer en informeerde hoe hij de broeders daar in bekoring bracht. De duivel klakte en rolde zijn tong herhaaldelijk en produceerde een vreemdsoortig geheel van geluiden. De heilige Dominicus vroeg wat dit dan te beduiden had. 'Deze plek is helemaal van mij,' zei de duivel. 'Want als de broeders samenkomen om te praten, probeer ik ze in bekoring te brengen om door elkaar te praten en zich te verliezen in allerlei nutteloos geklets, zonder elkaar te laten uitpraten.' Ten slotte nam hij hem mee naar de kapittelzaal, maar zodra ze daar voor de deur stonden wilde de duivel er absoluut niet naar binnen. 'Hier ga ik nimmer binnen,' zei hij, 'want dit is voor mij een plek van vervloeking, een hel. Hier verlies ik alle winst die ik op andere plekken maak. Want als ik een broeder via een bepaalde onachtzaamheid in de fout laat gaan, komt hij al snel op deze plek van vervloeking, waar hij dan excuses maakt voor die onachtzaamheid en die ten overstaan van allen toegeeft. Hier worden de broeders vermaand en bekennen ze, hier worden ze beschuldigd, gestraft en vrijgesproken, en zo verlies ik hier tot mijn ergernis alle winst die ik elders tot mijn vreugde maakte.' En met die woorden was hij verdwenen.

Ten slotte kwam het einde van de pelgrimsreis van de heilige nabij. Hij bevond zich toen in Bologna en daar werd hij ernstig ziek. In een visioen kreeg hij het uiteenvallen van zijn lichaam te zien. Hij zag namelijk een heel knappe jongeman die hem riep en aansprak met de volgende woorden: 'Kom, geliefde man, kom naar de vreugde, kom!' Daarom riep hij de twaalf broeders van het convent in Bologna bijeen, en om hen niet zonder erfenis als wezen achter te laten, sprak hij zijn testament uit. Dit is wat hij zei: 'Wat ik jullie als mijn zoons nalaat als erfdeel om rechtens te bezitten is het volgende. Behoud de liefde, bewaar de nederigheid en bezit vrijwillige armoede!' Daarbij vaardigde hij een zo strikt mogelijk gebod uit: niemand mocht in zijn orde ooit wereldse be-

zittingen invoeren. Op een afschrikwekkende manier riep hij de vervloeking af van de almachtige God en van hemzelf over degene die de orde der predikheren zou wagen te bezoedelen met het slijk van aardse rijkdom. Zijn broeders hadden veel verdriet dat ze van hem verstoken zouden blijven, ze waren ontroostbaar, maar hij troostte hen zacht. 'Mijn zoons,' zei hij, 'laat mijn lichamelijk heengaan jullie niet deren. Echt, twijfel er niet aan, als ik dood ben hebben jullie meer aan me dan bij leven!' Zo kwam hij dan in zijn laatste uur, in het jaar des Heren 1221, en ontsliep hij in de Heer.

Zijn heengaan op precies die dag en dat uur was getoond aan broeder Guale, destijds prior van de broeders predikheren in Brescia en nadien bisschop in die stad. Dat gebeurde als volgt. Hij legde zijn hoofd tegen een muur van de toren bij de broeders en viel zo in een lichte slaap. Toen zag hij de hemel opengaan en twee witte ladders naar beneden komen. Christus en Zijn Moeder hielden de bovenkanten vast en engelen gingen er juichend over omhoog en omlaag. Midden tussen de ladders stond een stoel op de grond, waarop met bedekt hoofd een broeder zat. Jezus en Zijn Moeder trokken de ladders omhoog, totdat ook de zittende figuur naar de hemel was gehaald en de opening in de hemel zich weer sloot. Broeder Guale ging naar Bologna, waar hij dadelijk vernam dat vader Dominicus juist op die dag en dat uur was heengegaan.

Een broeder genaamd Rao, die bij Tibur vertoefde, was juist op de dag en het uur dat vader Dominicus uit het lichaam heenging de kerk ingegaan om de mis op te dragen. Hij had gehoord over Dominicus' ziekte in Bologna, en toen hij in de vaste teksten op het punt kwam waar altijd gewag wordt gemaakt van de levenden, wilde hij bidden voor zijn gezondheid, maar hij raakte plotseling in extase. Hij zag hoe de man Gods Dominicus met een soort gouden krans op het hoofd en in een wonderlijke helderheid, waardoor hij helemaal straalde, vanuit Bologna op weg ging over de koninklijke route, vergezeld van twee voorname heren. Hij noteerde dag en uur en kwam erachter dat de dienaar Gods Dominicus juist op dat moment uit het lichaam was heengegaan.

Geruime tijd lag het lichaam van de heilige onder de aarde. Zijn wonderen namen echter onophoudelijk toe en zo kon zijn heilig-

heid niet langer verborgen blijven. Toegewijde gelovigen wilden zijn lichaam toen meenemen om het over te brengen naar een waardige, meer aanzienlijke plek. Met ijzeren werktuigen verbraken ze het cement, niet zonder moeite, en ze rolden de steen weg. Zodra het graf open lag kwam er een sterke, heerlijk zoete geur vanaf: het leek of er geen graf was geopend maar een parfumerie. De geur overtrof alle parfums en leek niet op enige natuurlijke geur, en hij zat niet alleen in de beenderen en stof van het heilig lichaam of in de schrijn, maar ook in de rondom opgehoopte aarde. Later bracht men die aarde tot in verre landen en de geur bleef er langdurig in behouden. En ook aan de handen van de broeders bleef de geur vastzitten, vooral als ze iets van de heilige relieken hadden aangeraakt. Hoe men ze ook waste of schoonwreef, sporen van die heerlijke reuk bleven er nog heel lang in bewaard.

In het land Hongarije was er een edelman die met zijn vrouw en zoontje een bezoek kwam brengen bij de relieken van de gezegende Dominicus in Silon. Het zoontje werd ziek, kwam aan zijn einde en stierf. De vader legde het lichaam van zijn zoon voor het altaar van de gezegende Dominicus en begon te jammeren. 'Ach, gezegende Dominicus,' riep hij uit, 'ik ben zo blij bij u gekomen en kijk nu hoe triest ik heenga! Met mijn zoon ben ik gekomen en zonder hem ga ik weer heen. Geeft u mij mijn zoon terug, alstublieft, geeft u mij de blijdschap van mijn hart terug!' En ziedaar, rond middernacht kwam de jongen weer tot leven en wandelde rond in de kerk.

Een jongeman, slaaf van een adellijke dame, was in een rivier aan het vissen, gleed uit in het water, verdronk en raakte spoorloos. Na een hele tijd werd zijn lichaam op de bodem van de rivier dood aangetroffen en naar boven gehaald. Zijn meesteres riep de gezegende Dominicus aan om hem weer tot leven te brengen. Blootsvoets zou ze dan naar zijn relieken toegaan, beloofde ze, en de weer tot leven gewekte slaaf zou ze in vrijheid stellen. Terstond kreeg de dode daar midden tussen alle blikken zijn leven terug en sprong overeind. De dame bracht haar gelofte in vervulling.

In datzelfde land Hongarije beweende iemand bitter zijn overleden zoon en riep de gezegende Dominicus aan om hem weer tot leven te brengen. Op het uur van het hanengekraai deed de dode zijn ogen open en sprak zijn vader aan. 'Vader, hoe komt

het dat mijn gezicht zo nat is?' vroeg hij. 'Het zijn de tranen van je vader, jongen,' antwoordde die. 'Want jij was dood en ik was eenzaam en van alle vreugde verstoken achtergebleven.' Daarop zei de jongen: 'U hebt veel gehuild, vader, maar de gezegende Dominicus kreeg medelijden met uw verlatenheid. Door zijn verdiensten heeft hij gedaan gekregen dat u mij weer levend terug hebt.'

Een man die ziek was en al achttien jaar blind was wilde graag de relieken van de gezegende Dominicus bezoeken. Hij stond op van zijn bed, alsof hij echt wilde proberen op weg te gaan. Toen voelde hij plotseling zo'n kracht in zich varen dat hij met snelle pas mars zette. Hoe meer hij elke dag vorderde op zijn tocht, des temeer sterkte hij aan en kreeg hij licht in zijn ogen. Uiteindelijk kwam hij aan op zijn bestemming, waar hij de gunst kreeg dat hij in beide opzichten volmaakt gezond werd.

In datzelfde land Hongarije wenste een dame een mis te laten opdragen ter ere van de gezegende Dominicus, maar op het daarvoor aangewezen uur kon zij geen priester vinden. Daarom wikkelde zij drie kaarsen die zij had klaargehouden in een schone handdoek en borg het geheel ergens in op. Ze ging korte tijd weg en toen ze daarna terugkwam, zag ze de kaarsen branden met flinke vlammen. Iedereen liep te hoop voor dit grote schouwspel. Trillend en biddend bleef men erbij staan totdat de kaarsen waren opgebrand zonder schade aan de handdoek.

In Bologna was er een student genaamd Nicolaas, die zo veel last had van pijn aan zijn lendenen en knieën dat hij niet uit bed kon komen. Zijn linkerdij was zo verschrompeld dat hij alle hoop op genezing verloor. Daarom droeg hij zichzelf op aan God en de gezegende Dominicus. Met een draad om kaarsen van te maken mat hij zich geheel in de lengte en daarna begon hij de draad rond zijn hals en borst te draaien. Bij iedere meting riep hij de namen van Jezus Christus en de gezegende Dominicus aan, en zo draaide hij de draad ten slotte om zijn knie. Dadelijk voelde hij zich verlicht. 'Ik ben bevrijd!' riep hij uit. Hij kwam overeind en huilend van vreugde liep hij zonder enige ondersteuning naar de kerk waar het lichaam van de heilige Dominicus rustte. In diezelfde stad heeft God vele, haast ontelbare wonderen bewerkt via Zijn dienaar, de gezegende Dominicus.

In Augusta op Sicilië leed een meisje aan niersteen en zou ge-

opereerd moeten worden. Vanwege het gevaar dat haar wachtte beval de moeder haar dochter aan God en de gezegende Dominicus aan. De volgende nacht kwam de gezegende Dominicus naast het slapende meisje staan, legde de steen waar zij zo'n kwellende pijn van had in haar hand en ging weer weg. Bij het ontwaken merkte het meisje dat ze was bevrijd. Ze gaf de steen aan haar moeder en vertelde haar alles over het visioen. Die bracht de steen naar het huis van de broeders, waar ze hem ter herinnering aan dat grote wonder ophingen bij een portret van de heilige Dominicus.

In Palatia op Sicilië was er een arme vrouw met een zoon die zwaar leed onder gezwollen klieren in de nek, zoals jongens dat nogal eens hebben. Ze kon daar geen genezing voor vinden. Toen deed ze aan God en de gezegende Dominicus een belofte: raakte de jongen er vanaf, dan zou ze hem laten meedoen met het werk aan de kerk van de broeders die toen gebouwd werd, en geen betaling vragen. De volgende nacht verscheen haar iemand in het habijt van een broeder. 'Mevrouw,' vroeg hij, 'kent u deze dingen?' en hij noemde haar vier soorten dingen, te weten kopergroen, ringbloemkruid, zuring en bieslooksap. 'Ja, die ken ik,' antwoordde de vrouw. 'Pak dit aan, ga heen, en bereid het samen met het bieslooksap. Leg het dan op een katoenen doek, breng die aan op de hals van je zoon en hij zal genezen.' Eenmaal wakker geworden deed zij dit. Haar zoon werd bevrijd en bracht de gelofte van zijn moeder in vervulling.

Iemand uit de streek Piemonte raakte monsterlijk opgeblazen en droeg zichzelf op aan de gezegende Dominicus. Tijdens zijn slaap verscheen de gezegende Dominicus aan hem, sneed zijn buik open zonder dat het pijn deed, haalde alle vuiligheid eruit en maakte alles weer stevig door met eigen hand heilige zalf toe te dienen. Zo genas hij de man volkomen.

In de stad Augusta hadden een paar vrouwen op het feest van de overbrenging van de gezegende Dominicus de mis bijgewoond in de kerk van de broeders. Onderweg naar huis zagen ze een vrouw voor haar huis zitten spinnen en ze maakten haar een liefdevol verwijt: het was het feest van een grote vader, dus waarom liet ze dat lage werk niet rusten? 'Vieren jullie het feest van je heilige maar!' zei de vrouw verontwaardigd. 'Jullie zijn de bidzus-

ters van die broeders!' Dadelijk zwollen haar ogen op en gingen jeuken en krioelden van een massa wormen. Ja, een buurvrouw haalde in een keer achttien wormen uit haar ogen. Vol berouw ging de vrouw naar de kerk van de broeders, waar zij haar zonden opbiechtte en een gelofte aflegde: voortaan zou zij nooit meer iets lelijks zeggen van de heilige Gods Dominicus en zijn feest vroom in ere houden. Dadelijk kreeg zij haar gezondheid van vroeger terug.

In Tripoli, in het klooster dat Magdalena wordt genoemd, leed een adellijke non, Maria geheten, aan ernstige aandoeningen. Een van haar scheenbenen was ernstig aangetast, waardoor zij vijf maanden lang onder ellendige, folterende pijnen gebukt ging en men ieder uur vreesde voor haar leven. Toen vatte ze moed en bad als volgt: 'Ik ben niet waardig, mijn Heer, tot U te bidden of door U verhoord te worden. Maar ik vraag mijn heer de gezegende Dominicus of hij middelaar wil zijn tussen U en mij en voor mij de gunst van gezondheid weet te verkrijgen.' Lange tijd bad zij in tranen en zo raakte zij in extase. Zij zag de gezegende Dominicus met twee broeders het gordijn voor haar bed opendoen en naar binnen komen. 'Waarom wilt u zo graag gezond worden?' vroeg hij haar. Zij antwoordde: 'Om mijn God toegewijder te kunnen dienen, heer!' Daarop haalde hij een wonderlijk geurige zalf vanonder zijn cape en wreef haar scheenbeen ermee in, en dadelijk was zij genezen. 'Deze zalf,' zei de heilige, 'is bijzonder kostbaar, heerlijk en lastig.' En op de vraag van de vrouw wat hij bedoelde, zei hij: 'Deze zalf is het teken van liefde. Die is kostbaar, want voor geen geld ter wereld te koop, het beste van de gaven Gods! Heerlijk is de zalf, want niets is heerlijker dan de liefde, en ook lastig, want ze gaat snel teloor als ze niet zorgvuldig wordt bewaakt.'

Nog die nacht verscheen de heilige aan een medezuster die in de slaapzaal rustte. 'Ik heb uw zuster genezen,' zei hij tot haar, waarop zij snel naar haar toeging en haar gezond en wel aantrof. De non voelde dat zij ook echt met tastbare zalf was ingewreven en depte die heel eerbiedig met een katoenen doek. Ze deed het hele verhaal aan haar abdis, haar biechtvader en de zuster en toonde de zalf in de katoenen doek. Ze werden getroffen door een sterke en ongewone geur, het was onvergelijkbaar met enig parfum. De zalf werd met grote eerbied bewaard.

De plaats waar het hoogheilig lichaam van de gezegende vader Dominicus rust is God dierbaar, zoals blijkt uit tal van wonderen. Een voorbeeld daarvan moge hier volstaan. Meester Alexander, de bisschop van Vendôme, vertelt in zijn aantekeningen bij het Schriftwoord 'Erbarmen en waarheid hebben elkaar ontmoet' enzovoorts (Ps 84[85],11) over een student in Bologna, die de wereldse ijdelheden was toegedaan en een visioen kreeg. Hij had de indruk dat hij op een groot veld stond, terwijl er een noodweer boven hem dreigde. Hij vluchtte voor het noodweer en kwam ergens bij een huis. Het was gesloten en hij klopte op de deur met de vraag of hij mocht binnenkomen. 'Ik ben Gerechtigheid,' antwoordde een vrouwenstem van binnenuit. 'Hier woon ik, dit is mijn huis. Maar u bent niet rechtvaardig, dus u kunt hier niet wonen.' Die woorden stemden hem heel bedroefd en hij ging weg. Hij zag verderop een ander huis liggen, ging daarheen, klopte er op de deur met de vraag of hij binnen mocht. 'Ik ben de Waarheid,' antwoordde een vrouwenstem van binnenuit. 'Hier woon ik, dit is mijn huis. Maar ik ontvang u niet, want de waarheid bevrijdt niet wie niet van haar houdt.' Hij ging weer verder en zag verderop een derde huis, waar hij heenging en om onderdak vroeg vanwege het noodweer. 'Ik ben de Vrede,' antwoordde de vrouw die binnen was, 'hier woon ik. Maar vrede is er niet voor goddelozen maar enkel voor mensen van goede wil. Mijn gedachten zijn echter die van vrede, niet van droefenis, vandaar dat ik u een goede raad geef. Verderop woont mijn zuster. Zij helpt arme stakkers altijd. Ga maar naar haar en doe wat zij u zegt.' Hij ging erheen en kreeg van de vrouw die binnen was het volgende antwoord: 'Ik ben Erbarmen, hier woon ik. Wil je gered worden van het dreigende noodweer, ga dan naar het huis van de broeders predikheren in Bologna. Daar vind je een stal van boete, met een kribbe van onthouding en voer van de leer, met een ezel van eenvoud en een os van oordeelkundigheid, met Maria die je verlicht en Josef die je verbetert en het kindje Jezus dat je redt.' Eenmaal ontwaakt ging de student naar het huis van de broeders, waar hij in alle details vertelde over zijn visioen. Hij vroeg om het habijt van de orde en ontving dit.

Sint-Bernardus

NAAM

'Bernardus' komt van *ber*, oftewel 'put' of 'bron', en *nardus*. Dat laatste is een eenvoudige, van nature warme, geurige plant, zoals wordt gezegd in een glos op het Hooglied. De heilige was namelijk warm in zijn gloeiende liefde, eenvoudig in zijn levenswijze, een bron die overliep van kennis, een put in zijn diepte van wetenschap, en geurig in de zoetheid van zijn roem. Zijn leven is beschreven door Willem, abt van Saint Thierry, die met de gezegende Bernardus was verbonden, en door Hernaldus, abt van Bonneval.

LEVEN

Bernardus is geboren in Bourgondië in het kasteel Fontaines, als zoon van zeer edele en godsdienstige ouders. Zijn vader Tecelinus was een soldaat die in de wereld zijn partijtje meeblies en toch ook God was toegewijd; zijn moeder heette Aaleth. Zeven kinderen bracht zij ter wereld, zes zoons en een meisje. De zoons zouden allemaal monnik worden, het meisje non. Telkens als zij een kind had gebaard, droeg zij het eigenhandig op aan God. Ze deinsde ervoor terug haar kinderen door een vreemde borst te laten voeden: met de moedermelk gaf ze hun om zo te zeggen haar eigen, moederlijke goedheid in. Als ze dan groter werden, bracht zij ze meer groot voor de woestijn dan voor het hof: zolang zij zorg voor hen droeg, voedde zij hen met grof, simpel eten, alsof ze meteen verder moesten naar de woestijn.

Toen zij haar derde zoon, te weten Bernardus, nog in haar schoot droeg, had zij een voorspellend droomgezicht. Zij zag dat zij in haar schoot een wit hondje droeg, dat rood was op de rug en blafte. Toen ze dat aan een man Gods vertelde, antwoordde hij met profetische stem: 'U wordt de moeder van een prima hond-

je, dat als bewaker van het huis van God flink zal blaffen tegen de vijanden. Hij zal namelijk een uitstekend prediker zijn en velen weer beter maken dankzij zijn genezende tong.'

Toen Bernardus nog een jochie was en eens leed aan zware hoofdpijn, kwam er een vrouwtje bij hem om zijn pijn te verminderen met bezwerende zangen. Maar hij werd hevig verontwaardigd en wees haar krijsend de deur. Gods erbarmen liet het niet afweten bij de goede ijver van het jochie: terstond kwam hij overeind en hij besefte dat hij van zijn kwaal af was.

In de allerheiligste Kerstnacht zat de jonge Bernardus eens in de kerk te wachten op het ochtendofficie. Hij wilde graag weten op welk uur van de nacht Christus was geboren. Toen verscheen hem Jezus als baby, alsof Hij nog eens, voor zijn ogen, uit de moederschoot geboren was. Vandaar dat Bernardus dit zolang hij leefde altijd heeft beschouwd als het uur van de geboorte des Heren. Vanaf dat moment werden hem met betrekking tot dit sacrament een dieper begrip en een rijkere taal geschonken. Later heeft hij als een van zijn eerste traktaten een speciaal werkje geschreven ter verheerlijking van de Moeder Gods en haar Zoon, waarin hij het evangeliewoord 'De engel Gabriël werd gezonden' uitlegde.

Bij het zien van Bernardus' heilzame voornemens werd de Oude Vijand jaloers op diens voornemen tot kuisheid en hij zette heel wat valstrikken van bekoring voor hem uit. Toen Bernardus eens een tijdlang de blik gericht hield op een vrouw voelde hij meteen schaamte opkomen en pakte hij zichzelf met uiterste strengheid aan: hij sprong in een poel van ijskoud water en bleef daar net zolang tot hij bijna bewusteloos raakte. Zo koelde hij helemaal af van de gloed van vleselijke lusten.

In diezelfde periode sprong op ingeving van de duivel een meisje naakt bij hem in bed, waar hij lag te slapen. Zodra hij haar voelde, maakte hij in alle vrede en stilte plaats voor haar. Hij liet haar de kant waar hij had gelegen, draaide zich van haar af en sliep weer in. Het ellendige kind hield zich een tijdje in en wachtte af, maar begon hem daarna te betasten en te prikkelen. Hij bleef echter onbeweeglijk liggen. Hondsbrutaal als ze was voelde het meisje toch schaamte, en met grote schrik en bewondering stond ze op en maakte zich uit de voeten.

Een andere keer was hij te gast in het huis van een dame. Bij de

anblik van de jongeman met zijn knappe verschijning ontbrandde zij in heftige begeerte naar hem. Hij liet zich evenwel een apart gelegen bed opmaken. Maar in haar schaamteloosheid stond zij 's nachts op en ging in stilte naar hem toe. Zodra hij haar voelde, begon hij meteen te roepen: 'Dieven! Dieven!' Na die kreet ging de vrouw gauw weg, werd het personeel wakker en gingen de lichten aan. Men zocht de dief maar trof niemand aan. Iedereen ging weer naar zijn eigen bed: rust alom, behalve bij de ongelukkige vrouw. Zij stond namelijk opnieuw op en ging naar het bed van Bernardus. 'Dieven! Dieven!' riep hij opnieuw uit. Weer werd gezocht naar de dief, maar de enige die wist hoe het zat maakte niets bekend. Tot driemaal toe werd de verdorven vrouw zo afgewezen, en ten slotte gaf ze zich gewonnen, uit angst of wanhoop, en hield ermee op. Toen Bernardus de volgende ochtend weer op reis ging, brachten zijn metgezellen te berde dat hij zo vaak van dieven had gedroomd en hoorden hem uit. 'Echt waar,' zei hij, 'vannacht werd ik door een dief belaagd. Mijn gastvrouw probeerde mij namelijk een onvervangbare schat te ontfutselen: mijn kuisheid.'

Zo begon hij te beseffen dat het niet veilig was samen te wonen met de Slang en zijn gedachten gingen naar vluchten: hij overwoog in te treden bij de cisterciënzers. Toen zijn broers daarachter kwamen probeerden ze hem op alle mogelijke manieren van dat voornemen af te houden. Hij stond echter zo in de gunst van de Heer dat hij niet alleen zelf niet werd belemmerd in zijn bekering, maar bovendien al zijn broers en vele anderen wist te winnen voor het religieuze leven in dienst aan de Heer.

Alleen zijn broer Gerardus, een flinke soldaat, vond die woorden van zijn broer maar niets en wees al zijn oproepen van de hand. Daarop raakte Bernardus wonderlijk geïrriteerd in het vuur van zijn geloof en de ijver van zijn broederliefde. 'Ik weet het zeker, broer,' zei hij, 'ik weet het zeker, enkel door narigheid zul jij begrip krijgen voor wat je nu hoort.' En met de vinger tegen diens zijde gedrukt: 'De dag zal komen, en wel snel, dat een lans deze zijde doorboort en een weg baant naar je hart voor het plan dat jij nu verwerpt.' Een paar dagen later werd Gerardus door de vijanden gevangengenomen. Met een lans dwars door de plek waar zijn broer de vinger tegenaan had gedrukt werd hij weggesleept en geboeid in verzekerde bewaring gesteld. Bernardus kwam naar

hem toe maar mocht niet met hem praten. Daarom riep hij hem toe: 'Weet wel, Gerardus, mijn broer, binnenkort gaan wij het klooster in!' Nog diezelfde nacht vielen Gerardus de boeien van de voeten en ging de deur vanzelf open, zodat hij kon vluchten. Hij liet zijn broer weten dat hij zijn plannen had veranderd: hij wilde monnik worden.

In het jaar 1112 van de menswording des Heren, het vijftiende sinds de stichting van het huis in Cîteaux, is de dienaar Gods Bernardus op ongeveer tweeëntwintigjarige leeftijd met meer dan dertig metgezellen ingetreden in de cisterciënzer orde. Toen Bernardus met zijn broers het vaderlijk huis verliet, zag de oudste broer, Guido, zijn jongste broertje, Nivardus, op straat spelen met andere jongens. 'Hé, Nivardus, broertje!' zei hij. 'Nu is alle grond die wij bezitten helemaal voor jou!' Het kind gaf hem een allesbehalve kinderlijk antwoord: 'Dus jullie krijgen de hemel en laten voor mij enkel aarde? Dat is niet eerlijk verdeeld!' De jongen verbleef nog enige tijd bij zijn vader maar volgde nadien zijn broers.

Na zijn intrede in de orde ging de dienaar Gods Bernardus zo op in de geest, was hij zo compleet vervuld van God dat hij amper nog zijn lichamelijke zintuigen gebruikte. Al een jaar was hij in de cel van de novicen en nog wist hij niet of het dak van het huis gewelfd was of plat. Heel vaak ging hij de kerk in en uit, waar drie ramen in de apsis zaten, terwijl hij dacht dat het er maar een was.

De abt van Cîteaux stuurde zijn broeders uit om het huis van Clairvaux te bouwen en stelde Bernardus over hen aan als abt. Geruime tijd brachten zij daar in uiterste armoede door. Ze maakten er vaak groenteschotels van beukenblaadjes en aten er brood van grove gerst, gierst en wikke. Waken deed de dienaar Gods er meer dan voor mensen mogelijk leek. Geen tijd was zozeer verloren, klaagde hij altijd, als de tijd dat hij sliep, en hij vond de vergelijking van slaap en dood tamelijk goed opgaan: slapers zijn evenzeer doden in de ogen van mensen als doden slapers in de ogen van God. Vandaar dat hij het nauwelijks kon verdragen als hij iemand hard hoorde snurken of onordelijk zag liggen. Dat was dan 'vleselijk' ofwel 'werelds' slapen, luidde zijn verwijt.

Eten deed hij zelden of nooit uit eetlust maar alleen uit angst voor flauwvallen, en hij zette zich dan aan tafel alsof het een marteling was. Na de maaltijd ging hij gewoonlijk na hoeveel hij pre-

ies gegeten had en als hij zich erop betrapte dat het ook maar een eetje meer was geweest dan normaal, liet hij dat niet straffeloos passeren. De verlokkingen van lekker eten en drinken had hij zozeer beteugeld dat hij amper nog smaken kon onderscheiden. Zo dronk hij eens olie die hem per ongeluk was voorgezet en had hij dat helemaal niet in de gaten, totdat hij met verwondering merkte dat zijn lippen vettig waren. En ook het volgende is bekend: per ongeluk kreeg hij eens ranzig vet en dat heeft hij dagen achtereen als boter gebruikt. Alleen water kon hij proeven, zei hij altijd: als hij dat namelijk dronk verfriste het zijn mond en keel.

Al zijn kennis van de Schrift, erkende hij, had hij vooral opgedaan in het bos en in het vrije veld door meditatie en gebed. Leermeesters had hij nooit gehad 'behalve eiken en beuken', zo zei hij altijd onder vrienden. Soms kwam het voor, gaf hij toe, dat hij tijdens het mediteren of bidden heel de Heilige Schrift verklaard en uitgelegd voor zich zag. In zijn commentaar op het Hooglied vertelt hij zelf het volgende. Op een keer hield hij tijdens het preken iets achter van wat de Geest hem ingaf, niet uit ongeloof maar wel vanuit een gebrek aan vertrouwen. Zo zou hij namelijk nog iets te zeggen hebben als hij opnieuw moest preken. Maar ineens was daar een stem die tot hem zei: 'Zolang je dit achterhoudt, krijg je niets nieuws.'

Inzake kleding hield hij van nette armoede, nooit van slonzigheid. Dat laatste zou namelijk een teken zijn van nonchalance of van zich op de borst kloppen of hengelen naar erkenning bij de mensen. Het volgende gezegde nam hij heel vaak in de mond en droeg hij altijd in zijn hart: 'Wie doet wat niemand doet wordt door allen bewonderd.' Vandaar ook dat hij vele jaren een grof haren hemd droeg, zolang hij dat verborgen kon houden. Toen hij echter besefte dat het algemeen bekend was, trok hij het meteen uit en schakelde over op normale kleding. Wanneer hij lachte was het zo dat hij zich daartoe meer moest zetten dan zich moest inhouden. Hij moest zijn lach dus eerder aanmoedigen dan afremmen.

Er zijn drie soorten lijdzaamheid, zo zei hij altijd, te weten jegens beledigingen in woorden, jegens materiële schade en jegens lichamelijk letsel. Met drie voorbeelden liet hij zien dat hij over deze eigenschap beschikte. In een brief aan een bisschop had hij

eens wat vriendschappelijke vermaningen opgenomen, waarop de man verschrikkelijk nijdig werd en Bernardus een uiterst vervelende brief terugschreef met als opening: 'Gezondheid gewenst, niet de geest van blasfemie', alsof de ander in de geest van blasfemie had geschreven. Bernardus' antwoord: 'De geest van blasfemie bezit ik geloof ik niet, en ik ben me er niet van bewust iemand te hebben beledigd of te willen beledigen, zeker niet een leider van mijn volk.'

Een abt zond hem eens zeshonderd zilveren marken voor de bouw van een klooster, maar tijdens het transport werd de hele som geld gestolen door rovers. Toen Bernardus dat hoorde, zei hij alleen maar dit: 'Gezegend zij God, die ons deze last heeft bespaard. En de dieven moet men dit niet te zwaar aanrekenen, enerzijds omdat ze hebben gestolen uit menselijke begeerte, anderzijds orndat het een grote som was, die hun dus in grote verleiding bracht.'

Laatste voorbeeld: er kwam een kanunnik bij hem met het nadrukkelijke verzoek om monnik te mogen worden. Bernardus stemde hierin niet toe maar raadde de man aan terug te gaan naar zijn kerk. 'Waarom hebt u dan in uw boeken zozeer de volmaaktheid aanbevolen,' vroeg de man, 'als u die niet geeft aan wie graag wil? Had ik die boeken van u maar hier, dan kon ik ze aan flarden scheuren!' Bernardus antwoordde: 'In geen van die boeken hebt u gelezen dat het onmogelijk is volmaakt te worden in uw eigen afzondering. Morele verbetering heb ik in al mijn boeken aanbevolen, niet verandering van plaats.' De man was echter buiten zichzelf en viel Bernardus aan. Hij sloeg hem hard op de wang, zodat die eerst rood werd en daarna opzwol. De aanwezigen wilden de heiligschenner aanpakken, maar de dienaar Gods voorkwam dat met uitroepen en bezweringen in Christus' naam: nee, ze moesten de man met geen vinger aanraken, en nee, met hemzelf was er niets aan de hand.

Tegen novicen die wilden intreden zei hij altijd het volgende. 'Hebben jullie haast hier binnen te komen? Laat hierbuiten dan het lichamelijke achter dat jullie uit de wereld hebben meegebracht. Alleen de geest mag hier binnen, aan het vlees heb je hier niets.'

Zijn vader, die alleen thuis was overgebleven, kwam ook naar

het klooster en stierf daar enige tijd later op een mooie leeftijd. En zijn in de wereld getrouwde zuster, die met al haar rijkdom en luxe in geestelijk gevaar was, kwam eens bij haar broers in het klooster op bezoek en arriveerde met een groot gevolg en met alle pronk en praal. Bernardus deinsde terug, het leek hem een vangnet van de duivel om zielen te grijpen, en hij wilde absoluut niet naar buiten komen om haar te zien. Toen de vrouw zag dat geen van haar broers naar haar toe kwam, en een van hen, destijds de portier, haar zelfs een 'aangeklede mesthoop' noemde, barstte zij in tranen uit. 'Ik ben dan wel een zondares,' sprak zij, 'maar voor zulke mensen is Christus gestorven! Ja, ik ben een zondares, ik voel het, maar juist daarom heb ik het advies en de woorden van goede mensen nodig. En als hij als mijn broer neerziet op mijn vlees, laat hij dan als dienaar Gods niet neerzien op mijn ziel. Laat hem komen en zeggen wat ik moet doen! Dan doe ik alles wat hij zegt.'

Vanwege die belofte kwam Bernardus met zijn broers naar buiten naar haar toe. Van haar man kon hij haar niet scheiden en daarom verbood hij haar ten eerste alle wereldse roem en hield haar het model van hun moeder voor. Zo liet hij haar weer vertrekken. Eenmaal thuisgekomen veranderde zij op slag volkomen: midden in de wereld ging zij een kluizenaarsbestaan leiden en zij nam afstand van alle wereldse zaken. Ten slotte gaf haar man zich gewonnen door haar gebeden en liet haar vrij, waarna zij intrad in het klooster.

Op een keer was de man Gods ziek en leek hij zowat zijn laatste adem uit te blazen. In extase zag hij zichzelf verschijnen voor de rechterstoel van God. Satan was er ook bij en vuurde als aanklager allerlei boze aantijgingen op hem af. Zodra Satan door zijn lijst heen was, kreeg de man Gods het woord om zijn zaak te bepleiten. 'Ik ben niet waardig,' zei hij, 'ik beken het. Op eigen verdiensten kan ik het rijk van de hemelen niet verkrijgen. Maar mijn Heer heeft dat wél verkregen, langs twee wegen, te weten de erfenis van Zijn Vader en de verdienste van Zijn Lijden. Met het eerste stelt Hij Zich tevreden, het tweede geeft Hij aan mij. Dankzij Zijn geschenk sta ik hier in mijn recht en ik laat mij niet van de wijs brengen.' Die woorden brachten de vijand in verwarring, waarna de bijeenkomst werd beëindigd en de man Gods weer tot zichzelf kwam.

Grote onthouding, zware inspanningen en vigilies eisten hun tol van zijn lichaam. Het kwam zo ver dat hij bijna onafgebroken ernstig ziek was en nauwelijks met de anderen kon meedoen. Toen hij op een keer heel ernstig ziek lag en zijn broeders met nadruk voor hem baden, voelde hij dat het iets beter met hem ging. 'Waarom houden jullie vast aan een armzalig man?' vroeg hij. 'Jullie zijn zelf sterker, jullie krachten zijn toegenomen. Spaar me, alsjeblieft, spaar me en laat me gaan!'

Door veel steden werd de man Gods tot bisschop verkozen, met name door Genua en Milaan. Bernardus ging niet op hun verzoeken in maar wees ze ook niet op een verkeerde manier af. Daarbij zei hij dat hij niet van zichzelf was maar bestemd was voor dienst aan anderen. Zijn broeders hadden echter maatregelen getroffen, op advies van de man Gods, en zich gewapend met het pauselijk gezag, waardoor niemand hun bron van vreugde weg kon halen.

Op een dag bracht hij een bezoek aan kartuizer broeders. Die werden door hem in allerlei zaken buitengewoon gesticht, maar er was één ding waarover de lokale prior zich enigszins zorgen maakte: Bernardus' zadel was niet erg eenvoudig en maakte geen armoedige indruk. De prior maakte hierover een opmerking tegen een van zijn broeders en die zei het weer tegen de man Gods. Verwonderd vroeg Bernardus over welk zadel ze het hadden. Hij was van Clairvaux naar de Grande Chartreuse gereden en wist toch absoluut niets van een zadel! Zo reed hij ook een hele dag langs het meer van Genève zonder het te zien, of zonder te zien dat hij het zag. Toen zijn reisgenoten namelijk 's avonds over het meer praatten, vroeg hij hen waar dat meer toch was. Die vraag verwonderde hen zeer.

Zijn naam werd wijd en zijd bekend, maar de eenvoud van zijn hart was sterker. Heel de wereld kon hem niet zozeer verheffen als hij zichzelf kon vernederen. Iedereen hield hem voor de hoogste, hijzelf voor de laagste; iedereen stelde hem boven zichzelf, maar hij zichzelf boven niemand. Ja, hij vertelde altijd dat hij te midden van de hoogste eerbewijzen en gunsten van volkeren het idee had dat hij iemand anders was dan zichzelf, dat hij er zelf niet bij was, alsof hij droomde. Maar als hij dan te midden van gewone broeders was en mocht genieten van hun altijd vriendelijke

eenvoud, dan was hij blij dat hij zichzelf terugvond en zijn eigen persoonlijkheid terugkreeg. Men trof hem altijd biddend, lezend, schrijvend of mediterend aan, of hij richtte een stichtend woord tot zijn broeders.

Op een keer was hij aan het preken voor het volk en luisterde iedereen aandachtig en toegewijd naar zijn woorden. Toen bekroop hem een verleidelijke gedachte: 'Nu houd je echt een heel goede preek! Iedereen hangt aan je lippen, iedereen vindt jou een wijs man!' Maar de man Gods merkte dat dit een verleidelijk idee was dat zich aan hem opdrong en hij hield even in. Moest hij verdergaan of stoppen? Onmiddellijk wist hij zich gesterkt door de hulp van God en in stilte gaf hij de Verleider antwoord: 'Ik ben niet begonnen door jou en ik houd ook niet op door jou.' En zo vervolgde hij in alle rust zijn preek ten einde.

Een monnik die in de wereld een losbol en een gokker was geweest voelde de prikkels van een boze geest en wilde weer terug naar de wereld. De gezegende Bernardus kon hem daarvan niet weerhouden en vroeg hem waar hij van wilde leven. 'Ik kan goed dobbelen,' zei de monnik, 'en daar kan ik wel van leven.' En Bernardus weer: 'Als ik jou wat kapitaal in handen geef, wil je dan eens per jaar bij me terugkomen en de winst met me delen?' Die woorden stemden de monnik blij en hij beloofde dat hij dat graag zou doen. Zo liet Bernardus hem twintig goudstukken uitbetalen en daarmee vertrok hij. De heilige man deed dit om hem nog eens terug te kunnen roepen, zoals nadien ook is gebeurd. De man ging heen, verspeelde alles, en verscheen heel bedeesd weer aan de poort. Toen de man Gods dat hoorde, kwam hij verheugd naar buiten naar hem toe en stak zijn hand uit voor zijn aandeel in de winst. 'Nee, vader,' zei de man, 'gewonnen heb ik niets. Zelfs uw kapitaal ben ik helemaal kwijt. Als u wilt, neemt u dan mij in plaats van uw kapitaal.' 'Goed,' antwoordde Bernardus vriendelijk. 'Ik kan beter jou terugkrijgen dan jou én het kapitaal verliezen.'

Op een keer was Bernardus op een rijdier onderweg ergens naartoe en ontmoette hij een boer. Hij liet zich tegenover hem uit over wat hem toen bezighield: hij klaagde over de onstandvastigheid van het hart tijdens het bidden. De boer keek dadelijk neer op Bernardus zodra hij dat hoorde. Zelf had hij tijdens het bid-

den een hart dat niet wankelde maar stabiel was, zo beweerde hij. Bernardus wilde hem zijn ongelijk bewijzen en een toontje lager doen zingen. 'Gaat u eens even opzij,' zei hij, 'en begint u het Onzevader met alle aandacht die u heeft. Als u dat kunt beëindigen zonder dat uw hart ook maar enigszins afdwaalt, dan is het lastdier waar ik op zit dadelijk voor u, gegarandeerd. Maar u moet mij wel uw woord geven dat u het zegt als u ergens anders aan denkt. Dat mag u dan niet voor mij achterhouden.' De boer was blij en dacht dat hij het lastdier al had gewonnen. Vol goede moed ging hij apart staan, concentreerde zich en begon het Onzevader te zeggen. Nauwelijks was hij halverwege het gebed of er kwam een afleidende gedachte bij hem op over het zadel: zou hij het bij het dier erbij krijgen of niet? Zodra hij dat merkte ging hij snel terug naar Bernardus en vertelde hem waaraan hij midden in het gebed zo had moeten denken. Daarna gaf hij niet meer zo hoog op van zichzelf als eerst.

Broeder Robertus, een van zijn monniken en in wereldse termen een familielid, had zich op jonge leeftijd door bepaalde lieden laten bepraten en zich naar Cluny begeven. Eerst liet de eerbiedwaardige vader het er een tijdje bij zitten maar vervolgens besloot hij een brief te schrijven om zijn broeder terug te roepen. Hij dicteerde de brief in de open lucht aan een andere broeder, toen ineens onverwacht een bui losbarstte. De schrijver wilde het papier al dichtvouwen maar Bernardus zei: 'Dit is werk van God, wees niet bang te schrijven!' Zo maakte de monnik de brief midden in de bui af zonder dat hij last had van de regen. Want aan alle kanten goot het, maar op die plek werd de regen verdreven door de kracht van de naastenliefde.

Een door de man Gods gebouwd klooster had te kampen met ongelofelijke hoeveelheden vliegen. Het was zo erg dat iedereen er enorm veel last van had. Toen zei Bernardus: 'Ik excommuniceer ze!' De volgende ochtend troffen ze de vliegen allemaal dood aan.

De paus zond hem naar Milaan om de mensen daar weer met de Kerk te verzoenen. Op de terugweg, in Pavia, kwam er iemand bij hem met zijn vrouw die in de greep was van een boze geest. Dadelijk brak de duivel los via de mond van de arme vrouw en begon Bernardus beledigingen naar het hoofd te gooien: 'Hij krijgt

mij niet uit dit oude vrouwtje,' riep hij, 'die prei-eter, die koolvreter!' De man Gods verwees haar naar de kerk van de gezegende Syrus, maar de gezegende Syrus wilde de eer aan zijn gast laten en besteedde geen zorg aan haar. Zo werd ze weer bij de gezegende Bernardus gebracht. Nu sloeg de duivel via haar mond babbeltaal uit. 'Ha ha,' riep hij, 'Syrusje krijgt me niet weg, en ook Bernardje drijft me niet uit!' Daarop zei de dienaar van God: 'Nee, niet Syrus drijft jou uit en niet Bernardus, maar de Heer Jezus Christus!' en hij begon te bidden. 'Ai, ai,' riep de boze geest, 'wat zou ik graag weggaan uit dit oude vrouwtje, want nu ik in haar zit heb ik het zwaar te verduren! Wat zou ik graag weggaan! Maar dat gaat niet, want de grote Heer wil het niet.' 'En wie is die grote Heer?' vroeg de heilige. 'Jezus van Nazaret.' 'Heb je Hem wel eens gezien?' 'Ja.' 'Waar dan?' 'In de heerlijkheid.' 'En was jij ook in die heerlijkheid?' 'Ja zeker.' 'Hoe ben je daar dan uitgeraakt?' 'Velen van ons zijn samen met Lucifer gevallen!' Dat zei de duivel allemaal met een heel akelig stemgeluid via de mond van het oudje terwijl iedereen toehoorde. Toen zei de man Gods: 'Zou je nooit in die heerlijkheid terugwillen?' Daarop barstte de ander uit in een merkwaardig gegrinnik en zei: 'Dat is nu te laat.' De man Gods zei een gebed en de duivel moest de vrouw verlaten.

Maar toen de man Gods weg was, nam de duivel weer bezit van haar. Haar man kwam Bernardus achterna gerend en vertelde hem wat er was gebeurd. Die droeg de man vervolgens op om zijn vrouw een kaartje om de nek te hangen met daarop de volgende woorden: 'In naam van onze Heer Jezus Christus gelast ik jou, demon: waag het niet deze vrouw voortaan nog aan te raken!' Zo geschiedde en sindsdien durfde de boze geest niet meer in haar buurt te komen.

In Aquitanië was er een arme vrouw die werd lastiggevallen door een brutale geest die bovenop haar kwam liggen. Zes jaar lang misbruikte hij haar en viel haar lastig met zijn ongelofelijke lusten. Toen de man Gods in die contreien aankwam, zei de demon tegen de vrouw dat zij niet naar hem toe mocht, onder vreselijke dreigementen: de heilige kon haar absoluut niet helpen! En was hij eenmaal weg, dan zou hij zelf, haar minnaar, haar wreedste vervolger worden! De vrouw ging echter vol vertrouwen naar de man Gods en vertelde hem onder zuchten en steunen hoe ze

leed. 'Neem mijn stok mee,' zei Bernardus, 'en leg hem in je bed. Als hij wat kan, dan gaat hij zijn gang maar.' Dat deed de vrouw en ze ging in bed liggen. Direct was de demon present, maar hij waagde het niet om zijn gewone ding te doen of zelfs maar bij haar bed te komen, en uitte de hevigste dreigementen: was de heilige eenmaal weg, dan zou de wraak verschrikkelijk zijn. Dat vertelde de vrouw aan Bernardus. Deze riep vervolgens het volk bijeen en liet iedereen brandende kaarsen in de hand houden. En zo, met heel de aanwezige gemeenschap, excommuniceerde Bernardus de demon met een formeel verbod die vrouw of een andere vrouw voortaan nog te benaderen. Aldus werd de vrouw volledig van haar drogbeelden bevrijd.

In dezelfde streek trad de heilige man ook op als gezant om de hertog van Aquitanië te verzoenen met de Kerk. De hertog wilde echter op geen enkele manier van verzoening weten. De man Gods ging naar het altaar om de mis te vieren, terwijl de geëxcommuniceerde hertog buiten voor de deur bleef wachten. Na het zeggen van 'de vrede van de Heer' legde Bernardus het lichaam des Heren op een pateen en nam het mee. Met een gloeiend gezicht en vlammende ogen liep hij naar buiten, waar hij de hertog met schrikwekkende woorden aanpakte. 'Wij hebben u gevraagd,' sprak hij, 'maar u hebt ons afgewezen. Kijk, nu is de Zoon van de Maagd naar u toe gekomen, de Heer van de Kerk die u vervolgt! Hier is uw rechter, in wiens naam elke knie moet buigen. Hier is uw rechter, in wiens handen die ziel van u terecht zal komen. Wijst u Hem soms ook af? Veracht u Hem misschien zoals u met Zijn dienaren doet? Bied maar verzet als u de kracht hebt!' Het zweet brak de hertog dadelijk uit, al zijn ledematen verslapten en hij wierp zichzelf voor de voeten van de heilige man. Die stootte hem aan met de hiel en zei hem overeind te komen en te luisteren naar het oordeel van God. Trillend stond de hertog op en vervulde alles wat de heilige man hem opdroeg.

De dienaar Gods ging het koninkrijk Germanië binnen om een of ander groot conflict te beslechten. Bij die gelegenheid stuurde de aartsbisschop hem een respectabele clericus tegemoet. Toen de clericus tegen Bernardus zei dat hij hem door zijn heer tegemoet was gestuurd, antwoordde de man Gods: 'Nee, een andere heer heeft u gestuurd.' De man stond verbaasd en hield vol dat

hij enkel en alleen door zijn heer, de aartsbisschop, was gestuurd. 'Je vergist je, mijn zoon,' zei de dienaar Gods, 'je vergist je. Er is een grotere Heer die jou gestuurd heeft, namelijk Christus.' Toen kreeg de clericus het door. 'Denkt u dat ik monnik wil worden?' vroeg hij. 'Absoluut niet! Dat heb ik niet overwogen, de gedachte is niet bij me opgekomen.' Tja, hoe ging het? Nog tijdens diezelfde reis zei hij de wereld vaarwel en ontving hij het monnikskleed uit handen van de man Gods.

De man Gods had een hoge edelman in de orde opgenomen, die hem enige tijd volgde maar vervolgens te kampen kreeg met een zware beproeving. Toen een van de broeders de man zo bedroefd zag, vroeg hij naar de oorzaak van die droefheid. 'Ik weet het zeker,' zei hij, 'echt waar, ik zal nooit meer blij zijn.' De broeder bracht die uitspraak over aan de dienaar Gods, die daarna intens voor de man bad. En meteen bleek die zo beproefde en bedroefde broeder evenzeer vrolijker en uitgelatener dan de rest als hij eerst bedroefder was geweest. De andere broeder confronteerde hem vriendelijk met zijn eerder gedane, neerslachtige uitspraak. 'Ja,' zei de broeder, 'toen zei ik wel "nooit zal ik meer blij zijn". Maar nu zeg ik: "nooit zal ik meer bedroefd zijn!" '

De heilige Malachias, bisschop van Ierland, wiens deugdzame leven is beschreven door Bernardus zelf, was in diens klooster in geluk vertrokken naar Christus. Toen de man Gods de dodenmis voor hem las, openbaarde de Heer hem Malachias' heerlijkheid, en na de communie paste hij op goddelijke ingeving de normale gebeden aan. 'God,' bad hij, 'U die de gezegende Malachias de gelijke in verdienste hebt gemaakt van Uw heiligen, wij bidden U, geef dat wij die het feest vieren van zijn kostbare dood ook het model navolgen van zijn leven.' De voorzanger gebaarde hem dat hij zich vergiste, maar Bernardus zei: 'Nee, ik vergis me niet, ik weet wat ik zeg.' En daarna ging hij naar de gewijde overblijfselen en kuste die.

Vlak voor de veertigdagentijd kreeg hij bezoek van een flinke groep studenten. Hij vroeg hun om toch minstens op die gewijde dagen af te zien van hun ijdel en lichtzinnig gedrag. Toen ze dat absoluut niet wilden liet Bernardus hen een toost uitbrengen met de volgende woorden: 'Op de ziel!' Ze dronken en veranderden op slag. Ze gingen weer heen, en terwijl een korte tijd hun te veel

was geweest, gaven ze nu heel hun leven aan God.

Uiteindelijk naderde de gezegende vader Bernardus in geluk de dood. 'Drie regels laat ik jullie na,' zei hij tegen zijn broeders. 'Die moeten jullie in acht nemen, zoals ik ze ook in de loop van mijn leven hier voor ogen heb gehouden en naar best vermogen in acht heb genomen. Bij niemand heb ik aanstoot willen geven, en als dat een enkele keer toch gebeurde heb ik de plooien zo goed mogelijk gladgestreken. Ik heb altijd minder vertrouwd op mijn eigen gevoel dan op dat van anderen. En als iemand me wat aandeed heb ik nooit wraak willen nemen. Welaan, dit is dan wat ik jullie nalaat: naastenliefde, nederigheid en lijdzaamheid.' Zo is hij dan ten slotte na het volbrengen van vele wonderen, na de bouw van honderdzestig kloosters en de samenstelling van vele boeken en traktaten, aan het eind van zijn levensdagen, in zowat zijn drieënzestigste jaar, te midden van zijn zoons ontslapen in de Heer.

Na zijn overlijden maakte hij zijn heerlijkheid bekend aan velen. Zo verscheen hij ergens aan een abt in een klooster met de aansporing hem te volgen. De abt deed dat. 'Kijk,' zei de man Gods tegen hem, 'we komen aan bij de berg Libanon. Jij zult hier blijven, maar ik ga hier omhoog.' En op de vraag waarom hij omhoog wilde, zei hij: 'Ik wil leren.' De ander, verbaasd: 'Maar wat wilt u nog leren, vader? Volgens ons doet u voor niemand onder in kennis!' 'Hier beneden is totaal geen kennis,' zei Bernardus, 'totaal geen begrip van de waarheid. Maar boven is de volheid van kennis! Boven is het ware besef van de waarheid!' En met die woorden verdween hij. De abt noteerde de precieze datum. Later kwam hij erachter dat de man Gods Bernardus op die dag zijn lichaam had verlaten.

Tal van andere, haast ontelbaar veel wonderen heeft God via Zijn dienaar verricht.

De onthoofding van Sint-Johannes de Doper

Het feest van de onthoofding van de heilige Johannes de Doper lijkt te zijn ingesteld om vier redenen, zoals in het boek *Over het mijter-ambt* vermeld staat. Ten eerste is dat vanwege de onthoofding zelf, ten tweede vanwege het verbranden en verzamelen van de botten van de heilige, ten derde vanwege de vondst van zijn hoofd en ten vierde vanwege de overbrenging van zijn vinger en de wijding van zijn kerk. Dienovereenkomstig hanteren mensen verschillende benamingen voor dit feest, te weten Onthoofding, Verzameling, Vondst en Wijding.

In de eerste plaats wordt het feest dus gevierd vanwege de onthoofding van de heilige. Die vond op de volgende wijze plaats. Zoals in de *Scholastieke geschiedenis* staat, ging Herodes Antipas, de zoon van Herodes de Grote, op weg naar Rome. Onderweg bracht hij een bezoek aan zijn broer Philippus. Daar maakte hij een geheime afspraak met diens vrouw Herodias (volgens Josephus de zuster van Herodes Agrippa): op de terugweg zou hij zijn eigen vrouw verstoten en trouwen met haar. Dat plan bleef geenszins verborgen voor zijn vrouw, de dochter van Arethas, koning van Damascus. Zonder de terugkeer van haar man af te wachten trok zij zo snel mogelijk naar haar vader. Bij terugkomst haalde Herodes Herodias weg bij Philippus, waardoor hij zich de vijandschap op de hals haalde van koning Arethas, Herodes Agrippa en Philippus.

Johannes de Doper wees Herodes om die reden terecht. Volgens de wet mocht hij namelijk de vrouw van zijn broer beslist niet tijdens diens leven trouwen. Herodes merkte dat Johannes hem hierom scherp terechtwees en door zijn prediking en dopen veel volk op de been bracht. Daarom liet hij hem in de boeien slaan en in de gevangenis zetten. Hij wilde zijn vrouw daarmee een plezier doen, terwijl hij toch ook bang was het volk dat Johannes volg-

de kwijt te raken. Hij wilde de man wel doden maar vreesde het volk.

Herodias en Herodes zochten allebei naar een aanleiding om Johannes te kunnen doden. Het schijnt dat ze toen de volgende geheime afspraak hebben gemaakt. Herodes zou zijn verjaardag vieren in het bijzijn van de voornaamsten van Galilea en zijn eigen belangrijkste mensen, en de dochter van Herodias zou er dansen. Het meisje mocht dan vragen wat ze maar wilde en hij zou het haar geven, zoals hij met een eed zou bekrachtigen. Als zij dan vroeg om het hoofd van Johannes, moest hij het haar geven op grond van die eed. Wel zou hij dan doen alsof hij spijt had van die afgelegde eed.

Dat er sprake was van zo'n slimme opzet en schijnvertoning lijkt te worden gesuggereerd door de *Scholastieke geschiedenis*, waar staat: 'Het is aannemelijk dat Herodes tevoren met zijn vrouw in het geheim had afgesproken Johannes bij die gelegenheid ter dood te brengen.' Zo ook Hiëronymus in zijn *Glossa*: 'Die eed zwoer hij wellicht om een aanleiding te vinden voor de executie. Had het meisje gevraagd om de dood van haar vader of moeder, dan had Herodes natuurlijk geweigerd.'

Het banket werd gehouden, het meisje was erbij, ze danste voor aller ogen, viel bij iedereen in de smaak en de koning zwoer haar te geven wat ze vroeg, wat het ook was. Door haar moeder geïnstrueerd verzocht zij om het hoofd van Johannes. Herodes, de hypocriet, deed of hij spijt had van die eed: hij had, in de woorden van Rabanus, 'lichtvaardig gezworen en moest dat nu dus gestand doen.' Hij straalde wel droefheid uit maar was van binnen blij. Hij verontschuldigde zijn misdaad met die eed, om zo onder het mom van rechtschapenheid een wandaad te plegen. Zo werd er een beul gezonden en ging het hoofd van Johannes eraf. Het werd aan het meisje gegeven, dat het overhandigde aan haar overspelige moeder.

Augustinus vertelt over de aanleiding van deze eed in een preek voor het feest van de Onthoofding van Johannes de Doper. 'Trek lering uit wat volgt. Er was een integere, trouwe man van wie ik gehoord heb wat ik nu vertel. Iemand had iets van hem geleend of had een schuld bij hem, maar wilde niets teruggeven. Dat trof de man onaangenaam en hij daagde de ander uit tot een eed. Die

zwoer dus een eed en de man verloor. De nacht daarop, zo vertelde hij, werd hij meegevoerd naar de Rechter, die hem ondervroeg in de volgende bewoordingen: "Waarom heb je een mens uitgedaagd tot een eed waarvan je wist dat hij die valselijk zou zweren?" De man antwoordde: "Hij wilde mij niet teruggeven wat van mij was!" Toen zei de Rechter: "Je had beter kunnen verliezen wat van jou was dan een ziel door meineed in het verderf te storten." Hij viel voorover op de grond en kreeg op bevel een geweldig pak slaag. Toen hij wakker werd waren de sporen van die slagen zichtbaar op zijn rug. Maar hij kreeg vergeving nadat hij boete had gedaan.' Tot zover Augustinus.

Het was echter niet op die dag dat Johannes onthoofd is, maar rond de dagen van het Ongedesemde Brood, in het jaar voorafgaand aan het Lijden van Christus. Vanwege het sacrament van de Heer moest het dus zo zijn dat de kleinere voor de grotere week. Op dit punt roept Johannes Chrysostomus uit: 'Johannes, leerschool van deugden, gids voor het leven, model van heiligheid, standaard van gerechtigheid, spiegel van maagdelijkheid, symbool van maat, toonbeeld van kuisheid, weg van berouw, vergeving van zondaars, leer van geloof. Johannes, groter dan een mens, gelijke van de engelen, toppunt van wet, sanctie van het evangelie, stem van de apostelen, stilte van de profeten, licht van de wereld, voorloper van de Rechter, middelpunt van heel de Drie-eenheid. En zo'n groot man wordt prijsgegeven aan een onzedige vrouw, overgeleverd aan een echtbreekster, toebedeeld aan een danseresje!'

Herodes kwam er niet straffeloos mee weg maar werd veroordeeld tot ballingschap. Zoals in de *Scholastieke geschiedenis* staat was die andere Herodes, namelijk Agrippa, een flinke kerel maar hij raakte in armoede, zozeer dat hij er wanhopig van werd en ergens een toren inging om zich daar dood te hongeren. Zijn zuster Herodias hoorde daarvan en smeekte haar man, tetrarch Herodes Antipas, om hem daaruit te halen en van het nodige te voorzien. Dat deed hij en beide heren hielden samen een banket. Maar daarbij raakte Herodes de tetrarch verhit door de wijn en begon hij Herodes Agrippa verwijten te maken vanwege de gunsten die hij hem had bewezen. Die nam hem dat bijzonder kwalijk, trok naar Rome en kwam daar in de gunst van keizer Caligula. Het

ging zo ver dat de keizer hem twee tetrarchieën toekende, namelijk Lisania en Abilene, hem een diadeem opzette en terugzond als koning van Judea.

Toen Herodias zag dat haar broer de titel van koning droeg, zeurde zij haar man aan het hoofd dat hij ook naar Rome moest om zo'n koningstitel te bemachtigen. Maar hij baadde al in weelde en wilde er niet op ingaan, omdat hij meer gesteld was op zijn gemakkelijke leven dan op eerbewijzen waar hij hard voor zou moeten werken. Ten slotte gaf hij zich gewonnen door de beden van zijn vrouw en reisde met haar naar Rome. Agrippa kwam dit ter kennis en hij stuurde de keizer een brief: Herodes zou met de koning van de Parthen vriendschap hebben gesloten en in opstand willen komen tegen het Romeinse rijk. Als aanwijzing hiervoor schreef hij dat Herodes wapens in zijn steden had voor wel zeventigduizend gewapenden.

Na lezing van de brief begon Caligula over iets anders en informeerde bij Herodes naar zijn algehele situatie. Zo vroeg hij hem onder andere of hij echt zo veel gewapende troepen in zijn steden had als hij had vernomen, en de ander ontkende dat geenszins. Toen geloofde Caligula dat het waar was wat Herodes Agrippa hem had geschreven en veroordeelde Herodes tot ballingschap. Maar omdat diens vrouw de zuster van Herodes Agrippa was, op wie de keizer zeer gesteld was, kreeg zij toestemming om naar haar land terug te keren. Zij wilde haar man echter vergezellen in zijn ballingschap. In voorspoed had ze met hem samengeleefd, zei ze, en nu zou ze hem in tegenspoed niet verlaten. Zo werden ze afgevoerd naar Lyon, waar ze hun leven beëindigden in ellende. Tot zover de *Scholastieke geschiedenis*.

In de tweede plaats is het feest er vanwege het verbranden en verzamelen van de botten van de heilige. Juist op deze dag, zo zeggen sommigen, zijn die verbrand en door gelovigen deels verzameld. Hij onderging dus als het ware een tweede martelaarschap door de crematie van zijn botten en vandaar dat de Kerk zogezegd een tweede martelaarschap viert op dit feest. Een en ander staat te lezen in het elfde boek van de *Kerkelijke geschiedenis*.

De leerlingen van Johannes hadden zijn lichaam begraven bij Sebaste in Palestina, tussen Heliseum en Abdias, en er gebeurden tal van wonderen bij zijn graf. Op bevel van Julianus de Afvallige

verspreidden de heidenen zijn botten, maar de wonderen hielden niet op. Toen werden ze weer verzameld en in het vuur verbrand. Aldus tot as gereduceerd werden ze uitgestrooid over de akkers, zoals wordt verteld in de *Scholastieke geschiedenis*. Beda zegt echter in zijn *Kronieken* dat ze die verzamelde botten nog verder uiteen hebben verspreid en dat de heilige op die manier in zekere zin een tweede martelaarschap lijkt te hebben ondergaan. (Sommige mensen beelden dit zonder het te weten uit, door op zijn geboortedag van her en der botten te verzamelen en te verbranden.)

Die botten werden dus verzameld om te worden verbrand, zoals het in de *Scholastieke geschiedenis* heet en zoals Beda in zijn *Kronieken* getuigt, maar toen kwamen er een paar monniken uit Jeruzalem, die zich ongemerkt onder de verzamelaars voegden en een groot deel van de botten meenamen. Die brachten zij naar Philippus, bisschop van Jeruzalem, die ze later doorstuurde naar Athanasius, bisschop van Alexandrië. Nog later liet Theophilus, bisschop van diezelfde stad, de tempel van Serapis ontdoen van heidense elementen, liet de relieken daar plaatsen en wijdde het geheel tot basiliek ter ere van de gezegende Johannes. Tot zover Beda en de *Scholastieke geschiedenis*.

Vandaag de dag worden de relieken met toewijding vereerd in Genua. Alexander III en Innocentius IV hebben dit onderzocht en waar bevonden en er hun goedkeuring aan gegeven door de toekenning van privileges.

De zaak is ook duidelijk geworden door tal van wonderen. Zo gebeurde er een wonder tijdens het transport van de relieken van de gezegende Johannes de Voorloper naar Genua. De inwoners van Genua hadden die over verschillende schepen verdeeld, maar toen stak er een geweldige storm op, zodat men al haast moest vrezen voor schipbreuk. Op aanwijzing van een aanwezige priester, die zei dat een en ander hem was geopenbaard, legden ze de gelofte af dat ze de relieken bij elkaar zouden plaatsen. Direct kwam de zee tot rust en zij brachten hun geloften trouw tot vervulling.

In Genua heerste eens grote droogte: de hemel gaf geen regen, de aarde bracht geen vruchten voort. Toen droeg men de relieken in processie rond de stad. En hoewel het eerder nog stralend weer was trok de lucht plotseling helemaal dicht en begon het overvloedig te regenen. Een andere keer was er een grote brand ont-

staan: de vlammen laaiden op tot bijna boven de torens en dreigden heel de stad in de as te leggen. Toen hield men de relieken op tegen het aanstormende vuur. Weldra loste het vuur op en verdween uit zichzelf, zonder nog enige schade te veroorzaken. En een keer lagen er in de haven schepen afgemeerd, die door het geweld van de zee en de winden werden stukgeslagen, tot grote schade van de stad. Men hield de relieken op tegen de krachtige zee en winden, en binnen een uur was er een grote kalmte ingetreden.

Zoals Herodes, die het hoofd van de heilige had laten afhakken, de straf voor zijn misdaden niet ontliep, zo werd ook Julianus de Afvallige, die opdracht gaf zijn botten te verbranden, getroffen door de goddelijke wraak. (Over de precieze toedracht staat meer in de geschiedenis van de heilige Julianus, die volgt op die van de bekering van de heilige Paulus.)

Over afkomst en heerschappij van Julianus de Afvallige, over zijn wreedheid en dood, wordt uitgebreid verhaald in de *Drievuldige geschiedenis*. Constantius, een broer van Constantijn de Grote met dezelfde vader, had twee zoons, Gallus en Julianus. Na de dood van Constantijn maakte zijn zoon Constantius Gallus tot Caesar, maar later bracht hij hem ter dood. Julianus werd uit angst monnik en begon waarzeggers te raadplegen over de vraag of hij het keizerschap nog zou kunnen bereiken.

Later maakte Constantius Julianus tot Caesar en stuurde hem naar Gallië, waar hij tal van zeges behaalde. Op een keer liep hij onder een lauwerkrans door die tussen twee zuilen was opgehangen. Het touw knapte, waardoor de krans op zijn hoofd viel. Hij paste hem precies en iedereen riep dat het een teken was van keizerschap. De soldaten riepen hem uit tot Augustus, maar het ontbrak aan een echte kroon om hem op te zetten. Daarop nam een van de soldaten zijn halsketting en deed die Julianus om het hoofd. Zo werd hij tot keizer uitgeroepen.

Toen legde hij de schijn van christendom die hij ophield af en opende hij tempels van afgoden. Hij bracht hun offers, benoemde zichzelf tot opperpriester van de heidenen en vernielde overal het teken van het kruis. Op een keer viel er wat dauw op zijn kleren en op die van de anderen die bij hem waren: elke druppel vormde zich om tot een klein kruisteken.

Na de dood van Constantius wilde hij het iedereen naar de zin maken en bepaalde dat iedereen vrij was in zijn keuze van godsdienst. Ook zette hij de eunuchen, kappers en koks zijn hof uit: de eunuchen omdat zijn vrouw was gestorven en hij niet hertrouwd was, de koks omdat hij heel eenvoudig at, en de kappers met de volgende uitspraak: 'Eén volstaat voor velen.' Hij dicteerde tal van boeken waarin hij alle eerdere keizers door het slijk haalde. Met het verdrijven van koks en kappers handelde hij als een filosoof, niet als een keizer. Maar dat afkraken en door het slijk halen was noch iets van een filosoof, noch van een keizer.

Tijdens een offer van Julianus aan de afgoden vertoonde zich in de ingewanden van het offerdier een klein kruisteken met een kroon eromheen. De dienaren die het zagen schrokken, want zij legden het uit als een verwijzing naar de komende eenheid, zege en onbegrensdheid van het kruis. Julianus probeerde hen gerust te stellen en zei dat dit juist een teken was om de christelijke leer te beteugelen en binnen de perken te houden.

In Constantinopel bracht Julianus ook eens een offer aan Fortuna. Maris, de bisschop van Chalcedon, die door ouderdom zijn gezichtsvermogen had verloren, stapte op de keizer af en noemde hem een man zonder God, een goddeloze, een afvallige. Julianus antwoordde: 'Die Galileeër van jou heeft je ook niet kunnen genezen!' 'Daarvoor dank ik mijn God,' zei de ander. 'Hij heeft mij het gezichtsvermogen ontnomen zodat ik u en uw volslagen goddeloosheid niet behoef te zien!' Zonder nog te antwoorden ging Julianus weg.

In Antiochië liet hij het heilig vaatwerk en de gewaden verzamelen en op de grond gooien, waarna hij erop ging zitten en ze bezoedelde. Weldra werd hij in de betreffende lichaamsdelen zwaar getroffen: het krioelde er van de wormen en zijn vlees ging rotten. Van die aandoening hield hij last zolang hij leefde. Een prefect die ook Julianus heette haalde eveneens in opdracht van de keizer vaatwerk uit de kerken weg, plaste erop en zei: 'Dit is nu het vaatwerk waarin men de zoon van Maria dient!' Ogenblikkelijk veranderde zijn mond in een anus en werd zijn orgaan voor ontlasting.

Julianus de Afvallige betrad eens een Fortuna-tempel, waar de tempeldienaren de mensen die binnengingen ter reiniging besprenkelden met water. Valentinianus zag een druppeltje van dat

water op zijn mantel en werd kwaad. Hij stompte de dienaar en zei dat hij nu meer bevlekt dan gezuiverd was. De keizer zag dit en liet hem in verzekerde bewaring stellen om hem naar de woestijn te sturen. De man was namelijk een christen, die nadien bij wijze van beloning voor zijn verdiensten verheven zou worden tot het keizerschap.

Als blijk van zijn haat tegen de christenen liet Julianus ook de tempel van de joden herstellen, waarbij hij de joden zelf royaal van middelen voorzag. Toen ze echter een grote voorraad stenen hadden aangelegd, stak er opeens een sterke wind op waardoor alles uit elkaar waaide, en daarna deed zich nog een zeer zware aardbeving voor en ten slotte brak er in de fundamenten een brand uit waar velen levend in verbrandden. Op een andere dag verscheen het teken des kruizes aan de hemel en kwamen de kleren van de joden vol zwarte kruistekens te staan.

Tijdens Julianus' inval in Perzië kwam hij in Tesiphon en belegerde hij de koning. Die bood hem een deel van zijn land aan als hij de belegering wilde staken, maar Julianus wilde dat absoluut niet. Vanuit het idee van Pythagoras en Plato dacht hij namelijk dat hij na een wisseling van lichaam de ziel van Alexander bezat, of beter gezegd: dat hij een tweede Alexander was met een ander lichaam. Maar plotseling werd hij door een afdwalende werpspies getroffen in zijn zijde en die wond maakte een eind aan zijn leven. Wie die spies heeft gegooid is nog altijd onbekend, maar volgens sommigen was het een van de onzichtbare wezens, volgens anderen een Ismaëlitische herder of een uitgehongerde, afgepeigerde soldaat. Maar of het nu een mens of een engel was, hij gaf duidelijk gehoor aan een goddelijk bevel. Julianus' vertrouweling Calixtus zei in ieder geval dat de keizer door een demon was getroffen. Tot zover de *Drievuldige geschiedenis*.

In de derde plaats is het feest er vanwege de vondst van het hoofd van de heilige Johannes. Want op deze dag, zegt men, is zijn hoofd gevonden. Zoals namelijk in boek elf van de *Kerkelijke geschiedenis* staat, was Johannes geboeid en onthoofd in een burcht in Arabië genaamd Macheronta. Herodias had het hoofd van Johannes naar Jeruzalem laten brengen en voorzichtigheidshalve laten begraven bij de vertrekken van Herodes. Ze was namelijk bang dat de profeet weer zou opstaan als het hoofd bij het lichaam begraven was.

Maar ten tijde van keizer Marcianus, zo vertelt de *Scholastieke geschiedenis*, de keizer wiens regering begon in het jaar des Heren 452, heeft Johannes zijn hoofd geopenbaard aan twee monniken die naar Jeruzalem waren gereisd. Zij haastten zich naar het paleis dat van Herodes was geweest en troffen daar het hoofd aan, gewikkeld in grof haren zakken. Dat was, denk ik, het kleed dat hij in de woestijn had gedragen. De twee monniken gingen met het hoofd terug naar hun eigen gebied. Een pottenbakker uit Emessa die aan zijn armoe wilde ontsnappen sloot zich bij hen aan en kreeg de tas te dragen met het heilige hoofd. Op een nacht kreeg de pottenbakker een aanwijzing van de heilige Johannes, vluchtte bij de monniken weg en ging met het heilige hoofd Emessa binnen. Daar vereerde hij het hoofd ergens in een grot zolang hij leefde en bereikte een niet geringe welstand. Bij zijn dood onthulde hij het hoofd in vertrouwen aan zijn zuster, en zo geschiedde dat telkens bij elke volgende bezitter.

Geruime tijd later werd aan de heilige monnik Marcellus, die toen in de grot woonde, door de gezegende Johannes onthuld dat zijn hoofd daar was. Dat ging als volgt. Tijdens zijn slaap kreeg hij het beeld van grote groepen psalmzingers die langsliepen en zeiden: 'Kijk, daar komt de heilige Johannes de Doper!' Vervolgens zag hij de gezegende Johannes, begeleid door iemand ter rechteren ter linkerzijde, en aan ieder die bij hem kwam gaf hij de zegen. Ook Marcellus ging naar hem toe en legde zich aan zijn voeten, maar de heilige liet hem opstaan, pakte hem bij de kin en gaf hem de vredeskus. 'Mijn heer,' vroeg Marcellus toen, 'vanwaar bent u naar ons toegekomen?' Het antwoord luidde: 'Uit Sebaste ben ik gekomen.'

Bij het wakker worden was Marcellus erg verbaasd over dit visioen. Een andere nacht lag hij te slapen en kwam er iemand op hem af die hem wakker schudde. En kijk, toen hij wakker was zag hij een stralende ster bij de ingang van zijn cel. Hij kwam overeind en wilde de ster aanraken, maar die verschoof plotseling naar verderop. Hij ging erachteraan, totdat de ster bleef staan boven de plek waar het hoofd van Johannes de Doper was. Hij begon er te graven en vond de urn met de heilige schat. Er was iemand bij die het niet geloofde. De man stak zijn hand uit naar de urn, maar de hand raakte direct verlamd en bleef aan de urn vastzitten. Dank-

zij het gebed van zijn makkers kon hij zijn hand lostrekken maar de kracht kwam er niet in terug. Johannes verscheen aan die man en zei: 'Zodra mijn hoofd in de kerk is geplaatst, moet je de urn aanraken. Dan zul je weer gezond worden.' Zo deed hij en hij werd weer helemaal gezond.

Marcellus bracht de lokale bisschop, Julianus, hiervan op de hoogte. Toen nam men de reliek op en bracht die naar de stad. Sindsdien viert men in die stad de Onthoofding van Johannes, precies op de dag waarop het hoofd is gevonden ofwel opgenomen. Dat nemen wij althans aan en zo staat het in de *Scholastieke geschiedenis*.

Nadien is het hoofd naar Constantinopel overgebracht. In de *Drievuldige geschiedenis* staat vermeld hoe keizer Valens bevel gaf het heilige hoofd in een wagen te leggen en naar Constantinopel over te brengen. In de buurt van Chalcedon kwam de wagen met geen mogelijkheid nog verder, hoezeer men de ossen ook opzweepte, en men zag zich gedwongen het hoofd daar achter te laten. Later wilde Theodosius het daarvandaan halen. Hij trof er een maagdelijke dame aan die was aangesteld voor de bewaking van het hoofd en vroeg haar of hij het heilig hoofd mocht meenemen. Zij stemde toe, omdat ze geloofde dat het hoofd zich nu net zomin zou laten meenemen als in de tijd van Valens. Maar de toegewijde keizer wikkelde het hoofd in zijn eigen purper en bracht het over naar Constantinopel, waar hij er een zeer fraaie kerk voor bouwde. Tot zover de *Drievuldige geschiedenis*. En vandaar is het hoofd nadien, onder de regering van Pepijn, overgebracht naar Poitiers in Gallië, waar door Johannes' verdiensten vele doden zijn opgewekt.

En zoals Herodes, Johannes' onthoofder, zijn straf kreeg, en ook Julianus, de verbrander van zijn botten, zo is ook Herodias, de vrouw die het meisje influisterde te vragen om zijn hoofd, gestraft, alsook het meisje dat dit vroeg. Sommigen zeggen dat Herodias niet is veroordeeld tot ballingschap en daar is gestorven, maar dat het anders met haar afliep. Toen zij het hoofd van Johannes in handen hield en er met genoegen een hoop beledigingen over uitstortte, blies het hoofd haar door goddelijke beschikking in het gezicht, waarna zij terstond haar laatste adem uitblies. Dit is het gangbare verhaal. Maar wat hierboven is verhaald, dat zij in ballingschap met Herodes op ellendige wijze aan haar eind kwam,

is overgeleverd door heiligen in kronieken en dit lijkt de versie die we moeten aanhouden. Wat haar dochter betreft, die wandelde eens op het ijs, maar het ijs brak en zij raakte te water en verdronk terstond. In een kroniek wordt ergens gezegd dat de aarde haar levend en wel verzwolg. Dat laat zich begrijpen zoals de uitspraak over de Egyptenaren die verdronken in de Rode Zee: 'De aarde heeft hen verzwolgen.' (Ex. 15,12)

In de vierde plaats is het feest er vanwege de overbrenging van zijn vinger en de wijding van een kerk. De vinger waarmee Johannes naar de Heer heeft gewezen kon niet verbranden, naar verluidt, en vandaar dat die vinger is gevonden door de eerder genoemde monniken. Later is die vinger volgens de *Scholastieke geschiedenis* door de heilige Thecla naar de Alpen gehaald en ondergebracht in de kerk van Saint Jean de Maurienne. Dit wordt ook betuigd door meester Johannes Beleth, die zegt dat de heilige Thecla de vinger die niet kon verbranden vanuit overzeese gebieden naar Saint Jean de Maurienne haalde, waar zij een kerk liet bouwen ter ere van de heilige Johannes. Die kerk is volgens bepaalde mensen juist op deze dag gewijd, zoals diezelfde auteur zegt. Vandaar dat de heer paus deze dag heeft uitgeroepen tot feestdag voor de hele wereld.

In de Gallische stad Saint Jean de Maurienne was er een dame die Johannes de Doper zeer was toegedaan, zoals Sigebert vertelt. Zij richtte dringende gebeden tot God dat zij ooit eens iets zou krijgen van de relieken van Johannes. Haar gebeden haalden niets uit, zag zij wel, maar zij stelde haar vertrouwen wederom op God en zwoer een eed: ze zou niet meer eten tot ze kreeg wat ze wilde. Na een paar dagen vasten zag zij op het altaar een prachtig blanke duim liggen en verheugd nam zij het geschenk van God aan. Drie bisschoppen snelden toe en ieder wilde een deel van de duim. Tot hun verbazing zagen zij drie druppels bloed op de linnen onderlegger vallen. Ze waren verheugd dat elk van hen een druppel had verdiend.

Koningin Theodolina van Lombardije liet in Monza bij Milaan een fraaie, rijk uitgeruste kerk bouwen ter ere van de heilige Johannes de Doper. Na verloop van tijd, zoals Paulus getuigt in zijn *Geschiedenis van de Longobarden*, wilde keizer Constantijn (ook wel Constans geheten) Italië van de Longobarden afnemen. Hij con-

sulteerde een heilige man met de gave van profetie over de afloop van de oorlog. De man bleef de hele nacht bidden en kwam 's ochtends met het volgende antwoord: 'Hun koningin heeft een kerk gebouwd voor Johannes, en die is voortdurend de voorspraak van de Longobarden. Daarom kunnen zij niet worden overwonnen. Maar er komt een tijd dat men die plaats verwaarloost en dan zullen zij worden overwonnen.' Dit kwam in vervulling ten tijde van Karel de Grote.

Gregorius vertelt in zijn *Dialogen* over een heel deugdzaam man genaamd Sanctulus ('Heiligje'), die de bewaking van een gevangengenomen Longobardische diaken op zich had genomen. Daarbij was afgesproken dat als de diaken zou vluchten hijzelf de doodstraf zou krijgen in diens plaats. Sanctulus dwong de diaken te vluchten en de vrijheid te zoeken, en vandaar dat Sanctulus werd afgevoerd voor onthoofding. Men koos een heel sterke executeur, van wie het geen twijfel leed of hij zou het hoofd met één slag afhouwen. Het hoofd werd uitgestoken en de beul hief zijn arm met het zwaard omhoog om geweldig toe te slaan, toen Sanctulus ineens zei: 'Heilige Johannes, houd hem tegen!' Direct verstijfde de arm van de moordenaar en bleef onbeweeglijk met het zwaard ten hemel geheven. Na een plechtige eed van de beul dat hij nooit meer een christen zou treffen bad de man Gods voor hem. Onmiddellijk kon hij zijn arm omlaag halen.

Sint-Cornelius en Sint-Cyprianus

NAMEN

Cornelius betekent 'hij die besnijdenis begrijpt'. Zelf begreep hij dit namelijk en door zijn begrip hield hij zich ver van alles wat overtollig en vergund is, en zelfs van wat noodzakelijk is. Of 'Cornelius' komt van *cornu* ('hoorn') en *leos*, 'volk', en staat dan voor 'hoorn (dat wil zeggen: dapperheid) van het volk'.

'Cyprianus' komt van *cyprus*, 'mengeling' en *ana*, 'omhoog', ofwel van *cypus*, 'droefheid' of 'erfenis'. Hij bezat namelijk een van boven komende mengeling van gratie en deugden, droefheid over zonden en een erfenis van hemelse vreugden.

LEVEN

Paus Cornelius, opvolger van de heilige Fabianus, werd door keizer Decius samen met zijn geestelijken verbannen. In ballingschap ontving hij bemoedigende brieven van de heilige Cyprianus, bisschop van Carthago. Ten slotte werd hij uit zijn ballingschap teruggehaald en voorgeleid bij Decius. Hij gaf geen krimp. Toen gaf Decius bevel hem te geselen met zwepen die met lood waren verzwaard. Cornelius moest naar de Marstempel worden gebracht, luidde de opdracht, om daar ofwel een offer te brengen ofwel de doodstraf te ondergaan.

Tijdens de tocht daarheen vroeg een soldaat hem om even bij hem thuis te komen en te bidden voor zijn vrouw Sallustia, die al vijf jaar verlamd was. Na zijn gebed genas zij, waarna eenentwintig soldaten, samen met de vrouw zelf en haar man, tot geloof in de Heer kwamen. Zij allen werden op bevel van Decius naar de Marstempel gevoerd. Zij spuugden op die tempel en zij stierven de marteldood samen met de heilige Cornelius. Zijn lijden vond plaats rond het jaar des Heren 253.

Wat Cyprianus betreft, de bisschop van Carthago: deze werd in

die stad voorgeleid bij gouverneur Paternus. Deze wist hem in het geheel niet van zijn geloof af te brengen en stuurde hem in ballingschap. Hij werd teruggeroepen door Paternus' opvolger Angelerius, die hem veroordeelde tot de doodstraf. Na voorlezing van de uitspraak zei Cyprianus: 'God zij dank' en samen met de beul liep hij naar de plaats van executie. Toen gaf hij zijn mensen opdracht om de beul een beloning van vijfentwintig goudstukken te geven. Hij pakte een doek aan, blinddoekte zichzelf en zette zo de martelaarskroon op. Dat was rond het jaar des Heren 256.

Sint-Cosmas en Sint-Damianus

NAMEN

'Cosmas' komt van *cosmos*, wat 'vorm' of 'sier' betekent. Volgens Isidorus is *cosmos* Grieks voor het Latijnse *mundus* ('rein'). De heilige was namelijk een vorm, een model, voor anderen, een sier door zijn goede deugden en hij was rein van alle ondeugden.

'Damianus' komt van *dama*, een soort nederig, tam diertje, ofwel van *dogma* of *doctrina* ('leer') en *ana*, 'omhoog', of van *damium*, 'offer'. 'Damianus' zou ook *domini manus* ('de hand van de Heer') kunnen zijn. Hij was namelijk meegaand in de omgang, hield in zijn prediking een leer van boven aan, hij was een offer door zijn versterving en een hand van de Heer door zijn medische zorg.

LEVEN

Cosmas en Damianus waren tweelingbroers uit de stad Egea, zoons van Theodora, een godsdienstige vrouw. Zij hadden van de Heilige Geest de geneeskunst geleerd en kregen zo veel genade van de Heilige Geest dat ze alle aandoeningen konden genezen, niet alleen bij mensen maar ook bij dieren. Al hun diensten verleenden zij zonder betaling.

Een dame genaamd Palladia had al haar bezit opgemaakt aan dokters en kwam bij de heiligen Gods. Van hen kreeg zij haar gezondheid volledig terug. Vervolgens bood ze Damianus in het geheim een cadeautje aan, maar hij wilde het niet aannemen. Zij bezwoer hem evenwel met de plechtigste eden om het aan te nemen en hij berustte er maar in. Dat was niet omdat hij het cadeau zo graag wilde maar om tegemoet te komen aan de devotie van de schenkster en om niet de indruk te wekken dat hij geen acht sloeg op de naam van de Heer, waarmee de vrouw hem zo nadrukkelijk bezwoer. Zodra de heilige Cosmas hierachter kwam, liet hij weten dat zijn lichaam niet samen met dat van zijn broer begra-

ven mocht worden. Maar de volgende nacht verscheen de Heer aan Cosmas en verontschuldigde Damianus bij hem vanwege het aangenomen geschenk.

Hun faam kwam ook ter ore van proconsul Lisias, die hen liet ontbieden en ondervroeg: wat was hun naam en hun vaderland en wat hadden ze voor bezit? De heilige martelaren zeiden hem het volgende: 'Onze namen zijn Cosmas en Damianus. We hebben nog drie broers genaamd Antimus, Leontius en Euprepius. Ons vaderland is Arabië. Maar wat bezit aangaat: christenen kennen dat niet.'

De proconsul gaf hun bevel hun broers te halen en dan samen met hen te offeren aan de afgodsbeelden. Maar van offeren wilden zij niets weten en zo gelastte hij hen aan handen en voeten zwaar te martelen. De broers lachten dat soort martelingen weg, waarna hij ze in ketens liet slaan en in zee liet storten. Maar meteen werden ze door een engel uit zee bevrijd en voor de rechter gebracht. De rechter bekeek de zaak en zei: 'Grote goden! Het is magie waardoor jullie winnen, want jullie malen niet om martelingen en brengen de zee tot bedaren! Leer mij die magie van jullie en in naam van de god Adrianus zal ik jullie volgen!'

Hij was amper uitgesproken of er verschenen twee demonen die hem een geweldige klap in het gezicht verkochten. 'Alsjeblieft, goede mannen!' riep de rechter, 'bid voor mij tot jullie god!' Dat deden ze en direct waren de demonen verdwenen. 'Jullie zien het,' zei de rechter, 'de goden waren vertoornd op mij, omdat ik erover dacht hen te verlaten. Maar nu zal ik van jullie geen lastering van mijn goden dulden!' Hij gaf opdracht hen in een hoog oplaaiend vuur te gooien, maar er overkwam hen niets. Sterker nog: de vlammen sloegen ver uit, waardoor tal van omstanders de dood vonden. Vervolgens moesten de twee op het 'paard' worden vastgemaakt, maar een engel waakte over hen. Zo raakten de assistenten geheel uitgeput van het slaan en werden de broers ongedeerd weer voor de rechter gebracht.

Drie van de broers liet hij weer in de gevangenis zetten, maar Cosmas en Damianus liet hij kruisigen en stenigen door het volk. Maar de stenen kwamen terug bij de gooiers en zeer velen raakten gewond. Buiten zichzelf van woede liet de rechter de drie broers naar buiten halen en bij het kruis zetten, terwijl Cosmas en

Damianus op dat kruis door vier soldaten met pijlen werden beschoten. De pijlen kantelden echter en velen raakten erdoor gewond, zonder dat de heilige martelaren iets overkwam. De rechter zag wel dat hij totaal werd overtroefd en hij kreeg het Spaans benauwd, hij bleef er bijna in. Daarop liet hij de broers onthoofden, alle vijf tegelijk.

De christenen dachten terug aan de uitspraak van de heilige Cosmas dat ze niet samen mochten worden begraven, en ze bekeken hoe en waar de heilige martelaren begraven wilden worden. En zie, daar verscheen plotseling een kameel die met menselijke stem verkondigde dat de beide heiligen op één plek moesten worden begraven. Hun lijden vond plaats ten tijde van Diocletianus, wiens regering begon rond het jaar des Heren 287.

Een boer lag eens na het oogstwerk te slapen op het open veld. Een adder gleed bij hem naar binnen tot in zijn maag, maar toen de man wakker werd voelde hij niets en ging hij naar huis. Pas tegen de avond verging hij van de pijn. Toen sloeg hij jammerkreten uit en riep de heiligen Gods Cosmas en Damianus te hulp. De pijn werd almaar erger en hij zocht zijn toevlucht in de kerk van de heilige martelaren, waar hij dadelijk in slaap viel. En zoals de slang zijn mond was ingegaan, kwam hij er ook weer uit.

Een man die op een lange reis ging vertrouwde zijn vrouw toe aan de heilige martelaren Cosmas en Damianus en sprak met haar een teken af, voor het geval hij haar wilde laten nakomen: zij moest daar dan meteen gehoor aan geven. De duivel kende het teken dat de vrouw van haar man had gekregen, nam de gedaante aan van een mens en toonde de vrouw het teken. 'Je man heeft me vanuit die-en-die stad naar je toegestuurd,' zei hij, 'hij wil dat ik je naar hem toebreng.' Zij durfde echter nog niet te gaan. 'Ik herken het teken wel,' zei ze, 'maar ik ben toevertrouwd aan de heilige martelaren Cosmas en Damianus. Zweer mij op hun altaar dat u me veilig overbrengt, dan vertrek ik meteen met u.' De duivel zwoer meteen de eed zoals gevraagd en zo ging ze met hem mee. Ergens op een afgelegen plek wilde de duivel haar van haar rijdier afgooien en doden, maar zij voelde dat aankomen. 'God van de heilige Cosmas en Damianus, sta mij bij!' riep ze uit. 'Heiligen, in vertrouwen op u ben ik deze man gevolgd!' Dadelijk waren de heiligen aanwezig met een menigte gestalten in witte kle-

ren en bevrijdden de vrouw. De duivel was meteen verdwenen. 'Wij zijn Cosmas en Damianus,' zeiden ze tegen de vrouw, 'op ons woord heb jij je vertrouwen gesteld en daarom zijn we je snel te hulp gekomen.'

Paus Felix, een verre voorganger van de heilige Gregorius, heeft in Rome een fraaie kerk voor Cosmas en Damianus gebouwd. In die kerk werd aan de heilige martelaren dienst gedaan door een man die aan de tering leed: een been was al helemaal aangetast. En zie, terwijl hij lag te slapen verschenen Cosmas en Damianus bij hun toegewijde dienaar met verschillende soorten zalf en instrumenten. 'Waar halen we nu vlees vandaan?' vroeg de een aan de ander. 'Als we het rotte vlees wegsnijden moeten we de lege plek wel opvullen!' 'Op het kerkhof van de heilige Petrus-in-ketenen,' zei de ander. 'Daar is net vandaag een neger begraven. Haal daar maar wat weg om bij deze man aan te vullen.' En ja hoor, zo ging hij vlug naar het kerkhof en bracht een heup van de Moor mee terug. De heiligen amputeerden de heup van de zieke, vervingen die door de heup van de Moor, zalfden de wonden zorgvuldig en brachten de heup van de zieke aan bij de Moor. Toen de man wakker werd zonder pijn te voelen legde hij de hand op de heup: geen wond te bespeuren! Hij hield er een kaars bij en zag dat er met het been niets mis was. Was hij het zelf wel, vroeg hij zich af, of was hij iemand anders? Toen hij weer bij zinnen kwam sprong hij van pure vreugde uit zijn bed en vertelde iedereen wat hij in zijn droom had gezien en hoe hij was genezen. De mensen stuurden snel iemand naar het graf van de Moor. Men stelde vast dat een heup van de Moor was geamputeerd en daar in het graf was vervangen door een heup van de man in kwestie.

Sint-Michaël

NAAM

Michaël betekent 'wie is als God?' Telkens als er, zoals Gregorius zegt, iets wonderbaarlijks wordt verricht, heet het dat Michaël wordt gezonden. Uit zijn handeling en uit zijn naam kan dan worden begrepen dat niemand kan doen waartoe God in staat is. Daarom ook worden aan diezelfde Michaël veel wonderbare werken toegeschreven.

Want hij is het die, zoals Daniël getuigt, zal opstaan ten tijde van de antichrist en als verdediger en beschermer pal staan voor de uitverkorenen. Hij is het die heeft gevochten met de draak en zijn engelen, hen de hemel uit heeft gegooid en zo een grote zege heeft behaald. Hij is het die heeft geredetwist met de duivel over het lichaam van Mozes: de duivel wilde dat lichaam namelijk prijsgeven zodat het Joodse volk het in plaats van God zou vereren. Hij is het die de zielen van de heiligen opvangt en naar het paradijs van gejubel brengt; ooit was hij leider van de synagoge, maar nu heeft de Heer hem aangesteld als leider van de Kerk. Hij is het die, naar verluidt, de plagen over de Egyptenaren bracht, de Rode Zee deed splijten en het volk door de woestijn voerde en binnenleidde in het beloofde land. Hij is het die te midden van de engelenscharen als Christus' vaandeldrager geldt. Hij is het die de antichrist, in diens opstand tegen het rijk van de Heer, op de Olijfberg met kracht zal neerslaan. Bij het stemgeluid van de aartsengel Michaël zullen de doden herrijzen. Hij is het die het kruis, de sleutels, de lans en de doornenkroon zal aanbieden op de dag des oordeels.

FEEST

Het plechtige feest van de aartsengel Michaël omvat zijn Verschijning, Zege, Wijding en Gedachtenis.

De Verschijning van deze engel is veelvoudig. De eerste is de verschijning van Michaël op de Garganus. In Apulië is er namelijk een berg met die naam in de buurt van de stad Sipontus. In het jaar des Heren 390 leefde er in die stad een man genaamd Garganus, de naamgever van de berg (maar volgens sommige boeken was zijn naam juist van de berg afgeleid), die een onmetelijke hoeveelheid schapen en runderen bezat. Op een keer waren die bij de hellingen van die berg aan het weiden. Een stier liet de rest voor wat ze waren en klom naar de bergtop. Toen de rest naar huis ging kwam hij niet mee terug, waarna de meester zijn dienaren optrommelde en het ongebaand gebied overal doorzocht naar het dier. Uiteindelijk trof hij het op de bergtop aan naast de toegang tot een soort grot. Verwonderd waarom het dier nu zo eenzaam zijn gang ging schoot hij er een gifpijl op af. De pijl werd echter dadelijk als door de wind omgedraaid en trof degene die hem had geschoten. De burgers waren hierover verontrust en zij gingen naar de bisschop om hem vragen te stellen over deze verbijsterende gang van zaken. Die legde hun een driedaagse vasten op en hield hun voor dat men de vraag aan God moest voorleggen. Na die drie dagen verscheen de heilige Michaël aan de bisschop. 'U moet weten,' sprak hij, 'dat die man daar is getroffen door zijn eigen pijl omdat ik dat wilde. Ik ben namelijk de aartsengel Michaël en ik heb besloten deze plek op aarde te bewonen en te bewaren. Met dit teken wilde ik bewijzen dat ik de opzichter en bewaker ben van deze plek.' Dadelijk trokken de bisschop en de burgers in processie naar die plaats. Ze waagden het niet om naar binnen te gaan maar bleven voor de ingang in gebed verzonken.

De tweede verschijning zou volgens de bronnen hebben plaatsgevonden rond het jaar des Heren 710. In het plaatsje Tumba, gelegen aan zee op zes mijl van Avranches, verscheen Michaël aan de plaatselijke bisschop met het bevel om in die plaats een kerk te bouwen, zodat ook daar evenals op de Garganus de gedachtenis van de heilige aartsengel Michaël zou worden gevierd. De bisschop wist niet precies waar hij de kerk nu moest bouwen. Toen kreeg hij van de aartsengel te horen dat hij dit moest doen op de plek waar hij een door rovers verborgen stier zou vinden. Opnieuw bleek de bisschop onzeker, nu over de afmetingen van de plek, en hij kreeg opdracht om hiervoor de ruimte aan te houden

vaar de stier zichtbaar in de rondte gelopen had. Er lagen echter wee rotsblokken die met menselijke middelen onmogelijk konlen worden verplaatst. Toen verscheen Michaël aan iemand met le opdracht naar die plek te gaan en de rotsblokken te verwijde'en. Eenmaal aangekomen kon de man de rotsblokken zo gemakkelijk verplaatsen dat het leek of ze niets wogen. Na de bouw van le kerk haalde men vanaf de Garganus een stuk van het kleed dat Michaël daar op het altaar had gelegd en een deel van het marmer waarop hij daar had gestaan, en bracht dit over naar zijn kerk. Op een bepaald moment kampte men daar met gebrek aan water. Op aanwijzing van de engel werd toen ergens een spleet in een steen gemaakt, en direct zou er een geweldige massa water uit zijn gestroomd, zo veel dat dit tot op de dag van vandaag rijkelijk voorziet in alle behoeften. Deze verschijning wordt op de genoemde plaats plechtig gevierd op 16 oktober.

Op diezelfde plaats zou zich nog een gedenkwaardig wonder hebben afgespeeld. Het is namelijk een berg die van alle kanten is omringd door de oceaan, maar tweemaal daags komt hij vrij te liggen, waarmee de mensen toegang krijgen tot Saint Michel. Dat vrijkomen is een gevolg, zegt men, van de werking van eb en vloed ter plaatse. Op een keer was een grote massa mensen op weg richting kerk, onder wie een zwangere vrouw die op het punt stond te gaan baren. Ineens keerden de golven met grote kracht terug, waardoor alle mensen geweldig schrokken en terugvluchtten naar de kust. Alleen die zwangere vrouw was niet bij machte te vluchten en viel ten prooi aan de zeestromen. Doch de aartsengel Michaël zorgde ervoor dat de vrouw ongedeerd bleef. Ja, midden in zee gaf zij geboorte aan een zoon, die zij in haar armen nam en zoogde. De zee maakte opnieuw plaats voor haar en verheugd liep zij er met haar zoon uit.

Als derde is er de verschijning die in Rome heeft plaatsgevonden, zo lezen we, ten tijde van paus Gregorius. Vanwege de builenpest had paus Gregorius de voordracht van uitgebreide litanieën ingesteld en zelf bad hij toegewijd voor het heil van het volk. Toen zag hij boven de burcht die ooit de Tombe van Hadrianus werd genoemd een engel des Heren, die een bloedbevlekt zwaard afveegde en wegborg. De heilige Gregorius begreep dat zijn gebed door de Heer was verhoord en bouwde daar een kerk ter ere van de en-

gelen. Vandaar dat de burcht tot op de dag van vandaag de 'Engelenburcht' wordt genoemd. Deze verschijning wordt samen met die op de Garganus, toen de engel de inwoners van Sipontus de zege gaf, gevierd op 8 mei.

De vierde verschijning krijgt vorm in de hiërarchieën van de engelen: de eerste hiërarchie heet epifanie oftewel hogere verschijning, de middelste hyperfanie oftewel middelste verschijning, en de laatste hypofanie oftewel lagere verschijning. 'Hiërarchie' komt van *ierar*, 'heilig' en *archos*, 'leider', en betekent dus zoveel als 'heilige leider'. Elke hiërarchie kent drie koren. De hoogste omvat de Serafijnen, de Cherubijnen en de Tronen. De middelste omvat volgens de indeling van Dionysius de Heerschappijen, de Krachten en de Machten, en de laatste omvat volgens diezelfde indeling de Vorsten, de Aartsengelen en de Engelen. Hun ordening en verdeling vertonen gelijkenis met die bij aardse vorsten. Want van alle dienaren die onder één koning vallen werken er sommige in de directe nabijheid van de vorst zelf, zoals kamerdienaren, raadsheren en assistenten: zij lijken op de koren van de eerste hiërarchie. Anderen hebben taken voor het staatsbestuur in het algemeen, dus niet voor deze of gene provincie, zoals militaire bevelhebbers en opperrechters: zij lijken op de koren van de tweede hiërarchie. En weer anderen krijgen de leiding over een bepaald deel van het rijk, zoals stadhouders, schouten en dat soort lagere bestuurders: zij lijken op de koren van de derde hiërarchie.

Welnu, voor de drie koren van de eerste hiërarchie geldt dat zij God bijstaan en gericht zijn op Hem. Daarvoor zijn drie dingen nodig, te weten hoogste liefde, vertegenwoordigd in het koor der Serafijnen (wat 'vurigen' betekent), volmaakte kennis, vertegenwoordigd in de Cherubijnen (wat 'volheid van kennis' betekent) en eeuwig begrip of omgang, vertegenwoordigd in de Tronen (oftewel 'zetels', omdat God in hen gezeten is en rust terwijl Hij hen tot rust brengt in Zichzelf).

Voor de drie koren van de middelste hiërarchie geldt dat zij de algemene leiding hebben over de mensheid als geheel. Deze leiding bestaat uit drie elementen. Ten eerste is dat het opperbevel of commando, hetgeen betrekking heeft op het koor der Heerschappijen, die tot taak hebben alle lagere klassen te leiden, hen in alle goddelijke diensten aan te sturen en hun alle opdrachten

e geven. Dat moge blijken uit *Zacharias*, waar de ene engel tegen le andere zegt: 'Vlug, zeg tegen die jongeman' enzovoorts (Zach ,8). Ten tweede is dat de uitvoering, hetgeen betrekking heeft op le orde der Krachten, voor wie geen enkel bevel onmogelijk op :e volgen is, aangezien het hun gegeven is alle moeilijkheden in lienst aan God te boven te komen; daarom ook wordt het hun :oebedeeld wonderen te verrichten. Ten derde is dat de afweer: ıinderpalen opruimen, aanvallen afslaan. Dit heeft betrekking ɔp de orde der Machten, die in staat zijn tegenmachten af te we- :en, zoals staat aangegeven in *Tobit*, waar gezegd wordt dat Rafa- :l de demon in de woestijn van Opper-Egypte in de boeien sloeg (Tob 8,2).

Voor de drie koren van de laagste hiërarchie geldt dat zij een welomschreven, beperkte werkzaamheid hebben. Sommige heb- ɔen de leiding van een provincie: zij horen tot de koren van Vors- ten, zoals de vorst van de Perzen, die Perzië leidde (daarover gaat Daniël 10). Aan anderen is de leiding gegeven over een menigte, bijvoorbeeld van een stad: dit zijn de Aartsengelen. Nog anderen hebben de leiding over een enkele persoon gekregen, en zij he- ten Engelen. Men zegt daarom dat zij kleinere aankondigingen doen omdat hun taak beperkt blijft tot één mens; van Aartsen- gelen daarentegen zegt men dat zij grotere aankondigingen doen omdat het belang van een menigte meer gewicht heeft dan dat van een individu.

Inzake de functieverdeling van de koren in de eerste hiërar- chie stemmen Gregorius en Bernardus overeen met Dionysius. Die volgt namelijk uit hun directe omgang, die bestaat in vuri- ge liefde (Serafijnen), diepgaande kennis (Cherubijnen) en altijd- durend bezit (Tronen). Maar bij de functieverdeling binnen de middelste en laagste hiërarchieën lijkt er verschil van mening te zijn ten aanzien van twee koren, en wel de Vorsten en Krachten. Gregorius en Bernardus hebben hier een andere overweging ge- had, namelijk dat de middelste hiërarchie leiderstaken heeft en de laagste hiërarchie dienende taken. Leiderstaken bij de Engelen zijn drievuldig. Engelen hebben de leiding over engelgeesten: dit zijn dan de Heerschappijen; verder over goede mensen: dit zijn dan de Vorsten; en over demonen: dit zijn de Machten. Hun rang en mate van belang zijn hier dan heel helder. Ook de dienende ta-

ken zijn drievuldig. Ze bestaan namelijk uit de uitvoering en de instructie in grote en kleine zaken. Het eerste is dan een zaak van de Krachten, het tweede van de Aartsengelen en het derde van de Engelen.

De vijfde verschijning is die waarover te lezen is in de *Drievuldige geschiedenis*. In de buurt van Constantinopel is er een plaats waar ooit de godin Vesta werd vereerd maar waar nu een kerk is gebouwd ter ere van de heilige Michaël. De plaats draagt dan ook de naam Michaelium. Een man genaamd Aquilinus raakte in de greep van gloeiende koorts waardoor hij helemaal rood uitsloeg. De artsen gaven hem een drankje tegen de koorts, maar dat braakte hij uit, ja, wat hij verder ook maar at of dronk braakte hij uit. Meer dood dan levend liet hij zich naar die plaats brengen, in het geloof dat hij daar ofwel zou sterven ofwel zijn aandoening kwijt zou raken. Michaël verscheen aan hem en zei hem een warm mengsel van honing, wijn en peper te maken. Daarin moest hij alles dopen wat hij at, en zo zou hij zijn gezondheid volledig terug krijgen. De man deed dit en werd geheel bevrijd, terwijl het toch tegen de medische wetenschap lijkt in te druisen koortslijders warme drankjes voor te schrijven. Tot zover de *Drievuldige geschiedenis*.

In de tweede plaats is het feest dat van Zege. De zege van de aartsengel Michaël en de andere engelen is veelvoudig. De eerste is de zege die de aartsengel Michaël verleende aan de al genoemde inwoners van Sipontus. Dat gebeurde op de volgende manier. Enige tijd na de ontdekking van de Garganus brachten de toen nog heidense Napolitanen een leger op de been en begonnen een oorlog tegen Sipontus en Beneventum, een stad op vijftig mijl van Sipontus. Op advies van hun bisschop vroegen zij om drie dagen wapenstilstand, zodat ze drie dagen konden vasten en hun beschermheer Michaël om hulp konden smeken. In de derde nacht verscheen Michaël aan de bisschop en zei hem dat hun gebeden verhoord waren. De zege zou voor hen zijn, zo beloofde hij, en ze moesten op het vierde uur van de dag de vijand tegemoet gaan. Toen dat plaatsvond trilde de Garganus op zijn grondvesten, terwijl het volop donderde en bliksemde en een donkere wolk heel de bergtop bedekte. Zeshonderd man aan tegenstanders vonden de dood, zowel door vijandelijke wapens als door de vuurflitsen.

De rest besefte de wonderkracht van de aartsengel, verliet de dwaling van afgoderij en boog terstond het hoofd voor het christelijk geloof.

De tweede is de zege die de aartsengel Michaël behaalde toen hij de draak, dat wil zeggen Lucifer, met al zijn volgelingen uit de hemel verdreef. Hierover gaat de passage in *Apocalyps* 12: 'Toen brak er oorlog uit, en Michaël' enzovoorts (Apc 12,7). Lucifer heeft namelijk gelijkheid aan God willen hebben, maar toen is de aartsengel Michaël als vaandeldrager van het hemelse leger opgetrokken en heeft hij Lucifer met zijn volgelingen uit de hemel verdreven en hem in deze donkere lucht teruggedrongen, tot aan de dag des oordeels. Het is hun namelijk niet toegestaan te wonen in de hemel of in het hogere deel van de lucht, omdat het daar helder en mooi is, en ook niet bij ons op aarde, zodat zij ons niet te veel lastig vallen, maar in de lucht tussen hemel en aarde. Als ze dan de blik omhoog richten en de glorie aanschouwen die zij zijn kwijtgeraakt, hebben ze verdriet, en blikken ze omlaag en zien ze de mensen opstijgen naar de hoogte vanwaar zij zijn neergevallen, dan worden ze gekweld door jaloezie. Op grond van de goddelijke beschikking komen ze echter veelvuldig naar ons omlaag om ons op de proef te stellen, en zoals aan verschillende heilige mannen is getoond zwermen ze dan veelvuldig om ons heen als vliegen. Want ze zijn met ontelbaar velen en vullen net als vliegen heel de lucht. Vandaar het woord van Haymon: 'Zoals de filosofen zeggen en onze geleerden menen, is deze lucht vol van demonen en boze geesten, als de minuscule stofjes in een zonnestraal.' Maar hoeveel het er ook zijn, volgens Origenes verminderen wij hun leger wanneer we ze overwinnen: een demon die door een heilige man wordt overwonnen, kan die man voortaan niet meer verleiden tot de zonde waarin hij is overwonnen.

De derde is de zege die de engelen dagelijks op de demonen behalen wanneer zij voor ons tegen hen vechten en ons bevrijden van hun bekoring. Op drie manieren bevrijden zij ons van hun bekoring. Ten eerste is dat door de macht van de demon te beknotten; zie *Apocalyps* 20 over de engel die de demon ketende en in de diepte gooide (Apc 20,1-3) en *Tobit* 8 over de duivel die in de woestijn van Opper-Egypte werd geketend (Tob 8,3). Want zo'n ketening is niets anders dan een beknotting van zijn macht. Ten

tweede is dat door het laten bekoelen van lusten; dit wordt bedoeld in *Genesis* 32, waar wordt gezegd dat de engel de heup van Jacob aanraakte, die terstond verslapte (*Gn* 32,25-26). En ten derde door ons de gedachtenis in te prenten aan het Lijden van onze Heer; dit wordt bedoeld in *Apocalyps* 7, waar wordt gezegd: 'Laat het land en de zee en ook de bomen ongemoeid, totdat wij het teken aanbrengen' enzovoorts. Zie tevens *Ezechiël* 9 'Breng het teken *thau* aan op het voorhoofd van hen die wenen' (Ez 9,4). De letter *thau* heeft namelijk de vorm van een kruis en mensen die hiermee zijn getekend hoeven niet te vrezen voor een doodsengel. Vandaar dat daar wordt gezegd: 'De mensen bij wie u een thau ziet moet u niet doden' (Ez 9,6).

De vierde zege is de zege die de aartsengel Michaël zal behalen op de antichrist als hij die doodt. Want dan zal Michaël, de grote vorst, zoals hij heet in *Daniël* 12 (Da 12,1), opstaan en ter wille van de uitverkorenen als helper en beschermer dapper tegenover de antichrist staan. Vervolgens zal de antichrist, zoals een glos op *Apocalyps* 13 ('Ik zag hoe een van zijn koppen was afgeslacht' enzovoorts; Apk 13,3) het zegt, zich dood houden, drie dagen schuilblijven en daarna weer verschijnen met de woorden dat hij is herrezen. Hij zal opstijgen in de lucht, doordat demonen hem met toverkunsten de hoogte in voeren, en allen zullen hem bewonderen en aanbidden. Ten slotte zal hij de Olijfberg beklimmen, zoals een glos op het woord in *2 Thessalonicenzen* 2 ('Wie door de Heer Jezus wordt gedood' enzovoorts; 2 Tes 2,8) het zegt, en daar zal hij in zijn tent op zijn troon zitten, op de plek vanwaar de Heer ten hemel is gegaan. Maar dan komt Michaël aan en zal hem doden. Volgens Gregorius is deze strijd, deze zege, bedoeld in de woorden van *Apocalyps* 12 ('Toen brak er een strijd uit in de hemel, en Michaël' enzovoorts; Apk 12,7). Dat woord over de drievoudige strijd van Michaël wordt dus zo uitgelegd: het betreft de strijd die hij voerde met Lucifer toen hij hem uit de hemel gooide, de strijd met de demonen die ons bestoken, en deze laatste strijd.

In de derde plaats is het feest dat van Wijding, omdat de aartsengel Michaël op deze dag heeft onthuld dat de eerder genoemde plek op de Garganus door hem was gewijd. De inwoners van Sipontus keerden terug nadat ze hun tegenstanders hadden verslagen en een schitterende zege hadden behaald, maar begonnen te

:wijfelen of ze die plek wel mochten betreden of wijden. Daarop meende de bisschop dat paus Pelagius daaromtrent moest worden geraadpleegd. Deze gaf het volgende antwoord: 'Als een mens die kerk mag wijden, dan bij uitstek op die dag dat de zege is gegeven. Doch voor het geval iets anders de heilige Michaël behaagt, moeten wij nagaan wat zijn wil hieromtrent is.' De paus en de bisschop legden zich drie dagen lang toe op vasten, waarna Michaël aan de bisschop verscheen. 'U behoeft de door mij gebouwde kerk niet te wijden,' sprak hij, 'want ik, de bouwer, heb haar gewijd.' De volgende dag, zo bepaalde hij, moest de bisschop met het volk die kerk binnengaan, vurig tot hem bidden en hem erkennen als hun bijzondere schutspatroon. Hij gaf hem ook een teken van de bedoelde wijding. Ze moesten aan de oostkant via een achterdeur naar boven gaan: daar zouden ze dan in het marmer menselijke voetsporen aantreffen.

Daags daarna kwam de bisschop met het hele volk naar die plek. Men ging er binnen en vond er een crypte en drie altaren, twee aan de zuidkant, een aan de oostkant. Dat derde altaar was indrukwekkend en was rondom bedekt met een rood kleed. Na de viering van de heilige mis, toen ieder ter communie was gegaan, keerden allen in geweldige blijdschap terug naar huis. Maar de bisschop wees enkele priesters en geestelijken aan die op die plek onafgebroken het goddelijk officie moesten vieren. In die grot welt helder, heel zoet water op. Na de communie drinkt het volk hiervan en er worden dan verschillende ziekten mee genezen. Zodra de paus van dit alles hoorde verklaarde hij deze dag tot algemene feestdag voor heel de wereld ter ere van de heilige Michaël en alle gezegende geesten.

In de vierde plaats heet dit hoogfeest ook Gedachtenis van de heilige Michaël. Op dit hoogfeest gedenken wij echter alle engelen en brengen wij hun allen tezamen eer. Het is namelijk om meer dan een reden passend dat wij hen loven en eren. Zij zijn immers onze wachters, onze dienaren, onze broeders en medeburgers, degenen die onze zielen ten hemel dragen en onze gebeden aan God overbrengen, de edele soldaten van de Eeuwige Koning, en de troosters der verdrukten.

Ten eerste moeten wij hen dus eren omdat ze onze wachters zijn. Iedere mens krijgt namelijk twee engelen: een slechte om

hem op de proef te stellen en een goede om hem te bewaken. De bewakende, goede engel wordt de mens al voor zijn geboorte in de moederschoot toebedeeld en blijft bij hem meteen na de geboorte uit de moederschoot en zijn hele volwassen leven. Dat zijn namelijk de drie stadia waarin de mens de bewaking door de engel nodig heeft. Zolang hij als baby nog in de moederschoot is, kan hij gedood en zo gedoemd worden; zolang hij uit de moederschoot is maar nog niet volwassen is, kan men hem het doopsel ontzeggen; en zolang hij volwassen is kan hij tot allerlei zonden worden aangetrokken. Bij volwassenen misleidt de duivel het verstand met slimme trucs, verlokt hij de wil met vleierijen en onderdrukt hij de deugd met geweld. Vandaar dat het nodig was dat de goede engel de bewaking op zich zou nemen, om de mens te onderrichten en te leiden tegen het bedrog, om hem aan te sporen en aan te zetten tot alle goeds, tegen de vleierijen, en om hem te verdedigen tegen onderdrukking met geweld.

Het effect van de bewaking door de engel bij de mens kan worden omschreven als viervoudig. Het eerste effect is dat de ziel voortgang boekt in het grote goed van de genade. De engel bewerkt dit in de ziel op drie manieren: allereerst door ieder obstakel voor het goede te verwijderen (dit wordt bedoeld in *Exodus* 12, waar de engel de eerstgeborenen in Egypte doodt; Ex 12,29), ten tweede door de luiheid te wekken (dit wordt bedoeld in *Zacharias* 4 'De engel des Heren wekte mij zoals een mens die uit de slaap wordt gewekt'; Zach 4,1), en ten derde door hem op de weg van boetedoening te leiden en terug te leiden (dit wordt bedoeld in *Tobit* 5 met de engel die hem geleidde en terugleidde; Tob 5,22).

Het tweede effect is dat de mens niet vervalt tot het kwaad van schuld. De engel bewerkt dit op drie manieren: allereerst door te verhinderen dat een nog niet bedreven zonde feit wordt (dit wordt bedoeld in *Numeri* 22 met Balaam die aanstalten maakt Israël te vervloeken maar door de engel wordt weerhouden; Nu 22,31-33), ten tweede door berisping van een reeds begane zonde zodat men zich daarvan onthoudt (dit wordt bedoeld in *Rechters* 2, waar de engel de zoons van Israël berispt voor hun plichtsverzaking en zij hun stem verheffen en wenen; Re 2,1-4), en ten derde door zogezegd geweld toe te passen om een mens uit de zonde weg te halen (dit wordt bedoeld met het gewelddadig wegvoeren

van Lot en zijn vrouw uit Sodom, dat wil zeggen uit de gewoonte van zonde; Gn 19,15-22).

Het derde effect is dat een mens weer opstaat als hij valt. De engel bewerkt dit op drie manieren: ten eerste door aan te zetten tot berouw (dit wordt bedoeld in *Tobit* 12, waar Tobit op aanwijzing van de engel zijn vaders ogen, dat wil zeggen die van zijn hart, insmeert met gal, wat wij moeten opvatten als berouw; Tob 11,7-14), ten tweede door de lippen te reinigen voor de biecht (dit wordt bedoeld in *Jesaja* 6, waar de lippen van Jesaja door de engel worden gereinigd; Js 6,6-7), en ten derde door vreugde over inkeer (zoals in *Lucas* 15 'Er is vreugde in de hemel over één zondaar' enzovoorts; Lc 15,7).

Het vierde effect is dat de mens niet even vaak en evenzeer tot kwaad vervalt als de duivel hem daartoe aanzet. Ook dit bewerkt de engel op drie manieren, namelijk door de macht van de duivel te beknotten, door de begeerte te verzwakken en door ons de gedachtenis aan het Lijden in te prenten, zoals al eerder is gesteld.

Op de tweede plaats moeten we hen eren omdat ze onze dienaren zijn. Want het zijn, zoals in *Hebreeën* 1 wordt gezegd, 'allemaal dienende geesten' (Heb 1,14). Allemaal worden ze omwille van ons gezonden, want de hogeren worden gezonden naar de middelsten, de middelsten naar de lageren en de lageren naar ons. Deze zending past bij de goddelijke goedheid. Het is namelijk een concreet blijk van Gods goedheid en Zijn dierbare zorg voor ons heil dat Hij de edelste geesten, die met Hem ten nauwste in liefde verbonden zijn, heenzendt en overbrengt om ons heil te bewerken. Ten tweede past die zending bij de liefde van de engelen. Het getuigt van vurige liefde om uit alle macht andermans heil te wensen; vandaar het woord van Jesaja 'Kijk, Heer, hier ben ik, stuurt U mij' (Js 6,8). De engelen kunnen ons helpen, omdat ze zien dat we hun hulp behoeven en dat boze engelen ons belagen. Dat zij naar ons gezonden worden is dus een gebod van de liefde van de engelen. Ten derde past die zending bij de menselijke noden. De engelen worden namelijk gezonden om ons gemoed te doen ontbranden in liefde; vandaar dat ze bij wijze van symbool hiervan, zo lezen we, in een vurige wagen zijn gezonden.

De engelen worden ook als dienaren gezonden om ons verstand te verlichten tot begrip; dit wordt bedoeld in *Apocalyps* 10

met de engel met een geopend boek in de hand (Apc 10,2; 10,8). En om alles wat in ons onvolmaakt is te versterken ten einde toe; dit wordt bedoeld in *1 Koningen* 19, waar de engel aan Elias in gloeiende kooltjes gebakken brood en een kruik water brengt en hij daarvan eet en gesterkt door dit voedsel verder loopt tot aan de Horeb, de berg van God (1 K 19,6-8).

Op de derde plaats moeten wij de engelen eren omdat zij onze broeders en medeburgers zijn. Alle uitverkorenen worden namelijk in de koren der engelen opgenomen: sommigen in de hoogste, anderen in de middelste, al naar gelang hun verdiensten. De gezegende Maagd staat natuurlijk boven allen. Dit is wat de gezegende Gregorius in een preek lijkt te willen verduidelijken: 'Er zijn er een aantal die slechts kleine dingen bevatten, maar hierover toch onophoudelijk aankondigingen doen bij hun broeders; zij vallen onder de Engelen. Er zijn er die de kern van de hemelse geheimen zowel kunnen bevatten als die verkondigen; zij horen bij de Aartsengelen. Er zijn er die wonderbare tekens verrichten en met kracht bewerken, en zij horen bij de Krachten. Er zijn er die boze geesten verjagen dankzij hun gebed en uit kracht van de hun gegeven macht; zij horen bij de Machten. Er zijn er die met de hun gegeven krachten uitgaan boven de verdiensten van de uitverkorenen en heersen over de uitverkoren broeders; zij krijgen een plaats onder de Vorsten. En er zijn er die in zichzelf zozeer heersen over alle ondeugden dat zij uit recht van hun reinheid goden onder de mensen genoemd worden; vandaar dat tot Mozes wordt gezegd: "Zie, Ik heb jou tot de god van de farao gemaakt" (Ex 7,1); zij horen tot de Heerschappijen. En er zijn er op wie de Heer zit als op zijn troon, wanneer Hij de daden van anderen beoordeelt; door hen wordt de heilige Kerk geleid en alle uitverkorenen worden door hen om bepaalde zwakheden beoordeeld; zij horen bij de Tronen. Er zijn er ook die meer dan de anderen zijn vervuld van de liefde tot God en de naaste; zij hebben door hun verdiensten een plaats mogen innemen onder de Cherubijnen (Cherubijnen betekent 'volheid van kennis', en volgens Paulus is liefde de vervulling van de wet). En er zijn er die ontbrand in liefde voor hemelse schouwing uitsluitend en in alle heftigheid verlangen naar hun Schepper, zonder nog iets te willen van deze wereld. Zij voeden zich uitsluitend met de liefde voor het eeu-

wige en wijzen alles af wat aards is; zij overstijgen in hun geest al het tijdelijke en voelen een brandende liefde, een brand waarin zij rust vinden. Zij branden in hun liefde en gloeien in hun woorden, en al wie ze met die woorden aanraken doen zij dadelijk ontbranden in liefde tot God. Waar anders dan bij de Serafijnen hebben zij de plaats van hun roeping gekregen?' Tot zover Gregorius.

Op de vierde plaats moeten wij de engelen eren omdat zij onze zielen ten hemel dragen, en wel op drie manieren: ten eerste door de weg te effenen, getuige *Malachi* 3: 'Kijk, Ik zend Mijn engel, die de weg zal effenen voor Mijn aangezicht' (Mal 3,1); ten tweede door onze zielen langs de geëffende weg naar de hemel te voeren, getuige *Exodus*: 'Kijk, Ik zend Mijn engel, die u onderweg beschermt en meevoert naar het land dat Ik uw voorvaders heb beloofd' (Ex 23,20); ten derde door ze in de hemel te plaatsen, getuige *Lucas* 15: 'En zo geschiedde het dat de bedelaar stierf en door engelen naar de schoot van Abraham werd gedragen' (Lc 16,22).

Op de vijfde plaats is die eer gepast omdat zij de overbrengers van onze gebeden zijn bij God. Zij zijn het namelijk die, ten eerste, onze gebeden aan God overbrengen, getuige *Tobit* 12: 'Toen u onder tranen bad en uw doden begroef, heb ik uw gebed naar de Heer gebracht' (Tob 12,12). Ten tweede pleiten ze daar voor ons, getuige *Job* 33: 'Indien er een engel voor hem spreekt, een van zijn gelijken, om de billijkheid van die mens te verkondigen, zal Hij erbarmen met hem hebben' enzovoorts (Job 33,23-24) en *Zacharias* 1: 'En een engel des Heren antwoordde en zei: "Heer der heerscharen, hoe lang nog toont U geen erbarmen met Jeruzalem en de steden van Juda waarop U verbolgen bent? Dat duurt nu al zeventig jaar" ' (Zach 1,12). Ten derde brengen ze Gods oordeel weer aan ons over, getuige *Daniël* 9, waar gezegd wordt dat Gabriël naar hem toevliegt en zegt: ' "Vanaf het begin van uw gebeden is het Woord uitgegaan" ' (een glos verklaart hier: 'oordeel van God'), ' "en ik ben gekomen om het je te zeggen, want je bent een zeer geliefd man" ' (Da 9,23). Over deze drie activiteiten zegt Bernardus in zijn boek over het *Hooglied*: 'De engel gaat heen en weer als een middelaar tussen de Beminde en Zijn geliefde. Hij brengt haar geloften over, brengt Zijn geschenken mee terug, wekt haar op en stemt Hem mild.'

Op de zesde plaats eren wij de engelen omdat zij de edele sol-

daten van de Eeuwige Koning zijn, conform het woord in *Job* 25: 'Is het aantal van Zijn soldaten soms telbaar?' (Job 25,3). Wij zien zoiets wel bij soldaten van een willekeurige koning: sommigen verblijven altijd in het koninklijk paleis, staan de koning terzijde en zingen voor hem ter eer en vertroosting, anderen bewaken de steden en burchten van het koninkrijk, weer anderen voeren strijd tegen de vijanden van de koning. Zo is het ook met deze soldaten van Christus. Sommigen staan in het koninklijk paleis, dat wil zeggen in de empyreïsche hemel, de Koning der koningen altijd ter zijde en zingen ter ere van Hem altijd gezangen van blijdschap en glorie: 'Heilig, heilig, heilig' (Js 6,3) en 'Lof, majesteit en wijsheid' enzovoorts in *Apocalyps* 7 (Apc 7,12). Anderen bewaken steden, provincieplaatsen, dorpen en burchten: dat zijn de engelen die voor onze bewaking zijn aangewezen. Zij bewaken altijd de heilige staat van maagden, de ingetogenheid van getrouwde mensen en de burchten van religieuzen, getuige *Jesaja*: 'Op uw muren, Jeruzalem, heb ik wachters gezet' enzovoorts (Js 6,6). Weer anderen voeren strijd tegen de vijanden van God, dat wil zeggen de demonen, getuige de *Apocalyps*: 'Toen brak er een strijd uit in de hemel' (Apc 12,7). Volgens een bepaalde uitleg verwijst dit naar de strijd van Michaël en zijn engelen tegen de draak in de strijdende Kerk.

Op de zevende en laatste plaats moeten wij de engelen eren omdat zij de troosters van de verdrukten zijn, getuige *Zacharias* 1: 'De engel die tot mij goede woorden, troostrijke woorden, sprak' (Zach 1,13), en *Tobit* 5 'Heb goede moed' enzovoorts (Tob 5,13). Zij doen dit op drie manieren: ten eerste door te troosten en te sterken, getuige *Daniël* 10, waar Daniël na zijn val op de grond wordt aangeraakt door een engel die zegt: 'Wees niet bang, vrede zij u, troost u en wees sterk' (Da 10,18-19); ten tweede door ons tegen ongeduld te beschermen, getuige de psalm 'God gaf Zijn engelen een opdracht over u' enzovoorts en 'zij zullen u op hun handen dragen' enzovoorts (Ps 90[91],11-12); ten derde door de verdrukking te verzachten en te verminderen. Dit wordt bedoeld in *Daniël* 3, waar een engel des Heren met de drie jongemannen afdaalt in de oven en het midden van de oven maakt tot een plek waar een dauwig briesje waait.

Sint-Hiëronymus

NAAM

'Hiëronymus' komt van *ierar*, 'heilig' en *nemus* ('woud'), dus 'heilig woud', ofwel van *noma*, 'wet'. Vandaar dat 'Hiëronymus' in de legende wordt uitgelegd als 'heilige wet'. Hij was namelijk heilig, dat wil zeggen ferm of rein of met bloed besprenkeld of apart gezet voor gewijd gebruik, zoals tempelgerei heilig heet omdat het apart wordt gezet voor gewijd gebruik. Ja, hij was heilig, dat wil zeggen ferm in goede werken door zijn doorzettingskracht en volharding, geestelijk rein door zijn zuiverheid, met bloed besprenkeld door zijn meditatie over het Lijden van de Heer, en voor gewijd gebruik apart gezet door zijn uitleg en interpretatie van de Heilige Schrift. Hij wordt ook 'woud' genoemd naar het woud waar hij een tijd leefde, en 'wet' naar de tucht van de regel die hij zijn monniken leerde ofwel omdat hij de heilige wet uitlegde en interpreteerde.

'Hiëronymus' wordt ook verklaard als 'visioen van schoonheid' of als 'hij die taal onderscheidt'. Schoonheid is veelvormig. De eerste vorm is de geestelijke schoonheid, in de ziel. De tweede is moreel en bestaat in eerzaam gedrag. De derde is intellectueel: dat is de schoonheid van de engelen. De vierde gaat boven alle substantie uit en is goddelijk. De vijfde vorm is hemels en bestaat in het land der heiligen. Deze vijfvuldige schoonheid heeft Hiëronymus in zichzelf gezien en ook bezeten. Schoonheid bezat hij geestelijk in zijn diverse deugden, moreel in zijn eerzaam leven, intellectueel in zijn uitzonderlijke reinheid, bovensubstantieel in zijn gloeiende liefde en hemels in zijn eeuwige helderheid. Hij kon ook een onderscheid maken in taal, dat wil zeggen in woorden, zowel die van hemzelf als die van anderen. Bij zijn eigen woorden was dat door ze heel precies te wikken en te wegen, bij die van anderen

door te bevestigen wat waar was, te weerleggen wat fout was en te verklaren wat onduidelijk was.

LEVEN

Hiëronymus, zoon van Eusebius, was afkomstig uit de stad Strido op de grens van Dalmatië en Pannonië. Op jonge leeftijd ging hij naar Rome, waar hij grondig werd geschoold in de Griekse, Latijnse en Hebreeuwse letteren. Voor grammatica was Donatus zijn leermeester, voor retorica Victorinus. In de goddelijke Schrift oefende hij zich dag en nacht, en hij zoog daaruit gretig in zich op wat hij later in overvloed zou uitstorten.

Er was een tijd, zoals hij zelf zegt in een brief aan Eustochium, dat hij overdag gretig las in Cicero en 's nachts in Plato, en wel omdat de ongepolijste taal van de profetische boeken hem tegenstond. Zo halverwege de veertigdagentijd werd hij door plotselinge koorts bevangen: heel zijn lichaam verkilde en alleen in zijn borst klopte nog de warmte van het leven. Er werden al voorbereidingen getroffen voor de uitvaart, toen hij plotseling moest verschijnen voor de Rechterstoel. Op de vraag wat hij was, verklaarde hij vrijuit dat hij christen was. 'Leugenaar!' zei de Rechter. 'Je bent een ciceroniaan, geen christen! Want waar je schat is, daar ligt ook je hart.'

Hiëronymus verstomde en de Rechter liet hem direct flink afranselen. Toen schreeuwde hij het uit: 'Ontferm u over mij, Heer, ontferm u over mij!' en de omstanders vroegen de Rechter de jongen vergeving te schenken. Zelf bezwoer hij God: 'Heer, als ik ooit nog wereldse boeken bezit en lees, dan is dat een ontkenning van U!' Op de woorden van die eed werd hij vrijgelaten en zo keerde plotseling zijn levensgeest terug. Hij was één en al tranen, merkte hij, en zijn schouders waren vreselijk toegetakeld door de slagen die hij voor het gerecht had gekregen. Vanaf dat moment las hij de goddelijke boeken even ijverig als hij de heidense boeken ooit had gelezen.

Op zijn negenentwintigste werd hij in de kerk van Rome gewijd tot kardinaal-priester. Na het overlijden van paus Liberius werd alom verkondigd dat Hiëronymus het hoogste priesterambt waardig was. Maar hij leverde kritiek op het losbandige leven van bepaalde geestelijken en monniken en werd daardoor tot mik-

punt van hun verontwaardiging en intriges. Ja, hij werd zelfs smadelijk door hen uitgelachen vanwege een jurk, zoals Johannes Beleth en Vincentius vertellen. Want toen Hiëronymus eens zoals gewoonlijk opstond voor de metten en naast zijn bed een jurk aantrof, die daar was neergelegd door zijn tegenstrevers, dacht hij dat het zijn eigen kleed was, trok het aan en liep zo naar de kerk. Zijn tegenstrevers deden dit zodat men zou denken dat hij een vrouw op zijn kamer had. Hiëronymus zag het en besefte dat ze echt tot alles in staat waren.

Zo nam hij dan de wijk en begaf zich naar Gregorius van Nazianze, bisschop van Constantinopel, van wie hij onderricht kreeg in de heilige letteren. Daarna trok hij snel de woestijn in. Wat hij daar allemaal omwille van Christus heeft doorstaan vertelt hij zelf aan Eustochium.

'Daar leefde ik in de woestijn,' schrijft hij, 'in de onafzienbare verlatenheid die verzengd door de hitte van de zon een gruwelijke woonplaats biedt aan monniken. Maar hoe vaak dacht ik niet dat ik midden in de luxe van Rome zat! Mijn ledematen huiverden, misvormd en gehuld in een zak, mijn huid was uitgedroogd en had het aanzien gekregen van negervlees. O, elke dag tranen, elke dag gesteun en gekreun! En als de slaap mij ondanks mijn tegenstribbelen al eens overweldigde, stapelde ik mijn nagenoeg ontvleesde botten ergens op de kale grond. Eten en drinken? Daarvan zwijg ik nog maar: zelfs zieken hebben koud water en iets gekookts krijgen is al luxe... En hoewel ik uitsluitend in gezelschap was van schorpioenen en wilde dieren, werd ik dikwijls omringd door scharen meisjes, en al was mijn lichaam verkleumd, mijn vlees al gestorven, de brand van lusten laaide nog in mij op. Zo weende ik voortdurend en temde ik mijn weerspannige vlees met wekenlange vasten. Veelvuldig knoopte ik de nacht vast aan de dag en hield ik pas op mijzelf te slaan als de Heer mij de kalmte teruggaf. Zelfs mijn eigen cel joeg me schrik aan, alsof die mijn gedachten kon lezen, en uit woede pakte ik mezelf hard aan en trok eenzaam de woestijn in. En de Heer is mijn getuige, na vele tranen meende ik dan soms omringd te zijn door scharen engelen...'

Zo leidde Hiëronymus daar vier jaar lang een leven van boetvaardigheid. Daarna keerde hij terug en trok hij naar Betlehem,

waar hij zich als een goedmoedig dier vervoegde bij de kribbe van de Heer om daar te blijven. Hij herlas er zijn bibliotheek, die hij zorgvuldig opgeslagen had gelaten, evenals andere boeken, en hij vastte de hele dag tot de avond. Hij bracht er ook veel leerlingen bijeen. In die heilige levenswandel zwoegde hij vijfenveertig jaar en zes maanden op zijn vertaling van de Schrift en tot het eind van zijn leven bleef hij maagd. Ook al staat in zijn legende te lezen dat hij altijd maagd is gebleven, zelf schrijft hij over zichzelf aan Pamatius: 'De maagdelijkheid acht ik hemelhoog. Niet dat ik haar bezit, maar daardoor bewonder ik haar des temeer.' Ten slotte was hij zo afgepeigerd dat hij zich in bed overeind moest trekken met een touw aan een balk, om zo goed en zo kwaad als het ging zijn dienst in het klooster te vervullen.

Op een dag, toen Hiëronymus tegen de avond met zijn broeders bijeen zat om te luisteren naar een lezing uit de Schrift, kwam er plotseling een leeuw het klooster binnen gestrompeld. De andere broeders vluchtten zodra ze hem zagen, maar Hiëronymus trad hem tegemoet alsof het om een gast ging. De leeuw liet hem zijn gewonde poot zien. Hiëronymus riep zijn broeders terug en gaf hun opdracht de poot schoon te wassen en zorgvuldig te zoeken naar de verwonding. Zo geschiedde en ze stelden vast dat de poot van de leeuw van onderen gewond was door doorns. De leeuw werd met alle aandacht verzorgd en hij genas. Zijn wildheid had hij helemaal afgelegd en zo leefde hij tussen de broeders als een huisdier.

Hiëronymus zag dat het niet voor de genezing van zijn poot was dat de leeuw door de Heer was gestuurd, maar om hun van nut te zijn, en op advies van de broeders gaf hij hem een taak. Ze hadden een ezel die hout aanvoerde vanuit het bos, en de leeuw moest het dier naar de weide begeleiden en daar bewaken. En zo geschiedde. Want zodra de leeuw de zorg voor de ezel had gekregen, ging hij als een bedrijvige herder mee naar het weidegebied, waar hij niet van de zijde van de ezel week. Als het dier daar graasde bleef hij er heel goed bij en zorgde dat het volkomen veilig was. Op vaste tijden kwam hij dan steeds mee terug naar huis, zodat hij ook zelf kon eten en de ezel zijn gewone werk kon doen.

Op een keer was de ezel aan het grazen terwijl de leeuw in een diepe slaap lag. Passerende handelaren met kamelen zagen de ezel

alleen staan en roofden hem zo snel mogelijk mee. Toen de leeuw wakker werd en zijn compagnon niet meer aantrof, liep hij brullend heen en weer maar kon hem niet vinden. Bedroefd kwam hij weer aan de poort van het klooster, maar van schaamte durfde hij er niet binnen te gaan zoals hij altijd deed. De broeders zagen dat hij later dan normaal en zonder ezel terugkwam en daarom dachten ze dat hij niet meer tegen de honger had gekund en de ezel had opgevreten. Ze wilden hem dan ook zijn gewone portie eten niet geven. 'Wegwezen!' riepen ze. 'Je hebt nog wel een restje van die arme ezel. Vreet dat maar op, eet zo je buik maar rond!'

Maar ze waren niet zeker of de leeuw die wandaad wel had begaan en zo gingen ze naar het weidegebied om te kijken of er iets te vinden was dat wees op de dood van de ezel. Ze konden echter niets vinden, keerden terug en brachten verslag uit aan Hiëronymus. Op zijn aanwijzing gaven ze vervolgens de taak van de ezel aan de leeuw: de houthakkers moesten het materiaal op de leeuw laden. De leeuw verdroeg dit geduldig.

Op een dag ging de leeuw na zijn werk naar het veld en liep daar alle kanten op: hij wilde weten wat er van zijn compagnon geworden was. En kijk, daar zag hij in de verte handelaren aankomen met volgeladen kamelen voorafgegaan door een ezel. Dat is in die streek gebruikelijk als ze een lange tocht met kamelen maken. Om de kamelen recht op koers te houden laten ze die voorafgaan door een ezel met een touw om de nek, waar de beesten dan achteraan moesten. De leeuw herkende de ezel, stortte zich met enorm gebrul op de stoet en joeg alle mensen op de vlucht. Verschrikkelijk brullend en met zijn staart hard op de grond slaand dreef hij de kamelen beladen en wel voor zich uit naar het klooster. Toen de broeders dat zagen berichtten ze het aan Hiëronymus. 'We hebben gasten, beste broeders!' zei die. 'Was hun voeten, geef hun te eten en wacht verder af wat de wil van de Heer is.' De leeuw liep vervolgens blij in het klooster rond zoals anders en legde zich kwispelend aan de voeten van elke broeder. Het leek of hij excuus vroeg voor zijn niet begane fout.

Hiëronymus voorzag wat er zou gebeuren. 'Vooruit, broeders,' zei hij, 'er komen gasten, maak het nodige voor hen klaar.' Hij was nog niet uitgesproken of er kwam een bode met het bericht dat er gasten voor de deur stonden die de abt wilden spreken. Hi-

eronymus ging naar hen toe. Zij vielen hem meteen voor de voeten en smeekten om vergiffenis voor hun fout. Vriendelijk liet hij ze opstaan en zei hun dat ze hun eigen zaken weer konden meenemen maar van andermans bezit moesten afblijven. Zij vroegen de gezegende Hiëronymus om de helft van hun olie te aanvaarden in ruil voor zijn zegen. Hij wilde dat eigenlijk niet aanvaarden, maar zag zich uiteindelijk gedwongen en liet de olie in ontvangst nemen. Ze beloofden jaarlijks dezelfde hoeveelheid olie aan de broeders te komen brengen en dit ook op te leggen aan hun erfgenamen.

In de Kerk was het toen zo dat iedereen zong wat hij wilde. Daarom vroeg keizer Theodosius aan paus Damasus om een geleerd man de taak te geven orde te scheppen in de liturgie. De paus wist dat Hiëronymus Latijn, Grieks en Hebreeuws perfect beheerste en de beste was in alle vormen van wijsheid, en zo gaf hij die taak aan hem. Hiëronymus verdeelde het psalmenboek over de dagen van de week, gaf elke dag zijn eigen nocturne en stelde het gebruik in om aan het eind van elke psalm het *Eer zij de Vader* te zeggen, zoals Sigebert schrijft. Verder heeft hij de te reciteren teksten uit brieven en evangelies ingedeeld volgens een jaarlijkse cyclus en ook systeem gebracht in de rest van de liturgie na de zang. Het resultaat zond hij vanuit Betlehem naar de Heilige Vader, die er samen met de kardinalen van harte zijn goedkeuring aan gaf en het voorgoed tot norm verhief. Daarna bouwde Hiëronymus een graf voor zichzelf bij de ingang van de grot waar de Heer gelegen heeft. Na een leven van in totaal achtennegentig jaar en zes maanden is hij daar begraven.

Hoezeer Augustinus hem respecteerde blijkt duidelijk uit de brieven die hij hem stuurde. In een ervan schrijft hij als volgt: 'Van Augustinus aan de allerbeste heer Hiëronymus, die de innigste blijken van mijn liefde, respect en genegenheid verdient,' enzovoorts. En elders schrijft hij: 'De heilige priester Hiëronymus, die grondige kennis had van Grieks, Latijn en Hebreeuws, leefde in het Heilige Land en in de gewijde letteren tot op zeer hoge leeftijd. Zijn talenkennis scheen van oost tot west gelijk de zonnefakkel.' En de gezegende Prosper zegt in zijn kroniek over hem het volgende: 'Hiëronymus leefde als priester in Betlehem maar was beroemd over heel de wereld. Met zijn uitzonderlijke talent en

geleerdheid diende hij de universele Kerk.'

Hiëronymus spreekt ook over zichzelf. Zo zegt hij tegen Albigensis: 'Van jongs af aan heb ik niets zozeer proberen te vermijden als een trotse geest en een geheven hoofd dat de toorn van God over zich afroept.' En: 'Ik ben ook bang wanneer alles veilig lijkt.' En: 'In het klooster richten wij ons van harte op gastvrijheid. Iedereen die bij ons komt, afgezien van ketters, ontvangen wij met een blij gezicht en we wassen de voeten van wie aankomt.' En Isidorus zegt in zijn *Etymologieën*: 'Hiëronymus was deskundige in drie talen en zijn interpretatie krijgt hier de voorkeur boven andere. Die interpretatie houdt zich namelijk meer aan de letter, geeft een helderder zicht op de eigenlijke betekenis en is die van een christen en dus juister.' In een dialoog van Severus, een leerling van de heilige Martinus en tijdgenoot van Hiëronymus, wordt er als volgt over hem geschreven: 'Afgezien van de verdienste van zijn geloof en de gave van zijn deugden is Hiëronymus zo geschoold in Latijn en Grieks en bovendien nog in het Hebreeuws, dat niemand zich in enige tak van wetenschap met hem durft te vergelijken. Tegen de slechten leverde hij aanhoudend strijd en vocht hij onophoudelijk. Ketters haatten hem omdat hij nooit ophield hen te bestrijden, geestelijken haatten hem omdat hij hun levenswijze en wandaden op de korrel nam, maar alle goede mensen hadden voor hem zonder meer bewondering en genegenheid. Er zijn er wel die hem voor een ketter houden, maar die mensen zijn gek. Hij ging altijd op in lectuur, ging altijd op in de boeken, rustte niet overdag en niet 's nachts maar was altijd iets aan het lezen of schrijven.' Tot zover Severus.

En zoals uit deze woorden blijkt en zoals Hiëronymus zelf ook vaak betuigt moest hij vele vervolgers en lasteraars dulden. Maar die vervolgers heeft hij gewillig verdragen, zoals bijvoorbeeld blijkt uit zijn woorden in een brief aan Assella: 'God zij dank dat ik de haat van de wereld waardig werd geacht! De wereld roddelde dat ik een boosdoener was, maar ik weet dat ik het Koninkrijk bereik, dwars door smaad dan wel goede naam.' En ook: 'Ik wou dat ik vervolgd werd door de voltallige massa ongelovigen omwille van de naam en gerechtigheid van mijn Heer! Ik wou dat deze wereld harder tegen mij opstond om mij te beschamen, mits ik daarmee Christus' lof verdien en mag hopen op het loon van Zijn be-

lofte. Ja, welkom en begerenswaardig is de beproeving waarvoor je mag hopen op Christus' beloning in de hemel! Roddels zijn niet erg zolang de lof van God ze compenseert!'

Hij stierf rond het jaar des Heren 400.

Sint-Franciscus

NAAM

Franciscus heette aanvankelijk Johannes, maar later veranderde hij van naam en heette Franciscus. Er lijken meerdere redenen geweest te zijn voor deze naamsverandering. De eerste reden was om de aandacht te vestigen op een wonder, want het is bekend dat hij op wonderbaarlijke wijze van God de gave om Frans te spreken heeft ontvangen; vandaar dat in zijn legende wordt verteld dat hij altijd Frans sprak wanneer hij, bezield door de Heilige Geest, in vurige woorden uitbarstte. De tweede reden was om zijn missie ruchtbaarheid te geven; vandaar dat in zijn legende gezegd wordt dat de goddelijke voorzienigheid hem deze naam heeft geschonken om door zijn bijzondere en ongebruikelijke naam de faam van zijn werk in dienst van het geloof nog sneller op aarde bekend te maken. De derde reden was om de gevolgen van zijn optreden duidelijk te maken, want daardoor werd namelijk kenbaar gemaakt dat hij door zijn eigen inzet en die van zijn broeders vele dienaren van de zonde en de duivel frank en vrij moest maken. De vierde reden is de grootmoedigheid van zijn hart, want de Franken zijn genoemd naar *feritas* ('wildheid') omdat een aangeboren wildheid en grootmoedigheid hun eigen is. De vijfde reden is de grote moed waarmee hij preekte, want een preek van hem hakte als een bijl de zonden weg. De zesde reden is dat hij demonen in wilde paniek op de vlucht dreef. De zevende reden is de kracht van zijn gemoedsrust en de volmaaktheid van zijn daden. Men zegt immers dat de herkenningstekens in de vorm van bijlen die voor Romeinse consuls werden uitgedragen en ontzag en rust teweegbrachten, *francisca* werden genoemd.

LEVEN

Franciscus, dienaar en vriend van de Allerhoogste, werd geboren in de stad Assisi. Hij was tot zijn twintigste levensjaar koopman en sleet doelloos zijn levensdagen. De Heer kastijdde hem met de gesel van ziekte en veranderde hem plotseling in een ander mens, en wel zo dat zijn profetische gave zich krachtig begon te manifesteren. Op een keer werd hij namelijk met vele lotgenoten door de inwoners van Perugia gevangen gehouden in een vreselijke kerker. De anderen treurden, maar hij was als enige vervuld van vreugde. Hij werd hierom terechtgewezen door zijn medegevangenen, maar hij antwoordde: 'Weet dat ik nu vreugde voel omdat ik ooit door de hele wereld als een heilige vereerd zal worden.'

Op een keer vertrok hij wegens een gelofte naar Rome. Hij deed zijn eigen kleren uit, trok die van een arme aan en ging tussen de armen voor de Sint-Pieter zitten. Gretig at hij samen met hen alsof hij een van hen was en hij zou dat nog veel vaker hebben gedaan als schroom voor bekenden hem er niet van weerhouden had.

De Oude Vijand probeerde Franciscus af te houden van zijn heilzame voornemen en daarom wekte hij in zijn hart gedachten over een monsterlijk gebochelde vrouw uit zijn stad. Hij dreigde hem ermee dat hij hem net zo mismaakt zou maken als hij zijn plannen niet liet varen, maar hij hoorde de Heer zeggen om hem te sterken: 'Franciscus, neem het bittere in plaats van het zoete en veracht jezelf als je Mij verlangt te kennen.'

Een andere keer kwam hij een melaatse tegen. Hij had een sterke, aangeboren afkeer voor dat soort mensen, maar de goddelijke openbaring indachtig rende hij op hem toe om hem te kussen, waarna de man onmiddellijk verdween. Die ontmoeting bracht hem ertoe vlug naar een leprozenhuis te gaan. Hij kuste vroom de handen van de mensen daar en gaf hun geld.

Hij ging een kerk van Sint-Damiaan binnen om te bidden. Een beeld van Christus sprak hem daar op wonderbaarlijke wijze toe: 'Franciscus, ga heen en herbouw Mijn huis dat, zoals je ziet, volledig is ingestort.' Vanaf dat moment was zijn ziel vertederd en was medelijden met de Gekruisigde wonderbaarlijk hecht verankerd in zijn hart. Zorgzaam wijdde hij zich aan de herbouw van de kerk, verkocht alles wat hij had en gaf de opbrengst aan een

priester, die uit angst voor zijn ouders het geld weigerde aan te nemen. Voor de ogen van de priester smeet Franciscus het geld op de grond en keek er niet meer naar om, alsof het stof was. Dat bracht zijn vader ertoe om hem te laten oppakken en gevangenzetten. Hij gaf zijn vader het geld terug tegelijk met zijn kleren en zo vloog hij naakt uit naar de Heer en hulde zich in een haren kleed. Gods dienaar deed bovendien een beroep op een eenvoudige man om hem als een plaatsvervangende vader terzijde te staan en hij vroeg hem om hem, wanneer zijn vader hem overlaadde met verwensingen, dan juist te zegenen.

's Winters zag zijn broeder naar het vlees hoe Franciscus zich gehuld in versleten kleren en bibberend overgaf aan gebed. 'Vraag Franciscus of hij jou voor een stuiver van zijn zweet wil verkopen!' zei hij tegen iemand. Franciscus hoorde hem wel en reageerde snedig: 'Eerlijk gezegd wil ik het aan mijn Heer verkopen!'

Op een dag hoorde hij wat de Heer tegen Zijn discipelen had gezegd toen Hij hen eropuit stuurde om te prediken. Meteen streefde hij er met heel zijn hart naar om al die voorschriften na te leven: hij trok zijn schoenen uit, trok een versleten overkleed aan en verruilde zijn leren riem voor een stuk touw.

Op een winterdag liep hij door een bos waar hij gegrepen werd door struikrovers. Ze vroegen hem wie hij was, waarop hij verklaarde dat hij Gods heraut was. Ze pakten hem op en smeten hem in de sneeuw met de woorden: 'Ga daar maar liggen, achterlijke heraut van God!'

Tal van edellieden en gewone mensen, geestelijken en leken keerden zich af van de pracht en praal van de wereld en traden in zijn voetspoor. Als een vader leerde de heilige hun de evangelische volmaaktheid invulling te geven, armoede te omhelzen en de weg van de heilige eenvoud te gaan. Verder schreef hij voor zichzelf en voor zijn huidige en toekomstige broeders een op het evangelie geïnspireerde regel, die de heer paus Innocentius heeft bevestigd. Sindsdien zaaide hij de zaden van het Woord nog geestdriftiger en trok met wonderbaarlijke geloofsijver langs steden en kastelen.

Er was een broeder die van buiten bijzonder vroom leek maar zich toch bijzonder eigenzinnig gedroeg. Hij hield zich zo strikt aan de zwijgplicht dat hij niet met woorden maar met gebaren

biechtte. Door iedereen werd hij geprezen als een heilige, maar de man Gods kwam daar en zei: 'Houd daarmee op, broeders! Prijs zijn duivelse verzinsels niet waar ik bij ben! Maan hem om een of twee keer per week te biechten. Doet hij dat niet, dan gaat het hier om een duivelse verzoeking, oplichterij en bedrog!' Zijn broeders vermaanden hem, maar hij legde een vinger op zijn mond en gaf hoofdschuddend te kennen dat hij in geen geval zou gaan biechten. Een paar dagen later keerde hij naar zijn braaksel terug en eindigde zijn leven met snode daden.

Vermoeid van de reis reed Gods dienaar op een ezel. Zijn metgezel, Leonardus van Assisi, die even vermoeid was, dacht bij zichzelf: 'Zijn ouders en mijn ouders speelden niet als gelijken met elkaar.' Meteen stapte de man Gods van zijn ezel. 'Het is ongepast dat ik rijd en dat jij loopt,' sprak hij, 'want jij bent van hogere afkomst dan ik.' Stomverbaasd wierp de broeder zich aan de voeten van zijn vader en vroeg om vergiffenis.

Onderweg kwam hem eens een adellijke dame hollend tegemoet. Vervuld van mededogen omdat ze vermoeid en buiten adem was vroeg hij haar wat zij hem wilde vragen. 'Bid voor mij, vader,' antwoordde ze, 'want ik kan mijn goede voornemens niet ten uitvoer brengen omdat mijn man mij dat verhindert. Hij werkt mijn streven om Christus te dienen op allerlei manieren tegen.' 'Ga heen, dochter,' sprak Franciscus, 'want je zult spoedig steun bij hem vinden. Zeg hem namens de Almachtige God en namens mij dat het nu tijd is om aan redding te denken, later aan gerechtigheid.' Ze vertelde haar man wat Franciscus had verkondigd, waarna hij onmiddellijk tot inkeer kwam en beloofde zichzelf te beheersen.

Ten behoeve van een boer die ergens in de wildernis onder watergebrek leed kreeg hij met zijn gebeden gedaan dat er een bron ontsprong.

Aan een broeder met wie hij heel vertrouwelijk omging vertelde hij, bezield door de Heilige Geest, dit geheim: 'Omwille van een dienaar Gods die in onze tijd op aarde is zal de Heer niet toestaan dat, zolang hij leeft, de mensen door hongersnood geteisterd worden.' Er wordt verteld dat dit ontegenzeggelijk zo geweest is, maar dat deze toestand na zijn dood volledig veranderde. Na zijn gelukkige dood verscheen hij namelijk aan deze broeder.

'Kijk!' zo sprak hij, 'de hongersnood die de Heer zolang ik leefde niet over de aarde liet komen, is nu ophanden!'

Op het paasfeest zag de man Gods dat de broeders in het klooster van Greccio de tafel zorgvuldiger dekten dan gewoonlijk met een tafellaken en glaswerk. Meteen draaide hij zich om, zette de kap op van een arme man die daar op dat moment ook aanwezig was, liep met een staf in zijn hand naar buiten en ging bij de deur staan wachten. Zijn broeders zaten te eten, maar hij riep hen, buiten voor de deur, en vroeg luid of ze omwille van de liefde Gods een arme en nietswaardige pelgrim een aalmoes wilden geven. De arme werd binnengeroepen, ging in zijn eentje op de grond zitten en zette zijn bord in de as. Deze aanblik vervulde de broeders met grenzeloze verwondering. 'Ik heb een gedekte en versierde tafel gezien,' sprak hij, 'maar van de armen die van deur tot deur gaan heb ik hier niemand gezien.'

Hij hield zoveel van armoede bij zichzelf en bij anderen dat hij altijd over armoede sprak als was het zijn beminde vrouw. Als hij ergens iemand zag die armer was dan hij, dan benijdde hij hem onmiddellijk en vreesde door hem overtroffen te worden. Op een dag kwam hij een arme stakker tegen. 'Zijn armoede vervult ons met grote schaamte en steekt schril af tegen onze armoede,' zei hij tegen zijn metgezel. 'Ik heb in plaats van rijkdom armoede als mijn beminde vrouw gekozen, maar kijk, bij die man daar ziet zij er veel stralender uit.'

Ze liepen een arme voorbij. De man Gods was tot diep in zijn ziel geroerd door mededogen maar zijn metgezel zei tegen hem: 'Hij mag dan arm zijn, maar misschien is er in de hele provincie niemand zo rijk als hij zou willen zijn.' 'Trek snel je kleed uit,' zei de man Gods tegen hem, 'geef het aan die arme man, werp je dan neer voor zijn voeten en roep dat je zondig bent.' De man gehoorzaamde onmiddellijk.

Op een keer kwam hij drie vrouwen tegen die in uiterlijk en in kleding sprekend op elkaar leken. Zij begroetten hem als volgt: 'Wees welkom, vrouwe Armoede!' Meteen waren ze verdwenen en ze werden nooit meer teruggezien.

Op een keer kwam hij in de stad Arezzo midden in een burgeroorlog terecht. Vanaf de burcht zag de man Gods boven de aarde juichende demonen. Hij riep zijn metgezel Silvester en zei tegen

hem: 'Ga naar de stadspoort en gebied de demonen uit naam van de Almachtige God de stad te verlaten.' Silvester liep snel naar de poort en riep luid: 'Uit naam van God en op bevel van onze vader Franciscus, verdwijn, demonen, allemaal!' En al spoedig leefden de stadsbewoners weer eendrachtig samen.

In de tijd waarin deze Silvester nog een wereldlijke priester was zag hij in een droom een gouden kruis uit Franciscus' mond komen. De bovenkant van dit kruis raakte de hemel, en de armen, zijwaarts uitgestrekt, omgaven beide kanten van de wereld met hun omhelzing. Vol wroeging trad de priester meteen uit de wereld en werd een volmaakte navolger van de man Gods.

Op een dag was de man Gods in gebed verzonken. De duivel riep hem drie keer bij zijn naam, waarop de heilige antwoordde. 'Er is in deze wereld geen enkele zondaar die niet door God vergeven wordt als hij berouw toont,' ging de duivel voort, 'maar wie zichzelf doodt door zware boetedoening zal in geen eeuwigheid mededogen ontmoeten.' Dankzij een openbaring doorzag de dienaar Gods meteen het bedrog van de vijand en hoe hij had geprobeerd om zijn geloofsijver te laten verflauwen.

De Oude Vijand zag in dat hij zo niet kon winnen en daarom stuurde hij zware vleselijke bekoringen op hem af. Toen de man Gods dat merkte trok hij zijn kleren uit en ranselde zichzelf af met een keihard stuk touw. 'Pak aan, broeder ezel!' sprak hij. 'Je moet je gedragen, anders krijg je een pak slaag!' Maar omdat deze verlokking hem geen enkele rust gunde ging hij naar buiten en wierp zich naakt in een dik pak sneeuw. Hij maakte zeven sneeuwballen, legde die voor zich neer en sprak zijn lichaam toe: 'Kijk!' zei hij. 'De grootste hier is je vrouw, die vier daar, dat zijn je twee zonen en je twee dochters, de andere twee zijn je knecht en je dienstmeid. Schiet op en kleed hen allemaal aan, anders sterven ze van de kou. Als het je te veel is om voor hen allen te zorgen, dien dan de ene Heer zorgvuldig!' In verwarring gebracht ging de duivel meteen weg en de man Gods ging weer terug naar zijn cel om God te prijzen.

Heer Leo, kardinaal van het Heilige Kruis, had hem uitgenodigd om bij hem te verblijven. Na verloop van tijd kwamen er op een nacht demonen bij hem die hem een vreselijk pak slaag gaven. Hij riep zijn metgezel en vertelde hem wat er was gebeurd.

De demonen zijn de opzichters van onze Heer die Hij heeft aangesteld om overdaad te bestraffen. Ik kan me geen misstap herinneren die ik niet dankzij Gods erbarmen en door boetedoening heb afgewassen, maar misschien heeft Hij Zijn opzichters wel toestemming gegeven zich op mij te storten, omdat mijn verblijf aan de hoven van de machtigen bij mijn arme broeders misschien de gerechtvaardigde verdenking wekt dat ik mij te buiten ga aan pleziertjes.' 's Ochtends in alle vroegte stond hij op en ging daar weg.

Soms wanneer hij in gebed verzonken was hoorde hij drommen demonen met veel kabaal op het dak van zijn huis heen en weer rennen. Dan liep hij gejaagd naar buiten, bekruiste zich en sprak: 'In naam van de Almachtige God zeg ik jullie, demonen, dat jullie alles met mijn lichaam mogen doen wat jullie is toegestaan. Ik zal alles graag ondergaan, want ik heb geen grotere vijand dan mijn lichaam. Jullie zullen mij wreken op mijn tegenstander wanneer jullie ter wille van mij jullie wraak op hem zullen botvieren.' De demonen verdwenen in verwarring.

Een broeder, een metgezel van de man Gods, zag in een staat van vervoering tussen de overige zetels in de hemel een buitengewoon voorname en met wonderbaarlijke heerlijkheid stralende zetel. Hij vroeg zich verwonderd af voor wie die schitterende zetel bestemd was en hoorde: 'Die zetel was van een van de gevallen engelen en staat nu gereed voor de nederige Franciscus.' Hij maakte zijn gebeden af en vroeg de man Gods: 'Wat denk je hiervan, vader?' 'Ik vind mijzelf de allergrootste zondaar,' antwoordde Franciscus. Meteen sprak de Heilige Geest in het hart van zijn broeder: 'Nu weet je dat je visioen werkelijk waar is, want nederigheid zal de allernederigste opheffen tot de zetel die door hoogmoed werd verloren.'

Gods dienaar zag in een visioen een gekruisigde seraf boven zich die de tekens van zijn kruisiging zo duidelijk in Franciscus' lichaam drukte dat hij zelf ook wel gekruisigd leek. Zijn handen, voeten en zij werden getekend met het merk van het kruis, maar hij hield zijn stigmata zorgvuldig voor iedereen verborgen. Sommige mensen hebben ze toch gezien bij zijn leven, maar de meeste zagen ze pas na zijn dood. Dat deze stigmata volkomen echt waren bleek uit vele wonderen. Laat het volstaan om er hier twee

in te voegen die na zijn dood plaatsvonden.

In Apulië dacht een man, een zekere Rogier, die voor een beeld van Sint-Franciscus stond: Is het echt waar dat hij beroemd werd door dit wonder of was het een vrome illusie of een verzinsel van zijn broeders? Deze gedachten gingen in zijn hoofd om. Plotseling hoorde hij een geluid als van een pijl die met een kruisboog wordt afgeschoten en merkte hij dat hij ernstig gewond was aan zijn linkerhand. Omdat zijn handschoen volkomen onbeschadigd bleek te zijn trok hij hem uit en zag dat zijn hand een zware verwonding vertoonde, een soort pijlwond, die zo hevig brandde dat hij helemaal in zwijm leek te vallen van de hitte en de pijn. Hij toonde berouw en verklaarde dat hij oprecht geloofde aan de stigmata van de heilige Franciscus. Twee dagen later smeekte hij Gods heilige bij zijn stigmata om hem van de pijn te verlossen, wat meteen gebeurde.

In Castilië was een man die Sint-Franciscus was toegewijd onderweg om de completen bij te wonen. Per ongeluk liep hij in een hinderlaag die daar gelegd was om een ander te doden. Levensgevaarlijk gewond bleef hij liggen, op sterven na dood. De wrede moordenaar stak hem het zwaard in de keel, maar hij kon het niet meer lostrekken. Daarna ging hij ervandoor. Van alle kanten kwamen mensen aanlopen, overal klonk geschreeuw en de dode werd door iedereen beweend. Om middernacht werd de klok van de broeders geluid voor de metten. 'Mijn heer!' riep zijn vrouw. 'Sta op en ga naar de metten, want de klok roept je!' Meteen hief hij zijn hand op en leek hij iemand te beduiden dat hij het zwaard uit zijn keel moest trekken. En kijk! voor ieders ogen vloog het zwaard ver weg, alsof het was weggegooid door de hand van een geweldig sterke kampvechter. Dadelijk stond hij op, volkomen genezen. 'De heilige Franciscus kwam bij me,' zo sprak hij. 'Hij hield zijn stigmata tegen mijn wonden, bestreek al mijn verwondingen met hun weldadigheid en sterkte mij op wonderbaarlijke wijze door mij ermee aan te raken. Toen hij weg wilde gaan beduidde ik hem dat hij het zwaard moest lostrekken omdat ik anders niet kon praten. Meteen greep hij het zwaard en gooide het hard weg. Op het moment dat hij mijn keel met zijn heilige stigmata streelde, genas hij mijn gewonde keel volledig.'

In de stad Rome waren de schitterende lichten van de wereld,

namelijk de heilige Domenicus en de heilige Franciscus, bij de bisschop van Ostia, die later paus werd. 'Waarom,' zei de bisschop tegen hen, 'maken wij van jullie broeders, die op grond van hun leer en voorbeeld een vooraanstaande plaats innemen, geen bisschoppen en prelaten?' Er ontspon zich een langdurige discussie tussen beide heiligen over de vraag wie zou antwoorden. Nederigheid haalde Franciscus er ten slotte toe over om zichzelf niet op de voorgrond te plaatsen en bracht Domenicus ertoe om nederig te gehoorzamen door als eerste te antwoorden. 'Heer,' sprak de heilige Domenicus, 'mijn broeders hebben al een vooraanstaande positie bereikt, als ze het maar wisten. Voorzover mij mogelijk is zal ik niet toestaan dat er een ander bewijs van hun aanzien komt.' Daarna antwoordde Sint-Franciscus: 'Heer, mijn broeders worden minderbroeders genoemd om te voorkomen dat ze het in hun hoofd halen om groter te worden.'

Vervuld als hij was van de eenvoud van de duif moedigde hij alle schepselen aan tot liefde voor de Schepper. Zo predikte hij voor vogels, die naar hem luisterden, zich door hem lieten aanraken en niet zonder zijn toestemming wegvlogen. Zwaluwen die door zijn preek heen kwetterden deden er op een wenk van hem onmiddellijk het zwijgen toe.

Bij Portiuncula zat een cicade die naast zijn cel in een vijgenboom huisde voortdurend te zingen. De man Gods strekte zijn hand naar hem uit en riep: 'Mijn zuster cicade, kom bij me!' Het diertje gehoorzaamde meteen en ging op zijn hand zitten. 'Zing, zuster cicade, en prijs je Heer!' Meteen begon het beestje te zingen en het ging niet weg voor het toestemming had gekregen.

Hij maakte spaarzaam gebruik van lampen, fakkels en kaarsen omdat hij hun schijnsel niet met zijn hand wilde misvormen. Hij wandelde vol eerbied over rotsen met het oog op hem die rots (*petra*, dat wil zeggen Petrus) wordt genoemd. Rupsen pakte hij op van de weg om te voorkomen dat voorbijgangers erop zouden trappen en voor bijen liet hij honing en voortreffelijke wijn neerzetten om te voorkomen dat ze door streng winterweer zouden sterven. Alle dieren riep hij aan met het woord broeder. Hij werd vervuld door wonderbaarlijke en onuitsprekelijke vreugde door zijn liefde voor de Schepper wanneer hij naar de zon, de maan en de sterren keek en spoorde hen aan om de Schepper lief te heb-

ben. Hij weigerde de tonsuur. 'Ik wil dat mijn lekenbroeders zich herkennen in mijn hoofd,' zei hij dan.

Een aan de wereld verslingerde man kreeg Gods dienaar Franciscus in het oog toen hij bij de kerk van Sint-Severinus stond te prediken. Hij zag – een openbaring die God hem schonk – Sint-Franciscus, doorstoken met twee fel schitterende zwaarden in de vorm van het kruisteken; een van de twee stak dwars door hem heen van zijn hoofd tot zijn voeten, de andere stak door zijn borst van de ene hand tot de andere. De man, die Franciscus nog nooit had gezien maar die hem herkende aan dit teken, kreeg wroeging en trad toe tot de orde en eindigde zijn leven gelukkig.

Franciscus had een oogkwaal opgelopen omdat hij voortdurend huilde. Sommigen gaven hem de raad om zijn tranen te bedwingen, maar hij antwoordde hun: 'Het schouwen van het eeuwige licht mogen wij ons niet ontzeggen door liefde voor het daglicht die wij met vliegen gemeen hebben.' Zijn broeders drongen erop aan dat hij zijn aangetaste gezichtsvermogen moest laten behandelen. De man Gods hield als een chirurgijn een in het vuur verhit ijzeren instrument in zijn hand. 'Broeder vuur,' sprak hij, 'wees mij nu welgezind en breng genezing. Ik smeek de Heer die jou geschapen heeft om jouw hitte voor mij te temperen.' En terwijl hij dit zei sloeg hij een kruis boven het instrument. Het drong diep door in zijn vlees, van zijn oor tot aan zijn wenkbrauw, maar hij voelde geen pijn, zo zei hij.

In het klooster van Sint-Urbanus werd Gods dienaar ernstig ziek. Hij voelde hoe hij verzwakte en daarom vroeg hij om een beker wijn, maar er was helemaal niets. Wel kreeg hij water, dat hij zegende door er een kruis boven te slaan. Meteen veranderde het in voortreffelijke wijn. Wat de armoede van dat verlaten oord niet vermocht bereikte de zuiverheid van de heilige man. Met een slok was hij meteen weer beter.

Hij hoorde liever verwensingen dan lof en daarom gebood hij een broeder, toen de mensen de verdiensten van zijn heiligheid loofden, om hem om de oren te slaan met beledigende woorden. De broeder schold hem uit voor achterlijke dwaas en nutteloze sjacheraar, maar hij zei opgewekt: 'Moge de Heer je zegenen, want jij hebt beslist de waarheid gesproken. Bovendien is het goed voor mij om dat soort dingen te horen.'

Gods dienaar wilde niet heersen maar dienen, niet bevelen naar gehoorzamen. Daarom legde hij zijn taak als minister-generaal van de orde neer en zocht een gardiaan naar wiens gezag hij zich in alles voegde. Aan de broeder met wie hij gewoonlijk altijd meeging beloofde hij gehoorzaamheid en daar hield hij zich ook aan.

Een broeder had iets gedaan dat in strijd was met de regel van gehoorzaamheid, maar hij toonde berouw. Om de anderen te laten schrikken gebood de man Gods om zijn pij in het vuur te gooien. De pij lag een poosje midden in het vuur, waarna hij hem eruit liet halen en hem terug liet geven aan de broeder. Zonder enig spoor van schroeiplekken werd de pij uit de vlammen gehaald.

Op een keer wandelde hij door de Venetiaanse moerassen. Daar stuitte hij op een enorme zwerm zingende vogels. 'Mijn zusters de vogels prijzen hun Schepper,' zei hij tegen zijn metgezel. 'Laten we tussen hen in gaan staan en voor de Heer de getijden zingen!' Hun komst verstoorde de vogels niet, maar omdat beide mannen elkaar vanwege het gekwetter niet konden horen zei hij: 'Vogelzusters, staak jullie gezang totdat wij de Heer de Hem verschuldigde lof hebben toegezongen!' Op slag hielden ze zich stil tot de mannen de lauden hadden gezongen; daarna verleende hij hun toestemming om te zingen en meteen hervatten de vogels hun vertrouwde lied.

Een andere keer werd hij hoffelijk onthaald door een ridder. 'Broeder gastheer,' sprak hij, 'geef gehoor aan mijn raad en biecht je zonden, want anders zul je spoedig elders eten.' De man gehoorzaamde meteen, bracht zijn huis op orde en kreeg een zegenrijke boetedoening opgelegd. Op het moment dat ze aan tafel wilden gaan stierf de gastheer plotseling.

Een zwerm vogels die hij op zijn pad vond begroette hij alsof ook zij tot de met rede begaafde wezens behoorden: 'Mijn vogelbroeders, jullie moeten veel lof toezwaaien aan jullie Schepper, aan Hem die jullie in veren hulde, vleugels toebedeelde om mee te vliegen en de zuivere lucht gunde en die jullie leidt zonder dat jullie je druk hoeven te maken.' De vogels strekten hun halzen naar hem uit, spreidden hun vleugels, openden hun snavels en bekeken hem oplettend. Hij liep midden tussen hen door en

raakte hen aan met zijn pij, maar toch kwam er niet een van zijn plaats voor hij daarvoor toestemming had gegeven. Daarna vlogen ze allemaal tegelijk weg.

Op een keer predikte hij in het stadje Alviano, maar hij was niet te verstaan vanwege het gekwetter van de zwaluwen die daar nestelden. 'Mijn zwaluwzusters,' sprak hij, 'nu is het mijn tijd om te praten, want jullie hebben al genoeg gezegd. Wees stil tot ik het woord van de Heer heb uitgesproken.' Ze gehoorzaamden onmiddellijk en zwegen.

De man Gods trok eens door Apulië en vond onderweg een grote beurs barstensvol geldstukken. Zijn metgezel zag de beurs en wilde hem oppakken om het geld aan de armen te geven, maar Franciscus wilde er niets van weten. 'Je mag niet wegnemen wat van een ander is, zoon,' sprak hij. Maar omdat de ander heel erg aandrong gebood Franciscus hem na kort te hebben gebeden om de beurs op te pakken, waar inmiddels een slang in plaats van geld in zat. De broeder werd bang toen hij dat zag, maar wilde toch gehoorzamen en de opdracht uitvoeren. Hij pakte de beurs in zijn handen en meteen sprong er een grote slang uit. 'Geld is voor dienaren Gods niets anders dan de duivel en een giftige slang,' sprak de heilige.

Een broeder die zwaar op de proef werd gesteld dacht dat hij meteen verlost zou zijn van zijn verzoeking als hij iets had wat vader Franciscus eigenhandig had geschreven. Hij durfde er onder geen beding met hem over te praten, maar op een keer riep de man Gods hem bij zich: 'Breng mij een vel papier en inkt, zoon, want ik wil een lofzang voor God schrijven.' Eenmaal klaar met schrijven zei hij: 'Neem dit vel papier aan en bewaar het zorgvuldig tot je sterfdag.' Meteen week elke verzoeking van hem.

Dezelfde broeder dacht toen de heilige ziek te bed lag: Kijk, het duurt niet lang meer of vader Franciscus zal sterven. Wat een grote troost zou het voor mij zijn als ik de pij van mijn vader zou hebben wanneer hij dood is! Even later riep de heilige hem bij zich. 'Ik vermaak deze pij aan jou,' sprak hij. 'Na mijn dood zul jij de rechtmatige eigenaar ervan zijn.'

Op een keer was hij te gast bij een rechtschapen man nabij Alessandria in Lombardije. Zijn gastheer vroeg hem om zich aan het voorschrift uit het evangelie te houden en alles te eten wat

iem werd voorgezet. Franciscus gaf gehoor aan zijn vrome wens. Daarop liet de man snel een zeven jaar oude kapoen voor de maaltijd bereiden. Onder het eten vroeg een ongelovige een aalmoes omwille van de liefde Gods. De man Gods had de gezegende naam nog niet gehoord of hij liet hem een poot van de kapoen brengen. De ongelukkige bewaarde deze gift en liet hem de volgende dag zien tijdens een preek van de heilige. 'Kijk toch eens,' riep hij, 'wat voor vlees Franciscus daar eet die jullie eren als een heilige! Dit heeft hij mij namelijk gisteravond gegeven!' Maar omdat iedereen de poot van de kapoen voor een vis aanzag werd hij door iedereen uitgescholden alsof hij niet goed bij zijn hoofd was. Ten slotte begreep hij wat er was gebeurd en vroeg blozend van schaamte om vergiffenis. Het vlees nam zijn oorspronkelijke gedaante weer aan zodra de stokebrand weer bij zinnen was gekomen.

Een andere keer zat de man Gods aan tafel en daar werd een gesprek gevoerd over de armoede van de Heilige Maagd en haar Zoon. Opeens stond hij smartelijk snikkend en huilend op van tafel en ging op de kale grond de rest van zijn brood zitten opeten.

Hij wilde altijd grote eerbied tonen voor de handen van priesters aan wie de macht verleend is om het sacrament van het lichaam des Heren toe te dienen. Vandaar dat hij vaak zei: 'Als ik het ooit zou meemaken dat ik een heilige uit de hemel en een armlastige priester ontmoet, dan zou ik snel naar de priester toegaan om zijn handen te kussen en tegen de heilige zou ik zeggen: "Wacht, Sint-Laurentius, want de handen van deze man raken het woord des levens aan en bezitten iets bovenmenselijks!" '

Hij verrichtte in zijn leven nog veel meer schitterende wonderen, want de broden die hem werden aangereikt om te zegenen maakten vele zieken weer gezond. Hij veranderde water in wijn zodat een zieke die ervan dronk weer beter werd, en hij verrichtte ook nog tal van andere wonderen.

Toen zijn laatste levensdag naderde liet hij zich, uitgeteerd door een langdurige ziekte, naakt op de kale grond leggen. Hij liet alle broeders die daar aanwezig waren bij zich roepen, legde hun een voor een de hand op, zegende allen in de personen van de aanwezigen en deelde iedereen een stukje brood uit, net als bij het Heilig Avondmaal. Hij spoorde, zoals zijn gewoonte was, al-

le schepselen aan om God te prijzen. Hij moedigde zelfs de door iedereen gevreesde en verfoeide dood aan om Hem te prijzen. Opgewekt ging hij de dood tegemoet en nodigde haar uit in zijn gastvrije woning met de woorden: 'Welkom, dood, mijn zuster!' Aan het eind van zijn leven aangekomen ontsliep hij in de Heer. Een broeder zag zijn ziel in de gedaante van een ster, gelijk aan de maan in omvang, aan de zon in schittering.

Een knecht van de broeders, Augustinus genaamd, die op het land werkte, balanceerde op het randje van de dood. Hij had zijn spraakvermogen al lang verloren maar plotseling riep hij uit: 'Wacht op mij, vader! Wacht! Kijk! Ik kom al bij je!' Zijn broeders vroegen hem waar hij het over had. 'Zien jullie dan niet,' zei hij, 'hoe onze vader Franciscus naar de hemel gaat?' Meteen sliep hij in vrede in en volgde vader Franciscus.

Een vrouw die de heilige Franciscus was toegewijd was de weg van alle vlees gegaan. Geestelijken en priesters stonden rond de baar om de begrafenisplechtigheden te vieren, maar plotseling kwam ze overeind op de lijkbaar en riep een van de aanwezige priesters. 'Vader, ik wil biechten. Ik was namelijk dood en werd al bijna weggeleid naar een vreselijke kerker omdat ik een zonde die ik u dadelijk zal bekennen nog niet had opgebiecht. Maar door toedoen van Sint-Franciscus' gebed is mij toestemming verleend om in mijn lichaam terug te keren, zodat ik vergiffenis kan verdienen door te biechten. Wanneer ik dat gedaan heb zal ik onmiddellijk onder jullie toeziend oog in vrede rusten.' Daarop biechtte ze en dadelijk nadat ze de absolutie had gekregen ontsliep ze in de Heer.

De broeders van Nicera vroegen een man of ze zijn wagen mochten lenen. 'Ik zou nog eerder twee van jullie met Sint-Franciscus erbij willen dan jullie mijn wagen meegeven!' antwoordde hij kwaad. Eenmaal bedaard maakte hij zichzelf verwijten en kreeg berouw van zijn godslasterlijke woorden omdat hij Gods woede vreesde. Kort daarop werd zijn zoon ziek en kwam aan zijn einde. Bij het zien van zijn overleden zoon wentelde hij zich op de grond heen en weer en riep snikkend Sint-Franciscus aan: 'Ik ben degene die gezondigd heeft, u had mij moeten slaan! Heilige, geef terug aan de man die u nu met vrome gebeden smeekt om wat u hem hebt afgenomen toen hij goddeloze lastertaal uitsloeg!' Met-

:en stond zijn zoon op en legde zijn luidruchtige rouwklachten
ıet zwijgen op. 'Na mijn sterven,' zo sprak hij, 'nam Sint-Francis-
:us me mee over een lang en donker pad en bracht me ten slotte
ıaar een prachtige tuin waar hij me een plaats toewees. Daarna
zei hij tegen mij: "Keer terug naar je vader. Ik wil je niet langer te-
genhouden." '

Een arme man die een rijke man een som geld schuldig was vroeg de rijke man uit liefde voor Sint-Franciscus de vervaldag op te schuiven. 'Ik zal je ergens opsluiten,' antwoordde hij hoogmoedig, 'waar noch Sint-Franciscus, noch iemand anders je zal kunnen helpen.' Daarop sloeg hij hem in de boeien en sloot hem op in een donkere kerker. Korte tijd later verscheen Sint-Franciscus, brak de kerker open, verbrak zijn boeien en bracht de man ongedeerd naar huis terug.

Een ridder die laatdunkend over de daden en wonderen van Sint-Franciscus sprak zat op een keer te dobbelen. Vol van dwaasheid en ongeloof zei hij tegen de omstanders: 'Als Franciscus heilig is, laat me dan achttien gooien!' Meteen gooide hij drie zessen en tot negen keer toe gooide hij bij elke worp drie zessen. Maar hij stapelde dwaasheid op dwaasheid: 'Als het waar is dat die Franciscus heilig is, laat mijn lichaam dan vandaag door het zwaard vallen,' zo sprak hij, 'maar als hij niet heilig is, laat mij dan ongedeerd ontkomen.' Na afloop van het spel ('zodat zijn gebed tot een zonde zouden worden'; Ps 109,7) beledigde hij zijn neef, waarop deze zijn zwaard trok en het in de buik van zijn oom boorde. De man was op slag dood.

Een man wiens been zo erg was aangetast dat hij zich met geen mogelijkheid meer kon bewegen riep Sint-Franciscus met de volgende woorden aan: 'Help mij, Sint-Franciscus! Denk aan de trouwe diensten die ik u altijd heb bewezen! Ik heb u toch op mijn ezel laten rijden? Ik heb uw heilige voeten en handen toch gekust? Kijk nu toch! Ik lijd verschrikkelijk en sterf van de pijn!' Meteen verscheen Franciscus aan de man met een kleine staf in de vorm van de letter *thau* en raakte hem daarmee aan waar het pijn deed. Het gezwel barstte open en meteen kreeg de man zijn gezondheid weer terug, maar het teken in de vorm van de letter *thau* bleef voor altijd achter. Met dit teken signeerde Sint-Franciscus altijd zijn brieven.

In Pomereto, in de bergen van Apulië, was een meisje, het enige kind van haar vader en moeder, gestorven. Haar moeder, die aan Sint-Franciscus was toegewijd, was helemaal kapot van verdriet. Sint-Franciscus verscheen aan haar en sprak: 'Huil niet, want het licht van jouw lamp dat jij als verloren beschouwt zal je door mijn tussenkomst worden teruggegeven.' De moeder vatte weer moed en stond niet toe dat het gestorven lichaam werd weggedragen, maar nam haar overleden dochter in haar armen onder het aanroepen van de naam van Sint-Franciscus. Ze tilde haar ongedeerd op.

In de stad Rome viel een klein jongetje uit een raam van een herenhuis en stierf ter plekke. De heilige Franciscus werd aangeroepen en meteen kwam het jongetje weer tot leven.

In de stad Susa vond een jongeman de dood in een huis dat instortte. Zijn lijk was al op een baar gelegd om hem naar zijn graf te dragen. Zijn moeder riep de heilige Franciscus aan met alle kracht van haar geloof, en kijk! rond middernacht geeuwde de jongen, stond gezond en wel op en barstte uit in een stroom van lovende woorden.

Broeder Jacobus van Rieti was samen met zijn broeders in een bootje een rivier overgestoken, maar op het moment dat zijn metgezellen al op de oever stonden en hij aanstalten maakte om als laatste uit het bootje te stappen, sloeg het om en ging hij kopje onder in de diepe rivier. Zijn broeders riepen de hulp in van de heilige Franciscus voor de redding van de drenkeling. Jacobus smeekte zelf ook zo goed hij kon in zijn hart om de hulp van de heilige Franciscus. Ziedaar! Broeder Jacobus liep diep onder water als over het droge, klampte zich vast aan het gezonken bootje en bereikte daarmee de oever. Zijn kleren waren niet nat geworden en er was geen druppel water op zijn pij gekomen.

De elfduizend maagden

De passie van de elfduizend maagden heeft op de volgende wijze plaatsgehad. In Brittannië heerste een christelijke koning met de naam Notus ofwel Maurus, die een dochter kreeg met de naam Ursula. Het meisje blonk uit door haar wonderlijk mooie karakter, haar wijsheid en schoonheid, en zo verspreidde zich haar roem wijd en zijd. Die roem kwam ook de koning van Anglia ter ore, een sterk vorst met macht over tal van stammen. Hij zou in alle opzichten gelukkig zijn, zo liet hij weten, als het meisje zou trouwen met zijn enige zoon. Ook de jongeman stond daarvoor te popelen. Daarom zonden zij een officiële delegatie naar de vader van het meisje, die grote beloften en vleiende bewoordingen overbracht en er enorme dreigementen aan toevoegde in geval men met lege handen zou terugkeren bij hun heer.

Koning Notus sloeg de schrik om het hart: een meisje met het geloof van Christus overdragen aan een vereerder van afgodsbeelden, dat achtte hij onwaardig; ook begreep hij dat zij zelf absoluut niet wilde en hij was ook nog erg bang voor de wreedheid van de koning. Maar door een goddelijke ingeving raadde het meisje haar vader aan om in te stemmen met de wil van de koning, zij het onder bepaalde voorwaarden. De koning en haar vader moesten haar tien uitgelezen meisjes meegeven ter begeleiding, en zowel zijzelf als die tien anderen moesten elk duizend meisjes toegewezen krijgen. Verder moesten er elf triremen worden gebouwd en zou zij drie jaar wachttijd krijgen voor de wijding van haar maagdelijkheid. Gedurende die drie jaar zou dan de jongeman ook gedoopt moeten worden en geloofsonderricht krijgen.

Het was een verstandig plan, want vanwege de lastige voorwaarden zou de koning er wellicht van afzien, en anders zou zij de gelegenheid benutten om al die meisjes tegelijk met zichzelf aan God te wijden. Maar de jongeman accepteerde de voorwaar-

den graag en drong daar ook bij zijn vader op aan. Hij liet zich terstond dopen en gaf orders alles wat het meisje had gevraagd snel in orde te brengen. De vader van het meisje bepaalde intussen dat zijn beminde dochter in haar gevolg ook de dienaren kreeg die zij met haar groepen nodig had.

Zo stroomden dan van alle kanten meisjes, van alle kanten mannen voor dit bijzondere schouwspel toe. Ook vele bisschoppen stroomden toe om met hen mee te gaan, onder wie Pantulus, de bisschop van Basel (die hen tot aan Rome zou brengen en met hen terugkeerde en het martelaarschap verkreeg). Ook de heilige Gerasina, koningin van Sicilië, kwam erbij. Zij had haar man, een hardvochtig vorst, om zo te zeggen van wolf tot lam gemaakt, en zij was de zuster van bisschop Macirisius en van Daria, de moeder van de heilige Ursula. De vader van de heilige Ursula had haar in een brief op de hoogte gebracht van het geheime plan, waarna zij door goddelijke inspiratie onmiddellijk overkwam met haar vier dochters Babilla, Juliana, Victoria en Aurea, en met haar kleine jongen Adrianus, die uit liefde voor zijn zusters vrijwillig meekwam op die pelgrimstocht. Gerasina had haar koninkrijk in handen gegeven van één van haar zoons en was helemaal naar Brittannië gevaren. Op haar aanraden sloten ook meisjes uit allerlei koninkrijken zich aan. (Zij trad steeds op als hun leidster en stierf met hen uiteindelijk de martelaarsdood.)

Toen volgens afspraak de meisjes, de triremen en alle toebehoren waren voorbereid, onthulde de koningin het geheime plan aan haar medestrijdsters en iedereen zwoer een eed aan de nieuwe krijgsdienst. Nu eens begonnen ze aan het voorspel voor oorlog, dan weer renden ze heen en weer en deden of ze oorlog voerden of vaker nog of ze de vlucht namen, en zo oefenden ze zich in allerlei soorten wedstrijden. Niets van wat bij ze opkwam lieten ze ongedaan, en zo kwamen ze soms midden overdag, soms pas amper 's avonds weer terug. Edelen en vooraanstaanden stroomden bijeen voor het bijzondere schouwspel, en iedereen raakte vervuld van bewondering en blijdschap.

Toen Ursula uiteindelijk alle meisjes had bekeerd tot het geloof, zijn ze in één dag tijd met een gunstige wind in de Gallische havenstad Tiella beland, en vandaar naar Keulen gegaan. Daar verscheen een engel des Heren aan Ursula. Hij voorspelde haar

lat ze in die stad zouden terugkeren zonder ook maar iemand te verliezen, en dat ze daar de kroon van het martelaarschap zouden verkrijgen. Conform de opdracht van de engel voeren ze vanuit Keulen richting Rome en legden aan in Basel. Daar lieten ze de schepen achter en trokken te voet verder naar Rome.

Paus Cyriacus was zeer verheugd over hun komst. Hij was zelf uit Brittannië afkomstig en had veel bloedverwanten onder de meisjes, en zo ontving hij hen met de hoogste eer, samen met heel de geestelijkheid van de stad. Nog diezelfde nacht werd aan de paus van Godswege geopenbaard dat hij persoonlijk samen met de meisjes de zegepalm van het martelaarschap zou verkrijgen. Hij hield dat voor zichzelf en doopte veel van de meisjes die nog niet gedoopt waren.

Maar toen hij zag dat de tijd rijp was en hij de Kerk een jaar en elf weken had geleid, als negentiende na Petrus, riep hij allen bijeen en zette daar uiteen waartoe hij had besloten. Ten overstaan van allen deed hij afstand van zijn positie en functie. Iedereen begon te roepen, vooral de kardinalen, die dachten dat hij gek geworden was nu hij het roemrijke pausschap neerlegde en met een paar domme vrouwtjes mee wilde. Hij hield echter stand en benoemde een heilige man, Anteros geheten, in zijn plaats tot paus. Nu hij tegen de zin van de geestelijkheid de apostolische zetel had opgegeven, liet de geestelijkheid zijn naam schrappen uit de catalogus van pausen. Vanaf dat moment was die schare maagden alle gunsten kwijt die zij in de roomse curie had gehad.

Twee slechte commandanten in het Romeinse leger, Maximus en Africanus, zagen het met lede ogen aan, die grote schare maagden en de toestroom van vele mannen en vrouwen. Door die maagden zou de christelijke godsdienst wel eens te hard kunnen groeien. Daarom lieten ze hun route zorgvuldig nagaan en zonden gezanten naar hun familielid Julius, koning van de Hunnen. Deze moest met een leger tegen hen uitrukken en hen, omdat ze christenen waren, bij aankomst in Keulen doden.

Zo vertrok de gezegende Cyriacus met de edele schare maagden uit Rome. Hij werd gevolgd door kardinaal-priester Vincentius en Jacobus, die vanuit zijn vaderland Brittannië naar Antiochië was getrokken en daar zeven jaar de waardigheid van aartsbisschop had bekleed. In die tijd was hij op bezoek geweest bij de paus

en had hij de stad alweer verlaten toen hij hoorde van de komst van de maagden. Zo was hij in allerijl teruggekeerd en had zich bij hen gevoegd om hun reis en hun passie te delen. Ook Mauritius, bisschop van Levicana, een oom van Babilla en Juliana, alsook Follarius, bisschop van Luca, en Sulpicius, bisschop van Ravenna, die toen in Rome waren gearriveerd, sloten zich bij de maagden aan. En Ethereus, de verloofde van Ursula in Brittannië, werd in een visioen van engelen door de Heer vermaand om zijn moeder aan te sporen zich te bekeren tot het christendom. Zijn vader was namelijk overleden in het eerste jaar dat hij christen was geworden, en Ethereus had hem als zoon op de troon opgevolgd.

Toen echter de heilige maagden met de genoemde bisschoppen op de terugweg waren vanuit Rome, werd Ethereus door de Heer nogmaals vermaand: hij moest meteen opstaan en zijn verloofde tegemoet gaan om samen met haar in Keulen de zegepalm van het martelaarschap te ontvangen. Gehoor gevend aan de goddelijke aanwijzingen liet hij zijn moeder dopen en ging samen met haar en zijn kleine zusje Florentina, alsook met bisschop Clemens, de maagden tegemoet en voegde zich bij hen voor het martelaarschap. Ook Marculus, bisschop van Griekenland, en zijn nicht Constantia, de dochter van koning Dorotheus van Constantinopel, gingen mee. Constantia had zullen trouwen met een jonge prins, maar die was nog vóór de bruiloft gestorven, waarna zij haar maagdelijkheid aan de Heer had gewijd. Op aanwijzing van een visioen waren ze naar Rome gekomen en hadden ze zich bij de maagden aangesloten voor het martelaarschap.

Al die maagden en bisschoppen kwamen dus terug naar Keulen. Zij troffen de stad reeds aan in een belegering door de Hunnen. Toen de barbaren hen zagen stortten die zich met groot geschreeuw op hen. Als wolven die tekeergaan tussen de schapen brachten ze die hele massa ter dood.

Toen ze alle anderen gekeeld hadden en bij de gezegende Ursula kwamen, zag hun aanvoerder hoe geweldig mooi ze was en hij stond verbaasd. Als troost voor de moordpartij op de maagden zou hij haar tot vrouw nemen, beloofde hij. Zij wees dat echter faliekant van de hand. De barbaar zag haar minachting voor hem en schoot haar een pijl door het lijf, waardoor zij haar martelaarschap vervulde.

Een van de maagden, Cordula genaamd, was doodsbang geworden en had zich die nacht op een schip verscholen. De ochtend daarna had ze zich echter uit eigen beweging aangeboden te sterven en had zo de kroon van het martelaarschap ontvangen. Haar feest werd echter niet gevierd, omdat zij niet samen met de anderen had geleden. Daarom verscheen zij geruime tijd later aan een kluizenares en gaf haar een opdracht: daags na het feest van de maagden zou ook haar plechtigheid in acht genomen moeten worden.

De passie van de maagden was in het jaar des Heren 238. Maar volgens sommigen is het chronologisch onmogelijk dat de gebeurtenissen toen hebben plaatsgevonden. Sicilië was toen namelijk geen koninkrijk, en Constantinopel evenmin, terwijl er toch sprake is van koninginnen bij de meisjes. Het is daarom aannemelijker dat het martelaarschap heeft plaatsgehad lang na keizer Constantijn, toen de Hunnen en de Goten tekeergingen, dat wil zeggen in de tijd van keizer Martianus, zoals in een kroniek te lezen valt. Martianus was keizer in het jaar des Heren 452.

Een abt wist van de abdis van Keulen het lichaam van een van de maagden te verkrijgen, met de belofte dat hij haar in een zilveren kist in zijn kerk zou plaatsen. Een vol jaar lang hield hij haar echter in een houten kist op het altaar. Op een nacht, toen de abt van het klooster met zijn gemeenschap de metten aan het zingen was, kwam de maagd fysiek van het altaar af, maakte een eerbiedige buiging voor het altaar en liep dwars door het koor, onder de ogen van de verbijsterde monniken daarvandaan. De abt liep snel naar de kist maar trof die leeg aan. Daarna haastte hij zich naar Keulen en vertelde de abdis het hele verhaal. Ze gingen naar de plek waar ze het lichaam destijds hadden weggenomen en troffen het daar aan. De abt vroeg om genade en wilde graag een ander lichaam mee, met de plechtigste beloften dat hij er een kostbare kist voor zou maken. Hij kreeg echter niets gedaan.

Een religieus had grote devotie voor de maagden. Op een dag, toen hij ernstig ziek was, zag hij een heel mooi meisje verschijnen, dat hem vroeg of hij haar kende. Verbaasd over het visioen zei de man dat hij haar helemaal niet kende. Toen sprak zij: 'Ik ben een van die maagden voor wie jij zo'n grote genegenheid koestert! Nu kun je daarvoor je beloning krijgen. Als je uit liefde en eer voor

ons elfduizend Onzevaders zegt, zullen wij jou in het uur van je dood beschermen en troosten.' De maagd verdween en hij vervulde de opdracht zo snel hij kon, waarna hij dadelijk de abt liet roepen en zich liet zalven. Nog tijdens dat oliesel riep hij plotseling dat iedereen weg moest om plaats te maken voor de komst van de heilige maagden. De abt vroeg hem wat er aan de hand was en zo vertelde hij alles over de belofte van de maagd. Allen verlieten het vertrek, en toen ze korte tijd later terugkwamen constateerden ze dat de man naar de Heer was vertrokken.

Sint-Eustachius

Eustachius, die oorspronkelijk Placidus heette, was opperbevelhebber van het leger van keizer Trajanus. Hij verrichtte met grote regelmaat werken van barmhartigheid, maar anderzijds was hij een trouw aanhanger van de afgodencultus. Hij had een vrouw die dezelfde godsdienst aanhing en even barmhartig was en hij kreeg twee zoons die hij in overeenstemming met zijn vooraanstaande positie een voortreffelijke opvoeding liet geven. Omdat hij voortdurend druk in de weer was met werken van barmhartigheid verdiende hij het dat hem de weg van de waarheid werd geopenbaard.

Op een dag ging hij namelijk op jacht en ontdekte een roedel herten, waartussen hij er een opmerkte die mooier en groter was dan de andere. Dit hert verliet het gezelschap van zijn soortgenoten en sprong weg, het uitgestrekte woud in. Terwijl andere soldaten achter de overige herten aangingen zette Placidus verbeten de achtervolging in om te proberen dit dier buit te maken. Uit alle macht reed hij er achteraan tot het hert ten slotte op een hoge rots klom. Placidus kwam naderbij en woog bedachtzaam af hoe hij het te pakken kon krijgen. Hij observeerde het hert aandachtig en zag tussen het gewei de vorm van het Heilige Kruis, nog helderder stralend dan de zon, en de beeltenis van Jezus Christus, die hem toesprak door de mond van het hert, zoals Hij ooit door de ezel van Bileam had gesproken: 'O Placidus, waarom vervolg je Mij? Ik ben ter wille van jou in dit dier aan jou verschenen. Ik ben Christus, die jij zonder het te weten vereert. Je aalmoezen zijn opgestegen tot voor Mijn aangezicht en Ik ben gekomen om door middel van dit hert waar jij op jaagt jou zelf te vangen.' Volgens anderen werden deze woorden gesproken door het Christusbeeld dat tussen het gewei van het hert was verschenen.

Hevig geschrokken van wat hij daar hoorde viel Placidus van

zijn paard op de grond. Een uur later kwam hij weer bij en stond op. 'Onthul mij de betekenis van Uw woorden,' sprak hij, 'dan zal ik in U geloven.'

'Placidus, Ik ben Christus, Hij die hemel en aarde heeft geschapen, die het licht heeft doen verschijnen en van de duisternis heeft gescheiden, die de tijd, dagen en jaren heeft ingesteld, de mens heeft gevormd uit het slijk der aarde, tot heil van de mensheid op aarde in een vleselijke gedaante is verschenen en na Zijn kruisiging en begrafenis op de derde dag is opgestaan.'

Placidus viel opnieuw op de grond toen hij dat hoorde. 'Ik geloof, Heer,' zei hij, 'dat U het bent die alles hebt gemaakt en die dwalenden bekeert.'

'Als je dat gelooft,' antwoordde de Heer, 'ga dan naar de bisschop van je stad en laat je dopen.'

'Wilt U, Heer,' zei Placidus, 'dat ik dit alles ook aan mijn vrouw en kinderen verkondig, zodat zij ook in U geloven?'

'Verkondig het hun ook,' antwoordde de Heer, 'dan zullen ze tegelijk met jou gereinigd worden. Kom hier morgen weer terug, dan zal Ik opnieuw aan je verschijnen en je uitgebreider onthullen wat er zal gebeuren.'

Na thuiskomst vertelde hij zijn vrouw die al in bed lag wat er was gebeurd. 'Mijn heer,' riep zijn vrouw uit, 'ik heb vannacht ook iemand gezien die tegen mij zei: "Morgen zullen jij, je man en je kinderen tot Mij komen." Nu begrijp ik dat dit Jezus Christus was.' En daarop gingen ze midden in de nacht naar de bisschop van Rome, die hen met grote vreugde doopte. Hij noemde Placidus Eustachius, zijn vrouw Theopista en zijn zonen Agapitus en Theopistus.

's Ochtends ging Eustachius zoals eerder op jacht. In de buurt van de bewuste plek verspreidde hij zijn soldaten onder het voorwendsel dat ze het wild moesten opsporen. Hij ging op de goede plaats staan en zag dezelfde verschijning. Met zijn gezicht omlaag wierp hij zich ter aarde. 'Ik smeek U, Heer,' zei hij, 'Uw dienaar te openbaren wat U hem beloofd hebt.'

'Zalig ben jij, Eustachius, nu je de doop van Mijn genade hebt ontvangen, nu je de duivel hebt overwonnen, nu je hem die jou bedrogen had hebt vertrapt,' zo sprak de Heer tot hem. 'Nu zal ook je geloof blijken, want de duivel heeft razend van woede de

wapens tegen jou opgenomen omdat je hem hebt verlaten. Daarom zul je veel moeten doorstaan om de krans van de overwinning te ontvangen. Je zult veel moeten lijden zodat je verlaagd wordt van de hoge ijdelheid van het aardse leven en verheven zult worden in geestelijke rijkdom. Verlies dus niet de moed en kijk niet om naar je vroegere roemrijke positie, want je zult je in beproevingen moeten bewijzen als een tweede Job. Maar wanneer je vernederd zult zijn zal Ik naar je toe komen en je in je vroegere roemrijke positie herstellen. Zeg dus of je nu op de proef gesteld wilt worden of aan het eind van je leven.'

'Heer,' zei Eustachius, 'als het zo moet gebeuren, laat ons dan nu beproevingen ondergaan maar verleen ons de kracht van geduld.'

'Wees standvastig,' sprak de Heer tot hem, 'want Mijn genade zal jullie zielen behoeden.' Daarop steeg de Heer op naar de hemel. Eustachius ging terug naar huis en vertelde alles aan zijn vrouw.

Enkele dagen later overviel een dodelijke ziekte al zijn slaven en slavinnen en doodde hen allemaal. Niet lang daarna stierven plotseling al zijn paarden en zijn kleinvee. Bij het zien van zijn ellende drong een stel schurken 's nachts zijn huis binnen. Ze namen alles mee wat ze vonden: goud, zilver, andere goederen; ze roofden het hele huis leeg. Eustachius dankte God en vluchtte 's nachts weg met vrouw en kinderen, maar verder had hij niets meer. Nu hij zijn gehele bezit aan roofzuchtige misdadigers had verloren vertrokken ze uit schaamte naar Egypte.

De koning en de voltallige senaat waren diepbedroefd om het verlies van deze zo doortastende legeraanvoerder, temeer nog omdat hij spoorloos was verdwenen.

Ze vervolgden hun weg en naderden de zee. Daar vonden ze een schip en staken van wal. Zodra de kapitein van het schip Eustachius' vrouw zag zette hij zijn zinnen op haar, want ze was heel mooi. Na de overtocht eiste hij reisgeld van hem, maar omdat ze niets hadden om mee te betalen gaf hij bevel de vrouw vast te houden als schadeloosstelling voor het reisgeld, want hij wilde haar bij zich houden. Eustachius weigerde beslist zich neer te leggen bij wat hij te horen kreeg en bleef lang protesteren, tot de kapitein de matrozen beduidde dat ze hem in zee moesten gooi-

en: dan zou hij zijn vrouw wel in zijn macht krijgen. Eustachius merkte dat op en liet bedroefd zijn vrouw bij hen achter; zijn twee kinderen nam hij mee. Zuchtend ging hij weg. 'Wee mij! Wee jullie!' zei hij. 'Nu is jullie moeder overgeleverd aan een vreemdeling!'

Hij kwam bij een rivier die hij vanwege de hoge waterstand niet met zijn beide zoons tegelijk over durfde te steken. Daarom liet hij het ene kind op de oever van de rivier achter en droeg het andere naar de overkant. Hij waadde door de rivier, zette het kind dat hij had gedragen op de grond en ging snel het andere halen. Hij was ongeveer midden in de rivier – en kijk! daar kwam een wolf aanrennen, die het kind greep dat hij had neergezet en die het woud invluchtte. Hij gaf de hoop om dit kind te kunnen redden op en liep vlug naar het andere, maar op dat moment kwam er een leeuw tevoorschijn die het andere kind greep en ervandoor ging. Omdat hij midden in de rivier stond kon hij het dier niet achternagaan. Hij schreeuwde het uit van verdriet, rukte zijn haren uit en zou zich in het water gegooid hebben als de goddelijke voorzienigheid hem niet had tegengehouden.

Herders die de leeuw de nog levende jongen zagen meenemen achtervolgden hem met honden. Door goddelijke bestiering liet de leeuw de jongen ongedeerd los en liep weg. Een groepje boeren rende de wolf schreeuwend achterna en bevrijdde de jongen ongedeerd uit zijn kaken. De herders en de boeren kwamen uit hetzelfde dorp. Daar brachten zij de jongens groot.

Eustachius wist dat echter niet en trok treurend en huilend verder. 'Ach,' zei hij, 'vroeger was ik sterk als een boom, maar nu heb ik alles verloren. Ach, vroeger had ik altijd drommen soldaten om me heen, maar nu blijf ik alleen achter en het is mij zelfs niet vergund mijn zoons te behouden. Ik herinner me, Heer, dat U mij gezegd hebt: "Je zult beproefd worden als Job", maar kijk nu toch, ik zie dat ik nog veel meer tegen heb. Hij had immers nog een mesthoop waar hij op kon zitten, ook al had hij verder alles verloren, maar ik heb helemaal niets meer. Hij had vrienden die medelijden met hem hadden, ik heb wilde dieren die mijn zonen hebben geroofd. Hij behield zijn vrouw, mij werd mijn vrouw ontnomen. Heer, roep mijn ellende een halt toe en zet een wacht voor mijn mond om te voorkomen dat mijn hart zich verlaagt

tot kwaadaardige woorden en ik van Uw aangezicht word verstoten.'

In tranen sprak hij deze woorden, tot hij bij een dorpje aankwam waar de mensen hem welwillend opnamen. Vijftien jaar lang waakte hij over hun akkers. Zijn zonen groeiden op in een ander dorp, zonder te weten dat ze broers waren. De Heer beschermde Eustachius' vrouw, want de vreemdeling had geen omgang met haar gehad, maar liet haar bij zijn dood juist onaangeraakt gaan.

De keizer en het Romeinse volk werden voortdurend geteisterd door vijanden. De keizer herinnerde zich goed hoe krachtig Placidus diezelfde vijanden had bestreden en was over de plotselinge omwenteling in diens leven diep bedroefd. Hij stuurde veel soldaten naar verschillende delen van de wereld en beloofde aan iedereen die hem zou vinden grote rijkdom en eer.

Twee van de soldaten die vroeger onder Placidus hadden gediend kwamen aan in het dorp waarin hij woonde. Vanaf het land zag hij hen aankomen en hij herkende hen meteen aan hun manier van lopen. Hevig ontroerd door de herinnering aan zijn hoge positie sprak hij: 'Heer, geef dat ik mijn vrouw ooit weer zal kunnen zien zoals ik daar nu onverhoopt die mannen zie die ik ooit in mijn gevolg had. Van mijn zonen weet ik immers dat ze door wilde dieren zijn verslonden.' Hij hoorde een stem die tegen hem zei: 'Heb vertrouwen, Eustachius, want je zult spoedig je aanzien herwinnen en je zonen en vrouw terugkrijgen.'

Hij liep de soldaten tegemoet, maar die toonden geen enkel teken van herkenning. Ze begroetten hem en vroegen of hij een vreemdeling kende die Placidus heette en een vrouw en twee zonen had. Hij vertelde dat hij hem niet kende. Op zijn uitnodiging namen ze hun intrek in zijn huis, waar Eustachius hen bediende. Terugdenkend aan zijn vroegere positie kon hij zijn tranen niet bedwingen. Hij liep naar buiten, waste zijn gezicht en ging daarna weer naar binnen om hen te bedienen. De mannen monsterden hem en de één zei: 'Hij lijkt sprekend op de man die we zoeken.' 'Hij lijkt inderdaad wel heel erg op hem,' antwoordde de ander. 'Laten we hem maar eens goed bekijken. Als hij het litteken op zijn hoofd heeft dat hij aan de oorlog heeft overgehouden, dan is hij het.' Ze keken nog eens goed en toen ze het litteken zagen her-

kenden ze hem meteen als de man die ze zochten. Ze sprongen overeind, kusten hem en vroegen naar zijn vrouw en kinderen. Hij vertelde hun dat zijn zonen dood waren en dat zijn vrouw gevangen zat. Alle buren kwamen aanlopen alsof er een spektakelstuk te zien was terwijl de soldaten de loftrompet staken over zijn moed en vroegere roem. Daarna brachten de soldaten hem op de hoogte van de opdracht van de keizer en gaven hem prachtige kleren.

Na een reis van vijftien dagen kwamen ze aan bij de keizer, die hem bij het nieuws van zijn komst meteen tegemoet was gegaan. Zodra hij hem zag stormde hij op hem af om hem te kussen. In de juiste volgorde vertelde Eustachius aan iedereen alles wat hem was overkomen. Meteen werd hij meegetroond naar het hoofdkwartier van de generale staf en belast met zijn vroegere taak. Uit de telling van zijn soldaten begreep hij dat hij over te weinig manschappen beschikte tegenover zo veel vijanden en hij gaf bevel in alle steden en dorpen rekruten te lichten.

Het gebeurde dat de streek waar zijn zoons waren opgegroeid belast werd met het leveren van twee rekruten. Alle mensen die daar woonden wezen de bevelhebber die twee jongemannen aan als het meest geschikt. Met veel plezier zag hij hoe beschaafd en welgemanierd deze jongemannen waren en daarom was hij heel erg met hen ingenomen en wees hen een plaats toe te midden van zijn voornaamste tafelgenoten. Vervolgens trok hij ten strijde en onderwierp de vijand. Daarna liet hij het leger drie dagen rust houden in de plaats waar zijn vrouw als arme herbergierster in haar levensonderhoud voorzag. Met Gods wil namen de twee knapen hun intrek in het herbergje van hun moeder, zonder te weten dat het hun moeder was.

Rond het middaguur zaten ze samen te praten en vertelden elkaar over hun kindertijd. Hun moeder zat tegenover hen en luisterde heel aandachtig naar wat ze elkaar vertelden. 'Uit mijn kinderjaren herinner ik mij weinig,' zei de oudste tegen de jongste, 'maar mijn vader was opperbevelhebber van het leger en mijn moeder was een heel mooie vrouw. En ze hadden twee kinderen, namelijk mij en nog een zoon die jonger was dan ik, een heel knappe jongen. 's Nachts namen ze ons mee, verlieten het huis en gingen aan boord van een schip, ik weet niet waarheen. On-

ze moeder ging niet samen met ons aan land maar bleef achter op zee, ik weet niet waarom. Onze vader droeg ons en ging huilend weg. Aangekomen bij een rivier waadde hij met mijn jongere broer naar de overkant en liet mij achter op de andere oever. Daarna kwam hij terug om mij op te halen, maar er kwam een wolf die mijn broertje greep en voor vader bij mij was kwam er een leeuw uit het bos die mij greep en meenam het bos in. Herders hebben mij uit de bek van de leeuw gered en ik ben opgegroeid op de boerderij die jij kent. Ik heb er nooit achter kunnen komen wat er van mijn vader en mijn broertje is geworden.'

Toen de jongste dat hoorde begon hij te huilen. 'Bij God,' zei hij, 'naar ik hoor ben ik jouw broer! Want de mensen die mij hebben grootgebracht vertelden altijd dit: "We hebben je uit de klauwen van een wolf gered." ' Ze stortten zich in elkaars armen, kusten elkaar en huilden.

Hun moeder, die dit allemaal aanhoorde en overdacht dat de jongens achter elkaar over haar lotgevallen hadden verteld, vroeg zich langdurig af of dit haar zonen waren. De volgende dag ging ze naar de opperbevelhebber en sprak hem aan: 'Ik smeek u, heer: laat mij naar mijn vaderland terugbrengen. Ik kom namelijk uit het land van de Romeinen en ben hier een vreemdeling.' En terwijl ze dat zei zag ze bij hem kenmerken van haar man en zo herkende ze hem. Ze kon zich niet meer beheersen en viel voor zijn voeten neer. 'Ik smeek u, heer, om mij over uw vroegere leven te vertellen, want volgens mij bent u Placidus, de opperbevelhebber, die ook wel Eustachius wordt genoemd, Placidus die door de Verlosser is bekeerd, die allerlei beproevingen heeft doorstaan en wiens vrouw, ik, hem op zee werd ontnomen. Maar elke vorm van misbruik is mij bespaard gebleven. Hij had ook twee zonen: Agapitus en Theopistus.'

Eustachius hoorde het verhaal aan en nam haar aandachtig op en herkende haar als zijn vrouw. Huilend van vreugde kuste hij haar en roemde God die de droeven troost.

'Heer, waar zijn onze zonen?' vroeg zijn vrouw.

'Ze zijn gepakt door wilde dieren,' vertelde hij en hij legde haar uit hoe hij hen had verloren. 'Laten we God danken,' sprak ze, 'want ik denk dat zoals God het heeft gegeven dat wij elkaar hebben teruggevonden, Hij het ons ook zal geven onze kinderen weer terug te zien.'

'Ik heb je toch gezegd dat ze door wilde dieren zijn gegrepen?' zei hij.

'Gisteren zat ik in de tuin en daar hoorde ik twee jongemannen van alles over hun kinderjaren vertellen. Ik geloof dat zij mijn zonen zijn. Vraag het hun maar, dan zullen ze het je vertellen.'

Eustachius riep hen bij zich en begreep uit wat hij hen over hun kinderjaren hoorde vertellen dat ze zijn zonen waren. Hij omhelsde hen en hun moeder, hield hun hoofd in zijn armen en ze lieten hun tranen de vrije loop. Telkens kusten ze elkaar weer. En zo heerste er in het hele leger dubbele vreugde: omdat ze waren teruggevonden en om de overwinning op de barbaren.

Bij zijn terugkeer bleek dat Trajanus was gestorven en dat Hadrianus, een nog grotere misdadiger, hem was opgevolgd. Hij onthaalde Eustachius op grootse wijze vanwege de behaalde overwinning en het terugvinden van zijn vrouw en zonen, en hij liet een groot feestmaal aanrichten.

De volgende dag ging de keizer naar een heidense tempel om daar te offeren voor de overwinning op de barbaren. Hij zag dat Eustachius noch voor de overwinning, noch voor het terugvinden van zijn gezin een offer wilde brengen. Hij drong er bij hem op aan wel een offer te brengen, maar Eustachius zei: 'Ik vereer Christus als God en ik offer alleen aan Hem.'

Woedend gaf de keizer bevel hem met vrouw en kinderen naar de arena af te voeren en liet een woeste leeuw op hen los. De leeuw liep op hen af, maar boog zijn kop alsof hij hen aanbad en liep nederig bij hen weg. Daarop liet de keizer een bronzen stier verhitten en hen daar levend in opsluiten. In hun gebeden vertrouwden ze zichzelf toe aan de hoede van de Heer. Zo gingen ze de stier in en gaven hun geest aan de Heer.

Drie dagen later werden ze in aanwezigheid van de keizer uit de stier gehaald. Het bleek dat ze nog volkomen gaaf waren: hun haar noch enig ander deel van hun lichaam had ook maar iets te lijden gehad van de hitte van het vuur. Christenen namen hun lichamen mee en begroeven ze op een wijd en zijd vermaarde plaats en bouwden daar een kapel. Ze stierven als martelaren ten tijde van Hadrianus, die omstreeks het jaar 120 aantrad als keizer, op de eerste dag van november, maar volgens anderen op 20 september.

Sint-Martinus

NAAM

Martinus staat voor *Martem tenens* ('Mars vasthoudend'). Dat wil zeggen: hij voerde strijd tegen ondeugden en zonden. Ofwel Martinus staat voor *martyr unus* ('een martelaar'); hij was namelijk martelaar, althans volgens zijn wil en zijn versterving. Martinus wordt ook wel uitgelegd als 'irriterend', 'aanzettend' of 'overheersend'. Want dankzij de verdienste van zijn heiligheid irriteerde hij de duivel, zodat die jaloers werd, zette hij God aan tot barmhartigheid en beheerste hij zijn vlees door het voortdurend uit te putten. Dat vlees moet natuurlijk beheerst worden door het verstand of de geest, zoals Dionysius zegt in zijn brief aan Demophilus, net als een meester heerst over zijn slaaf, een vader over zijn zoon en een oudere over een onstuimige jongere.

Zijn leven is beschreven door Severus, met de achternaam Sulpicius, een leerling van de heilige Martinus. Die schrijver wordt door Gennadius gerekend tot de beroemde mannen.

LEVEN

Martinus was afkomstig uit Sabaria, een stad in Pannonië, maar hij groeide op in Ticinum in Italië. Samen met zijn vader, die krijgstribuun was, diende hij onder de keizers Constantius en Julianus, zij het niet geheel vrijwillig. Vanaf zijn jonge jaren voelde hij namelijk een goddelijke inspiratie en op twaalfjarige leeftijd zocht hij tegen de wil van zijn ouders toevlucht in een kerk, waar hij doopleerling vroeg te mogen worden. Hij zou toen al meteen kluizenaar zijn geworden als de zwakte van zijn vlees geen obstakel was geweest. Toen namen de keizers het besluit dat zoons in dienst mochten in plaats van hun vaders. Zo werd Martinus op vijftienjarige leeftijd tot militaire dienst gedwongen en moest hij zich tevredenstellen met een enkele slaaf. Die werd echter vaak

door Martinus bediend. Dan was Martinus degene die de ander verzorgde en hem de schoenen uittrok om ze schoon te maken.

's Winters ging hij eens door de poort van Amiens, waar hij stuitte op een arme, ongeklede man. Die had van niemand een aalmoes gekregen en Martinus begreep dat de man voor hem apart was gehouden. Hij pakte zijn zwaard, nam het enige wat hij droeg, zijn mantel, en hieuw die doormidden. Een deel gaf hij aan de arme, de rest deed hij zelf weer aan. De nacht daarop zag hij Christus, gekleed in het deel van zijn mantel dat hij de arme had gegeven, en hoorde hij Hem spreken tot de engelen die om Hem heen stonden: 'Martinus, die nog maar een doopleerling is, heeft Mij met deze mantel gekleed.' De man Gods zag hierin geen aanleiding tot trots maar erkende de goedheid van God. Op zijn achttiende liet hij zich dopen en op aandringen van zijn tribuun, die beloofde dat hij zich na afloop van zijn tribuunschap zou terugtrekken uit de wereld, bleef hij nog twee jaar in militaire dienst.

Intussen stroomden de barbaren Gallië binnen. Keizer Julianus bond de strijd tegen hen aan en maakte geld voor soldaten vrij. Martinus wilde echter niet langer dienstdoen en sloeg de bonus af. 'Ik ben een soldaat van Christus,' sprak hij tot de keizer. 'Vechten mag ik niet.' Julianus reageerde verontwaardigd: het was niet om religieuze redenen dat hij dienst weigerde maar uit angst voor de ophanden zijnde oorlog! 'Schrijft u dit toe aan lafheid, niet aan geloof?' vroeg Martinus onverschrokken. 'Dan zal ik morgen ongewapend voor de linies gaan staan, beschermd met een kruisteken in naam van Christus, niet met een schild of een helm, en zo door de gelederen van de vijanden heendringen zonder dat mij iets overkomt.' Er kwam bevel Martinus te bewaken, zodat hij ongewapend aan de vijand zou worden blootgesteld, zoals hij had gezegd. Maar de volgende dag stuurde de vijand een delegatie om zichzelf en alles wat ze hadden over te geven. Het leidt geen twijfel dat het dankzij de verdiensten van de heilige is dat die zege zonder bloedvergieten werd verkregen.

Na zijn afzwaaien ging Martinus naar de heilige Hilarius van Poitiers en werd door hem tot acoliet gewijd. In een droom kreeg hij een aanwijzing van de Heer om een bezoek te brengen aan zijn ouders, die nog heidenen waren. Bij zijn vertrek voorspelde hij dat hem veel tegenslag zou overkomen.

In de Alpen viel hij in handen van struikrovers. Toen een ervan met een bijl op zijn hoofd wilde slaan, hield een ander die toeslaande hand tegen. Ze bonden Martinus wel de handen op de rug en droegen hem aan een van hen ter bewaking over. Op de vraag van de struikrover of hij niet bang was geweest antwoordde hij dat hij zich nog nooit zo zeker had gevoeld: Gods barmhartigheid, zo wist hij, zou hem juist tijdens beproevingen steunen. Na dat begin predikte hij tegen de struikrover en bekeerde hem tot het geloof. De struikrover bracht Martinus terug naar de weg en leidde nadien een loffelijk leven.

Martinus was Milaan al voorbij toen de duivel hem in menselijke gedaante tegemoet kwam en vroeg waar hij heen ging. Hij antwoordde dat hij de kant opging waar de Heer hem riep. 'Waar je ook heengaat,' zei de duivel, 'de duivel zal jou tegenwerken.' Toen antwoordde Martinus: 'De Heer is mijn helper, ik zal niet vrezen wat een mens mij doet.' Ogenblikkelijk was de duivel verdwenen.

Martinus bekeerde zijn moeder terwijl zijn vader nog volhardde in de dwaling. Maar over heel de wereld begon de ketterij van de arianen welig te tieren en Martinus was zowat de enige die er verzet tegen bood. Na een openbare afranseling werd hij de stad uitgezet. Hij keerde terug naar Milaan en stichtte er een klooster. Daar werd hij echter door de arianen uitgegooid en vervolgens begaf hij zich naar het eiland Gallinaria, met een enkele priester als metgezel. Op het eiland at hij naast andere groenten ook het giftige nieskruid, waardoor hij op de rand van de dood kwam. Maar hij wist alle gevaar en pijn te verjagen dankzij de kracht van zijn gebed.

De gezegende Hilarius zou terugkomen uit ballingschap, zo hoorde Martinus, en hij trok hem tegemoet en richtte een klooster in vlak bij Poitiers. Toen hij daar een keer na een kort verblijf elders terugkwam trof hij een doopleerling van zijn klooster dood aan: de man was gestorven zonder te zijn gedoopt. Hij nam hem mee naar zijn cel, ging over hem heen liggen en riep hem dankzij zijn gebed weer tot leven. De man zelf vertelde altijd het volgende: toen er een vonnis over hem werd geveld en hem een duistere plek werd toegewezen fluisterden twee engelen de rechter in dat dit de man was voor wie Martinus bad. Daarop kwam

het bevel dat hij met de engelen mee terug moest en levend aan Martinus teruggegeven zou worden. (Martinus bracht nog een ander weer tot leven, iemand die zijn leven had beëindigd door verhanging.)

Het volk van Tours zat zonder bisschop en hoewel Martinus erg tegenstribbelde vroeg men om hem daartoe te wijden. Enkele van de samengekomen bisschoppen verzetten zich omdat Martinus zo klein van postuur was en er niet indrukwekkend uitzag. De belangrijkste van hen was een zekere Defensor ('verdediger'). Bij gebrek aan voorlezer nam iemand het psalmenboek en las de eerste de beste psalmtekst voor, met het vers 'Bij monde van kinderen en zuigelingen, God, hebt U lof gewekt ter vernietiging van vijand en verdediger.' Aldus kreeg die Defensor van niemand meer steun. Zo werd Martinus tot bisschop gewijd, maar omdat hij niet tegen de drukte van het volk kon stichtte hij een klooster op zo'n twee mijl van de stad. Daar leefde hij met tachtig leerlingen in uiterste soberheid: niemand dronk er wijn tenzij noodgedwongen door ziekte, en zachte kleren golden er als overtreding. Meerdere steden kozen onder deze broeders hun bisschop.

Een bepaald persoon werd er onder de titel van martelaar vereerd, maar Martinus kon niets vinden over zijn leven of verdiensten. Op een dag bad hij, staande op het graf in kwestie, tot de Heer: kon Hij aangeven wie de man was of wat zijn verdiensten waren? Hij draaide zich naar links en zag een inktzwarte schim staan. Toen Martinus hem bezwoer, vertelde hij dat hij een rover was geweest die om zijn misdaden was geëxecuteerd. Onmiddellijk gelastte Martinus het altaar af te breken.

In de dialoog van Martinus' leerlingen Severus en Gallus (waar veel aanvullende bijzonderheden in staan die Severus uit zijn biografie heeft weggelaten) staat te lezen dat Martinus op een bepaald moment voor iets dringends naar keizer Valentinianus ging. De keizer wist echter dat de ander iets wilde vragen wat hij niet wilde geven, en liet de paleispoorten sluiten. Een- en andermaal werd Martinus de toegang versperd, waarna hij zich in zak en as hulde en zich kastijdde door een week onthouding van eten en drinken. Toen gaf een engel hem de aanwijzing naar het paleis te gaan, en zonder dat iemand hem iets in de weg legde kwam hij helemaal tot bij de keizer. Toen die hem zag komen werd hij kwaad dat hij

was binnengelaten en hij weigerde voor hem op te staan, totdat zijn troon vlam vatte en de keizer van achteren vuur voelde. Nog altijd kwaad kwam hij toen overeind voor de heilige en moest hij erkennen dat hij de kracht van God had gevoeld. Hij omhelsde Martinus nadrukkelijk en nog voor die iets had gevraagd zei hij alles toe. Hij bood ook veel geschenken aan, maar die aanvaardde Martinus niet.

In dezelfde dialoog staat te lezen hoe Martinus een derde dode tot leven wekte. Er was een jongeman gestorven en diens moeder smeekte de gezegende Martinus in tranen haar zoon weer tot leven te wekken. Martinus stond midden op een veld, omringd door een enorme massa heidenen. Daar knielde hij en voor aller ogen stond de jongen weer op. Vandaar dat al die heidenen zich bekeerden tot het geloof.

Dezelfde heilige man werd zelfs gehoorzaamd door levenloze dingen en flora en fauna. Levenloze dingen zijn bijvoorbeeld vuur en water. Toen hij eens een tempel in brand had gestoken, deed de wind het vuur overslaan naar een ernaast gelegen huis. Toen klom Martinus op het dak van het huis en stelde zich op tegenover de aankomende vlammen. Al snel draaide het vuur weg tegen de wind in: het leek een conflict van strijdige elementen! In de genoemde dialoog staat ook het volgende te lezen. Op een schip in nood bevond zich een handelaar die nog geen christen was. 'God van Martinus!' riep de man uit, 'haal ons hieruit!' En dadelijk trad een grote kalmte in.

Zo ging het ook met bomen en planten. Martinus vernielde ergens een heel oude tempel en wilde een aan de duivel gewijde pijnboom kappen. De boeren en ketters verzetten zich daar echter tegen. 'Als jij zo op je god vertrouwt,' zei een van hen, 'dan kappen wij die boom wel en moet jij hem maar opvangen. Als jouw god met je is, zoals je zegt, overkomt jou niets.' Martinus stemde toe en werd op die plek vastgebonden. De boom was al gekapt en viel al zijn kant op toen Martinus het teken des kruizes maakte. Daarop veerde de boom terug, de andere kant op, en raakten de boeren op hun veilige plek bijna verpletterd. Na het zien van dit wonder bekeerden zij zich tot het geloof.

Ook redeloze dieren betoonden hem meermaals gehoorzaamheid, zoals men in de eerder genoemde dialoog kan lezen. Marti-

nus zag eens hoe honden achter een haas aanzaten en gaf de honden bevel het dier niet meer te achtervolgen. Al snel hielden ze stil en weken niet meer van hun plek, alsof ze vastgebonden waren. Een slang kwam ergens een rivier overzwemmen, maar Martinus zei tegen de slang: 'In de naam des Heren beveel ik je: ga terug!' Op het woord van de heilige draaide het beest snel om en zwom over naar de andere oever. Martinus slaakte een zucht. 'Slangen luisteren naar mij,' zei hij, 'maar de mensen willen niet luisteren.' Zo was ook eens een hond tegen een van Martinus' leerlingen aan het blaffen. De leerling keerde zich om naar het dier en zei: 'In de naam van Martinus beveel ik je: hou je koest!' De hond werd meteen zo koest alsof zijn tong was afgesneden.

De gezegende Martinus was een heel nederig mens. In Parijs kwam hij eens een lepralijder tegen voor wie iedereen terugdeinsde. Martinus kuste en zegende de man, die prompt helemaal beter was. En als hij in het heiligdom zat gebruikte hij nooit de bisschopszetel en in de kerk zag niemand hem ooit op een stoel. Hij zat altijd op een boerenkruk, die men 'driepoot' noemt.

Hij had ook een grote waardigheid, want hij heette de gelijke van de apostelen. Dat was vanwege de gave van de Heilige Geest, die in de vorm van vuur in hem neerdaalde en hem kracht gaf, net als bij de apostelen. Vandaar ook dat de apostelen hem regelmatig bezochten alsof ze op gelijke voet stonden. In de al genoemde dialoog staat te lezen dat Martinus een keer alleen in zijn cel zat, terwijl zijn leerlingen Severus en Gallus voor de deur wachtten. Plotseling hoorden zij tot hun grote schok meerdere stemmen in de cel in gesprek met elkaar. Later deden ze navraag bij Martinus. 'Ik zal het jullie vertellen,' zei hij, 'maar vertel het alsjeblieft niet verder. Agnes, Thecla en Maria zijn bij me geweest.' En niet alleen die dag was hij door hen bezocht, erkende hij, maar wel vaker en de apostelen Petrus en Paulus zou hij ook vaak hebben gezien.

Zijn rechtvaardigheid was groot. Hij was eens genodigd bij keizer Maximus, die de drinkbeker het eerst aan Martinus liet aanbieden. Iedereen hoopte dat hij die daarna aan de keizer zou doorgeven, maar hij gaf hem aan zijn priester. Niemand was waardiger dan die priester om als tweede te drinken, meende hij: het zou onwaardig zijn als hij de keizer of diens getrouwen voorrang gaf boven een priester.

Zijn geduld was groot. Hij bewaarde zijn geduld bij iedereen. Het ging zo ver dat hij zich als hoogste priester vaak straffeloos door geestelijken liet beledigen zonder hen daarom uit te sluiten van zijn genegenheid. Niemand heeft hem ooit kwaad gezien of bedroefd of vrolijk lachend. Zijn mond was altijd enkel vol van Christus, zijn hart enkel van vroomheid en vrede en barmhartigheid.

In de dialoog staat ook het volgende te lezen. Martinus reed eens op een ezel uit, gekleed in een woest hemd en een donkere, wapperende mantel. Dat maakte enkele tegemoetkomende paarden bang. Hun berijders, soldaten, sprongen op de grond, grepen Martinus en tuigden hem zwaar af. Hij zweeg echter en keerde hun de rug toe zodra ze hem loslieten. Razend waren eerder de soldaten: het leek of de man de zweepslagen helemaal niet voelde en vond dat die niets voorstelden! Dadelijk bleven hun dieren als aan de grond genageld staan. Hoezeer men ze ook met de zweep gaf, ze waren als rotsblokken: geen beweging in te krijgen. Toen liepen de mannen terug naar Martinus en bekenden hun zonde, die ze uit onwetendheid jegens hem begaan hadden. Hij gaf hun permissie, en de dieren vervolgden de tocht in galop.

Bidden deed hij met grote volharding. In zijn legende is te lezen dat er nooit een uur of moment voorbijging dat hij zich niet wijdde aan gebed of Bijbellezing. Maar ook onder het lezen of werken liet hij zijn gedachten nooit afgaan van het gebed. Zoals smeden tijdens hun arbeid soms op hun aambeeld slaan ter verlichting van het zware werk, zo was Martinus altijd aan het bidden terwijl hij met iets anders bezig was.

Voor zichzelf was hij heel streng. Een voorbeeld uit een brief van Severus aan Eusebius: Martinus kwam eens in een bisdom waar hij verantwoordelijk voor was. De plaatselijke geestelijken hadden een bed met een dik, strooien matras voor hem opgemaakt. Toen hij erop ging liggen gruwde hij van die ongewone zachtheid: hij was namelijk gewend op de kale grond te slapen met alleen een deken over zich heen. Geërgerd over het onrecht stond hij op, gooide alle stro aan de kant en ging op de kale grond liggen. Rond middernacht vatte het stro vlam. Martinus schrok wakker en probeerde weg te komen, maar dat lukte niet. Het vuur kreeg hem te pakken en zijn kleren stonden al in brand.

Toen nam hij zijn vertrouwde toevlucht tot gebed, sloeg een kruis en bleef ongedeerd midden in de vlammen staan. De vlammen voelden nu aan als frisse dauw, terwijl hij ze toch eerst lelijk had voelen branden. De monniken schrokken wakker en snelden toe. Ze dachten dat Martinus al totaal verbrand was, maar toen ze hem uit de vlammen trokken mankeerde hij niets.

Hij had groot mededogen met zondaars. Iedereen die boete wilde doen trok hij op de schoot van zijn mededogen en zo liet hij ze dan boete doen. De duivel gaf eens kritiek op Martinus: waarom toch ving hij mensen op die eenmaal gevallen waren en liet hij ze boete doen? 'Ach ellendeling,' antwoordde Martinus, 'hield jij nou maar eens op mensen lastig te vallen! Had jij maar berouw van je daden! Dan kon ik jou, in vol vertrouwen op de Heer, de barmhartigheid van Christus beloven.'

Jegens armen toonde hij grote mildheid. In de al vaker genoemde dialoog staat te lezen dat Martinus een keer op een feestdag op weg was naar de kerk en gevolgd werd door een naakte arme. Martinus gaf zijn aartsdiaken opdracht om de behoeftige te kleden, maar die stelde dat even uit. Daarop betrad Martinus het heiligdom, trok zijn eigen tuniek uit, gaf die aan de arme en zei hem meteen weg te gaan. De aartsdiaken gaf aan Martinus het teken dat hij de plechtigheden moest gaan voltrekken. Maar die antwoordde dat hij niet kon gaan voordat de arme kleren kreeg – hij bedoelde zichzelf. De aartsdiaken begreep het niet, want Martinus droeg zijn cape en het was niet te zien dat hij er niets onder droeg. Die arme was trouwens niet aanwezig, zei hij. 'Haal maar een hemd voor mij,' zei Martinus, 'dan hoeft de arme niet meer gekleed te worden.'

Noodgedwongen ging de aartsdiaken naar de markt, haalde er voor vijf zilverlingen een goedkope, korte tuniek, een zogeheten *penula*, wat zoveel betekent als *pene nulla* ('bijna niets'), en gooide die kwaad voor Martinus' voeten. Deze ging even apart staan en trok het kledingstuk aan. Het kwam maar tot de knieën, met mouwen tot aan de ellebogen. Zo kwam hij ermee voor de dag om de mis te gaan opdragen. Tijdens de mis verscheen een vurige bol boven zijn hoofd, die door velen werd gezien. Vandaar dat Martinus de gelijke van de apostelen heet. Meester Johannes Beleth vertelt bij dit wonder nog iets anders. Tijdens de mis hief Martinus zijn han-

den naar God, zoals gebruikelijk, en zakten zijn linnen mouwen omlaag. Hij had geen dikke, gespierde armen en die tuniek reikte maar tot de ellebogen, dus vielen zijn armen bloot. Toen werden er op wonderbaarlijke wijze door engelen kettingen van goud met edelstenen aangedragen, waarmee zijn armen netjes werden bedekt.

Op een keer zag hij een geschoren schaap. 'Dat dier heeft een evangelische opdracht vervuld,' zei hij. 'Het had twee tunieken en heeft er een geschonken aan iemand die er geen had. Zo moeten jullie ook doen.'

Hij bezat grote macht om demonen te verjagen. Vaak dreef hij demonen zelfs uit mensen uit. In de dialoog staat ook het volgende te lezen. Een door de demon bezeten koe ging overal tekeer, verwondde velen en rende razend af op Martinus en zijn metgezellen, die onderweg waren. Hij hief zijn hand en gelastte het dier te stoppen. Onbeweeglijk bleef het staan, en toen zag Martinus hoe de demon op zijn rug zat. 'Scheer je weg, kwaadaardig wezen!' schold hij. 'Hou op dat onschuldige dier lastig te vallen!' Onmiddellijk was de demon verdwenen, waarna de koe Martinus voor de voeten viel. Op diens commando keerde het dier doodgemoedereerd terug naar zijn kudde.

Voor het opsporen van demonen had hij een fijn gevoel. Zij waren voor hem namelijk zodanig herkenbaar dat hij ze openlijk kon zien, welke vorm ze ook aannamen. Soms nam een demon de gedaante van Jupiter aan, veelal die van Mercurius, soms ook die van Venus of Minerva, en vertoonde zich dan zo. Hij noemde ze allemaal bij naam en schold ze uit. Mercurius bezorgde hem nog de meeste moeite, maar Jupiter was bruut en stom, zei hij.

Op een dag verscheen de duivel hem in de gedaante van een koning, getooid in purper en met een diadeem en gouden schoenen, kalm van expressie en met een blij gezicht. Beiden zwegen enige tijd. 'Kijk goed, Martinus,' zei de figuur, 'hier is degene die jij aanbidt. Ik ben Christus. Voordat ik naar de aarde neer zal dalen wilde ik mij eerst aan jou bekendmaken.' Daarop zweeg Martinus nog steeds, verbaasd als hij was. 'Waarom aarzel je te geloven, Martinus? Je ziet me toch? Ik ben Christus!' Toen werd Martinus ingelicht door de Heilige Geest en zei hij het volgende. 'De Heer

Jezus Christus heeft niet voorspeld dat Hij zou terugkeren in purper en met een glanzende diadeem. Als Christus niet het kleed en de gedaante heeft waarin Hij Zijn Lijden heeft ondergaan, als Hij niet de stigmata van het kruis draagt, zal ik niet geloven dat Hij gekomen is.' Na die uitspraak verdween de duivel en heel de cel was in stank gehuld.

Martinus wist al lang tevoren wanneer hij zou overlijden en hij onthulde dit ook aan zijn broeders. Intussen bezocht hij het bisdom Candes om daar een conflict te beslechten. Onderweg zag hij ergens in een rivier hoe watervogels vissen belaagden en er een paar vingen. 'Zo gaat dat ook bij duivels,' zei hij. 'Ze belagen wie niet op zijn hoede is, pakken wie nergens van weet, verslinden wie ze gepakt hebben en kunnen er toch niet van verzadigd raken.' Hij gaf de vogels bevel weg te gaan bij de stroom en verlaten gebieden op te zoeken. Dadelijk vormden ze een zwerm en trokken richting bergen en bossen.

Na een verblijf van enige tijd in dat bisdom begonnen zijn lichaamskrachten hem te verlaten en hij gaf zijn leerlingen aan dat het een aflopende zaak was. 'Waarom laat u ons achter, vader?' vroegen ze huilend. 'Zo blijven we eenzaam en alleen! Aan wie laat u ons over? Roofzuchtige wolven hebben het voorzien op uw kudde!' Martinus was aangedaan door hun smeekbeden en hij moest ook huilen toen hij als volgt bad. 'Heer, als ik nog nodig ben voor Uw volk, dan wijs ik de inspanningen niet af. Uw wil geschiede.' Hij wist bijna niet wat hij nu het liefste wilde, want hij wilde hen niet verlaten maar ook niet langer gescheiden blijven van Christus. Enige tijd was hij in de greep van lastige koorts en in zak en as lag hij op zijn ziekbed. Zijn leerlingen vroegen hem om het bed te voorzien van een matras. 'Nee, mijn zoons,' zei hij, 'het past een christen niet anders te sterven dan in zak en as. Als ik jullie een ander voorbeeld nalaat, zondig ik zelf!'

Met zijn ogen en handen altijd ten hemel gericht hield hij zijn onoverwinnelijke geest voortdurend bij het gebed. Omdat hij altijd op zijn rug lag, vroegen zijn priesters hem zijn arme lichaam wat verlichting te geven door op zijn zij te gaan liggen. 'Ach, laat mij, broeders,' zei hij. 'Laat mij liever naar de hemel kijken dan naar de aarde. Zo kan mijn geest zich naar de Heer wenden.' Met die woorden zag hij dat de duivel erbij stond. 'Hé, bloeddorstig

beest!' zei hij, 'wat sta jij daar nou? Jij zult niets noodlottigs in mij vinden, ik kom in de schoot van Abraham!' En met die uitspraak gaf hij zijn geest aan God, in de leeftijd van eenentachtig jaar. Dat was onder de keizers Arcadius en Honorius, wier regering begon rond het jaar des Heren 398. Zijn gezicht straalde alsof hij reeds toen verheerlijkt was en er weerklonk gezang van een engelenkoor, zoals velen hebben gehoord.

Na zijn overlijden kwamen de inwoners van zowel Poitiers als Tours bijeen en er ontstond een grote woordenstrijd. Die van Poitiers zeiden: 'Hij is onze monnik, hij was ons toevertrouwd, wij willen hem terug!' En de anderen: 'Hij is jullie afgenomen, wij hebben hem van God gekregen.' Tegen middernacht, toen alle mensen van Poitiers in een diepe slaap lagen, hebben die van Tours zijn lichaam door een raam naar buiten gewerkt en per schip via de Loire naar Tours vervoerd, waar het met grote vreugde werd ontvangen.

De gezegende Severinus, bisschop van Keulen, deed 's zondags na de metten gewoontegetrouw de ronde langs de heilige plaatsen. Op het stervensuur van de heilige man hoorde hij de engelen in de hemel zingen. Hij riep zijn aartsdiaken en vroeg hem of hij wat hoorde. De man zei van niet en de bisschop drukte hem op het hart echt goed te luisteren. Toen stak hij zijn nek uit, spitste zijn oren en ging op zijn tenen staan, leunend op een stok, terwijl de bisschop voor hem bad. Toen kon hij een paar stemmen in de hemel horen, zei hij. 'Dat is mijn heer Martinus,' zei de bisschop. 'Die is uit de wereld heengegaan en nu dragen de engelen hem ten hemel. Er waren demonen die hem wilden tegenhouden, maar ze konden niets van zichzelf bij hem vinden en moesten beschaamd terugwijken.' De aartsdiaken noteerde dag en uur en kwam te weten dat Martinus precies op dat tijdstip was heengegaan.

De monnik Severus, die zijn leven heeft beschreven, viel na de metten in een lichte slaap. Toen verscheen Martinus hem, zoals hij zelf in een brief getuigt: hij was in het wit gekleed, had een vurig gelaat, fonkelende ogen, purperkleurig haar, met in zijn rechterhand het boek dat die Severus over hem had geschreven. Na de zegen zag hij hem opstijgen naar de hemel en wilde hij graag met hem mee omhoog, maar toen werd hij wakker. Later kwamen er

boodschappers van wie hij te horen kreeg dat de heilige Martinus juist die nacht was heengegaan.

Op diezelfde dag droeg de heilige Ambrosius in Milaan de mis op. Tussen de lezing uit de profeten en die uit de brieven viel hij op het altaar in slaap. Niemand durfde hem wakker te maken en de onderdiaken waagde het niet zonder diens aanwijzing uit de brief te lezen, en zo verstreken twee of drie uur. Toen maakten ze hem wakker. 'De tijd is voorbij en het volk is het wachten moe,' zeiden ze. 'Wil mijnheer alstublieft opdracht geven dat de clericus uit de brief leest.' Hij antwoordde: 'Maak je maar niet druk. Mijn broeder Martinus is heengegaan naar de Heer en ik heb zijn uitvaart bijgewoond. Alleen het laatste gebed heb ik niet kunnen afmaken doordat jullie me wakker maakten.' Zij noteerden dag en uur en kwamen erachter dat de heilige Martinus juist op dat tijdstip naar de hemel was heengegaan. Zijn cape werd volgens meester Johannes Beleth door de koningen van Frankrijk altijd meegedragen in de strijd. Vandaar dat de bewakers van die cape *capellani* ('kapelaans') heetten.

Vierenzestig jaar na zijn dood had de gezegende Perpetuus de kerk van de heilige schitterend uitgebreid en wilde hij het lichaam daarnaar overbrengen. Ondanks hun vasten en waken, eenmaal, tweemaal, driemaal, konden ze zijn grafkist totaal niet in beweging krijgen. Ze wilden al opgeven, toen een heel knappe oude man aan hen verscheen. 'Waar wachten jullie nu op?' vroeg hij. 'Zien jullie niet dat de heilige Martinus klaarstaat om te helpen, als jullie de handen uit de mouwen steken?' Toen pakte hij samen met hen de grafkist vast en heel snel tilden ze hem op en zetten hem neer waar hij nu vereerd wordt. Daarna was die oude man nergens meer te bekennen. Deze overbrenging wordt gevierd in juli.

Odo, abt van Cluny, vertelt dat toen alle kerkklokken in alle kerken werden geluid zonder dat iemand ze aanraakte en dat toen ook alle lampen van Godswege werden aangestoken.

Het verhaal gaat ook dat er toen twee metgezellen waren, een blinde en een lamme. De blinde droeg de lamme terwijl die de weg wees (de heilige Odo, abt van Cluny, die dit verhaal vertelt, zegt dat beiden alleen verlamd waren), en door zo te bedelen haalden ze een hoop geld op. Ze hoorden dat vele zieken genezing von-

den bij het lichaam van de heilige Martinus, als dat op de dag van zijn overbrenging in processie rond de kerk werd gedragen. Toen werden zij bang dat zijn lichaam langs het huis zou komen waar zij verbleven en zijzelf misschien zouden genezen. Ze wilden hun gezondheid namelijk niet terugkrijgen om hun broodwinning niet te verspelen. Daarom namen ze de wijk en gingen naar een andere straat waar het lichaam nooit door werd gedragen, dachten ze. Maar terwijl ze voor het lichaam vluchtten kwamen ze het onverwachts meteen tegen. En omdat God ook onwilligen veel goeds doet, werden beiden tegen hun wil terstond genezen, al waren ze daar erg bedroefd over.

Ambrosius zegt over de gezegende Martinus het volgende. 'De gezegende Martinus heeft de tempels van heidens bijgeloof vernield, het vaandel van vroomheid gehesen, doden tot leven gewekt, woeste demonen uit bezeten lichamen uitgedreven en lijders aan allerhande kwalen verlicht met de remedie van gezondheid. Hij bleek zo volmaakt dat hij Christus in de arme heeft gekleed: het kledingstuk dat de behoeftige kreeg heeft hij de Heer van de wereld aangetrokken! O gelukkige gulheid, die de Godheid teweegbrengt! O roemrijke deling van die mantel, die soldaat én koning omhulde! O onschatbaar geschenk, dat het waard werd de Godheid te kleden! Ja, Heer, terecht verleende U hem de beloning voor de lof van Uw naam, terecht dolf de woestheid van de arianen voor hem het onderspit, terecht voelde hij uit liefde voor het martelaarschap geen vrees voor de folterwerktuigen van de vervolger! Wat mag hij wel ontvangen voor het prijsgeven van zijn reine lichaam? Want in ruil voor de helft van een kleine mantel werd hij al waardig bevonden God te kleden en te zien! Zo bracht hij geneesmiddelen voor al wie hoopt: sommigen redde hij door zijn voorbeden, anderen door zijn aanblik.'

Nawoord

Sinterklaas bestaat niet, hij komt niet uit Spanje en de hele santenkraam rondom zijn feest is een en al commercie. Dit zijn ontluisterende gewaarwordingen voor wie tot het besef komt dat het feest waar hij als kind doorgaans met een hart vol verwachting en onrust naar uitzag eigenlijk een farce is. Of is dit toch niet het hele verhaal? Sint-Nicolaas heeft wel degelijk bestaan. Jacobus de Voragine vertelt dat hij bisschop was van Myra, een plaatsje aan de zuidkust van Turkije. En een grote kindervriend was hij ook: dankzij het goud dat hij in het holst van de nacht door het raam (niet door de schoorsteen) van een buurtgenoot gooide wist hij te voorkomen dat de drie dochters van de man hun lichaam moesten verkopen. Zelfs na zijn dood, aldus Jacobus, hielp de heilige Nicolaas nog jongelui in nood: Adeodatus en een Normandische jongeman werden door zijn toedoen op miraculeuze wijze bevrijd uit gevangenschap. En ook de commercie rondom de goedheiligman hoeft ons niet te ergeren, want hij is, onder veel meer, de patroonheilige van geldhandelaars, marskramers, dieven en hoeren, allemaal volk dat zich met geld en goederenverkeer bezighoudt.

Jacobus vertelt ook kort hoe het gebeente van de goede sint in het jaar 1087 in de Zuid-Italiaanse havenstad Bari terechtkwam. De kooplieden uit Bari die het stoffelijk overschot uit de kerk van Myra roofden deden dat niet alleen uit geloofsijver maar ook, en dat vertelt Jacobus niet, om de concurrentiepositie van hun stad ten opzichte van Venetië te versterken. De met wonderbaarlijke krachten gezegende relieken van Sint-Nicolaas brachten een stroom pelgrims op gang waar de stedelingen goed aan verdienden. Omdat Sint-Nicolaas de patroonheilige van handelaren was werd hij al spoedig in heel Europa vereerd, en ook nu nog spinnen

winkeliers garen bij zijn feestdag. Maar daarmee zijn we wel ver verwijderd van de oorsprong van de heiligenverering.

De middeleeuwse heiligencultus komt voort uit de verering die martelaren in de eerste eeuwen na Christus ten deel viel. In tijden van christenvervolgingen kwamen standvastige christenen op vaak gruwelijke wijze aan hun einde in de Romeinse amfitheaters, waar ze door wilde dieren werden verscheurd of vreselijke folteringen ondergingen. Auteurs van heiligenlevens, Jacobus is geen uitzondering, lijken zich soms haast te verlustigen in de meest afschuwelijke martelpraktijken. De sterfdag van martelaren die hun aardse leven hadden gegeven voor het geloof werd jaarlijks herdacht als hun geboortedag in het eeuwige leven. Leden van een christelijke gemeente kwamen dan bijeen bij het graf van de betreffende heilige, waar een verslag van zijn of haar martelaarschap werd voorgelezen. De oudste bekende martelarenakte is een geschrift van de gemeente van Smyrna over Polycarpus, bisschop van Smyrna, die in 156 ter dood werd gebracht.

Ook het leiden van een deugdzaam leven in dienst van God was een weg naar heiligheid, met name toen er aan het begin van de vierde eeuw onder Constantijn de Grote een einde kwam aan de christenvervolgingen. Als voortzetting van de martelarenakten werden er vanaf de vierde eeuw heiligenlevens op schrift gesteld. In het Griekstalige oosten was Antonius de eerste heilige wiens legende werd opgetekend, in het westen was dat Martinus van Tours. Min of meer vaste onderdelen van deze *vitae* zijn afkomst, jeugd, karakter, levensgewoonten, overlijden, begrafenis en niet in de laatste plaats de wonderen die de heilige heeft verricht, ook ná zijn of haar dood. Deze postume wonderkracht was gebonden aan relieken: stoffelijke resten of voorwerpen waarmee de heilige in aanraking was geweest, zoals kledingstukken. In deze relieken was de heilige tastbaar aanwezig zodat er contact mogelijk was tussen de mensen op aarde en de heiligen die in de hemel in Gods nabijheid verbleven. Zo konden de gelovigen hun voorspraak verkrijgen bij God.

Volgens Romeinse gewoonte en wet werden doden buiten de steden begraven, maar na de eerste doelgerichte verzameling van relieken door bisschop Ambrosius van Milaan in 386 werden de-

ze op grote schaal opgegraven (*eleuatio*) en overgebracht (*translatio*) naar kerken en kloosters, waar ze in een altaar werden geplaatst of opgeborgen in reliekhouders. Dankzij hun bemiddelende rol tussen hemel en aarde waakten de heiligen over het zielenheil van de gelovigen en hun voorouders, en met hun bovennatuurlijke krachten boden ze de mensen in de omgeving bescherming tegen rampspoed zoals hongersnood na een mislukte oogst. Voorwaarde voor al deze goede zorgen was natuurlijk wel dat de heilige voldoende verering ten deel viel en hij of zij fatsoenlijk gehuisvest was in een fraaie kerk of rijkversierde reliekschrijn. Daar zorgden monniken doorgaans voor, die dit alles konden bekostigen met de gulle gaven van de gelovigen die van heinde en verre samenstroomden om de gunst van de heilige te verwerven. Plaatsen waar 'topheiligen' rustten trokken veel bezoekers en konden zich ontwikkelen tot wijd en zijd bekende bedevaartsoorden zoals het graf van de apostel Jacobus in Santiago de Compostela en het graf van Petrus in de Sint-Pieter te Rome.

Kloostergemeenschappen hadden er dus groot belang bij dat ze in het bezit waren van aantrekkelijke heiligen. Zonder de inkomsten uit donaties van de lokale bevolking en bedevaartgangers konden kloosters in de schulden raken, hadden ze geen reserves in tijden van voedselschaarste en was er geen geld om noodzakelijke herstelwerkzaamheden aan de gebouwen te financieren of bouwactiviteiten te ontplooien.

Gezien het geweldige belang van relieken deden kloosters alle mogelijke moeite om ze in hun bezit te krijgen. De meeste martelaren en vroege heiligen leefden in het Middellandse-Zeegebied; vandaar dat er vanuit gebieden ten noorden van de Alpen soms heuse expedities op pad werden gestuurd om relieken te bemachtigen, goedschiks of kwaadschiks. Het kwam zelfs voor dat ze werden verkregen door regelrechte grafroof. De catacomben van Rome waren natuurlijk rijke vindplaatsen en ook elders in Italië was nog wel het een en ander te halen. Zo werden in de zevende eeuw relieken van Benedictus door Franse monniken uit Monte Cassino ontvreemd en overgebracht naar het klooster van Fleury aan de Loire. En zoals gezegd kwamen de relieken van Sint-Nicolaas in 1087 in Bari terecht nadat ze door kooplieden op de terugweg uit Antiochië in Myra waren opgegraven. Dat het om roof ging

was geen bezwaar, want als de heilige zich liet meevoeren was dat al bewijs genoeg dat de *translatio* plaatsvond met zijn instemming.

Ook doken er meer dan eens onechte relieken op van voorheen onbekende heiligen. Om deze fictieve heiligen van een geloofwaardige legende te voorzien werden er elementen en motieven uit andere heiligenlevens overgenomen om ze een schijn van authenticiteit te geven. Daarnaast kwamen er ook elementen uit heidense antieke teksten in legenden terecht. Zo herinnert het romantische verhaal van de lotgevallen van Eustachius en de uiteindelijke hereniging van zijn zwaarbeproefde gezin aan een combinatie van het bijbelboek Job met de gemiddelde plot van een antieke komedie of roman. De strijd van Georgius tegen de draak is een literair motief dat bekend is uit de Griekse mythologie (bijvoorbeeld uit het verhaal van Perseus) en uit de Middeleeuwen (zoals in de verhalen van Tristan en Siegfried).

Vanwege deze ontleningen, literaire invloeden en vaak stereotype inhoud kunnen heiligenlevens dan ook beter niet als historische bronnen worden gelezen, wat overigens niet betekent dat ze geen historische waarde hebben. Wat Jacobus' legenden voor veel middeleeuwers zo aantrekkelijk gemaakt moet hebben, zijn de wonderen die heiligen dankzij hun speciale relatie met God tijdens hun leven, maar ook na hun dood konden verrichten. Misschien wel mede dankzij de *Legenda Aurea* heeft het woord 'legende', een middeleeuwse term voor heiligenleven, tegenwoordig, nu de wonderen de wereld uit zijn, de betekenis gekregen van een fantasierijk, ongeloofwaardig verhaal.

De Spaanse monnik Dominicus (Domingo de Guzman, ca. 1170-1221) werd op doorreis door de Languedoc geconfronteerd met de ketterij van de katharen. Hij zag in dat zij de voorschriften van het evangelie beter in praktijk brachten dan de katholieke geestelijken die de officiële leer van de kerk uitdroegen. Met pauselijke toestemming nam hij de taak op zich om door prediking de ketters ertoe te bewegen terug te keren in de schoot van de katholieke kerk. Zelf gaf hij het goede voorbeeld door een apostolisch leven te leiden in eenvoud en vrijwillige armoede. In 1216 stichtte hij een orde waarvan de broeders, de predikheren, de opdracht

hadden om het volk door prediking de juiste weg te wijzen en het katholieke geloof nieuw elan te geven en zodoende allerlei ketterijen de wind uit de zeilen te nemen.

In de legende van Dominicus vertelt Jacobus de Voragine, zelf een dominicaan, het volgende verhaal over de gewichtige taak die de ordebroeders voor zichzelf zagen weggelegd: 'Nog voor de stichting van de orde van predikheren was er een monnik die in extase raakte en zag hoe de gezegende Maagd geknield en met samengevouwen handen tot haar Zoon bad ter wille van de mensheid. Hij wees Zijn liefhebbende moeder meermalen af maar zij bleef aandringen. "Moeder," sprak Hij toen, "wat kan of moet Ik nog voor ze doen? Ik heb ze al patriarchen en profeten gestuurd maar ze hebben zich onvoldoende gebeterd. Ik ben zelf naar ze toegegaan en daarna heb Ik Mijn apostelen gezonden, maar ze hebben Mij en hen ter dood gebracht. Martelaren en belijders en leraren heb Ik ze gestuurd, maar ze hebben geen acht op hen geslagen. Maar u mag Ik niets weigeren! Ik zal de mensen dus Mijn predikers geven, door wie ze verlicht en gezuiverd kunnen worden." '

Dominicus hechtte veel belang aan scholing en studie, zodat zijn predikers goed onderlegd op pad konden gaan om het volk de officiële leer van de kerk te onderwijzen. Vandaar dat hij een centrale plaats in de orde inruimde voor het oprichten van scholen, en zijn ordebroeders opriep om goede studieboeken te schrijven. Bekende dominicanen die Dominicus' opdracht uitvoerden zijn Vincent van Beauvais (1190-1264), Albert de Grote (Albertus Magnus, ca. 1200-1280), Thomas van Cantimpré (1201-1272) en Thomas van Aquino (1224-1274). Deze geleerden verzamelden en ordenden in groots opgezette encyclopedische werken kennis op allerlei gebied zoals theologie, filosofie, geschiedenis en biologie.

Ook de Italiaanse dominicaan Jacobus de Voragine (Jacopo da Varazze) gaf gehoor aan Dominicus' oproep. Hij werd geboren omstreeks 1230 in het kustplaatsje Varazze, ten westen van Genua. In 1244 trad hij toe tot de orde van de predikheren en bekleedde daarbinnen belangrijke functies. In de jaren 1250-1260 werkte hij aan wat zijn meesterwerk zou worden: een grote verzameling heiligenlevens die bekendstaat als de *Legenda Aurea*. In 1292 werd hij gekozen tot bisschop van Genua, waar hij in zijn laatste levensja-

ren werkte aan zijn *Kroniek van Genua*. Verder zijn er een aantal bundels preken van zijn hand verschenen, onder andere over Maria. Hij stierf in 1298.

Vóór de dertiende eeuw bestonden er al verzamelingen heiligenlevens, maar daarbij ging het om onderling sterk uiteenlopende teksten van verschillende auteurs uit verschillende tijden. Deze collecties waren erg omvangrijk en kostbaar, zodat ze voor eenvoudige geestelijken niet beschikbaar waren. Omdat de heiligenlevens een middel bij uitstek waren om de gelovigen voorbeelden van een deugdzaam leven voor te houden bestond er bij de dominicanen behoefte aan een goed handboek ter voorbereiding van preken.

In de dertiende eeuw kwamen er nieuwe 'heiligenboeken' in zwang, de *legendaria nova* (in tegenstelling tot de bovengenoemde 'oude' *legendaria*). Deze compendia vormden veel meer een eenheid omdat de uit allerlei bronnen afkomstige heiligenlevens werden geordend, ingekort en herschreven. Tot dit nieuwe type behoort ook de *Legenda Aurea* van Jacobus de Voragine. Hij had twee voorgangers, eveneens predikheren, Jean de Mailly en Bartholomeüs van Trente. Jean de Mailly, een parochiegeestelijke uit Auxerre, schreef zijn werk in de jaren 1225-1230 en behandelde in korte teksten vooral Franse heiligen. Bartholomeüs van Trente werkte in de jaren 1244-1245 aan zijn boek en voegde aan de heiligenlegenden hoofdstukken toe over de hoogtijdagen rondom Pasen.

Jacobus maakte gebruik van de werken van zijn ordebroeders, maar anders dan zij ordende hij de *Legenda Aurea* aan de hand van de officiële Romeinse kalender. Ook ruimde hij veel plaats in voor hoofdstukken over de kerkelijke hoogtijdagen, voornamelijk die rondom Jezus en Maria, waarin hij de theologische achtergronden ervan verklaarde. Zo werd de *Legenda Aurea* dus veel meer dan een verzameling heiligenlevens: het boek bood een encyclopedisch overzicht van de officiële leer van de kerk op hagiografisch, theologisch, dogmatisch en kerkhistorisch gebied.

Het werk maakte deel uit van het onderwijsprogramma van dominicaanse scholen en aan universiteiten, maar ook buiten de orde werd de *Legenda Aurea* veel gebruikt. Zo zijn veel handschriften afkomstig uit benedictijner- en cisterciënzerkloosters, waar

ijdens de maaltijd uit heiligenlevens werd voorgelezen. Daarnaast vormde het werk voor kunstenaars een schier onuitputtelijke inspiratiebron. Middeleeuwse kerken waren rijkelijk versierd met afbeeldingen van heiligen en scènes uit hun leven. Aan de hand van de *Legenda Aurea* is het mogelijk om bijvoorbeeld de taferelen op de gebrandschilderde ramen van gotische kathedralen als die in Chartres en tal van Italiaanse fresco's uit de Renaissance te 'lezen'.

De *Legenda Aurea* kende een geweldige verspreiding. Er zijn meer dan negenhonderd handschriften van bekend en vele vroege drukken. Niet alleen de Latijnse tekst bereikte een groot publiek, het boek werd ook al snel in de volkstalen vertaald. In de Lage Landen werd Jacobus' boek omstreeks 1360 verdietst onder de titel *Passionael*. Vertalers en bewerkers voegden lokale heiligen aan het werk toe, in Nederlandse bewerkingen bijvoorbeeld Servaas, Willibrord en Bonifatius, zodat het boek kon uitdijen tot vele malen de oorspronkelijke omvang.

Na de vijftiende eeuw was het gedaan met de populariteit van de *Legenda Aurea*. Vanuit humanistische hoek kwam er kritiek op Jacobus' stijl en zijn lichtgelovigheid, terwijl de hervormers zich afzetten tegen het vereren van heiligen omdat dat zou afleiden van de leer van Christus zelf. Onder invloed van de Reformatie ging ook de katholieke kerk meer afstand bewaren tot de heiligenverering.

VERANTWOORDING

Deze uitgave is een bloemlezing uit de talloze heiligenverhalen in de *Legenda Aurea*. De heiligen staan dus centraal. Vandaar dat Jacobus' hoofdstukken over de kerkelijke feestdagen en zijn inleiding op het hele werk niet zijn opgenomen. Voor *De hand van God* hebben we een keuze gemaakt op grond van een aantal overwegingen. In de eerste plaats wilden we vooral bekende heiligen opnemen. Voor sommige minder bekende figuren hebben we een uitzondering gemaakt als het verhaal ons op de een of andere manier raakte. Daarnaast wilden we recht doen aan de verschillende, elkaar soms overlappende categorieën heiligen: aartsengelen, apostelen, martelaren, maagden, kluizenaars, kerkvaders, pausen, bisschoppen, monniken en ordestichters. Zo komen ook als vanzelf verschil-

lende tijden aan bod: de Oudheid, de vroege Middeleeuwen en Jacobus' eigen tijd.

Een andere keuze was om de tekst niet te belasten met verklarende noten, registers en andere aanvullende middelen. Jacobus schreef geen naar huidige maatstaven wetenschappelijk werk maar een verhalende tekst, een leesboek. Daarom wilden we zijn vertellerstalent alle ruimte geven en de teksten zoveel mogelijk voor zichzelf laten spreken. Net als de middeleeuwse lezer ontgaat de hedendaagse lezer misschien soms een detail, maar dat is eigenlijk geen bezwaar. Belangrijke informatie over de heiligen, bijvoorbeeld over het jaar waarin ze zijn gestorven, wordt meestal gewoon door Jacobus zelf gegeven, al is dat soms pas aan het einde van een levensbeschrijving. Wanneer Jacobus zich vergist, hebben we dit niet in een noot rechtgezet. Waar het onvermijdelijk was, hebben we in de tekst tussen haken een korte uitleg gegeven. Dat was met name het geval bij de etymologiserende verklaringen van namen, die we overigens zonder verder commentaar hebben vertaald, ook als ze fout zijn. De lezer doet er goed aan de middeleeuwse naamsverklaringen niet voor de waarheid te houden.

Ons uitgangspunt bij het vertalen was Jacobus' ongekunstelde Latijn om te zetten in levendig, eigentijds Nederlands. De Latijnse syntaxis is daarom met de nodige vrijheid behandeld, terwijl daarentegen de woordvolgorde (voorzover niet eigen aan het Latijn) zoveel mogelijk is gerespecteerd. Jacobus' zinnen zijn vrij eenvoudig, maar hij heeft de gewoonte om bij voorkeur te beginnen met een bijzin ('Zodra men dat aan de koning berichtte, liet hij het meisje oppakken. Toen echter de zoon van de koning dat zag, werd hij kwaad op zijn vader.') Directe omzetting van deze basiszinsstructuur zou de Nederlandse tekst slecht leesbaar maken en daarom hebben we hier radicaal ingegrepen ('Dat werd aan de koning bericht, en die liet het meisje martelen. Maar de zoon van de koning zag dat en hij werd kwaad op zijn vader.'). Bijzinnen aan het begin van een zin zijn in de regel alleen gehandhaafd als dit ook in het Nederlands noodzakelijk of onvermijdelijk was.

Ook bij dialogen hebben we gestreefd naar een zo natuurlijk mogelijk Nederlands, dat de nodige afwisseling vertoont, met name bij wendingen die in de directe rede worden ingelast, zo-

ls 'zei hij' en 'antwoordde zij'. Wat de woordkeus betreft hebben ve gestreefd naar een pretentieloos Nederlands. Juist een bescheilen stijlniveau kan de middeleeuwse mentaliteit van deze teksten naar onze mening goed laten uitkomen. Alleen waar Jacobus anlere bronnen citeert (de Bijbel, geleerde kerkvaders) hebben we lat ook in de vertaling willen laten doorklinken. Waar Jacobus le Bijbel niet direct en expliciet citeert hebben we geen verwijzingen naar bijbelplaatsen opgenomen. Bijbelboeken zijn afgekort volgens de lijst van de Katholieke Bijbelstichting, met als uitzondering Apc voor Apocalyps (in plaats van Apk). We zijn wat zwistiger geweest met hoofdletters voor kerkelijke en goddelijke begrippen dan tegenwoordig gebruikelijk, om recht te doen aan acobus' middeleeuwse vroomheid.

Deze uitgave is een samenwerkingsproject van twee vertalers. Per heiligenverhaal maakte steeds één van beiden een eerste verie van de vertaling, die dan door de ander werd gelezen en van kanttekeningen werd voorzien, waarna de eerste vertaler de tekst kon bijstellen en opnieuw ter lezing kon voorleggen. Uiteindelijk resulteerde dat in teksten die wij als gezamenlijke producten beschouwen en waarvoor wij samen verantwoordelijk zijn. Wij hebben deze vorm van samenwerking ervaren als een productieve en plezierige manier van werken. We danken Mark Pieters van Athenaeum—Polak & Van Gennep dat hij ons hiervoor bij elkaar heeft gebracht. Ook zijn we hem erkentelijk voor zijn steun en zijn vertrouwen in onze aanpak. Rob Zweedijk en Sanne Hogenhuis bedanken we voor hun op- en aanmerkingen bij de tekst.

De Latijnse tekst die ten grondslag ligt aan deze vertaling is de monumentale nieuwe editie in twee kloeke delen, uitgegeven door Giovanni Paolo Maggioni. In verschillende moderne talen zijn volledige vertalingen van de *Legenda Aurea* beschikbaar. Een goed leesbare tekst is de Engelse vertaling van William Granger Ryan. Wie meer wil lezen over de *Legenda Aurea* vindt hieronder een kleine selectie uit de secundaire literatuur.

Alain Boureau, *La legénde dorée: le système narratif de Jacques de Voragine († 1298)*, Paris 1984

Barbara Fleith, *Studien zur Überlieferungsgeschichte der lateinischen* Legenda Aurea, Brussel 1991

Giovanni Paolo Maggioni (ed.), *Iacopo da Varazze, Legenda Aurea*, edizione critica, Firenze 1998 (2 delen)

Anneke B. Mulder-Bakker en Marijke Carasso-Kok (red.), *Gouden Legenden. Heiligenlevens en heiligenverering in de Nederlanden*, Hilversum 1997

Sherry L. Reames, *The* Legenda Aurea: *a reexamination of its paradoxical history*, Madison 1985

Reglinde Rhein, *Die* Legenda Aurea *des Jacobus de Voragine. Die Entfaltung von Heiligkeit in 'Historia' und 'Doctrina'*, Köln/Weimar/Wien 1995

William Granger Ryan, *Jacobus de Voragine, The Golden Legend: readings on the saints*, Princeton 1993 (2 delen)

Jacobus J. A. Zuidweg, *De duizend en een nacht der heiligenlegenden. De* Legenda Aurea *van Jacobus de Voragine*, Amsterdam 1948

Door alle eeuwen heen hebben christelijke heiligen tot de verbeelding gesproken. Ze golden als lichtende voorbeelden en als strijders voor God, maar ook als helpers die dichtbij de mensen staan. Vandaar ook dat heiligenlevens altijd veel gelezen zijn gebleven.

Het genre bereikte zijn hoogtepunt in de *Legenda Aurea* van Jacobus de Voragine (1229-1298). In dat omvangrijke werk is een duizendjarige traditie van Latijnse teksten bijeengebracht, keurig volgens het liturgische jaar: iedere dag zijn eigen heilige.

Voor *De hand van God* zijn Jacobus' mooiste heiligenverhalen uitgekozen. Het wemelt er van wonderen, spectaculaire genezingen, onwaarschijnlijke martelingen en ander fraais. Topheiligen zoals Benedictus en Franciscus ontbreken niet, maar ook kleinere figuren als Sebastiaan, Agnes en de ex-hoer Maria van Egypte staan erin. Deze ruime bloemlezing is een zalig leesboek, waarvoor ook de meest verstokte ongelovigen door de knieën zullen gaan.

Vincent Hunink (1962) is latinist aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij vertaalde onder meer werk van Apuleius, Seneca, Tacitus en Augustinus (www.vincenthunink.nl).

Mark Nieuwenhuis (1968) is docent klassieken. Hij vertaalde recentelijk mee aan een veelgeprezen bloemlezing uit Plinius de Oudere.

ISBN 90 253 5890 x

